

ราชพัสดุราภรณ์

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติ
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ
๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗

คำปรารภ

วันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบ รัฐบาลและประชาชนชาวไทยมีความปิติยินดีเป็นล้นพ้นในวโรกาสอันเป็นมหามงคลนี้ จึงพร้อมใจกันแสดงความจงรักภักดีและความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ โดยจัดงานเฉลิมฉลองและจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้น เพื่อเทิดพระเกียรติให้เป็นที่ประจักษ์ทั้งในกาลปัจจุบันและกาลภายหน้า การจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก และจดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นี้ เป็นส่วนหนึ่งที่รัฐบาลน้อมเกล้า น้อมกระหม่อมถวายเป็นราชสักการะ โดยคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการ อำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗ เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ

ตลอดระยะเวลากว่า ๕๐ ปี ที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็น สมเด็จพระบรมราชินีนาถของประเทศไทย ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่นานับการ เคียงคู่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระวิริยอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงดูแลทุกข์สุขของราษฎรทั่วพระราชอาณาจักร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในถิ่นชนบททุรกันดาร ทรงส่งเสริมทำนุบำรุงประเทศชาติและประชาชนทุกด้าน รวมทั้งพระราชดำริริเริ่มโครงการเพื่อช่วยเหลือราษฎรไว้ทุกข์หลายสาขา พระราชหฤทัยอันเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตากรุณา พระปรีชาสามารถ และพระราชจริยวัตรอันงดงาม เป็นที่ประจักษ์และซาบซึ้งแก่ปวงพสกนิกร พระเกียรติคุณจึงแผ่ไพศาลไปทั้งในประเทศและซจรชจายกว้างไกลไปถึงนานาประเทศ

เนื่องในวโรกาสมหามงคลนี้ รัฐบาลได้ระดมสรรพกำลังความคิด เลือกสรรและจัดพิมพ์หนังสือเฉลิมพระเกียรติขึ้นหลายรายการ ซึ่งล้วนแต่เป็นหนังสือที่ทรงคุณค่า มีสารประโยชน์ที่ควรศึกษาและจะคงอยู่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาแก่นุชนชาวไทยสืบไปตราบกาลนาน ในนามของคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ ขอขอบคุณหน่วยงานต่างๆ ที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์หนังสือดีเพื่อเผยแพร่พระเกียรติคุณแห่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เป็นการแสดงความจงรักภักดีและสนองพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้

พันตำรวจโท

(ทักษิณ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ

๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗

คำนำ

โบราณราชประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันแบ่งผู้ที่มีหน้าที่รับราชการใกล้ชิดพระมหากษัตริย์เป็น “ฝ่ายใน” และ “ฝ่ายหน้า” “ฝ่ายใน” หมายถึงสตรีที่มีตำแหน่งเฝ้าถวายงานอยู่ในพระบรมมหาราชวังชั้นใน ประกอบด้วยทั้งสมาชิกราชสกุลและข้าราชการ ในขณะที่ “ฝ่ายหน้า” หมายถึงบุรุษที่มีตำแหน่งเฝ้า ณ พระที่นั่งในพระบรมมหาราชวังส่วนหน้า แยกเขตเป็นสัดส่วนไม่ปะปนกัน มีกฎมณเฑียรบาลเป็นพระราชกำหนดให้ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน

ก่อนพุทธศักราช ๒๔๗๕ ในยุคลสมัยที่ประเทศไทยยังมิได้เข้าสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น พระตำหนักต่างๆ ในพระบรมมหาราชวังที่พระราชวงศ์ “ฝ่ายใน” ประทับเป็นเสมือนศูนย์กลางของวัฒนธรรมเนื่องจากพระราชวงศ์ “ฝ่ายใน” มีความสำคัญในฐานะเป็นหลักในการธำรงรักษาราชประเพณี โดยมีหน้าที่อำนวยความสะดวกเครื่องตกแต่งมงคลพระราชพิธีต่างๆ ประดิษฐ์ประดับดอกไม้เพื่อสักการบูชา รวมทั้งจัดเตรียมเครื่องอาหารและเครื่องไทยธรรม หลายหลากงานฝีมืออันแสดงถึงวัฒนธรรมอันรุ่งเรืองของชาติ พระราชฐานฝ่ายในของไทยในอดีตจึงเป็นประดุจสถานบันการศึกษางานสร้างสรรค์อันเป็นแบบแผนทางชนบประเพณี ชัดเกล้าเป็นเอกลักษณ์ แล้วถ่ายทอดสู่ราษฎร ทำนองเดียวกับรูปแบบการแต่งกายแพรวผ้าอาภรณ์ที่พระราชวงศ์ “ฝ่ายใน” บรรจงจัดอดกลีบอบรำนำมาตัดเย็บสวมใส่ ไม่ว่าจะเป็นการใช้อาภรณ์สีตามวันกีด หรือการตัดแปลงรูปแบบของต่างชาติให้เข้ากับความเป็นไทยก็ดี เหล่านี้ได้มีการถ่ายทอดจากในวังออกสู่สังคมนอกวังดุจเดียวกัน

หลักฐานที่ได้จากภาพถ่ายพระราชวงศ์ฝ่ายในที่ยังดำรงพระชนม์อยู่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ เริ่มมีการบันทึกภาพบุคคลเป็นภาพนิ่ง เป็นต้นมา ซึ่งให้เห็นถึงความงดงามของราชพัสดราภรณ์ของบรรดามเหสีเทวี พระราชธิดาและเจ้าจอมของพระมหากษัตริย์ในรัชกาลก่อนๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเริ่มมีการรับเอาวิธีการแต่งกายแบบตะวันตกเข้ามาผสมผสาน ภาพถ่ายเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของราชพัสดราภรณ์จากยุคต้นรัตนโกสินทร์ที่ยังคงสืบทอดความเป็นไทยมาจากสมัยอยุธยาเป็นราชธานี มาจนถึงยุคกลางรัชกาลที่ ๕ ที่เริ่มรับเอาวิธีการแต่งกายแบบตะวันตกมาใช้ และวิวัฒนาการเรื่อยมา จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ ที่เปลี่ยนเป็นแบบสากลเต็มรูปแบบ รวมทั้งการย้ายศูนย์กลางรูปแบบการแต่งกายจากในวังมาสู่กลุ่มสตรีที่ได้มีโอกาสไปศึกษาต่อที่ต่างประเทศซึ่งมีนิวาสสถานอยู่นอกวัง

เอกลักษณ์การแต่งกายของสตรีไทยไม่มีรูปลักษณะที่สืบทอดเช่นชาติอื่นๆ จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๙ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้กำหนดรูปแบบการแต่งกายแบบไทยสำหรับสุภาพสตรีขึ้นใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้รักษาแบบอย่างการแต่งกายอันงดงามแบบไทยๆ ไว้สืบไป พร้อมๆ กับการที่ทรงอนุรักษ์ฟื้นฟูงานศิลปอาชีพ โดยเฉพาะในเรื่องการทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย ให้ดำรงคงอยู่คู่ความเป็นไทย

ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. ๒๕๔๗ นี้ คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติเห็นสมควรมอบให้คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือ “ราชพัสดราภรณ์” รวบรวมภาพฉลองพระองค์ของราชวงศ์ฝ่ายใน เพื่อให้คนไทยทั่วไปได้เห็นถึงวิวัฒนาการความเป็นมาแห่งราชพัสดราภรณ์ จากต้นรัตนโกสินทร์ถึงปัจจุบัน นอกจากนี้เพื่อเป็นหลักฐานสำหรับใช้ศึกษาเรื่องแบบแผนการแต่งกายของแต่ละยุคสมัยแล้ว ยังเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่มีพระราชหฤทัยแน่วแน่ในการธำรงรักษาวัฒนธรรมการแต่งกายอันเป็นเอกลักษณ์ของสตรีไทยไว้ได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย

คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือ “ราชพัสดราภรณ์”

สารบัญ

คำปรารภ **๒**

คำนำ **๓**

บทนำ **๕**

บทที่ ๑ พระราชพิธีโสกันต์ **๑๕**

บทที่ ๒ ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว **๔๗**

บทที่ ๓ ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว **๕๓**

บทที่ ๔ ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๓๐) **๘๓**

บทที่ ๕ ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๓๐ - ๒๔๘๐) **๑๔๑**

บทที่ ๖ ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๔๘๓) **๑๙๙**

บทที่ ๗ ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๖๔) **๒๕๕**

บทที่ ๘ ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร **๓๐๗**

บทที่ ๙ ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช **๓๔๕**

อภิธานศัพท์ **๔๒๘**

บรรณานุกรม **๔๓๗**

บทนำ

เมื่อ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติปราบดาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ และทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานี ในพุทธศักราช ๒๓๒๕ นั้น ได้ทรงพยายามที่จะฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมประเพณีสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ถูกทำลายจนยับย่อยให้กลับคืนคงขึ้นมาใหม่ รวมทั้งการประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้เป็นรากฐานของแผ่นดิน ดังปรากฏในโคลงสี่สุภาพนิราศนรินทร์ของนายนรินทร์อิน ซึ่งเขียนขึ้นเมื่อต้นรัตนโกสินทร์ว่า

**อยุธยาชล่อมแล้ว
สิงหาศน์ปรางรัตนันบรร
บุญเพรงพระหากสรรพ
บังอบายเบิกฟ้า**

**ลอยสวรรค์ ลงดา
เจ็ดหล้า
ศาสน์รุ่ง เรื่องแฮ
ฝึกพินใจเมือง**

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ยังได้ทรงสถาปนามหาจักรีบรมราชวงศ์ขึ้น ใช้สัญลักษณ์เป็นจักรและตรีสอดไขว่กัน มีการสถาปนาแต่งตั้งพระราชวงศ์ ข้าราชการระดับต่างๆ อาทิ การสถาปนาสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ พระเจ้าน้องนางเธอ สมเด็จพระอนุชาธิราช พระราชโอรส พระราชธิดา สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ ทรงวางรากฐานแบบแผนโบราณราชประเพณีในราชสำนัก โดยยึดตามกรอบการปฏิบัติที่เคยกระทำมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี อันเป็นรากฐานที่ใช้กันมาตราบถึงปัจจุบัน แบบแผนแห่งโบราณราชประเพณีดังกล่าว ประกอบด้วยเรื่องดังต่อไปนี้

สกุลยศ และอิสริยยศ

ฐานันดรศักดิ์ว่าด้วย “ยศของเจ้า” หรือ “เจ้านาย” ซึ่งเป็นราชตระกูลของพระมหากษัตริย์แต่ละรัชกาล กำหนดไว้ ๒ ลักษณะ คือ “สกุลยศ” อย่างหนึ่ง และ “อิสริยยศ” อย่างหนึ่ง ซึ่งทั้งสองจะเกื้อกูลกันในการเชิดชูพระเกียรติคุณ หรือเมื่อทรงปฏิบัติหน้าที่ราชการปรากฏเป็นเกียรติยศ

สกุลยศ คือ ยศที่เกิดเป็นเจ้าชั้นใดชั้นหนึ่ง หรือที่เรียกว่า ยศทางชตติยราชสกุล มีลดหลั่น ๓ ชั้น คือ เจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า

อิสริยยศ คือ ยศที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ “เจ้านาย” มีศักดิ์สูงขึ้นตามความดีงามที่ทรงประกอบเป็นคุณของแผ่นดิน เช่น ตำแหน่งรัชทายาทสยาม มกุฎราชกุมาร และตำแหน่งทรงกรมเป็นเจ้าต่างกรม พระอิสริยยศของเจ้าต่างกรมมีกำหนดเป็น ๕ ชั้น ได้แก่ กรมหมื่น กรมขุน กรมหลวง กรมพระ กรมพระยา หรือกรมสมเด็จพระ

การเฉลิมพระนาม เจ้านาย และสถาปนาทรงกรม

เจ้านายที่เป็นพระราชโอรสพระมหากษัตริย์เมื่อพระชนมายุสมควรแก่การเฉลิมพระยศให้สูงขึ้น ก็จะได้มีการเฉลิมพระนามใหม่พร้อมกับการสถาปนาให้ทรงกรมหรือมีตำแหน่งตามราชประเพณี

กรม คือ หน่วยราชการ จำแนกได้ ๒ ประเภท คือ “กรมประจำ” และ “กรมชั่วคราว” กรมประจำ คือ หน่วยราชการอันเป็นหมู่เหล่าที่รวมกำลังไพร่พลของแผ่นดินตามลักษณะการปกครองแต่โบราณ ข้าราชการที่เข้ามาอยู่ในกรม เรียกว่า สังข์กรม หัวหน้ากรม คือ “เจ้ากรม” กรมนี้พัฒนามาเป็นหน่วยงานในกระทรวงซึ่งมีหน่วยงานต่างๆ สังข์ ดั่งเช่นปัจจุบัน

ส่วนกรมชั่วคราวนั้น สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนประเพณีให้เจ้านายไปครองหัวเมืองเป็นการมาปกครองกรมในราชอาณาจักร เป็นกรมที่พระเจ้าแผ่นดินโปรดให้สถาปนาขึ้นให้เจ้านายพระองค์ใดพระองค์หนึ่งทรงบังคับบัญชา เพื่อการเฉลิมพระเกียรติยศ เรียกว่า “ตั้งกรม” เจ้านายนั้น ก็ “ทรงกรม” เป็น “เจ้าต่างกรม” เจ้าต่างกรมมีพระอิสริยยศ ๕ ชั้น คือ กรมหมื่น กรมขุน กรมหลวง กรมพระ และกรมพระยา ในกรมนั้นๆ จะมีผู้เข้ามาอยู่ในสังข์ได้ตามใจชอบ สมัยโบราณเมื่อต้องไปราชการสงคราม ก็คุมคนในบังคับบัญชาในกรมของตนไปเอง แม่ทัพก็ต้องจัดพลถวาย ด้วยเหตุนี้จึงทรงมีพระอิสริยยศักดิ์ หมายถึงมีอำนาจในการที่จะตั้งเจ้ากรมเป็นปลัดกรมได้ ๕ ชั้น คือ เป็นหมื่น ขุน หลวง พระ พระยา ได้ เรียกชื่อกรมนั้นๆ ตามศักดิ์เจ้ากรม ครั้นเมื่อจะเฉลิมพระเกียรติสูงขึ้นกว่าเดิม ก็โปรดให้ “เลื่อนกรม” เมื่อเจ้านายที่บังคับบัญชากรมสิ้นพระชนม์ ก็ยุบกรมแล้วย้ายคนในกรมนั้นไปเข้าสังข์ในกรมอื่น

ลักษณะการตั้งกรมชั่วคราวหรือการตั้งเจ้าต่างกรมเป็นแบบแผนมาแต่ดั้งเดิม สมัยต่อๆ มาจะไม่มีผู้คนเข้าในสังข์ ด้วยการที่พระเจ้าแผ่นดินจะทรงสถาปนาเจ้านายพระองค์ใดให้ทรงกรมนั้น เป็นการยกย่องพระเกียรติคุณเฉพาะพระองค์ด้วย เหตุทรงมีความชอบเป็นที่ประจักษ์มิใช่เพราะมีชาติไพโรสม ปัจจุบันชื่อกรมนั้นนี้เป็นเพียงพระอิสริยยศและพระนามเจ้านายเท่านั้น ซึ่งมีทั้งเจ้านายฝ่ายชายและเจ้านายฝ่ายหญิง

นอกจากนี้ มีการเฉลิมพระยศเจ้านายที่ล่วงลับไปแล้วอีกลักษณะหนึ่งด้วย ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเมื่อเปลี่ยนรัชกาลใหม่ พระเจ้าแผ่นดินจะทรงสถาปนาพระประยูรญาติที่สนิทใกล้ชิดหรือเป็นที่เคารพอย่างสูง เฉลิมให้พระอิสริยยศสูงขึ้นเพื่อทัดเทียมกับฐานะของพระมหากษัตริย์และพระบรมราชวงศ์ กรณีเช่นนี้ คือ การสถาปนาพระบรมอัฐิ หรืออัฐินันเอง ดังปรากฏเจ้านายที่สิ้นไปแล้วหลายพระองค์ได้รับการสถาปนาให้ทรงกรม

การรับราชการของ “ฝ่ายหน้า” และ “ฝ่ายใน”

กฎมณเฑียรบาลสมัยก่อนได้กำหนดเขตการรับราชการของเจ้านายฝ่ายหญิงและฝ่ายชายแยกจากกัน และเรียกชื่อต่างกัน ฝ่ายชายจะเรียกว่า “ฝ่ายหน้า” และฝ่ายหญิงจะเรียกว่า “ฝ่ายใน” การเข้าเฝ้าฯ พระเจ้าแผ่นดินในโอกาสต่างๆ หรือในการประกอบพระราชพิธีใดๆ ฝ่ายหน้าหมายรวมถึงเจ้านายและข้าราชการที่เป็นบุรุษจะอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นนอก หรือ

เครื่องแต่งกายข้าราชการฝ่ายใน
ที่ปฏิบัติงานเช่นเดียวกับฝ่ายหน้า
จากซ้าย
๑. เจ้าจอมมารดาเขียน
๒. เจ้าจอมมารดาวาด
๓. เจ้าจอมมารดาสุน

ท้องพระโรงในพระที่นั่งที่โปรดให้เข้าเฝ้าฯ ส่วนฝ่ายใน คือ ฝ่ายสตรีล้วนๆ จะอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นใน ไม่มีฝ่ายใดล่วงล้ำถึงกัน และไม่กำหนดให้ทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายในปฏิบัติราชการในที่แห่งเดียวกัน ราชประเพณีนี้ถือปฏิบัติมายาวนาน ได้เปลี่ยนแปลงเมื่อต้นรัชกาลปัจจุบัน ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมฝ่ายหน้าและฝ่ายใน คือ ทั้งหญิงและชายเข้าเฝ้าฯ ทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน เป็นการสอดคล้องกับกาลสมัย และลดทั้งขั้นตอนและเวลาให้สะดวกแก่การปฏิบัติ

การสถาปนาเจ้านาย “ฟ่ายใน” ในพระบรมราชจักรีวงศ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงกำหนดพระอิสริยยศเพื่อสถาปนาเจ้านาย ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงขึ้นเป็นเจ้าต่างกรมในรัชสมัยไว้เพียง ๔ ชั้น ดังนี้

กรมพระ เป็นพระยศสำหรับพระมหากษัตริย์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข และสถาปนาสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอทั้งสองพระองค์เป็นกรมพระเทียบด้วยกรมพระเทพามาตย์ พระราชชนนีของพระเจ้าแผ่นดินในสมัยโบราณ แต่มีได้ใช้คำว่า กรมพระเทพามาตย์

กรมหลวง เป็นพระยศสำหรับสถาปนาเจ้าฟ้าที่ทรงเจริญพระชันษาแล้วทั้งชายและหญิง

กรมขุน เป็นพระยศสำหรับเจ้าฟ้าที่ยังไม่เจริญด้วยวัยวุฒิและคุณวุฒิพอที่จะสถาปนาเป็นกรมหลวง และเป็นพระยศสำหรับสถาปนาเลื่อนยศพระองค์เจ้าที่เป็นกรมหมื่นอยู่แล้วให้มีพระอิสริยยศสูงขึ้น

กรมหมื่น เป็นพระยศสำหรับพระองค์เจ้า

พระอิสริยยศของเจ้านายฝ่ายหญิงได้รับการสถาปนาตามกฎเกณฑ์ฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ ให้ทรงกรมเหมือนอย่างเจ้านายฝ่ายชายตามที่กล่าวมาแล้ว คือ มีพระอิสริยยศ ๔ ชั้น ได้แก่ กรมหมื่น กรมขุน กรมหลวง กรมพระ

ส่วนตำแหน่งที่กำหนดสูงศักดิ์ คือ ตำแหน่งพระอัครมเหสี โบราณกำหนดมีหลายชั้นรองๆ ลงมาถึงนางห้าม นอกจากพระอิสริยยศตามตำแหน่งแล้วยังปรากฏพระอิสริยยศตามฐานะราชตระกูลด้วย สามารถลำดับได้ดังนี้ พระอัยกีเจ้า พระพันปีหลวง พระมเหสี พระราชธิดา และพระราชนัดดา

การสถาปนาตำแหน่งสมเด็จพระบรมราชชนนี พระพันปีหลวง

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงสถาปนาพระยศสมเด็จพระบรมราชชนนี พระพันปีหลวงด้วยการถวายนามกรมใหม่ ว่า “สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี” มิได้ถวายนามกรมเป็นกรมเทพามาตย์ตามอย่างโบราณ จะเห็นได้ว่า พระยศ “สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี” เป็นพระอิสริยยศที่เพิ่มขึ้นใหม่นอกจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงกำหนดไว้แต่เดิม ๔ ชั้น เป็น ๕ ชั้น ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นธรรมเนียมในการสถาปนาพระยศสมเด็จพระบรมราชชนนี พระพันปีหลวงในรัชกาลต่อมา รวมทั้งเพิ่มพูนพระเกียรติยศสูงขึ้นตามความเหมาะสม กล่าวคือ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ โปรดสถาปนาเจ้าจอมมารดาเรียม พระราชชนนีขึ้นเป็น “สมเด็จพระศรีสุลาลัย” เมื่อเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ

รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบัญญัติพระอิสริยยศเจ้าต่างกรมเพิ่มพิเศษต่างจาก “สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี” ครั้นรัชกาลที่ ๒ ว่า “กรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี”

พระยศนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนา สมเด็จพระบรมราชชนนี พระพันปีหลวงว่า “กรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี”

ครั้งรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาพระเกียรติยศ สมเด็จพระราชชนนี พระพันปีหลวง ที่เคยดำรงตำแหน่งพระอัครมเหสีให้สูงขึ้น จึงเฉลิม พระนามาภิไธย ดังนี้

สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี เป็น สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี

กรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี เป็น สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี

กรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เป็น สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี

แล้วทรงสถาปนาสมเด็จพระบรมราชชนนี พระพันปีหลวงในพระองค์ เป็น “สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ”

และต่อมาโปรดยกเลิกตำแหน่ง “กรมสมเด็จพระ” แล้วบัญญัติพระยศให้เป็น “กรมพระยา” แทน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้จะเห็นได้ว่าพระยศ “กรมสมเด็จพระ” ทั้งของ เจ้านายฝ่ายหน้าและฝ่ายในทั้งปวง จำเป็นต้องเปลี่ยนเป็น “กรมพระยา” ด้วยกันหมดทั้งสิ้น

ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนา สมเด็จพระราชชนนี เป็น “สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี”

สมเด็จพระอัยยิกาเจ้า

ราชตระกูลที่ดำรงสถานะเป็นย่าและยายของพระเจ้าแผ่นดิน คือ พระอัยยิกาหรือ พระอัยยิกาเจ้า ที่ได้มีการสถาปนาพระอิสริยยศสูง มีปรากฏในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาสุตา- รัตนราชประยูร พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวรเสถรสุนดา และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐ (รักษาภูญแจ) ซึ่งทรงกล่าวว่า “ทูลกระหม่อมยาย” หรือ “เสด็จยาย” รัชกาลที่ ๗ คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าฉกาพรประภา กรมหลวง ทิพยรัตนกิริฎกุลินี (รักษาพระราชวังชั้นใน) รัชกาลที่ ๘ และรัชกาลปัจจุบัน คือ สมเด็จพระ- ศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

พระมเหสี

ตำแหน่งสูงสุดดีของเจ้านายฝ่ายหญิง คือ พระอัครมเหสี รองลงมา คือ นางห้าม กฎมณฑลในสมัยอยุธยาเรียกว่าชื่อตำแหน่งมเหสีไว้ ๓ ชั้น ได้แก่ มเหสี พระอัครชายา และเจ้าแม่เจ้าอัยยเมือง โดยการนับยศนั้น จะถือข้างฝ่ายบิดาเป็นหลัก

๑. พระมเหสี เทียบปัจจุบัน คือ สมเด็จพระราชินี หรือพระบรมราชินีนาถ
๒. พระอัครชายา (มียศเท่ากับพระมเหสี) เทียบปัจจุบัน คือ พระราชเทวี
๓. เจ้าแม่เจ้าอัยยเมือง คือ พระสนม และพระสนมเอก

เฉพาะพระสนมเอก มี ๔ ตำแหน่ง ได้แก่ ท้าวอินสุเรนทร์ ท้าวศรีสุตาจันทร์ ท้าวอินทเทวี และท้าวศรีจุฬาลักษณ์ เทียบสมัยรัตนโกสินทร์ พระสนม หมายถึง เจ้าจอมมารดา หรือ

เจ้าจอมอยู่งาน มีเครื่องยศเป็นทึบหมากทองคำลงยาราชาชาติ และพระสนมเอก หมายถึง เจ้าจอมมารดาที่ได้รับเครื่องยศพานทองเพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่ง

พระบรมราชินีหรือพระบรมราชินีนาถสมัยรัตนโกสินทร์ที่ปรากฏนามเฉพาะรัชกาลที่ ๑ และรัชกาลที่ ๒ คือ สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ได้รับการสถาปนาขึ้นในรัชกาลหลัง คือ รัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๔ โดยทรงสถาปนาจากพื้นฐานของตำแหน่งสมเด็จพระบรมราชชนนี พระพันปีหลวง

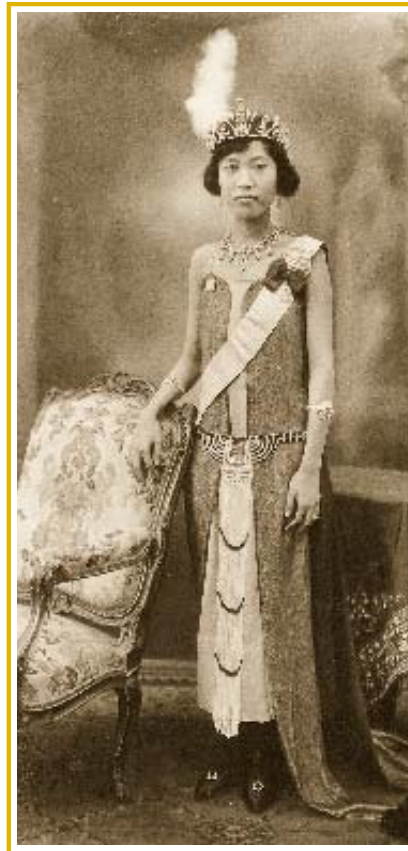
รัชกาลที่ ๓ ไม่ปรากฏการสถาปนา

รัชกาลที่ ๔ ผู้ดำรงตำแหน่งพระมหากษัตริย์ มี ๒ พระองค์ คือ พระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี และพระนางเจ้ารำเพยภมราภิรมย์ ซึ่งในรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ สถาปนาพระนางเจ้ารำเพยภมราภิรมย์ เป็น สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี

รัชกาลที่ ๕ คือ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

รัชกาลที่ ๖ ยังมิได้สถาปนาเป็นพระราชินี คือ พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี

รัชกาลที่ ๗ คือ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี

รัชกาลปัจจุบัน คือ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

เฉพาะตำแหน่งพระมเหสีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ มีลักษณะคล้ายคลึงกับสมัยอยุธยาบ้าง เพราะปรากฏว่า ผู้เข้ารับราชการฝ่ายใน มีทั้งพระราชธิดา พระราชนัดดาในพระมหากษัตริย์ ธิดาเจ้าเมืองมณฑล นคร บุตรีข้าราชการ ชั้นสูง ซึ่งต่างบำเพ็ญคุณงามความดีเป็นที่ประจักษ์ความชอบในราชการ และได้รับการสถาปนามีตำแหน่งลดหลั่นกันดังนี้

พระบรมราชินีนาถ

พระบรมราชเทวี

พระอัครชายาเธอ

พระราชเทวี

พระราชชายา

เจ้าคุณพระ เจ้าคุณจอมมารดา

เจ้าจอมมารดา

เจ้าจอม

อย่างไรก็ตาม พิจารณาตำแหน่งมเหสีจากต้นสมัยรัตนโกสินทร์มาถึงปัจจุบัน เริ่มวิวัฒนาการรับราชประเพณีเข้าสู่สากล มีตำแหน่งพระบรมราชินีเพียงตำแหน่งเดียว เมื่อรัชกาลที่ ๗ เป็นต้นมา ซึ่งอิสริยยศฐานะพระบรมราชินี คือ รับพระราชเสาวนีย์ มีเครื่องประกอบเกียรติยศตามโบราณราชประเพณี เมื่อเสด็จสวรรคตถวายพระเมรุมาศ

พระราชธิดาและพระราชนัดดา

พระราชธิดาและพระราชนัดดาของพระมหากษัตริย์แต่ละรัชกาลจะได้รับการสถาปนาให้ดำรงพระอิสริยยศสูงขึ้นไปในหลักเกณฑ์ฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ตามที่ถือปฏิบัติมาแต่ดั้งเดิมมิได้กำหนดว่า ตำแหน่งและสกุลยศชั้นใดเลื่อนชั้นได้สูงสุดเพียงใด อย่างเช่นสมัยอยุธยาจะสามารถสถาปนาขึ้นได้ตามคุณงามความดีในแผ่นดิน ดังปรากฏพระราชธิดาในรัชกาลต่างๆ ดังนี้

รัชกาลที่ ๑

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าแจ่ม กรมหลวงศรีสุนทรเทพ
๒. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าประไพวดี กรมหลวงเทพยวดี

รัชกาลที่ ๒

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนกัลยาสุนทร (ว่าราชการฝ่ายใน รักษาอุณแจพระราชวังชั้นใน)

รัชกาลที่ ๓

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิลาศ กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ

รัชกาลที่ ๕

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีวิไลลักษณ์ กรมขุนสุพรรณภาควดี
๒. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจันทราสรัทวาร กรมขุนพิจิตรเจษฎ์จันทร์
๓. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าเยาวมาลย์นฤมล กรมขุนสวรรคโลกลักษณวดี
๔. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร
๕. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร
๖. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามาลีเนนพดารา กรมขุนศรีสังขาลย์สุรภัญญา
๗. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทองเขตขัตติยนารี

รัชกาลปัจจุบัน

ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาตำแหน่ง สยามบรมราชกุมารี พระราชทานแด่ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ เฉลิมพระนามว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ รัชสิมาคุณากรปิยะชาติ สยามบรมราชกุมารี อันเป็นตำแหน่งสูงสุดของเจ้านายฝ่ายหญิงที่มีเคยปรากฏมาแต่กาลก่อน

อย่างไรก็ตาม เจ้านายทุกพระองค์ทั้งหญิงและชาย เมื่อก่อนถึงวัยเข้ารับราชการ มีความเจริญก้าวหน้าในอิสริยยศและอิสริยศศักดิ์ ทุกพระองค์ต้องผ่านพระราชพิธีสำคัญ ก่อนพ้นจากวัยเด็ก คือพระราชพิธีโสกันต์ และเกศากันต์ ตามราชประเพณี ซึ่งได้กำหนดการแต่งกายตามพิธีไว้หลายลักษณะ ล้วนมีความหมาย มีความงดงาม และมีคุณค่าสุดที่จะประมาณได้ เพื่อความเข้าใจในการแต่งกายของราชประเพณีไทย ที่มีระเบียบแบบแผนอันดีงามมาแต่โบราณ อันเป็นเครื่องหมายแสดงความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมอย่างสูงของชาติ จึงได้นำการแต่งกายของพระราชพิธีนี้มาแสดงไว้ให้ปรากฏ

หมายเหตุ ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ การออกพระนามแต่ละพระองค์ จะระบุพระยศสุดท้ายตามหนังสือราชสกุลวงศ์ กรมศิลปากรจัดพิมพ์เมื่อ ๓๐ มีนาคม ๒๕๔๐ และหนังสือเจ้าฟ้ามหามงกุฎราชสันตติวงศ์ พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ครั้นถึงบุษบกมนยอดเขา
ฉลองพระองค์อินทร์ธนูรจนา
บ้างใส่ดุมกุดันกระสันรัด
บ้างถวายชายแครงแต่งพระองค์
พระวงศาใส่มหามงกุฎให้
กรรเจียกจกรจินดาคำเมือง

จึงให้ทรงสนับเพลาภูเขา
ชาวภูษามาลาช่วยสอดทรง
บ้างจับจัดไว้วางทางหงส์
ธำรงค์พาดุর্ดจรัสเรือง
แล้วพิศพิศตรำไพพิงหลืออง
ทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ครมครัน

จาก “อิเหนา” พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

บทที่ ๑

พระราชพิธีโสกันต์

๕ วัฒนธรรมการไว้ผมของเด็กไทยโบราณคือการไว้จุก ทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย นับตั้งแต่พระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ ลงมาถึงบุตรธิดาขุนนาง และบุตรหลานสามัญชน มีเกณฑ์กำหนดว่า เด็กผู้หญิงจะโกนจุกเมื่ออายุ ๑๑ ปี เด็กชายอายุ ๑๓ ปี ทั้งนี้เพราะเด็กหญิงเจริญเติบโตเร็วกว่าเด็กผู้ชาย การโกนจุกเป็นการเตือนว่า ชีวิตเริ่มเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ มิใช่เด็กอีกต่อไปแล้ว หลังโกนจุก บิดามารดาจะกวตขันห้ามปรามมิให้เด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายเล่นรวมกันเช่นแต่ก่อน

เด็กผู้หญิง บิดามารดาจะอบรมสั่งสอนวิชาการบ้านการเรือน หรือเมื่อต้องการมีความรู้กว้างขวางขึ้น มักนำไปฝากไว้ในวัง ตามตำหนักเจ้านายผู้หญิงที่ตนเคารพนับถือ ถวายตัวขอศึกษาฝึกฝนวิชาการของกุลสตรี เมื่อมีความรู้ดีแล้ว จะลาออกมาประกอบอาชีพที่บ้าน หรือขอรับราชการในวังต่อไปตามโอกาส

เขาไกรลาสเมื่อครั้ง
พระราชพิธีโสกันต์
เจ้าฟ้ามหาวิมลราชกุมาร
สยามกุฎราชกุมาร

ส่วนเด็กผู้ชายจะส่งไปศึกษาหาความรู้ที่วัด บรรพชาเป็นสามเณรเล่าเรียนหนังสือถึงอายุ ๒๐ ปี อาจเรียนวิชาทางการอาชีพ หรืออุปสมบทเป็นพระภิกษุเล่าเรียนวิชาทางพระพุทธศาสนา วิชาหนังสือไทยตามความพอใจ

การตัดจุกหรือโกนจุกเป็นระยะเชื่อมต่อนชีวิตวัยเด็กที่จะก้าวเข้าสู่ผู้ใหญ่ ฉะนั้นเมื่อถึงเวลาตัดจุกหรือโกนจุก จะมีประเพณีเป็นงานมงคลยิ่งใหญ่ตามฐานะ จัดขึ้นเสริมสร้างสวัสดิมงคลแก่บุตรธิดาให้เจริญงอกงาม ทั้งพิธีเนื่องในพระพุทธศาสนาและพิธีพราหมณ์ เรียกว่า “พิธีโกนจุก” มีการเชื้อเชิญบรรดาเครือญาติมาร่วมอวยพร รวมถึงทรัพย์ให้เป็นเงินขวัญถุง ระยะเวลาที่กำหนดพิธีโกนจุกจะเป็นช่วงพิธีตรียม์ปวายในระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม อันเป็นเวลามงคลที่พระอิศวรเสด็จลงมาเยี่ยมโลก เพื่อหลีกเลี่ยงวันอุบาทว์และวันโลกาวินาศที่ไม่เป็นมงคล โดยจัดงานที่บ้านหรือที่โบสถ์พราหมณ์ เด็กที่เข้าพิธีในวันนี้ ผู้ปกครองจะแต่งกายให้บุตรของตนงดงามเป็นพิเศษ ประดับตกแต่งด้วยเครื่องทอง เพชรนิลจินดาอย่างเต็มที่ เพราะถือว่าเป็นวันสำคัญที่สุดในชีวิตวันหนึ่ง

ส่วนเจ้านายที่พระอิสริยยศ ชั้นเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า เรียกพิธีนี้ว่า “พระราชพิธีโสกันต์” แบบแผนพระราชพิธีโสกันต์ที่จัดอย่างเต็มตามตำรามิมาตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ ๑ การพระราชพิธีเดิมทำแต่พิธีพราหมณ์อย่างเดียว รัชกาลที่ ๔ เพิ่มการพระราชพิธีทางพระพุทธศาสนาไว้ กำหนดงาน ๗ วัน คือ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ๓ วัน วันที่ ๔ เป็นพิธีโสกันต์บนเขาไกรลาส วันที่ ๕ - ๖ สมโภช วันที่ ๗ ลอยพระเกศา การเสด็จในพระราชพิธี เป็นกระบวนพระอิสริยยศ มีพระราชยานคานหามประกอบด้วย มยุรฉัตร นางเชิญเครื่องสะ นางแต่งตัวสะ แห่เครื่องขาว

การสดับพระธรรมเทศนาและเลี้ยงพระบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประกอบพิธีพราหมณ์ ณ หอเวทวิทยาคุณ เสด็จฯ ขึ้นเขาไกรลาส ลงสรงน้ำในสระโนนาคที่ไหลออกจากปากสัตว์ ๔ ชนิด คือ ราชสีห์ ช้าง โค ม้า บางทีมีนาคด้วย ดังนั้น การจัดพระราชพิธีจึงเป็นงานใหญ่ ต้องสร้างเขาไกรลาส สร้างมณฑลพระราชพิธี ตกแต่งด้วยราชวัตร ฉัตรธง งดงาม ระหว่างสมโภชกำหนดให้มีการละเล่นตามราชประเพณีโบราณ ได้แก่ โหม่งครุ่ม และกุลลาตีไม้ ส่วนพิธีของเจ้านายชั้นรองๆ ลงมา จะลดหลั่นตามความสำคัญ

หลักฐานการตั้งพระราชพิธี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทคล้ายกับพระราชพิธีตรุษได้กล่าวถึงเครื่องตั้งพระราชพิธี บันทึกเฉพาะพระเครื่องต้นว่า มี ๒ หีบ ฉลองพระองค์เกราะนวม ๒ ชั้น ฉลองพระองค์ราชะ ๗ สี ด้านหลังหีบพระเครื่องต้น ตั้งพระมหาพิชัยมงกุฎ พระชฎาเดินหน พระมาลาเบี่ยง พระมาลาเพชร เครื่องพระพิไชยสงคราม ๒ หีบ พระมหาสังวาลนพรัตน์ พระมหาสังวาลพราหมณ์ พระมหาธำรงค์เนาวรัตน์

เนื่องจากการพระราชพิธีมีถึง ๗ วัน มีระเบียบกำหนดการแต่งกายในพระราชพิธีแต่ละวันไว้เฉพาะ แสดงชุดฉลองพระองค์สำหรับทรงตามเวลาที่ทรงปฏิบัติประมวลได้ ๔ สำหรับ ดังนี้

๑. ฉลองพระองค์ระหว่างเสด็จฝังสวด

ฉลองพระองค์ผ้าตาดแขนกระบอกยาว สวมสนับเพลา ทรงผ้าโจงทับ มีผ้าห้อยหน้าหรือสุวรรณกอบ ๓ ชาย คาดบั้นเหน่งประดับเพชรนิลจินดาเกล้าพระเมหาพี เจ้าฟ้าประดับด้วยเกี้ยวยอด พระองค์เจ้าลงมาประดับด้วยเกี้ยวหรือเกี้ยวดอกไม้ไหว

เมื่อเข้าพิธี สวมมงคลย่นประดับพระองค์ด้วยสร้อยนวม สังวาลประดับหงส์หรือมื่นพพระอังสา สวมพาทูร์ดที่ต้นพระพาทาตั้งแต่ข้อพระหัตถ์ถึงข้อศอกประดับด้วยเครื่องสวม (เป็นเครื่องประดับคล้ายกำไลแขน เป็นชุดมีหลายวง เรียงตั้งแต่ข้อมือถึงข้อศอก) สวมกำไล ปะวะหล่ำ ลูกไม้ปลายแขน (ลูกไม้ปลายมือ) สวมพระอำมรงค์ ๘ นิ้วพระหัตถ์ สวมกำไลพระบาท ปะวะหล่ำ เครื่องประดับเจ้าฟ้าจะใช้เพชรล้วน พระองค์เจ้าเป็นอัญมณีชนิดต่างๆ ล้วน หรือสลัปเพชร สวมถุงพระบาทขาวยาวถึงเข่า ฉลองพระบาทกำมะหยี่รัดสั้นปักกลดลาย

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าคุณทลทพิยวดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงเป็นเจ้าฟ้าหญิงพระองค์เดียวที่ทรงเข้าพระราชพิธีโสกันต์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก
กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย
ในพิธีโสกันต์ ทรงฉลองพระองค์ถอด ชุดสีขาวล้วนขลิบทอง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ
กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ในพิธีโสกันต์
ชุดฉลองพระองค์ครุยแขนเดียวเมื่อสร่งน้ำแล้ว

๒. ฉลองพระองค์เวลาโสกันต์

ทรงฉลองพระองค์ถอด (ชื่อเฉพาะ) เป็นผ้าถุงยาวถึงข้อพระบาท ห่มสไบและ
ผ้าทรงสะพักสำหรับเจ้านายฝ่ายหญิง ส่วนเจ้านายฝ่ายชายจะทรงเป็นชุดสีขาวล้วนขลิบทอง
ฉลองพระองค์แขนเดียว ใช้เครื่องประดับชุดเดิม สวมมงคลย่นรอบเกี่ยว เมื่อโสกันต์แล้ว
ไม่สวมเกี่ยว คงสวมแต่มงคลย่น เมื่อเสด็จสร่งน้ำ ถอดเครื่องประดับที่จะเปียกน้ำออก เช่น
สร้อยนวม และมงคล ทัดโบมะตูมเหนือพระกรรณขวา ไม่สวมถุงพระบาทและฉลองพระบาท

๓. ฉลองพระองค์เมื่อสร้งน้ำแล้ว

ได้กล่าวถึงการตั้งเครื่องทรงเมื่อสร้งแล้ว ประกอบด้วย พระเครื่องต้นสำหรับหนึ่ง พระเครื่องเทศสำหรับหนึ่ง พระมงกุฎ พระชฎามหากฐินท้ายอด พระมาลาตาครอบ พระมหามงคูล และเครื่องแต่งพระองค์ ฉลองพระองค์เครื่องถอดปีกทองแล่งขลิบ ทองคำ และพระภูษาขาว

เจ้านายฝ่ายหญิงเปลี่ยนฉลองพระองค์ถอดเป็นทรงฝ้ายกจีบหน้านางทรงสไบ และผ้าทรงสะพัก เจ้านายผู้ชายทรงฝ้ายกจีบหน้านาง ทรงสวมฉลองพระองค์ครุยแขนเดียว แล้วพับส่วนที่เหลือขึ้นพาดเฉียงบ่าทับฉลองพระองค์ชั้นใน

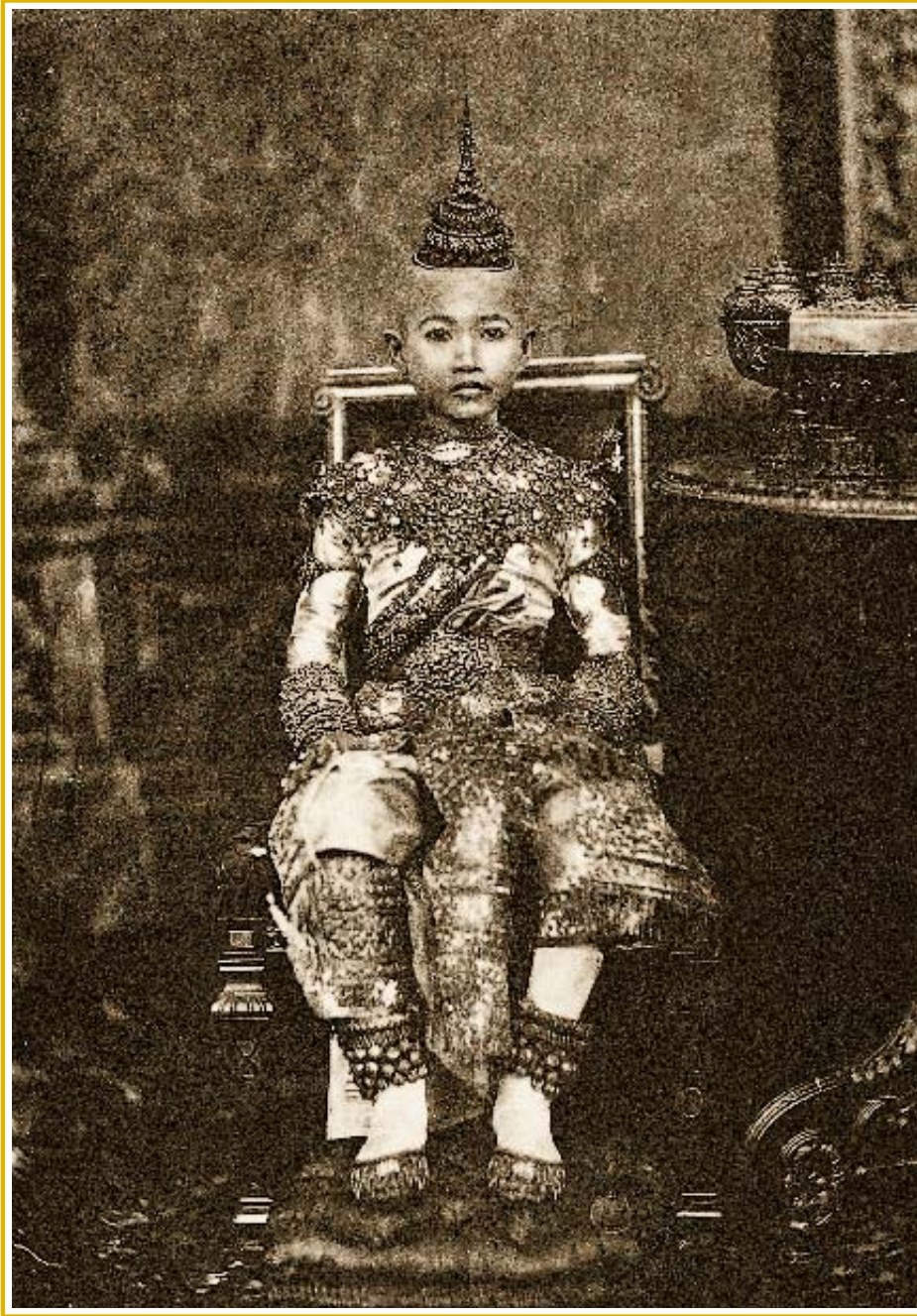
เครื่องประดับชุดเดิมประดับทับ สวมมงคูลย่น ซึ่งเดิมเป็นมงคูลเรียบต่อมาได้มีการประดับอัญมณีเป็นระยะๆ ทัดใบมะตูมที่พระกรรณขวา

๔. ฉลองพระองค์เมื่อสมโภช

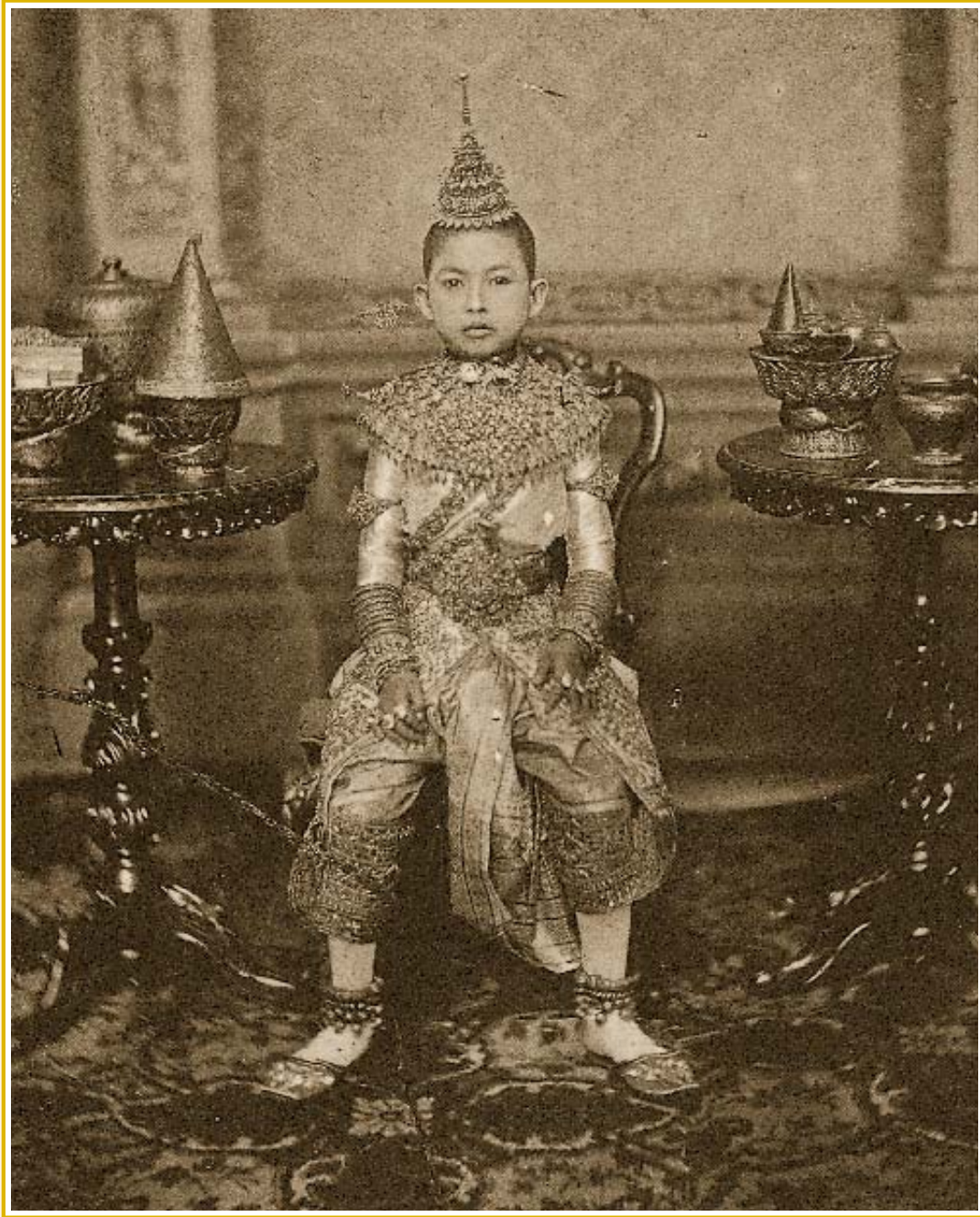
พระราชโอรส พระราชธิดาที่ดำรงพระอิสริยยศเจ้าฟ้าถึงพระองค์เจ้าฉลองพระองค์อย่างขัตติยราชกุมาร คือ ทรงพระชฎามหากฐิน ทรงสนับเพลา ทรงโจงทับ ฉลองพระองค์ผ้าคาดแขนกระบอกยาวจีบเอว มีชายไหวชายแครง คาดปั้นเหน่งทับประดับองค์ด้วยสร้อยนวม สังวาล ดอกไม้ไหวบนพระอังสา และเครื่องประดับอื่นๆ ที่เคยทรงมาตลอด เฉพาะพระราชโอรสเห็นพระแสงที่บนพระองค์ สวมถุงพระบาท ฉลองพระบาทเชิงงอน ชุดนี้เรียกว่าพระเครื่องต้น

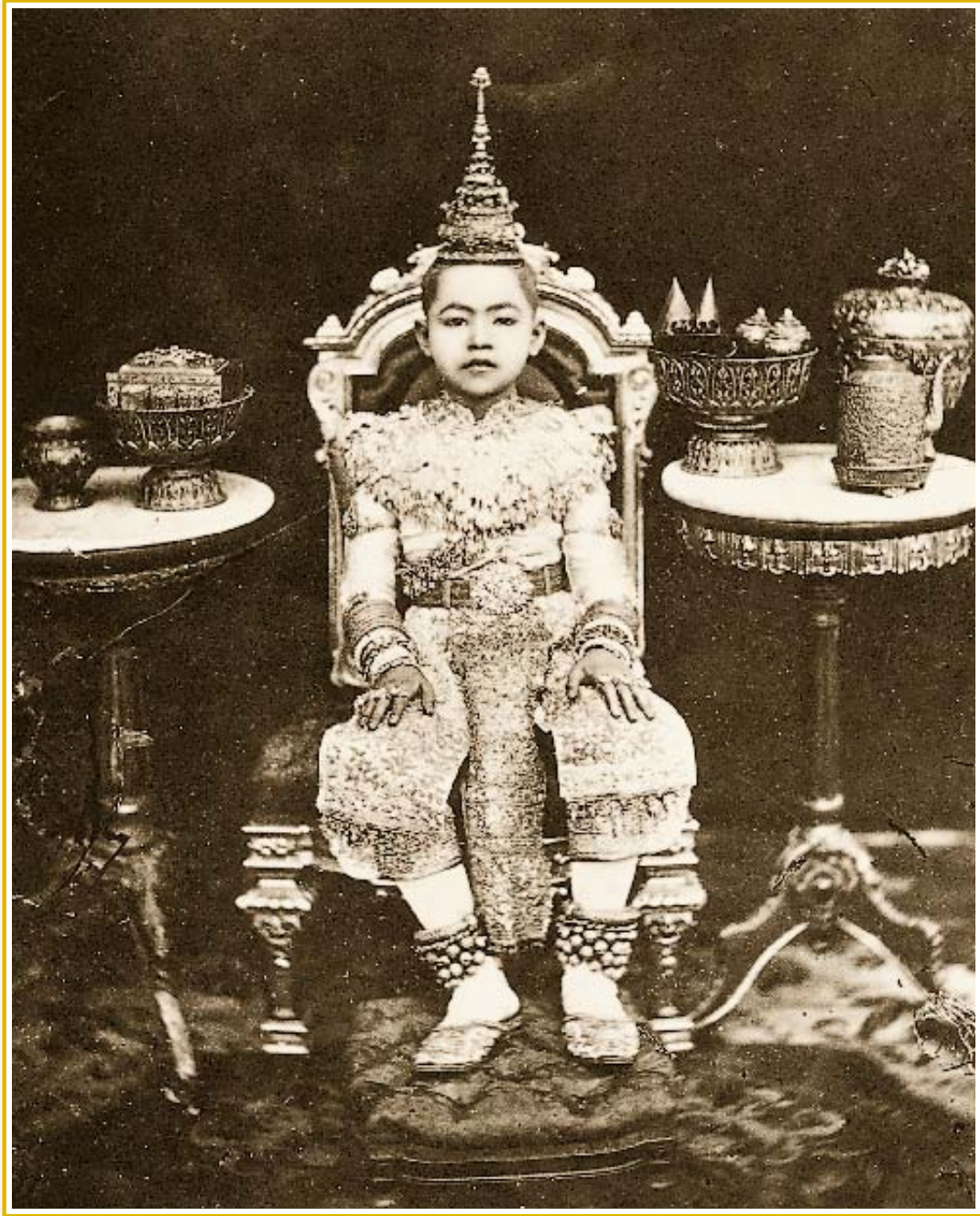
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุฑาทรัตนราชกุมารี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์ทรงฟัง
สวดในพระราชพิธีโสกันต์ ทรงเกล้าพระเมหาพี ประดับด้วยเกี้ยวยอด ทรงฉลองพระองค์ผ้าคาดแขนยาว ประดับด้วยนามพระคอก
ทับทรวงและพระสังวาลเจี๊ยงพระองค์ ทรงสวมพาทูร์ที่ต้นพระพาทา ตั้งแต่ข้อพระหัตถ์ขึ้นไป ประดับด้วยปะวะหล้าและ
ทองพระกร ๙ คู่ สวมพระอำมรงค์ ๘ นิ้วพระหัตถ์ ทรงพระภูษาโจง ทับสนับเพลาเชิงอนปักประดับอัญมณี ทรงชายไทวชายแครงปัก
คาดสายรัดพระองค์มีพระบันเหน่ง ทรงสวมปะวะหล้า แหวนรอบ ทองพระบาทและกำไลข้อพระบาท ทรงถุงพระบาทยาว
ฉลองพระบาทกำมะหยี่ปักกลดลาย

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัจฉรพรรณีรัชกัญญา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องโสกันต์
เข้าพิธีพร้อมพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุฑารัตนราชกุมารี เมื่อพุทธศักราช ๒๔๒๕

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจันทราสรัทวาร กรมขุนพิจิตรเจษฎ์จันทร์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ฉลองพระองค์ทรงฟังสวดในพระราชพิธีโสกันต์ ทรงเกล้าพระเมหาณี ประดับด้วยเกี้ยวยอด ทรงฉลองพระองค์ผ้าคาดแขนยาว ประดับ
กรองพระศอ ทับทรวง ทรงสังวาลเฉียงพระองค์ ทรงพารุรัตที่ต้นพระพาทา ทรงปะวะหล้าและทองพระกรที่ข้อพระหัตถ์ สวมพระอำมรงค์
๘ นิ้วพระหัตถ์ ทรงคาดสายรัดพระองค์ ประดับปั้นเหน่งอัญมณี ทรงสนับเพลาเชิงงอน ทับด้วยพระภูษาโจงทางหงส์ ประดับชายไหว
ชายแครง ทรงสวมปะวะหล้าและทองพระบาท ทรงสวมถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทกำมะหยี่ปัก

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบัณฑิตวรรมวโรภาส พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์ ฟังสวดในพระราชพิธีโสกันต์ ทาพระพักตร์ด้วยขมิ้นผัดฝุ่นขาว พระโอบุธทาลิ้นจี่ คือ ขี้ผึ้งใส่สีแดง พระขนงจับเขม่า

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าไอลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์ที่งดงามในพระราชพิธีโสกันต์ เกล้าพระเมาฬีประดับพระเกี้ยวยอด ฉลองพระองค์ผ้าตาดขาวแขนยาว ทรงกรองพระศอ ฉลองพระองค์ผ้าตาดขาวแขนยาว ทรงกรองพระศอ ประดับนพพระอังสารูปหงส์คาบหยาดเพชร ทรงพระสังวาล ทรงพาหุรัด ข้อพระกรสวมปะวะหล้า กำไล แหวนรอบและลูกไม้ปลายมือ ทรงพระกุษาโจงหางหงส์ ทับสนับเพลาเชิงงอนปักประดับอัญมณี ทรงสายคาดรัตพระองค์ พระบันเหน่งเพชร สวมพระอำมรงค์ ๘ นิ้วพระหัตถ์ ทรงชายไทว ชายแครง ปักและประดับด้วยชายครุย รอบข้อพระบาทสวมทองพระบาทห้วนค ปะวะหล้า แหวนรอบและลูกไม้ข้อพระบาท ทรงถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทปักหุ้มสัน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามลีนีนพดารากรมขุนศรีสังขนาลัยสุรภัญญา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์ฟุ้งสวดในพระราชพิธีโสกันต์ พระเมหาพีระดับเกียรติยศ สวมมงคประดับอัญมณีประจายาม ฉลองพระองค์ ผ้าคาดแขนยาว สวมนมพระศอ ประดับนพพระอังสารูปหงส์ สวมพาทูร์ดที่พระพาหา ทรงสนับเพลาเชิงงอนทับด้วยพระภูษาโจง เยียรบับ ประดับชายไหว ชายแครง สวมเครื่องผูกพระกรต่างๆ พระหัตถ์ขวาถือกระบองเพชร พระหัตถ์ซ้ายถือถ้ำยาม

● พระราชพิธีโสกันต์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามาลินีนิรทศาราช กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา ทรงปะวะหล้า แทวนรอบและทองพระบาท
ทรงถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทปีกหุ้มสัน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทัยพงษ์เขตต์ดิยานารี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ฉลองพระองค์ในระหว่างเสด็จไปฟังสวด ทรงเกล้าพระเมหาที ประดับด้วยพระเกี้ยวยอด ฉลองพระองค์ผ้าคาด ประดับพระองค์ด้วย
นมพระศอ ทับทรวง นพพระอังสาประดับรูปหงส์คาบหยาดเพชรทั้งสองข้าง ทรงสวมพาทูร์ดที่ตีนพระพาหา ข้อพระหัตถ์ประดับด้วย
ทองพระกร ปะวะทะล่ำและลูกไม้ปลายมือ สวมพระธำมรงค์ ๔ นิ้วพระหัตถ์ สายรัดพระองค์ประดับพระปิ่นเหนงอัญมณี ทรงพระภูษา
โจงหางหงส์ ทับสนับเพลาเชิงอน ประดับชายไหว ชายแครงปัก ข้อพระบาทสวมปะวะทะล่ำ ทองพระบาท แหวนรอบและลูกไม้ข้อพระบาท
ทรงถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทหุ้มสันกำมะหยี่ปักกลดลาย

● พระราชพิธีโสกันต์

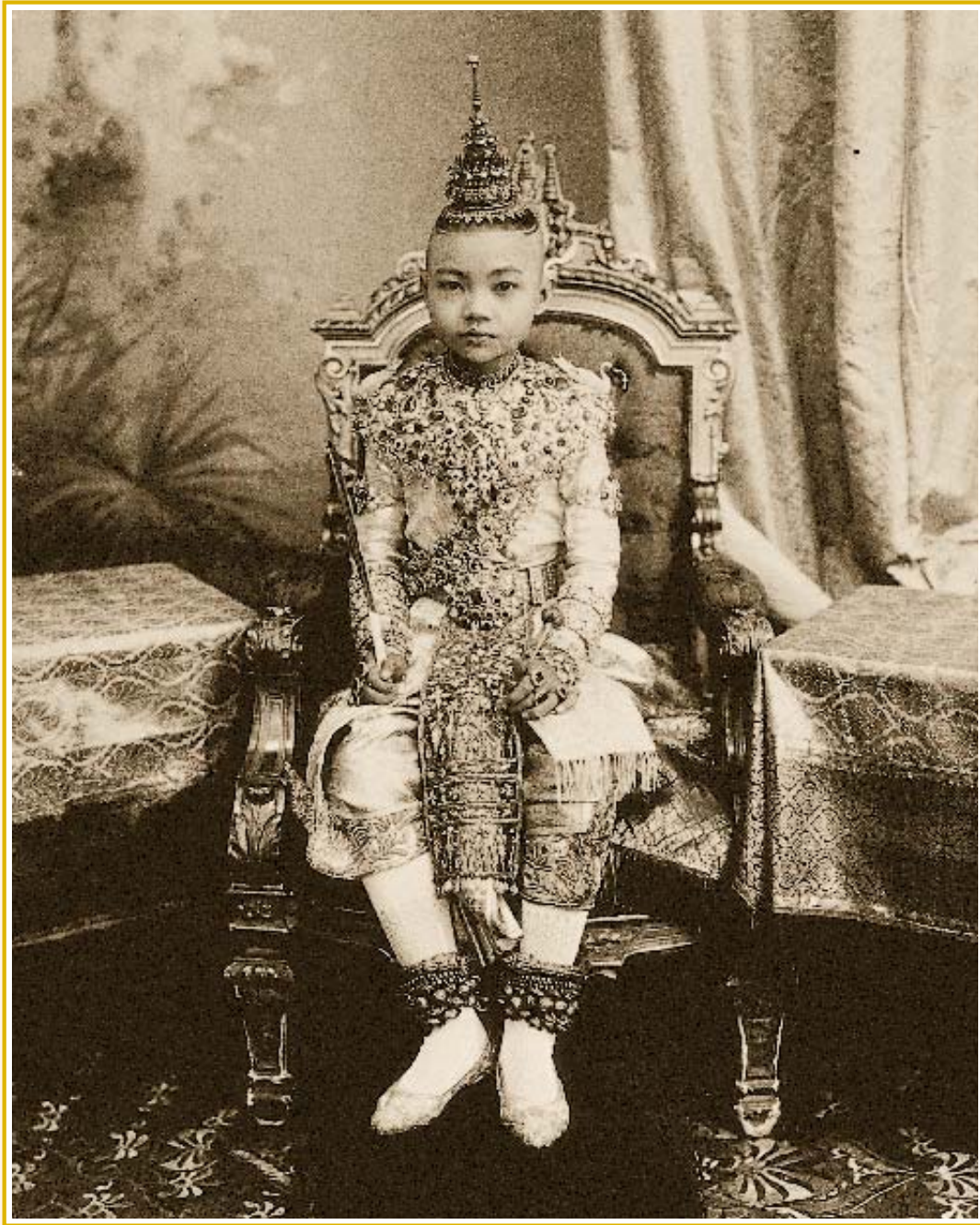

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเทมวดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์ในพิธีส่งพระกร และเข้ากระบวนแห่ในพระราชพิธีโสกันต์ ทรงพระมาลาเส้าสเทินประดับขนนกการเวก ฉลองพระองค์ผ้าคาดแขนยาว ทรงสร้อย พระศอมุก ทรงกรองพระศอ ประดับนพพระอังสารูปหงส์คาบหยาดเพชร ทรงพระสังวาลเฉียงพระองค์ ทรงพาหุรัดที่ต้นพระพาหา ทรงปะวะหล้า กำไล และสวมพระห้อมรงค์ ๘ นิ้วพระหัตถ์ ทรงคาดสายรัดพระองค์ พระบั้นเหน่งประดับอัญมณี ทรงพระภูษาโจง ทางหงส์ ทับสนับเพลาเชิงงอน ประดับชายไหว ชายแครงปัก ทรงสวมปะวะหล้า ทองพระบาทและลูกไม้ข้อพระบาท ทรงถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทปักหุ้มส้น

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทิพยาลังการ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์ฟุ้งสวดในพระราชพิธีโสกันต์ พระเม้าพิกันโรอบ ประดับเกี้ยวยอด สวมกรองพระศอ ประดับบนพระอังสารูปหงส์คียบหยาดเพชรทับบนฉลองพระองค์คาด สวมสังวาล ประดับพาทูร์ดที่ต้นพระพาทาสวมทองพระกรและเครื่องผูกข้อพระหัตถ์อื่นๆ ทรงพระภูษาโจงเยียรบับทางหงส์ ทับสนับเพลาเชิงงอน ประดับชายไหว ชายแครง สวมทองพระบาทและเครื่องผูกข้อพระบาท แหวนตะแคงและลูกไม้ข้อพระบาท

● พระราชพิธีโสกันต์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุจิตราภรณี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเกล้าพระเมาฬีประดับ
พระเกี้ยวยอด ฉลองพระองค์ผ้าคาดแขนยาว ทรงกรองพระศอก ประดับบนพระอังสารูปหงส์ ทรงทับทรวง สังวาลเฉียงพระองค์
สวมพารุรัตที่ต้นพระพาทา สวมทองพระกร ปะวะเหล่า และลูกไม้ปลายมือ สวมพระกำมรงค์ ๔ นิ้วพระหัตถ์ ทรงสนับเพลาเชิงนอน
ทรงถือกระบองเพชรทำด้วยใบลานถักลงอักขระ และถ้ายาถม

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามาลินีนพดารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา ฉลองพระองค์หลังพระราชพิธีโสกันต์แล้ว สวมมงคลย่น
ประดับอัญมณีประจํายาม ทัดใบมะตูม ห่มสะพักปักดิ้นทับด้วยนมพระศอตากริ่งติดด้วยดอกไม้เพชรและอัญมณีต่างๆ ปลายนม
ห้อยตุ้ดตั้งเป็นระยະ ประดับด้วยนพพระอังสารูปหงส์คาบหยาดเพชร สวมพาทูร์ดีที่ตีนพระพาทา สวมทองพระกร แหวนตะแคง
และลูกไม้ปลายมือ สวมพระอํารงค์ ๘ นิ้วพระหัตถ์ ทรงพระภูษาจีบหน้านาง สวมทองพระบาทและเครื่องผูกข้อพระบาท
สวมถุงพระบาทและฉลองพระบาทกำมะหยี่ปัก

● พระราชพิธีโสกันต์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามาลินีนิรโศภิตา กรมขุนศรีสังขนาถสุรภัญญา ฉลองพระองค์หลังพระราชพิธีโสกันต์แล้ว สวมมงกุฎน
ประดับอัญมณีประจํายาม ทัดโบมาะตูม ห่มสะพักปักคันทับด้วยนวมพระศอคาดกริ่งติดด้วยดอกไม้เพชรและอัญมณีต่างๆ ปลายนวม
ห้อยตุ้ดตั้งเป็นระยะ ประดับด้วยนพระอังสารูปหงส์คาบหยาดเพชร สวมพาหุรัดที่ตีนพระพาหา สวมทองพระกร แหวนตะแคงและ
ลูกไม้ปลายมือ สวมพระธำมรงค์ ๘ นิ้วพระหัตถ์ ทรงพระภูษาจีบหน้านาง สวมทองพระบาทและเครื่องผูกข้อพระบาท สวมถุงพระบาท
และฉลองพระบาทกำมะหยี่ปัก

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทัยพงษ์เขตต์ดิยานารี ฉลองพระองค์หลังพระราชพิธีโสกันต์แล้ว สวมมงคoklyn
ห่มสะพักและนุ่งจีบหน้านาง

● พระราชพิธีโสกันต์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมาวดี กรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ฉลองพระองค์สำหรับขบวนแห่และสมโภชเมื่อตัดพระเมาหินแล้ว ทรงพระชฎา ฉลองพระองค์สังเวียนหยัดคาดต่อพระกรปักดินเลื่อม
ทรงกรองพระศอกสอดตะขิ่ง ทับทรงวงเพ็ญท้อยทับสังวาลไขว้ ประดับบนพระอังสาดอกไม้ไหว สวมทองพระกร ปะวะหล่ำ ลูกไม้
ปลายมือและเครื่องผูกพระกรอื่นๆ ทรงสนับเพลาเชิงอน ทับด้วยพระภูษาโจงสังเวียนทอง ท้อยชายไหว ชายแครง ทรงสุวรรณกถอบ
รัดพระองค์ปั้นเท่งอัญมณี สวมทองพระบาท ปะวะหล่ำและเครื่องผูกข้อพระบาทอื่นๆ ฉลองพระบาทเชิงอน

พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภักควดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระชฎาตามลีลาของพระองค์
ฉลองพระองค์พระกรน้อยทับฉลองพระองค์แขนยาว รัดพระอุระอัญมณี ด้วยสร้อยคอบทပ်พระสังวาลไขว้ ทรงประดับบนพระอังสา
ดอกไม้ไหว สวมทองพระกร ปะวะหล้า ทรงสนับเพลาเชิงงอนทับด้วยพระภูษาโจง ทรงสุวรรณถกอบ สวมทองพระบาท ปะวะหล้า
แหวนรอบ ฉลองพระบาทกำมะหยี่ปัก

● พระราชพิธีโสกันต์

ราชพิธีโสกันต์ ๓๕ ❀

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีวิไลยลักษณ์ กรมขุนสุพรรณภาควดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ฉลองพระองค์เครื่องต้น ในการสมโภชหลังเข้าพระราชพิธีโสกันต์ ทรงพระชฎา ทรงฉลองพระองค์พระกรน้อยทับฉลองพระองค์แขน
ยาว ทรงกรองพระศอ ประดับบนพระอังสาดอกไม้ไหว ทรงพารุรัตที่ต้นพระพาทา ทรงสร้อยตบทับสังวาลไขว้ ทรงปะวะหล้า และ
ทองพระกรที่ข้อพระหัตถ์ สวมพระห้อมรงค์ ๔ นิ้วพระหัตถ์ ทรงคาดสายรัดพระองค์ปั้นเท่งประดับอัญมณี ทรงสนับเพลาเชิงงอน
ปักลวดลาย ซ้อนทับด้วยพระภูษาใจ ทรงสุวรรณกถอบ ชายไหว ชายแครง สวมทองพระบาท ปะวะหล้าและลูกไม้ข้อพระบาท
ทรงถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทเชิงงอน

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวงศ์เธอ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์ในการสมโภช หลังเข้าพระราชพิธีโสกันต์ ทรงพระชฎา ฉลองพระองค์คาดลิ ทรงกรองพระศอก ประดับบนพระอังสาดอกไม้ไหว ประดับพารุรัตที่ ต้นพระพาหา ทรงสวมสร้อยตาบทับบนสังวาลไขว้ ทรงทองพระกร และเครื่องผูกพระกรอื่นๆ สวมพระขำมรงค์ ๘ นิ้วพระหัตถ์ ทรงสนับเพลาเชิงอน ทับด้วยพระภูษาโจงเยียรบับทางหงส์ คาดสายรัดพระองค์ ประดับบนเท่งอัญมณีและทรงสุวรรณถอบ สวมทองพระบาทและเครื่องผูกข้อพระบาทอื่นๆ ทรงสวมถุงพระบาทยาว และฉลองพระบาทเชิงอน

● พระราชพิธีโสกันต์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบัณฑิตพรณวโรภาส ฉลองพระองค์ในการสมโภช หลังเข้าพระราชพิธีโสกันต์ ทรงสวมพระขฎ्ฐา ๕ ยอด ประดับพระยี่ง่าทองคำ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าวิลัยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ทรงเครื่องต้นอย่างขัตติยราชกุมารี ในการสมโภช
ในพระราชพิธีโสกันต์ ทรงพระชฎา ฉลองพระองค์พระกรน้อยทับฉลองพระองค์แขนยาว ทรงกรองพระศอ ประดับนพพระอัญศาสดอกไม้ไหว
สวมพารัตนดอกไม้ไหว ทรงทับทรวงและสังวาลไขว้ ทรงสนับเพลาเชิงอน ทับด้วยพระภูษาใจเยียรบันทางหงส์ ประดับสุวรรณกลีบ
ข้อพระบาทประดับทองพระบาทและเครื่องผูกข้อพระบาทอื่นๆ ประทับบนพระที่นั่งทรง ทรงฉายพร้อมเครื่องประกอบพระอิสริยยศ

● พระราชพิธีโสกันต์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ทรงพระชฎา ๕ ยอด ประดับพระยี่ก่า

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามาลินีนพดารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา ฉลองพระองค์ในการสมโภชในพระราชพิธีโสกันต์
ทรงพระชฎา ๕ ยอด ประดับพระยี่ง่าทองคำ ทรงภูษิตาภรณ์อย่างขัตติยราชกุมารี ทรงสนับเพลาเชิงอนันปิกรูปพญานาค ประทับบน
พระที่นั่งกง ฉายพร้อมเครื่องประกอบพระอิสริยยศ

● พระราชพิธีโสกันต์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทองเขตขัตติยนารี ทรงเครื่องต้นอย่างขัตติยราชกุมารี เมื่อเสด็จไปสมโภช เวียนเทียน หลังตัดพระเมาลีแล้ว ทรงพระชฎา ๕ ยอด ปีกพระยี่กาทองคำ ฉลองพระองค์พระกรน้อยทับบนฉลองพระองค์แขนยาว สวมนามพระศอ ประดับนพพระอังสาดอกไม้ไหว สนับเพลาเชิงอนปักรูปพญานาค

๑ ๒

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพยนิกา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอภัยกัญจวิมล พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ฉลองพระองค์ในการสมโภชในพระราชพิธีโสกันต์

๑ ๒

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทิพาลังการ ฉลองพระองค์ในการสมโภชหลังเข้าพระราชพิธีโสกันต์ ทรงเครื่องภูษาภรณ์อย่าง ขัตติยราชกุมารี ทรงฉลองพระองค์พระกรน้อยทับฉลองพระองค์แขนยาวต่างสี สวมกรองพระศอ ประดับนพพระอังสาดอกไม้ไหว สอดสังวาลไขว้ใต้ทับทรวง ทรงสุวรรณกอบ ชายไหว ชายแครง ทับพระภูษาโจงและสนับเพลาเชิงอนันปุฎฐหงส์คาบหยาดเพชร เครื่องผูกข้อพระบาทประกอบด้วย กำไลข้อพระบาท ทองพระบาทห้วนาค แหวนตะแคง ลูกไม้ข้อพระบาทรูปผลไม้ ทรงฉายพร้อม เครื่องประกอบพระอิสริยยศ
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุจิตราภรณ์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์ในการสมโภช ในพระราชพิธีโสกันต์

● พระราชพิธีโสกันต์

พื้ นางนุ่นงะข่มขำบะขีวตอง
พระนึ่งนึ่งยกแ่งเทพประนม
สร้อยนวมสวมใส่พระอังสา
สะอึ่งสายสังวาลบานพื้

ห่มตาดทองปึกปึกแมงทับถม
ทรงห่มริ้วทองรองชั้น
ตาบจินตาดวงมณีสีสลับ
ทองกรแก้วแวววันประดับเพชร

จาก "อิเหนา" พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

บทที่ ๒๓

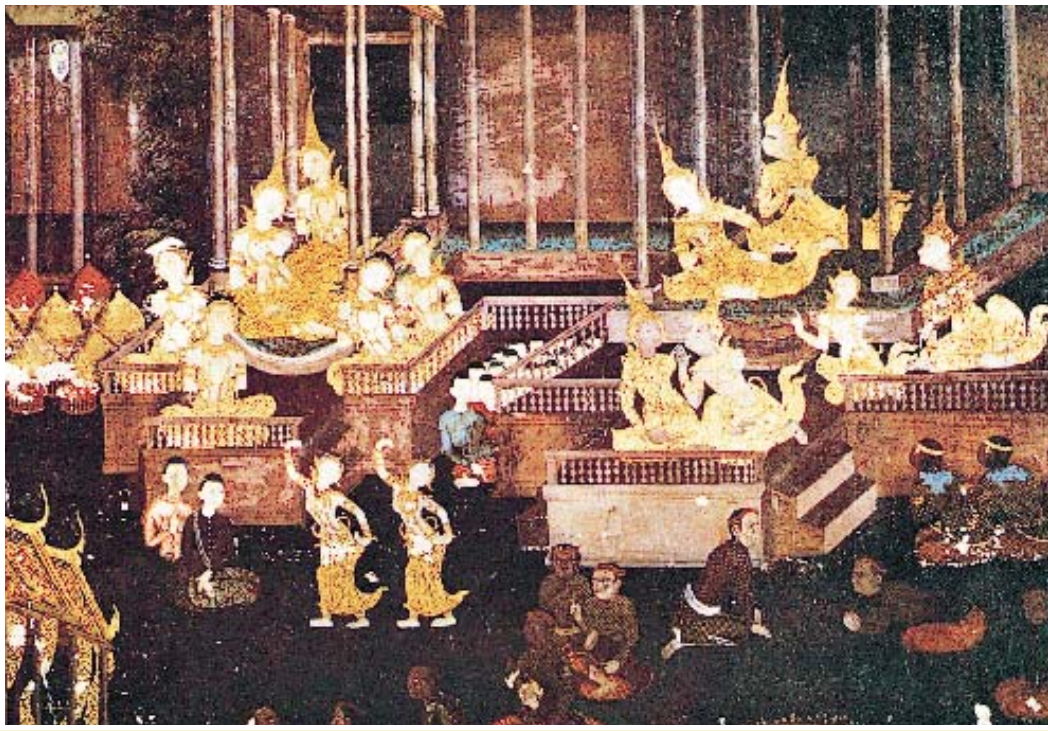
ราชพิธีสถาปนา รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

เครื่องแต่งกายในการพระราชพิธีของขัตติยราชชนารีไทยสมัยก่อน เรียกว่า “ราชพิธีสถาปนา” มีแบบแผนเป็นระเบียบกำหนดตามพระอิสริยยศและชั้นยศแห่งราชสกุล โดยระบุประเภทผ้า เครื่องประกอบอื่นๆ ไว้ชัดเจน กล่าวไว้ในหนังสือกฎหมายตราสามดวง ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา นอกจากนั้น ยังกำหนดเครื่องแต่งกายสตรีชั้นสูงที่อยู่ในตำแหน่ง ภรรยาขุนนางชั้นเสนาบดีและสูงกว่าเสนาบดีด้วย เช่น

พระอัครมเหสี นุ่งผ้าลายทอง ทรงเสื้อ สวมรองพระบาททอง
 พระราชเทวี นุ่งผ้าดารากร ทรงเสื้อ สวมรองพระบาทกำมะหยี่
 พระอัครราชินี นุ่งผ้าดารากร ทรงเสื้อ สวมรองพระบาทกำมะหยี่
 พระภรรยา นุ่งผ้าลายทอง ทรงเสื้อ สวมรองพระบาททอง
 ลูกหลวง เสื้อโกลลายทอง ไม่สวมรองพระบาท

หลานหลวง เลื้อยผ้าดารากรเลว
 พระสนม เลื้อยผ้าสีต่างๆ
 ภรรยาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่กว่าเสนาบดี นุ่งผ้าสีสุภาพ คือ แพรเคารพย
 ภรรยาข้าราชการชั้นเสนาบดี สวมเสื้อ นุ่งผ้าจมรวจ
 นางใน นุ่งจีบ ห่มสไบ

ด้วยหลักฐานนี้ สามารถจินตนาการความสง่างามของเครื่องแต่งกายราชชนนีชาวไทยว่า ด้วยพื้นฐานของชนบประเพณีที่มีระเบียบและมีภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ผ้าอย่างมีศิลปะ สตรีไทยมีความลึกซึ้งใน “ผ้าแพรพรรณ” ที่มีความหมายว่า ผ้าหลากสีอย่างดีมาแล้ว แต่โบราณ แสดงถึงวัฒนธรรมในการแต่งกายของชาวไทยที่เจริญรุ่งเรืองมานานนับร้อยๆ ปี

เป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจลักษณะของผ้าแต่ละชนิดที่กล่าวไว้ในหนังสือกฎหมายตราสามดวง นอกจากการสันนิษฐาน ซึ่งสรุปการศึกษาค้นคว้าว่า ผ้านุ่งที่มีชื่อเรียกต่างๆ คือ ดารากร ดารากรเลว จมรวจ (อ่านว่า จะ-มะ-หรวด) ลายทองและเคารพย (อ่านว่า เคา-รบ-พะ-ยะ) เป็นผ้าแพรที่มีลวดลายหรือผ้านุ่งลวดลายเฉพาะแพรเคารพย หมายถึง ผ้านุ่งที่สีสันสุภาพไม่ฉูดฉาดบาดตา

การผลิตผ้าขึ้นใช้ในราชสำนักครั้งกรุงศรีอยุธยา มีหลายรูปแบบ ทั้งการถักทอขึ้นใช้เอง การสั่งซื้อจากต่างประเทศที่เรียกว่า “ผ้านอก” และการเขียนลายผ้าแล้วส่งไปจ้างพิมพ์หรือจ้างเขียนต่างประเทศ

ชาวไทยรู้จักวิธีทอผ้ามาแต่โบราณ ได้มีการทอผ้าหลายชนิด ผ้าตาด ผ้ายก ซึ่งผ้าทั้งสองประเภทนี้ยังจำแนกออกเป็นผ้าอีกหลากหลายชนิด มีชื่อเรียกเฉพาะตามกรรมวิธีการทอและตามวัสดุที่ใช้ทอ รวมทั้งผ้าเขียนลายหรือผ้าเขียนลายทองที่ช่างประดิษฐ์ลวดลายขึ้นเป็นพิเศษสำหรับพระมหากษัตริย์

ราชพิธีดารากรรับสมัญพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
 ถึงรับสมัญพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผ้าที่นำเข้ามาจากต่างประเทศในสมัยอยุธยา ได้แก่ ประเทศอินเดีย เปอร์เซียและจีน เฉพาะผ้าที่สั่งซื้อจากอินเดียและเปอร์เซีย ผ้าจากเมืองใด ชาวไทยจะเรียกชื่อเมืองนั้นเป็นชื่อของผ้า เช่น ผ้าอัตลัด มาจากเมืองเมืองอัตลัดในอินเดีย หรือเป็นชื่อจากภาษาเดิมตามประโยชน์การใช้สอย เช่น ผ้าสุจหนี่ ผ้าเยียรบับ

แม้ลายเขียนที่ช่างไทยออกแบบลวดลายส่งไปว่าจ้างช่างอินเดียถึงประเทศอินเดีย มีทั้งการพิมพ์และการเขียน เช่นเดียวกับเขียนลายกระเบื้อง ลายเครื่องถ้วยเบญจรงค์ส่งไปให้ช่างจีนทำที่ประเทศจีน ต่อมาได้ปรากฏว่า ลายผ้าที่ส่งไปเขียนหรือพิมพ์ที่อินเดียได้มีการลอกเลียนแบบออกเผยแพร่ หรือมีการผสมผสานทั้งลวดลายไทยและลายอินเดีย เมื่อส่งกลับมาขายในเมืองไทย จึงมีชื่อผ้าที่เรียกว่า “ผ้าลายอย่าง” และ “ผ้าลายนอกอย่าง” ในยุคต่อมา

ผ้าแต่ละประเภทที่มีคุณค่าที่ลวดลาย สีลัน และวัสดุ เช่น แกมด้วยเงิน ทอง นาค ต่างมีค่าในตัวเอง ยากที่จะเปรียบเทียบความสูงต่ำให้เป็นบรรทัดฐานได้ ทั้งนี้ เพราะขึ้นอยู่กับการใช้งาน ผู้ใช้ และตัวแปรที่สำคัญคือ สมัยนิยมนั่นเอง สิ่งที่แน่นอนที่สุดนั้นคือ วัฒนธรรมการแต่งกายของสมัยอยุธยาได้ถ่ายทอดสู่กรุงรัตนโกสินทร์ในกาลต่อมา

ช่วงต้นรัตนโกสินทร์เริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (๒๓๒๕ - ๒๓๕๒) ลึ้นสุดในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (๒๓๖๗ - ๒๓๙๔) ลักษณะของวัฒนธรรมทางการแต่งกายที่เป็นแบบแผนไม่น่าจะแตกต่างไปจากสมัยอยุธยามากนัก เว้นแต่สภาวะทางสงครามที่ทำให้ภาพรวมของการแต่งกายของคนไทยต้องปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เพื่อคล่องตัวในการหนีภัยและรักษาชีวิตให้อยู่รอด หญิงชายทุกระดับในยุคนั้นจะ “นุ่งผ้า” และ “ห่มผ้า” เป็นหลัก นุ่งผ้า คือ การนุ่งโจง หรือที่เรียกว่านุ่งโจงกระเบน ไม่นิยมสวมเสื้อ หากแต่ใช้การห่มผ้าแทน จึงเรียกว่าห่มผ้า ผ้าเป็นสิ่งที่กำหนด

● ราชพิธีสารภรณ์รับสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ฐานะบุคคลประการหนึ่ง นับตั้งแต่สีของผ้า ลักษณะเสื่อผ้า ลวดลาย และความวิจิตรงดงาม ดังนี้

ชาวบ้าน ใช้ผ้าเนื้อผ้าหยาบ เป็นผ้าพื้นเรียบไม่มีลวดลาย

ขุนนาง ชาววัง ใช้ผ้าเนื้อละเอียด สดแล่นเงิน เส้นทอง ผ้าไหมปักดิน เฉพาะขุนนางจะมีผ้าซึ่งเป็นเครื่องยศ ที่พระมหากษัตริย์พระราชทานเป็นเบี่ยงหวัด เงินปี สำหรับนุ่งเมื่อเวลาเข้าเฝ้าฯ มีชื่อเรียกเฉพาะตามชั้นยศและบรรดาศักดิ์ เช่น ผ้าไหมด ผ้าวาด ผ้ายศ แต่ละตำแหน่ง ล้วนแตกต่างกันทั้งความประณีตในการตัดเย็บ การเก็บรักษา โดยเฉพาะเจ้านายหรือผู้มีฐานะสูง เสื่อผ้าจะสะอาด เรียบร้อย อบอุ่น ร่มรื่น

วัฒนธรรมการแต่งกายของราชธานี และชนชั้นสูงในยุคต้นรัตนโกสินทร์อยู่ในกรอบของแบบแผนที่เนื่องมาแต่ครั้งสมัยอยุธยา ราชพิธีสารภรณ์จึงประกอบด้วยเสื่อ ผ้าแพรพรรณ ทรงผม และเครื่องประดับ

การนุ่งผ้า มีลักษณะการนุ่ง ๒ แบบ คือ นุ่งโจง และนุ่งจีบ

นุ่งโจง คือ นุ่งโจงกระเบน มีวิธีนุ่งเหมือนกันทั้งหญิงและชาย

นุ่งจีบ คือ การนุ่งทำจีบด้านหน้า พับทบกลับไปกลับมาเป็นหน้านาง ใช้เวลาในการนุ่งมาก จะต้องพิถีพิถันให้ประณีตเรียบร้อย

ลักษณะเสื่อ เสื่อมีลักษณะเดียวคือ เสื่อแขนกระบอก ปิดคอ ผ่าอก แล้วห่มปิดทับด้วยสไบ

ราชพิธีสารภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

การทอผ้า มีสไบไหมเจียง มีผ้าปักหรือผ้าแพรวพับเหมือนอวดกลีบไหมสไบอีกชั้นหนึ่ง ผ้าไหมชนิดนี้ฝ้ายในเรียกว่าผ้าทรงสะพัก ลักษณะของผ้าทรงสะพัก มีชื่อเรียกต่างๆ กันหลายอย่าง ได้แก่ ผ้ากรองทอง ผ้าเยียรบัน ผ้าเข้มขาบ ผ้าอ้อลัด และผ้าตาด

ราชพิธีสวดมนต์จำเป็นต้องเก็บรักษาอย่างพิถีพิถัน สะอาดและอบร่ำให้หอมอวล อยู่เสมอ ซึ่งมีการวิีเฉพาะ ตั้งแต่การซักมิให้ฝ้ายยับย่น รักษาสิมิให้ซิดจิดจาง ต้มและนึ่งด้วย เครื่องหอมให้กลิ่นติดนาน และการอัดให้ผ้าเป็นรอยริ้วตามต้องการ

ทรงผม สตรีในราชสำนักเมื่อปลายสมัยอยุธยาไว้ผมปัก ประป่า เมื่อระหว่างเสีย กรุงศรีอยุธยาจะตัดสั้น เหลือเพียงผมปัก เพื่อสะดวกในการหลีกเลี่ยงและปลอมตัวเป็นชาย ผมจึงตัดสั้นกลางกระหม่อมเป็นวงตามไรผมจับปัก และโกนส่วนที่เหลือทิ้ง ไม่ปล่อยให้ยาว “ไรผม” เกิดจากการไว้จุกเมื่อวัยเด็ก ครั้นเมื่อประกอบพระราชพิธีโสกันต์ เกศกัณฑ์ หรือที่ เรียกว่า โคนจุกหรือตัดจุกแล้ว รอยผมที่เคยเกล้าเป็นวงรอบ เรียกว่าไรผมจึงยังปรากฏอยู่ สตรีวัยรุ่นหลังตัดจุกออกแล้วมักนิยมถอนผมตรงไรเดิม ที่กล่าวกันว่าใส่น้ำมันกันไร ดังนั้น ทรงผมของสตรีเมื่อต้นกรุงรัตนโกสินทร์จึงเป็น ผมทรงปัก มีจอนผม ผมปักจะคว้นผมรอบ ศีรษะเป็นรอยเห็นขอบ หวีแสดกลางบ้าง หวีเสยบ้าง การที่เรียกว่าผมปัก ก็เพราะมองเห็น เชิงผมเป็นขอบ ปลอยผมข้างหูเป็นจอนยาว แล้วตัดไว้ที่หู การไว้จอนหูจะต้องตัดผมสั้น จึงจะรับกัน

เครื่องประดับหรือถนิมพิมพาภรณ์ เป็นเครื่องประดับร่างกาย เริ่มตั้งแต่เครื่อง สวมศีรษะลงมา ได้แก่ มงกุฎ กุณฑล กรองคอ สังวาล พาหุรัต ทองพระกร ทองพระบาท พระอ้ามรงค์ เป็นเครื่องประดับทั้งดงามทั้งฝีมือและมีค่าทำด้วยทองคำและอัญมณี

ราชานารีในราชสำนักจะรักษาปรุงแต่งร่างกายให้มีความงาม มีความหอมอวลด้วย เครื่องประทีนสม่าเสมอ เครื่องประทีนมีอยู่ ๓ ประเภทคือ เครื่องหอม เครื่องสำอาง และ เครื่องซัดสีชำระล้าง

หมายเหตุ การถ่ายรูปในประเทศไทยเริ่มมีขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉะนั้นบทนี้จึงไม่มีรูปถ่ายของบุคคลในรัชกาลที่ ๑ รัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๓

● ราชพิธีสวดมนต์รับสมัญพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ถึงรับสมัญพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

“สตรีในราชสำนักครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น
จะมีวิธีการแต่งกายคล้ายกับสตรีในราชสำนักกรุงศรีอยุธยาตอนปลายและ
ในแผ่นดินรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัชกาลที่ ๑ - ๓ ได้แก่ การนุ่งจีบและนุ่งโจง...
สำหรับการห่มของสตรีในราชสำนักนั้น จะเป็นการห่มผ้าสไบเดวียงท่าซ้าย
ซึ่งมักจะเป็นผ้าสไบแพรจิมจากรางอัตผ้าสไบ ซึ่งผ่านการอบและร่ำมาแล้วเป็นอย่างดี หากในงานพระราชพิธีจะห่มผ้าทรงสะพักที่ทำจาก พัตตาด...”

จาก “การแต่งกายไทย : วัฒนธรรมการจากอดีตสู่ปัจจุบัน” เล่ม ๑ ของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

บทที่ ๓

ราชพิธีสถาปนา รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การแต่งพระองค์รวมทั้งการแต่งกายของสตรีในราชสำนักสยามนั้น เป็นที่ทราบกันว่าออกไปด้วยความประณีต สง่างาม ละเมียดละไม อีกทั้งแพรรณ รัตนชาติที่นำมาตกแต่ง นุ่งห่มประติประดอยให้เกิดความงดงามนั้น ล้วนเป็นของที่คิดสรรมาแล้วเป็นอย่างดี เฉพาะแพรรณชั้นเลิศทั้งที่ผลิตในสยามประเทศเอง และนำเข้าจากประเทศที่มีชื่อเสียงในด้านสิ่งทอ อาทิ ผ้าฝ้ายชั้นเยี่ยมจากประเทศอังกฤษ ผ้ายกทองคำแห่งมวิจิตรจากเมืองพาราณสี แคว้นชมพูทวีป (ประเทศอินเดีย) เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ตามคติความเชื่อที่ว่าองค์พระมหากษัตริย์เปรียบประดุจสมมติเทพมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

นอกจากนี้ยังปรากฏแบบแผนการนุ่งห่มที่นำศึกษามากมาย อาทิ การนุ่งห่มตามลำดับยศศักดิ์ การนุ่งห่มตามสีวัน การนุ่งห่มให้ต้องโฉลก แม้กระทั่งการจัดเก็บดูแล ถนอมรักษา ผ้าผ่อนท่อนแพร ล้วนมีกรรมวิธีที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน ละเมียดละไมทุกขั้นตอน เช่น การซัก การนึ่ง การอบ การร่ำ การรีด การจัดเก็บ จะใช้สมุนไพร เครื่องเทศ ดอกไม้สด

สมเด็จพระปิยมมาวดี ศรีพัชรินทรมาตา เจ้าคุณจอมมารดา ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเครื่องแต่งกายอย่างสตรีชาวตะวันตก

เครื่องหอม เครื่องประทีน แตรกอยู่แทบทุกชั้นตอน จนถึงกับมีคำว่า “หอมทั้งนอก หอมทั้งใน” ดังที่พบในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง ในสังคมของราชสำนักฝ่ายในมีคำกล่าวที่ว่า สตรีในราชสำนักสมัยนั้น ไม่ว่าจะเดินไป ณ ที่ใด ฟ้านุ่ง ผ้าห่มที่พวกเธอเหล่านั้นนุ่งห่มจะกำจายกลิ่นหอมรวยรินอยู่เสมอ หรือเมื่อนั่งพับเพียบลงที่ใด แม้จะลุกไปแล้ว กลิ่นหอมที่กรุ่นจากผืนผ้าก็ยังอวลอยู่ ณ บริเวณนั้นนานกว่าจะจางหาย จนต้องพูดว่า “หอมติดกระดาน” นั้นเลยทีเดียว

สตรีในราชสำนักครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น จะมีวิธีการแต่งกายคล้ายกับสตรีในราชสำนักกรุงศรี-

อยุธยาตอนปลายและในแผ่นดินรัตนโกสินทร์ตอนต้นรัชกาลที่ ๑ - ๓ ได้แก่ การนุ่งจีบและนุ่งโจง โดยเฉพาะการนุ่งห่มในพระราชพิธี ผ้าที่ใช้นุ่งนั้น มักเป็นผ้าที่มีค่า อาทิ **ผ้าลายอย่าง** ซึ่งเป็นผ้าที่ทางราชสำนักสยามตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนำเข้ามาจากประเทศอินเดีย ผ้าลายอย่างนี้เมื่อซักแล้วจะนำมาต้มกับน้ำสะอาดที่ผสมด้วยเปลือกชะลูด มีกลิ่นหอม และ **ลูกชด** ที่มียางเหนียว เมื่อนำมาตากจนแห้งและอัดด้วยเครื่องอัดผ้าแล้ว จะนำมาชดด้วย **เปลือกหอยเบี้ย** หรือ **หอยอีแก่** จนขึ้นเงา ยังมีผ้าอีกประเภทหนึ่งที่มีชื่อเรียกเฉพาะตามลักษณะของการผลิต คือ **ผ้าเขียนทอง** หรือพระภูษาลายเขียนทอง เป็นพระภูษาทรงของพระมหากษัตริย์ และใช้เป็นผ้าทรงของพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งดำรงพระอิสริยยศลำดับพระองค์เจ้าโดยกำเนิดขึ้นไปเท่านั้น จัดเป็นของต้องห้ามสำหรับบุคคลในลำดับชั้นที่ต่ำกว่าพระองค์เจ้า

นอกจากนี้ยังมีฟ้านุ่งหรือผ้าโจงอีกชนิดหนึ่ง คือ **ฝ้ายก** ซึ่งเป็นผ้าที่ทอยกด้วยเส้นไหมทองหรือเส้นไหมเงิน ซึ่งจะใช้ทองคำแท่งหรือเงินแท่ง นำมาแผ่เป็นแผ่นบางเรียบแล้วพันหุ้มกับเส้นไหมจนได้เป็นเส้นไหมทองหรือเส้นไหมเงิน แล้วใช้เป็นเส้นพุ่งพิเศษเพื่อให้เกิดลวดลายที่เกิดจากการทอยกด้วยเส้นไหมเงินหรือเส้นไหมทองเหล่านี้มากกว่าเห็นพื้นผ้าไหมฝ้ายกล้าหรับใช้นุ่งนี้จะมีกระบวนลายทั้งดงาม ได้แก่ กรอบผ้า ท้องผ้า กรวยเชิง และสังเวียน

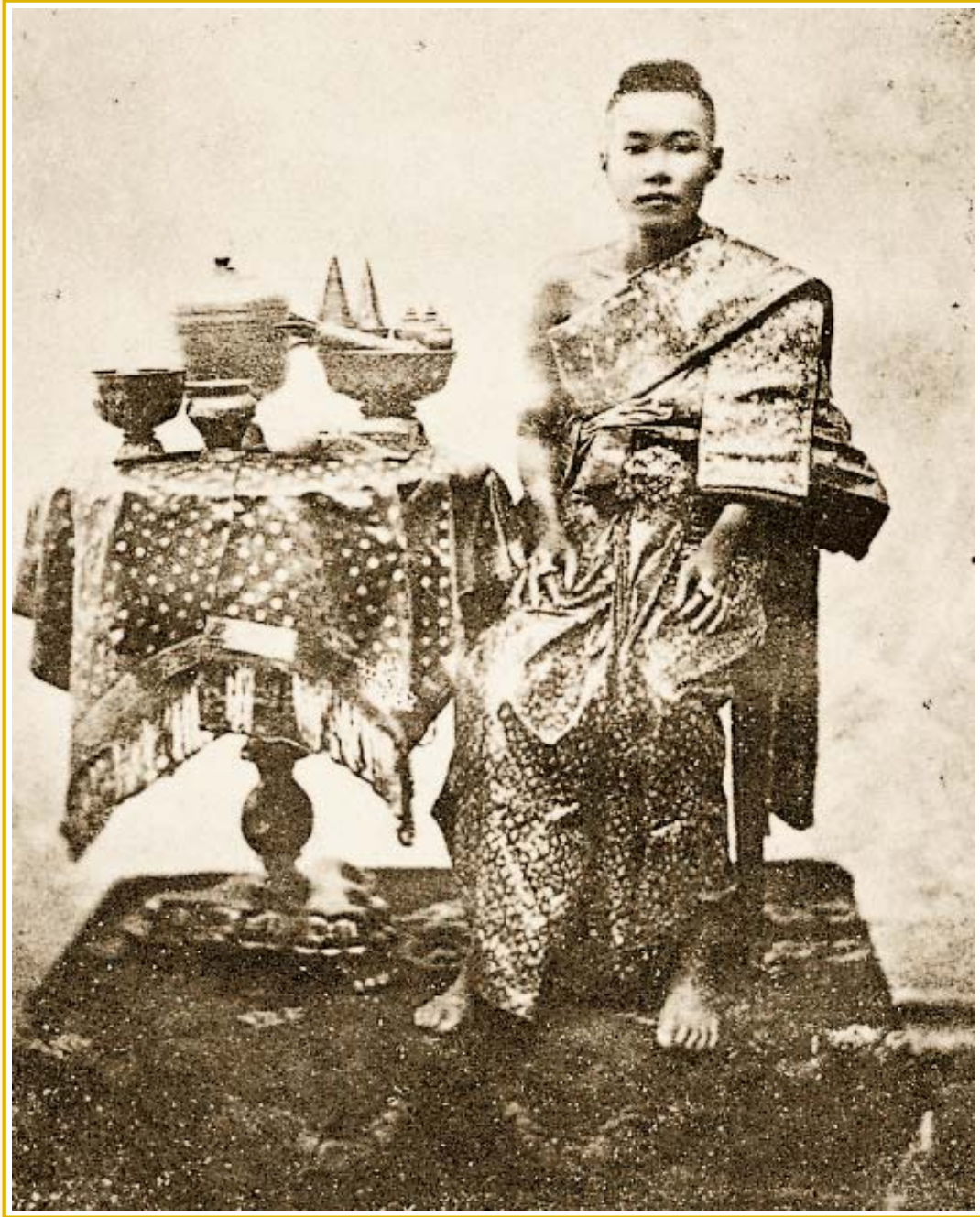

มีราคาแพง เวลาเก็บรักษาจะต้องม้วนบนแกนไม้หรือแกนกระดาษเพื่อป้องกันการหักงอของเส้นไหมที่ทอยกบนฝืนผ้า ในสมัยโบราณ หากผ้ายกทองผืนใดไม่ได้รับการใช้สอยแล้ว คร่ำคร่า หรือชำรุด จะถูกนำมาเผา แล้วนำทองคำหรือเงินที่ละลายจากฝืนผ้ามาหลอมใช้ประโยชน์ต่อไป ผ้าที่ใช้นุ่งของสตรีในราชสำนักนอกจากผ้าสูงค่า ๒ ชนิดดังกล่าวแล้วยังมีผ้าชนิดอื่นๆ ที่ใช้สำหรับนุ่งในโอกาสปกติอีก เช่น ผ้ายกไหม ผ้าฝ้ายพื้น ผ้าฝ้ายลาย ผ้าพิมพ์ลาย ผ้าไหมหางกระรอก เป็นต้น

สำหรับการหมั้นของสตรีในราชสำนักนั้น จะเป็นการหมั้นผ้าสไบเฉียงป่าชาย ซึ่งมักจะเป็นผ้าสไบแพรจีบจากรางอัดผ้าสไบ ซึ่งผ่านการอบและร่ำมาแล้วเป็นอย่างดี หากในงานพระราชพิธีจะหมั้นผ้าทรงสะพักที่ทำจาก **ผ้าตาด** ผ้าตาดนี้เป็นผ้าที่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาจนกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น นิยมใช้สำหรับเป็นผ้าทรงสะพักหมั้นทับลงบนผ้าสไบแพรอีกชั้นหนึ่ง บางผืนจะมีการตกแต่งโดยการปักด้วยแล่ง ดิ้น เลื่อม หรือไหมสีต่างๆ ตลอดจนปักแมลงทับให้มีความต้องการ วิจิตรงดงามอีกด้วย ผ้าทรงสะพักตาดนี้นิยมหมั้นคู่กับการ **นุ่งผ้ายก** จนมีคำเรียกติดปากกันมาแต่โบราณว่า **“นุ่งยก หมั้นตาด”** สำหรับการนุ่งหมั้นเต็มยศในงานพระราชพิธีสำคัญต่างๆ ของพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน

นอกจากการนุ่งจีบ นุ่งโจง และการหมั้นผ้าสไบแล้ว บางโอกาสยังมีการสวมเสื้อได้แก่ เสื้อคอปิด ผ่าอก แขนกระบอก โดยมักจะหมั้นผ้าสไบทับอีกชั้นหนึ่ง

ทรงผมจะเป็นทรง **ผมปัก** คือ โคนหรือตัดสั้นโดยรอบ ปล่อยผมไว้ยาวพอประมาณ บริเวณตอนบนและกลางศีรษะ หวีเสยตั้งขึ้น โบราณเรียกว่า **“ตัดผมชูดหัว”** จีบด้วยน้ำมันตานี ซึ่งเป็นน้ำมันมะพร้าวที่เคี่ยวผสมด้วยขี้ผึ้ง น้ำมันหอม และเขม่า จะทำให้ผมตั้งแข็งและดำเงางาม มีการกันโรผมบริเวณรอบวงหน้า และไว้จอนยาวบริเวณสองข้างใบหู

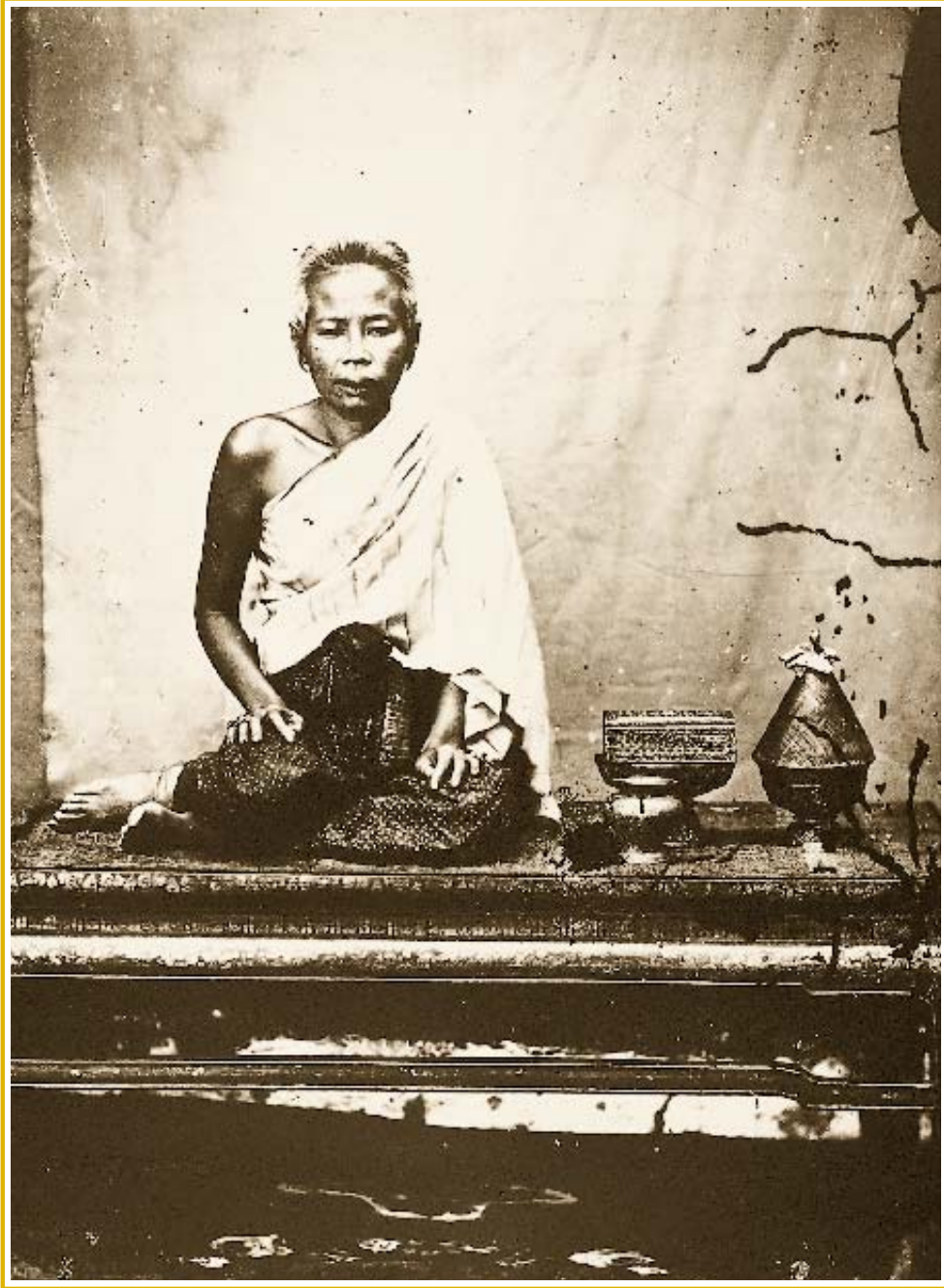

สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี (หม่อมเจ้ารำไพเพย) พระเจ้าหลานเธอในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาบีก ฉลองพระองค์เต็มยศตามแบบชัตติยานารีโบราณราชประเพณี ทรงสไบแพรจีบทับด้วยผ้าทรงสะพักคาดทอง ทรงพระภูษาจีบลายอย่าง ตกแต่งด้วยพระบันเหน่งประดับอัญมณี สวมพระอ้ามรงค์ ทรงฉายพร้อมเครื่องประกอบพระอิสริยยศ

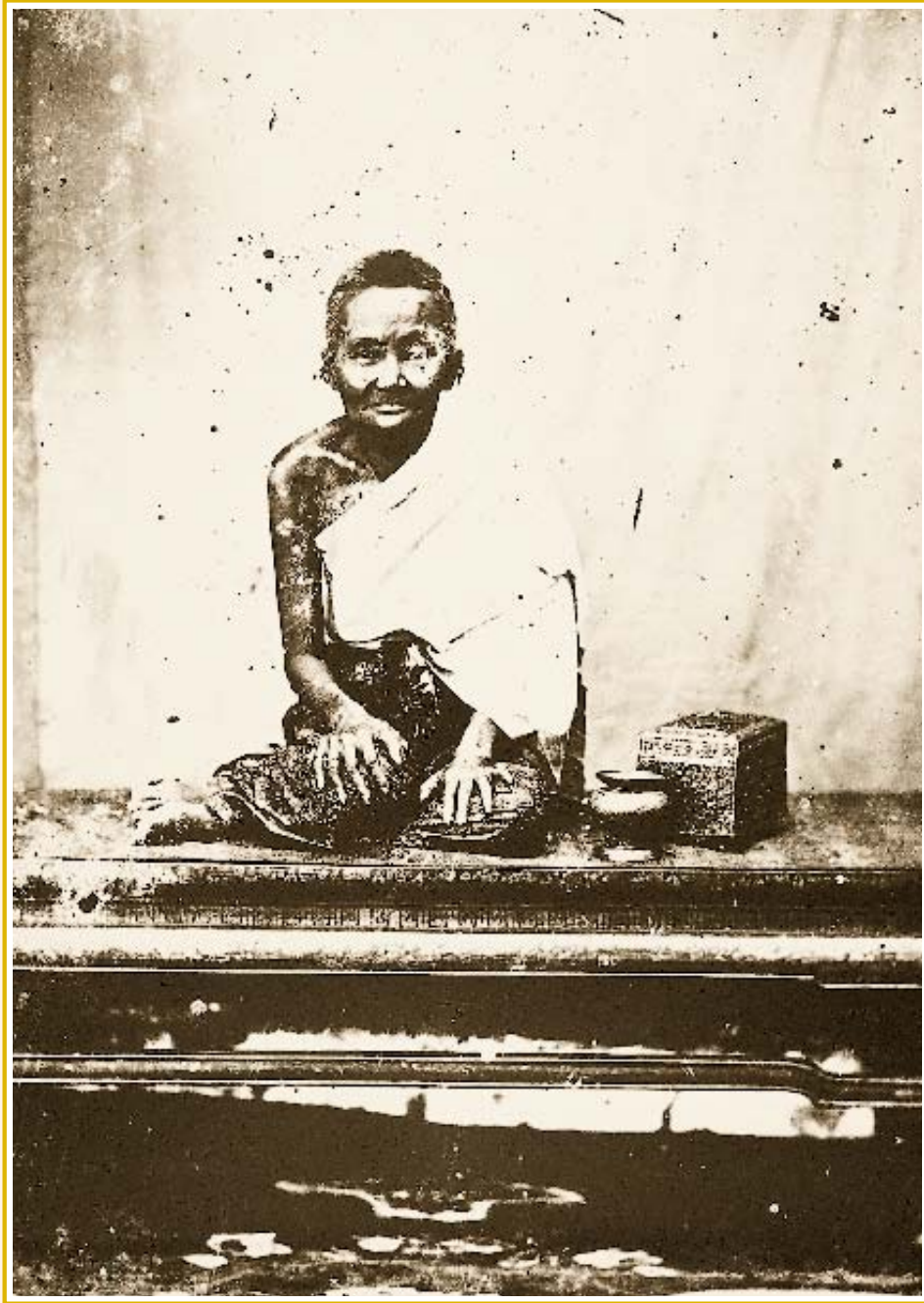
๑. เจ้าจอมมารดาเที่ยง ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หมมบึก ทรงสไบแพรจีบ ทับด้วยสไบแพรจิ้นยกดอก
ผ้าถุงจีบยกทองตกแต่งด้วยหัวเข็มขัดประดับอัญมณี
๒. เจ้าจอมมารดาเที่ยง หมมบึก สวมเสื้อแขนยาวทนมสไบทับ

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

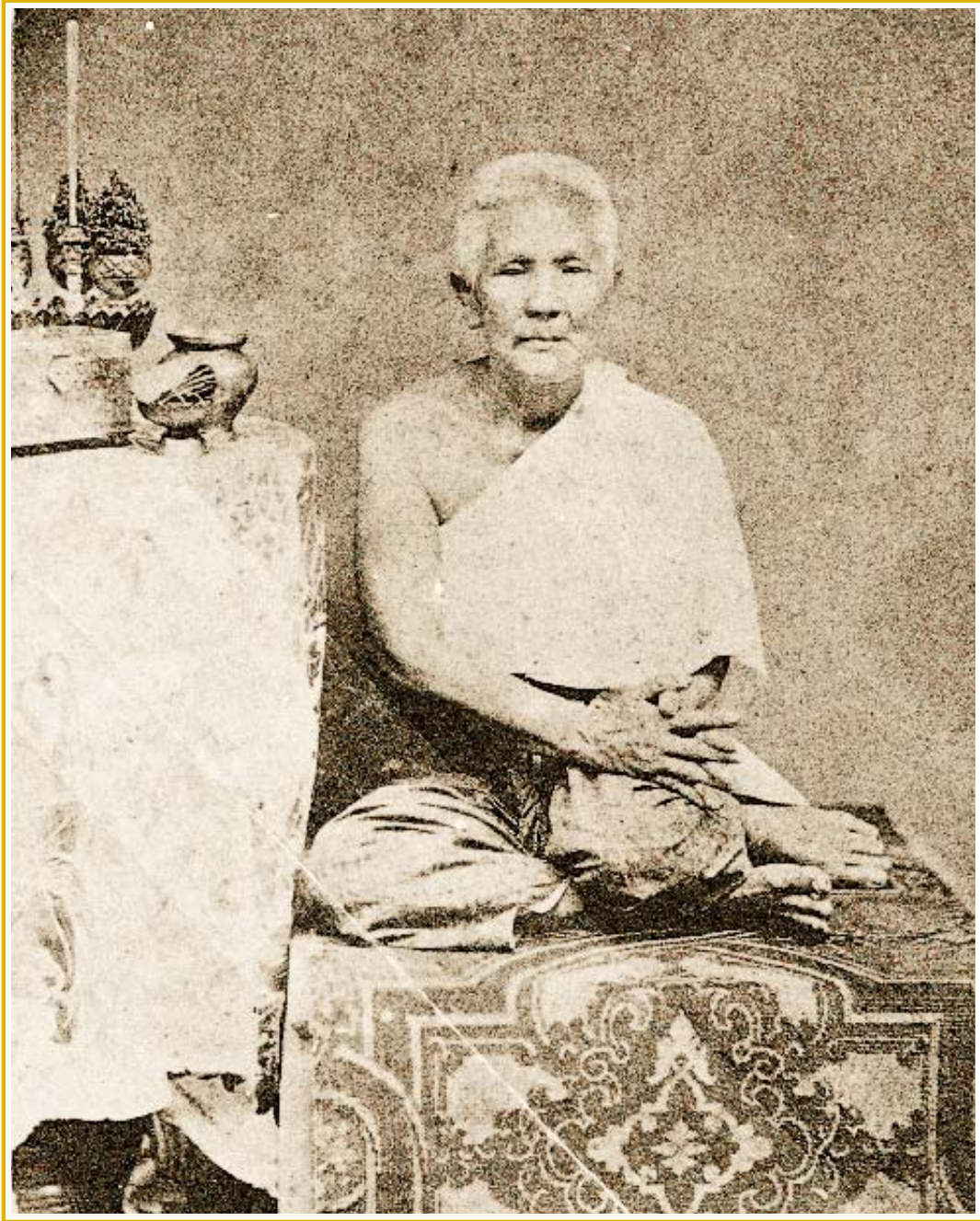
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าแมนเขียน พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
พระเกศาบิก ทรงพระภูษาจีบ ทรงหม้อสไบแพรจีบคลุมพระกร

ราชพิธีสถาปนาวันรับสมัญพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

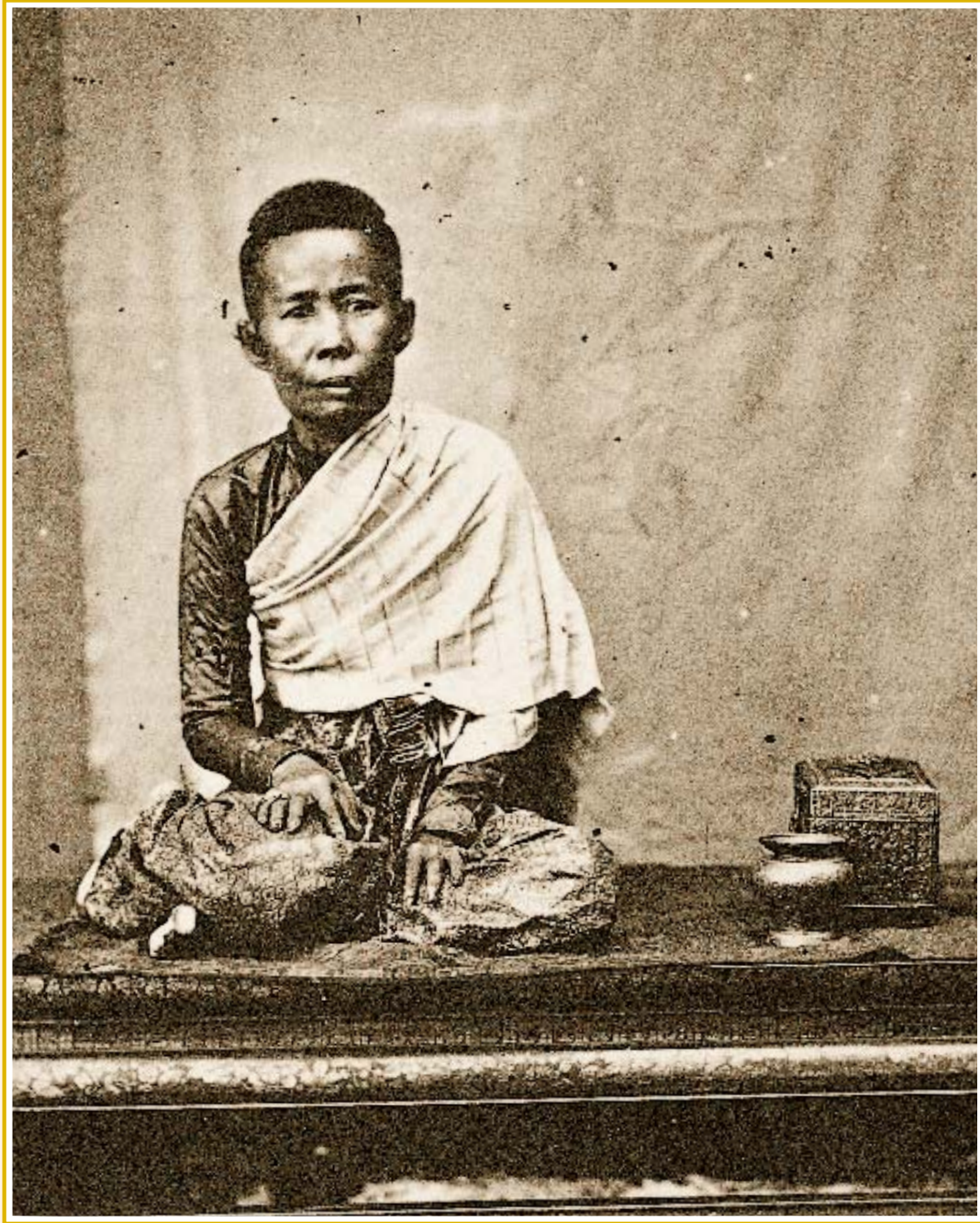

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดวงเดือน พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาปัก
หวีตั้งเสวยบริเวณกลางพระเศียร ถอนไรโดยรอบ และไว้พระเกศาสั้นรอบพระเศียร ทรงสไบแพรจีบคลุมพระกร พระภูษาจีบขัดมัน

● ราชพัสดรรากนริ์สสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เจ้าจอมมารดาเอนน้อย ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นุ่งโจงท่มสไบจีบ

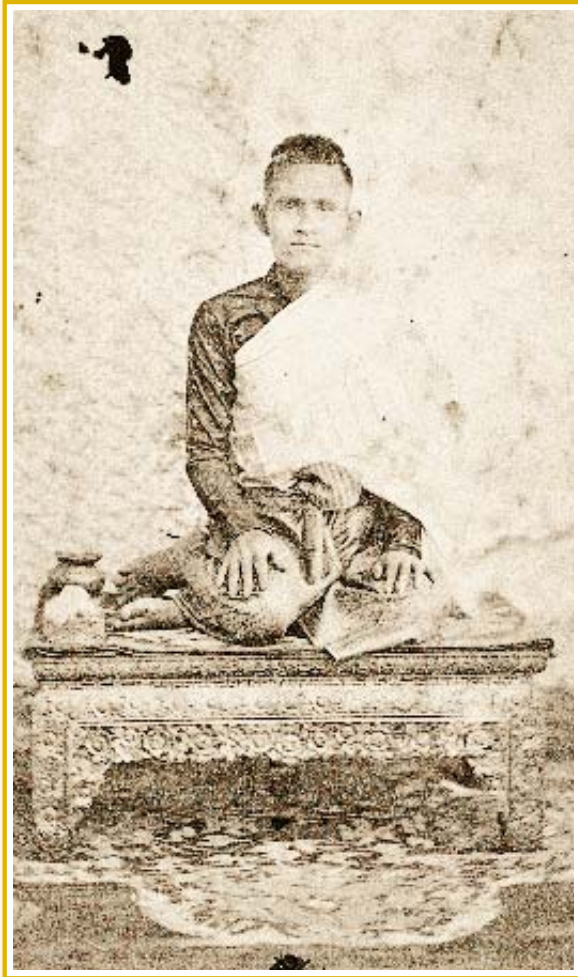
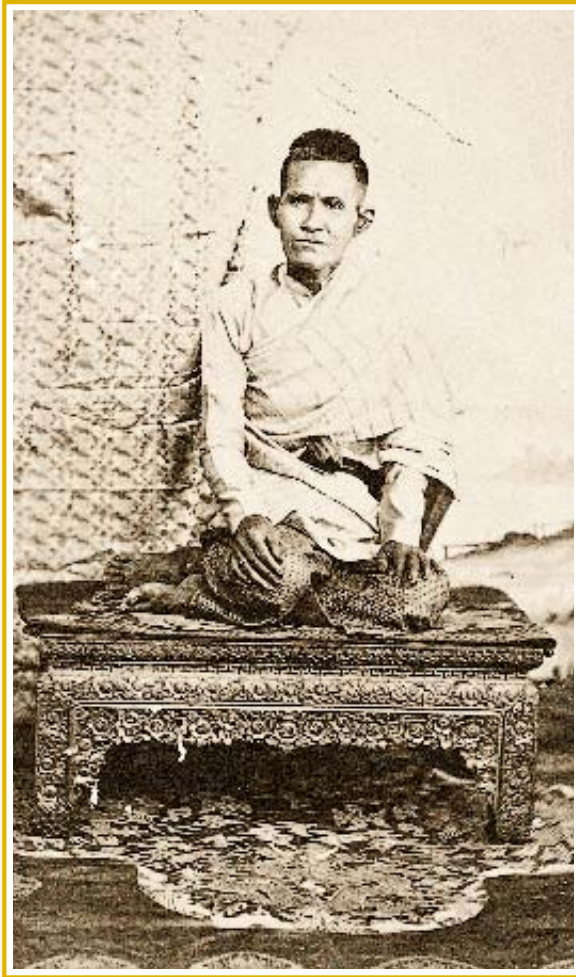
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากนิริ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเอกศานิก ทรงพระภูษาจีบขัดมัน
ฉลองพระองค์แพรคอตัง แขนยาวผ่าหน้า ห่มทับด้วยสไบแพรจีบ

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

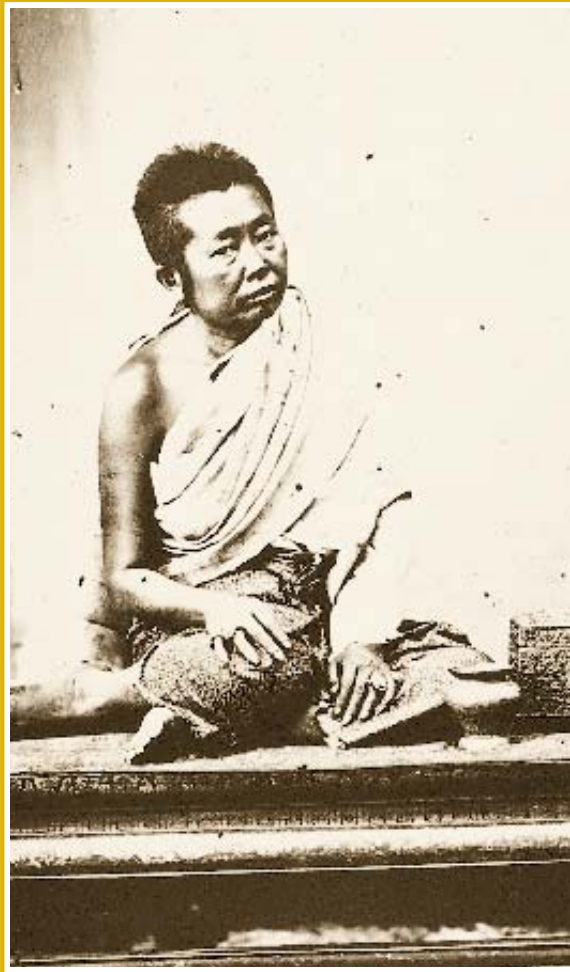
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประไพพักตร์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ฉลองพระองค์แขนยาว ห่มทับด้วยสไบผืนใหญ่คลุมแขน

ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

เจ้าจอมมารดาอม ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
ผมปีก สวมเสื้อคอตั้ง ผ่าหน้า แขนยาว ห่มทับด้วยสไบจีบตีนใหญ่คลุมแขน

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

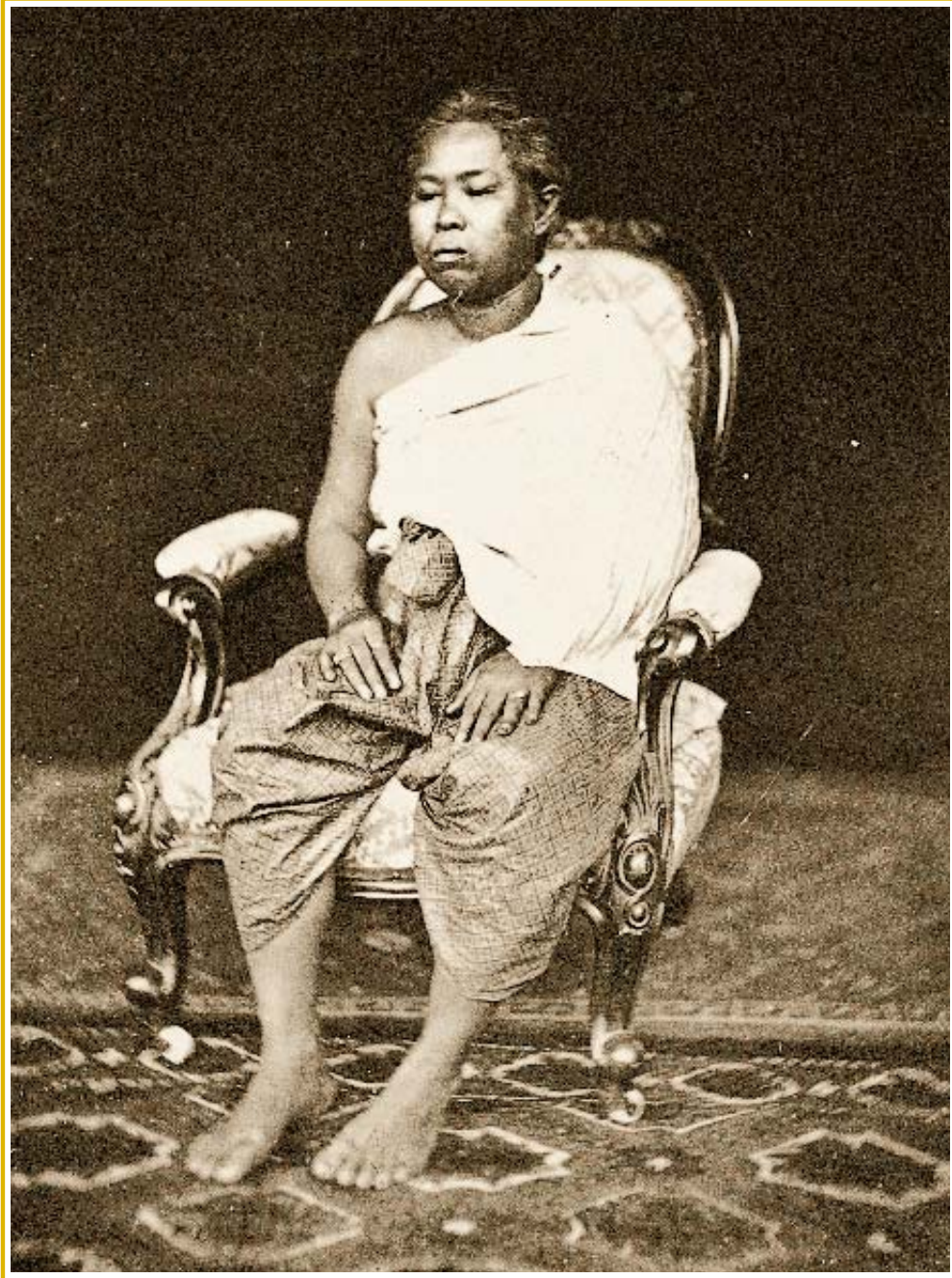
๑ ๒

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุตรี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเอกาทศกิจ ทรงพระภูษาจีบ ทรงหมอลไบแพรจีบคลุมพระกร
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากัลยาณี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเอกาทศกิจ ทรงพระภูษาจีบ ทรงหมอลไบแพรจีบคลุมพระกร

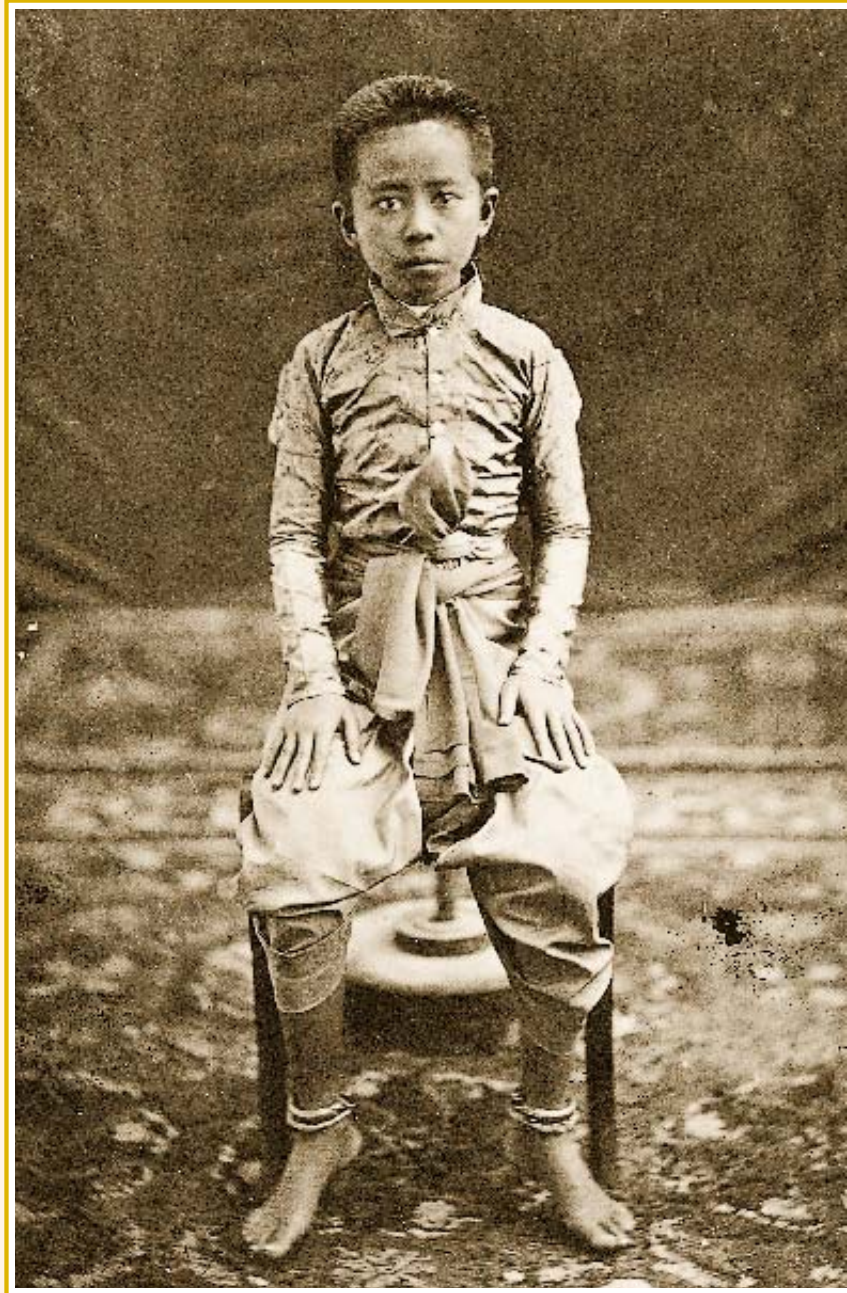
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทักษิณชา นราธิราชบุตรี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาบีก ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าเขียนทอง
รัดพระองค์ประดับด้วยพระบันเหนง ฉลองพระองค์แพรจีน แขนยาว คอตั้ง ผ้าหน้า ทรงสไบแพรจีบ
ทรงกำไล ปะวะทล้าและแหวนรอบที่ชื่อพระบาท

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เจ้าจอมมารดาสังวาลย์ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผนึก นุ่งโจง ท่มสไบจีบคลุมแขน

ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ายิ่งเยาวลักษณ์ อรรคราชสุดา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์แพร คอตั้ง ผ้าหน้า แขนยาว เกี้ยวผ้า ทรงกำลังที่ชื่อพระบาท

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- จากซ้าย
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุญจบเบญจมา
 - สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเกษมสันต์ โสภาคย์ กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติมาพรหม
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ายิ่งเยาวลักษณ์ อรรคราชสุดา
- พระราชโอรสและพระราชธิดา ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาใจ ฉลองพระองค์แขนยาว คอตั้ง ผ่าหน้า ทรงหมสไบจีบคลุมพระกร รัตพระองค์ประดับด้วยพระบันหน่ง ทรงกำไล ปะวะหล่ำและแหวนรอบที่ข้อพระบาท

ราชพิสดารกษัตริย์สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดวงประภา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระยศอภิภัก กั้นไร ทรงพระภูษาใจด้วยฝ้ายกทอง ทรงสะพักคาดทอง ประดับพระปิ่นเหม่งที่บั้นพระองค์

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ายิ่งเยาวลักษณ์ อรรคราชสุตา พระเกศาบิก ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้ายกดอก
ฉลองพระองค์คือตั้ง แขนยาว ผ้าหน้า ห่มทับด้วยสไบแพรจีบคลุมพระกร รัตพระองค์ตกแต่งด้วยพระปิ่นเหม่งอู่มณี
ทรงกำไลและแหวนรอบที่ข้อพระบาท ฉลองพระบาทกำมะหยี่ปัก

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ายิ่งเยาวลักษณ์ อรรคราชสุตา พระเกศาบึก ทรงพระภูษาจีบด้วยผ้ายกทอง
รัตพระองค์ตักแต่งด้วยพระปั้นเหม่งประดับอัญมณี ทรงสะพักตาดบึก ทรงกำไล ปะวะหล่ำ และแหวนรอบที่ข้อพระบาท
ฉลองพระบาทผ้าบึก ฉายพร้อมเครื่องประกอบพระอิสริยยศ

● ราชพัสดรากรณรัสมีย์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสไมวดี กรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระยศอภิบาล กั้นโร ไร่จอนยาว ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าเขียนทอง รัตพระองค์ตกแต่งด้วยพระปิ่นแห่งประดับอัญมณี
ฉลองพระองค์แขนยาว คอตั้ง ผ่าหน้า ห่มทับด้วยสไบแพรจีบ ทรงกำไล ปะวะหล้าและแหวนรอบที่ชื่อพระบาท
ฉลองพระบาทกำมะหยี่ปัก

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทักษิณชา นราธิราชบุตรี ฉลองพระองค์แขนยาว ท้มทับด้วยสไบแพรจีบคลุมพระกร
ทับด้วยสังวาลที่เย็บติดเรียงเป็นแผง

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

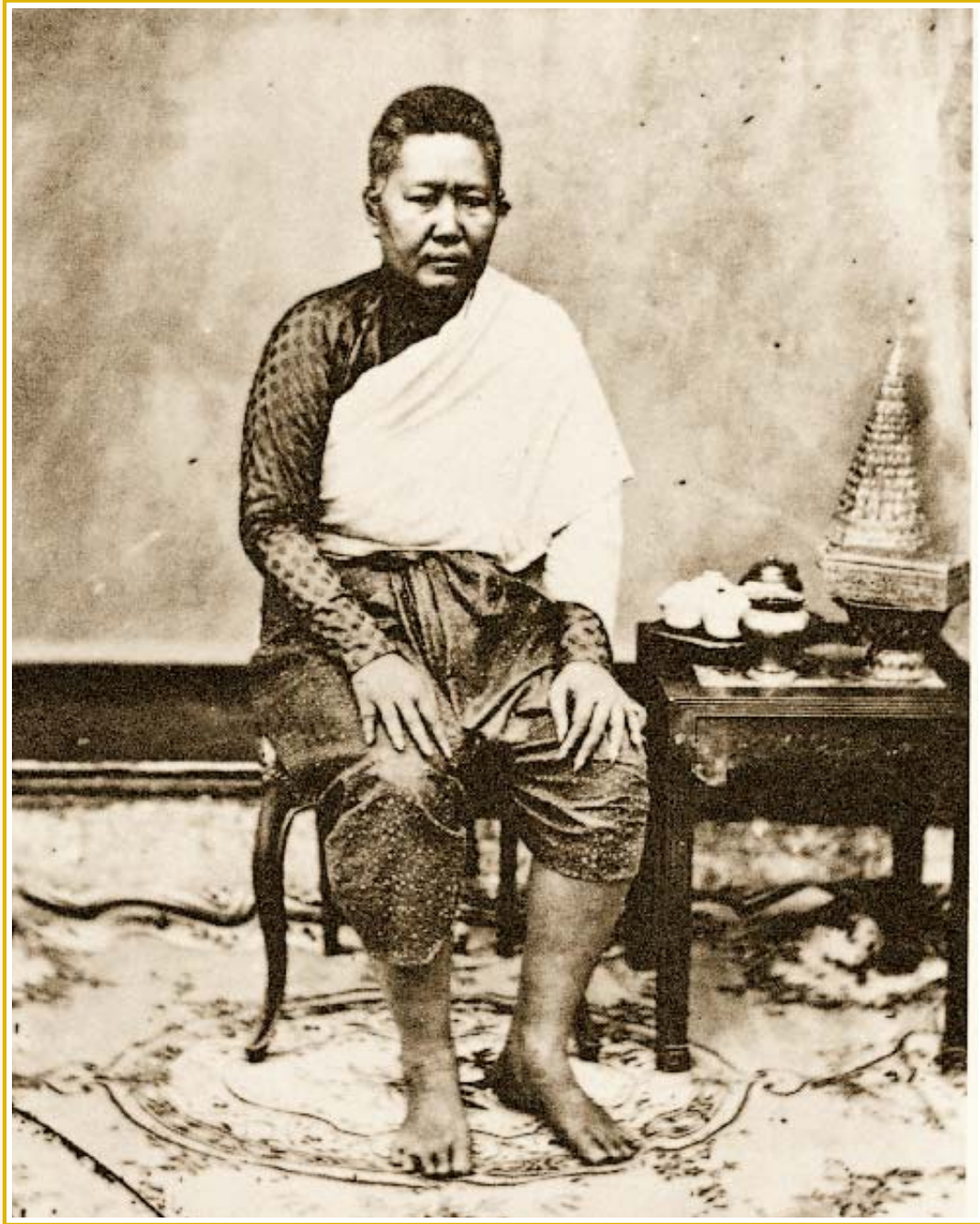
๑ ๒

๑. พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภัทวดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาปีก ทรงพระภูษาโจง
ฉลองพระองค์คอตัง แขนยาว ทับด้วยสไบแพรจีบคลุมพระกร
๒. พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเจ็ดโฉม พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาหวีเสย พระภูษาโจง
ฉลองพระองค์แขนยาวผ่าหน้า ทรงทับด้วยสไบจีบคลุมพระกร ทรงฉลองพระบาทแพรปีก

พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวงจันทร์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระเกศาหวีเสย ทรงพระภูษาใจง ฉลองพระองค์แขนยาว คอตั้ง ผ้าหน้า ทรงหมทับด้วยสไบจับคลุมพระกร ทรงฉลองพระบาทแพรปัก

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาสุทธำรงราชประยูร พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเอกาทศกิจ ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าลายอย่าง ฉลองพระองค์แพรเงินยกดอก คอตั้ง แขนยาว ผ้าหน้าทับด้วยสไบคลุมพระกร

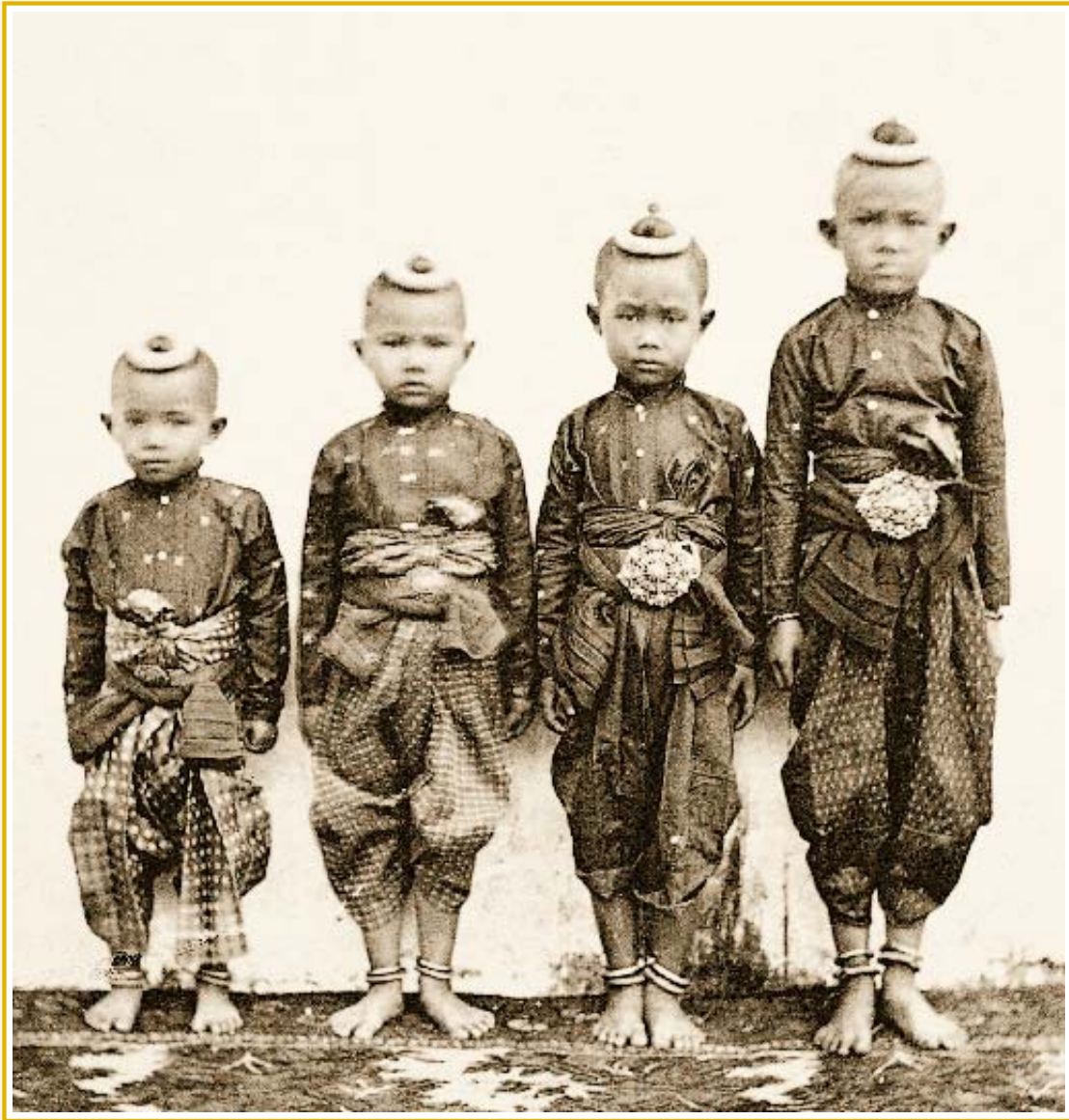

พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน พระเกศาหัด ทวีเสย แสกกกลาง ทรงพระภูษาโจงด้วยฟ้ายกดอก ฉลองพระองค์คอดบิด
แขนยาวทรงกระบอก ผ้าหน้า ทรงห่มสไบจีบคลุมพระกร ทรงฉลองพระบาทแพรปัก

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

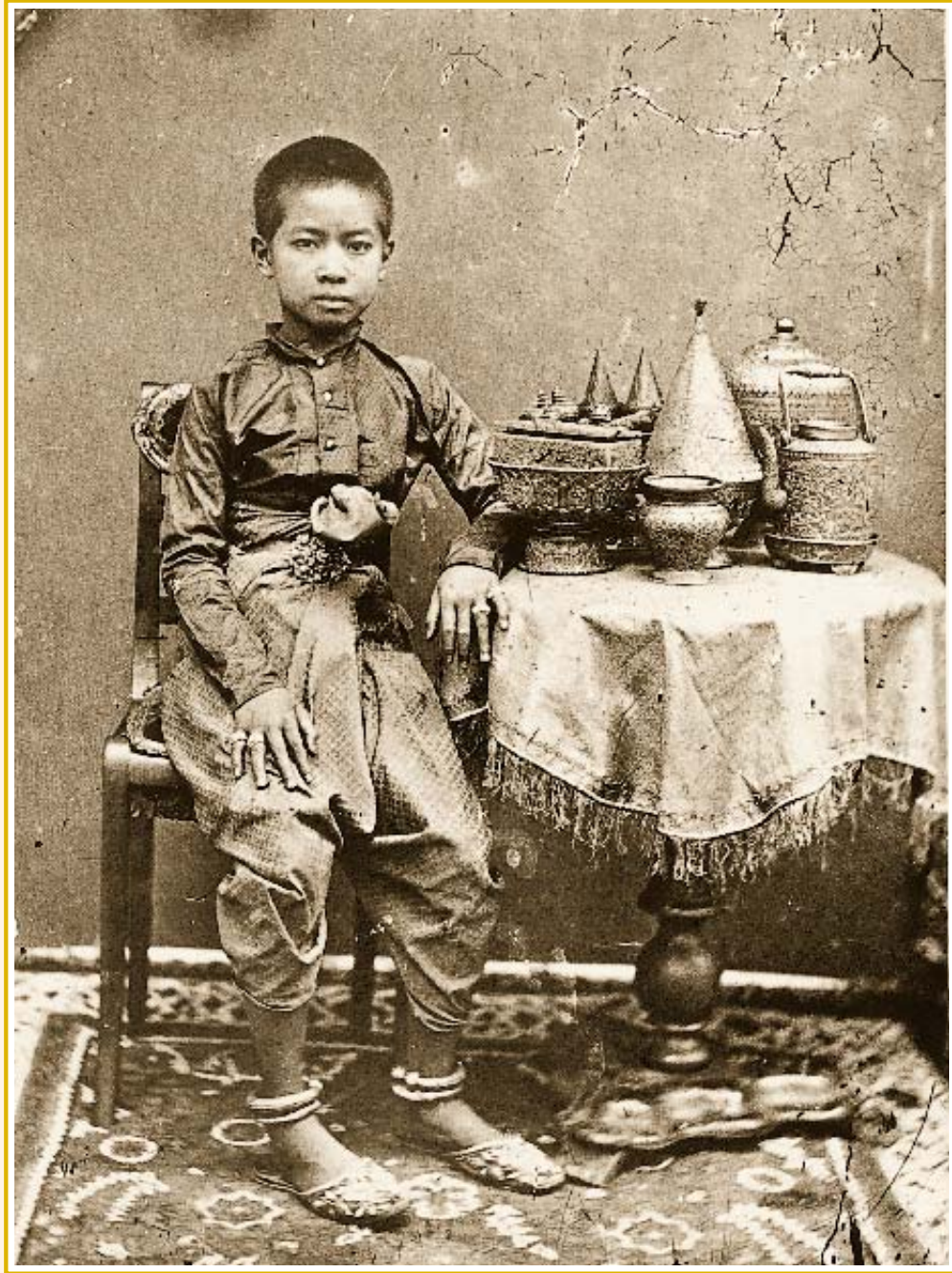
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าনারีรัตนา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเกล้าพระเมาฬีรอบด้วย
มาลัย ทรงพระภูษาใจ ฉลองพระองค์แขนยาว ผ้าหน้า เกี้ยวผ้า พระบันเหนงประดับอัญมณี ทรงอุบะ ทรงสังวาลเรียงเป็นแผง
ทรงปะวะหล้า กำไล แหวนรอบที่ข้อพระกรและข้อพระบาท

จากซ้าย สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
 สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอุณากรรณอนันตโรไชย

พระราชโอรสและพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเกล้าพระเมหาพี ครอบด้วยมัลลย์ ทรงพระภูษาโจง
 ฉลองพระองค์คือตั้ง แขนยาว ผ้าหน้า พระราชโอรส ทรงเกี่ยวผ้า ทับด้วยพระปิ่นแห่งประดับอัญมณี พระราชธิดา ทรงเกี่ยวผ้า
 ทุกพระองค์ทรงกำไลข้อพระบาท

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าตรีนาคสวาทิ พระเกศาสั้นเนื่องจากเพิ่งผ่านพิธีโสกันต์ ฉายกับเครื่องประกอบพระอิสริยยศ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภรรณิกาแก้ว กรมขุนชัชฎยักลยา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาสิ้น
ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์คอดั่ง แขนยาว ผ้าหน้า ทรงสังวาลหลายสายเรียงเป็นแผง ทรงประวาล้า กำไล แหวนรอบที่
ข้อพระกร และข้อพระบาท ทรงฉลองพระบาทแพรปัก

● ราชพัสดรากรณรับสมัญพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เครื่องทรงของพระราชินีซึ่งเข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างวิเศษสุดนั้นประกอบด้วยฉลองพระองค์
โบรเคดสีทองๆ เงินๆ พอดีพระองค์ เชนเป็นจี้บๆ ทำด้วยทองมีจุดขาว มีเพชรสีเขียวพันรอบพระองค์
ชายข้างหนึ่งพาดบนพระอังสาซ้ายอย่างหลวมๆ ทรงสนับเพลาหรือผ้าทรงแบบเดียวกับที่พวก
ผู้ชายมุ่งเป็นสีน้ำเงินแก่กับทอง ทำให้เครื่องพระองค์ที่ประหลาดแต่สวยงามนี้ครบชุด

จากจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๒๗

บทที่ ๕

ราชพัสดุรากรณ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (W.F. ๒๓๕๑๑ - ๒๓๕๓๐)

๓ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การแต่งกายของสตรีในราชสำนัก ยังมีความคล้ายคลึงกับการแต่งกายของสตรีในราชสำนักรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากมีช่วงระยะเวลาที่ต่อเนื่องกัน เพียงแต่ทางราชสำนักได้มีการติดต่อกับชาติตะวันตกมากขึ้น มีการนำเอาอารยธรรมรูปแบบการแต่งกาย การใช้เครื่องหอม เครื่องประทีนแบบตะวันตกมาใช้อย่างแพร่หลายในยุคนี้

“น้ำปรุง” ซึ่งเป็นเครื่องหอมไทยที่มีกรรมวิธีการผลิตแบบเครื่องหอมตะวันตก เริ่มมีความนิยมมากขึ้น แต่เดิมน้ำปรุงนั้นเริ่มมีการประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาแต่ครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว โดยเริ่มปรุงและใช้กันภายในราชสำนักก่อน จากนั้นจึงเริ่มแพร่หลายมาสู่ชนชั้นสูงและสามัญชนทั่วไป

การนุ่งห่มนั้น ได้อิทธิพลรูปแบบจากสุภาพสตรีชั้นสูงชาวตะวันตกแล้วนำมาปรับใช้ให้ตรงกับรสนิยมและสภาพแวดล้อมของตน ความมั่งคั่งของราชพัสดุรากรณแห่งสุภาพสตรีชาวสยามได้เล็ดลอดไปในหมู่ชาวต่างชาติที่เข้ามาในเมืองไทยสมัยนั้น ดังปรากฏหลักฐาน

ว่า ปรินส์ออสการ์ ดยุกแห่งกอตแลนด์ (Prince Oscar, Duke of Gotland) พระราชปิตุลาของพระเจ้ากรุงสวีเดน เมื่อครั้งเสด็จเยือนกรุงสยามในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๗ ทรงพรรณนาถึงพระสิริโฉมโสภาคและความงดงามในการแต่งพระองค์ของสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี

“...เราเดินผ่านห้องพระโรงใหญ่ๆ หลายห้อง และห้องสวยๆ อีกไม่น้อย จนผ่านสวนในร่ม ซึ่งมีน้ำตกตกเป็นสายจากถ้ำจำลองแล้วจึงเข้าไปถึงห้องรับแขกของพระราชินีไทย ฉันแปลกใจเมื่อเข้ามาเผชิญหน้ากับผู้ที่มีรูปร่างอ่อนแอ นัยแบบบาง อายุราวๆ ๑๙ ปี แต่งคล้าย มหาดเล็ก แต่มีความคิดดีในการแต่งกาย ทำให้ดูหยุดย้อยแสนจะหุหุระ พระเจ้าแผ่นดินทรงแนะนำว่าเป็นพระมเหสีของพระองค์ เครื่องทรงของพระราชินีซึ่งเข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างวิเศษสุดนั้นประกอบด้วยฉลองพระองค์ โบรเคดสีทองๆ เงินๆ พอดีพระองค์ แขนเป็นจีบๆ ทำด้วยทองมีจุดขาว มีแพรสีเขียวพันรอบพระองค์ ชายข้างหนึ่งพาดบนพระอังสาซ้ายอย่างหลวมๆ ทรงสนับเพลาหรือผ้าทรงแบบเดียวกับที่พวกผู้ชายนุ่งเป็นสีน้ำเงินแก่กับทองทำให้เครื่อง

พระองค์ที่ประหลาดแต่สวยงามนี้ครบชุด โดยมีตุ้มเพชรเม็ดใหญ่และเข็มกลัดเพชรกริ่งตรึงไว้รอบพระคอทรงสังวาลเครื่องราชอิสริยาภรณ์ประดับเพชรและมีสายสะพายสีเหลืองกับดวงตราประทับเพชรรูบาวติดทับอยู่บนฉลองพระองค์ ท่านงามสะดุดตาอยู่แล้ว ข้ายังเคลื่อนไหวอริยาบถด้วยที่ท่าเชื่อมั่นในพระองค์ กับทรงมีพระรูปโฉมสมเป็นนางเอกในภาพที่งามวิจิตร บริวารของฉันซึ่งได้รับอนุญาตให้ตามฉันเข้าไปในที่นี้ด้วยก็เช่นเดียวกัน คือ งงจนขาบซึ้ง และปิติยินดีในสิ่งที่ได้พบเห็น โดยเฉพาะในพระราชินีที่งามเลิศ.”^๑

^๑ จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๒๗ : จัดพิมพ์เนื่องในวันเฉลิมพระชนมายุครบ ๓ รอบ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐. (พระนคร : พระจันทร์, ๒๕๐๐) : ๒๗๐ - ๒๗๑.

การนุ่งการห่มของสตรีในรุ่นก่อนยังคงใช้เป็นแบบดั้งเดิม คือ นุ่งจีบและนุ่งโจง ด้วยผ้าลาย ผ้าลายอย่าง ผ้าพื้น หรือผ้ายก ตลอดจนสวมเสื้อคอปิดแขนยาวทรงกระบอกบ้างเป็นเสื้อแพร หรือเสื้อไหมยกดอก ห่มผ้าสไบแพรจีบเฉียงผ่าซ้ายและกรองทับด้วยผ้าทรงสะพักคาดปักหรือทรงสะพักกรองทองในโอกาสสำคัญต่างๆ ความมั่งคั่งจะอยู่ที่เนื้อผ้าที่มีการตกแต่งอย่างละเอียด ประณีต เครื่องตกแต่งบางชนิดเริ่มมีการนำรูปแบบเครื่องแต่งกายของตะวันตกมาใช้ และได้ตัดทอนในรายละเอียดบางส่วนออกไป เช่น แต่เดิมในพระราชพิธีสำคัญ สตรีในราชสำนักชั้นสูงจะสวมกำไลข้อพระบาทเป็นชุดเรียงกัน ได้แก่ กำไลวง แหวนรอบ ดอกผักนึ่ง และใบไม้ปลายมือ ในสมัยนี้ได้ปรับเป็นการสวมถุงพระบาทยาวสีขาว และสวมฉลองพระบาทหนังหุ้มข้อสันสูงแบบตะวันตก มีการตกแต่งลวดลายบนฉลองพระบาทอย่างงดงาม

ยุคนี้สตรีในราชสำนักรุ่นใหม่เริ่มทำกิจกรรมแบบสตรีชาวตะวันตก เช่น การออกกำลังกายแบบต่างๆ การเล่นกีฬาที่หลากหลาย อาทิ ซี่มา คริกเก็ต (Cricket) และกอล์ฟ เป็นต้น รูปแบบการแต่งกายของสตรีในราชสำนักจึงมีความกระชับและรัดกุมขึ้น มีการสวมเสื้อ คู่กับการนุ่งโจง ซึ่งเสื้อที่สวมจะเป็นเสื้อแบบสตรีชาวตะวันตก มีคอปก ลูกไม้ด้านใน และบริเวณชายแขนเสื้อ ปักตกแต่งลวดลายเดินเส้นอย่างงดงามที่บริเวณแขนเสื้อ แต่กระนั้นก็ยังคงทาบด้วยผ้าสไบแพรจีบอยู่ ในยุคแรกนั้นการห่มผ้าสไบแพรจีบยังเป็นแบบดั้งเดิม คือ เฉียงไหลซ้ายและทิ้งชายยาว ซึ่งการห่มผ้าสไบทับแบบนี้จะมีวิวัฒนาการห่มอย่างน่าสนใจในสมัยต่อมา

แพรที่ใช้ห่มของสตรีในราชสำนักนั้นจะมีการร่ำและอบมาแล้วเป็นอย่างดี ด้วยเครื่องหอมต่างๆ

สำหรับเครื่องประดับนั้น มักตกแต่งด้วยสร้อยคอสั้น (chocker) ประดับด้วยจี้ อัญมณีตรงกลาง สวมสร้อยพระศอยาว และพระอำมรงค์หลายวงที่นิ้วพระหัตถ์ ที่น่าสังเกตคือ สตรีในราชสำนักรัตนโกสินทร์โดยเฉพาะพระบรมวงศานุวงศ์แห่งราชจักรีวงศ์จะไม่สวมพระภูษาแต่ครั้งโบราณแล้ว

ทรงผมของสตรีในยุคนี้หากเป็นสตรีในรุ่นก่อนจะไว้ผมปักตามแบบเดิม แต่ทรงผมของสตรีรุ่นใหม่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างชัดเจน คือ จากผมปักมาเป็นผมตัด การไว้จอนสองข้างใบหูเริ่มหายไป และนิยมถือพัดหรือพระวิชนี

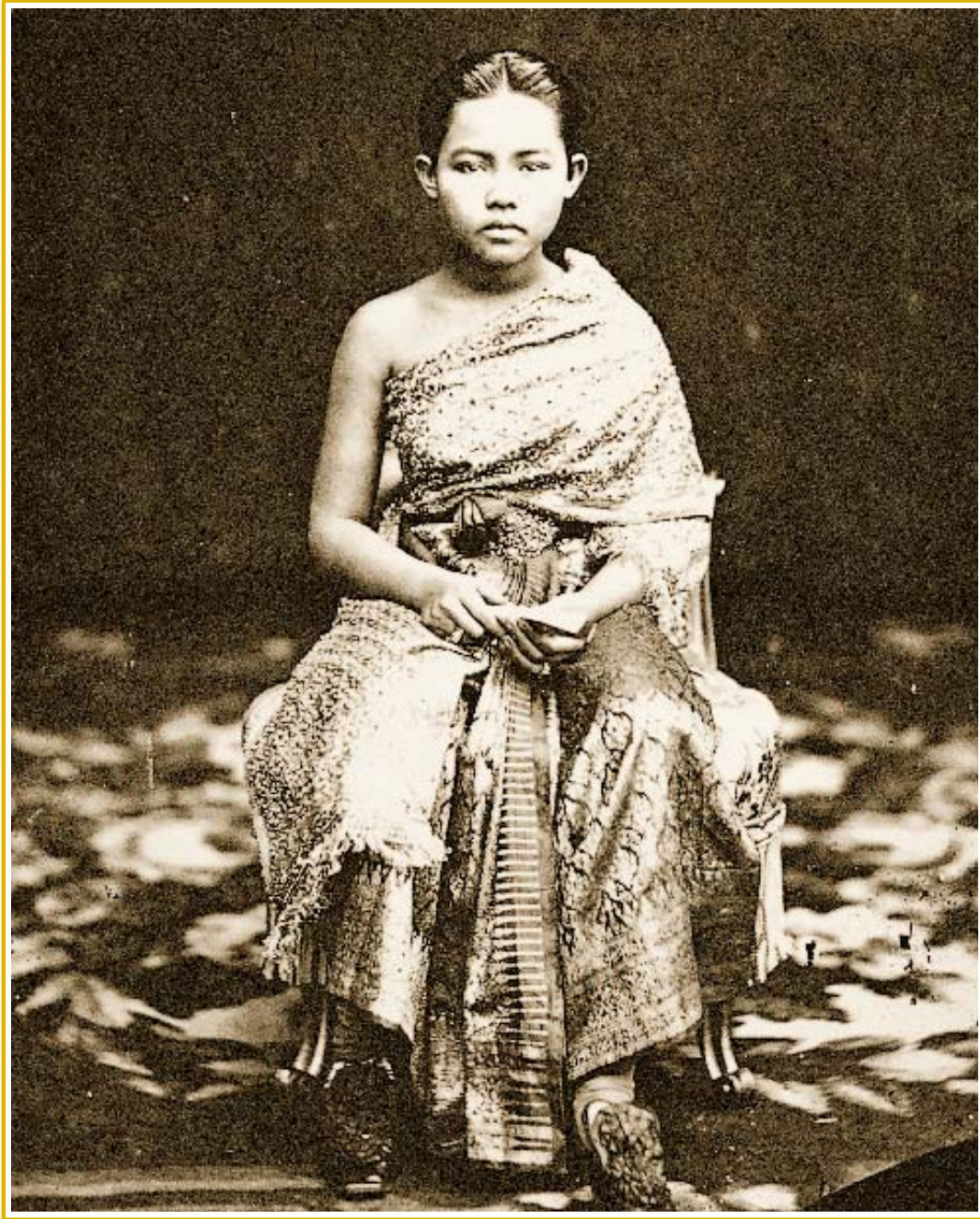

สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์ฝ้ายในเต็มยศแบบชัตตียนารีโบราณราชประเพณี ไว้พระเกศยาวทวิเสยเรียกโดยทั่วไปว่า หมมหัด พระภูษาจับด้วยฝ้ายกทอง ผ้าทรงสะพักคาดปัก คาดสายรัดพระองค์ ตกแต่งด้วยพระปิ่นทรงประดับอัญมณี ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทหนังปักดินแบบตะวันตก

สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ทรงพระภูษาจีบด้วยผ้ายกทองแบบโบราณ คือ ไม่ตรึงจีบ ฉลองพระบาทหนึ่ง
เส้นสูงอย่างตะวันตก สตรีในราชสำนัก เพิ่งจะเริ่มสวมรองเท้า ต้นรัชกาลที่ ๕ ตามพระราชดำริ เรียกกันว่า “รองเท้าบู๊ท”

● ราชพัสดธาราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุญจบเบญจมา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาทัด หวีเสวย แสกกกลาง ฉลองพระองค์เต็มยศตามแบบชัตติยานารีโบราณราชประเพณี ทรงพระภูษาจีบด้วยผ้ายกทองที่ถูกดัดองตามแบบแผนกระบวนลาย อันประกอบด้วย ท้องผ้า กรวยเชิง และสังเวียน คาดสายรัดพระองค์ ตกแต่งด้วยพระบั้นเหน่งประดับอัญมณี ทรงสะพักคาดปีก ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาทหนัง

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมมาลมารศรี พระอัครราชเทวี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์เต็มยศตามแบบชัตตินารีโบราณราชประเพณี

● ราชพัสดราภรณ์รับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑ ๒

๑. พระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาคย์นารีรัตน์ (หม่อมเจ้าบี๊) พระเจ้าหลานเธอในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาทัด ทวีเสย แสกกกลาง ฉลองพระองค์เต็มยศตามแบบชัตตินารีโบราณราชประเพณี
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้านารีรัตนา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์เต็มยศตามแบบชัตตินารีโบราณราชประเพณี ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาทหนึ่ง

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัญญา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ฉลองพระองค์เต็มยศตามแบบชาติตติยโบราณราชประเพณี

● ราชพัสดรรากนริ์รับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- แถวหน้าจากซ้าย - สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมมาลมารศรี พระอัครราชเทวี
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้านารีรัตนา
 - สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมดงภรณ์เพ็ชรรัตน์ โสภางคทัศนิยลักษณ์ อรรควรรราชกุมารี
 - สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี
- แถวยืนจากซ้าย - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัญญา
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมวดี กรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐ
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุญจบเบญจมา

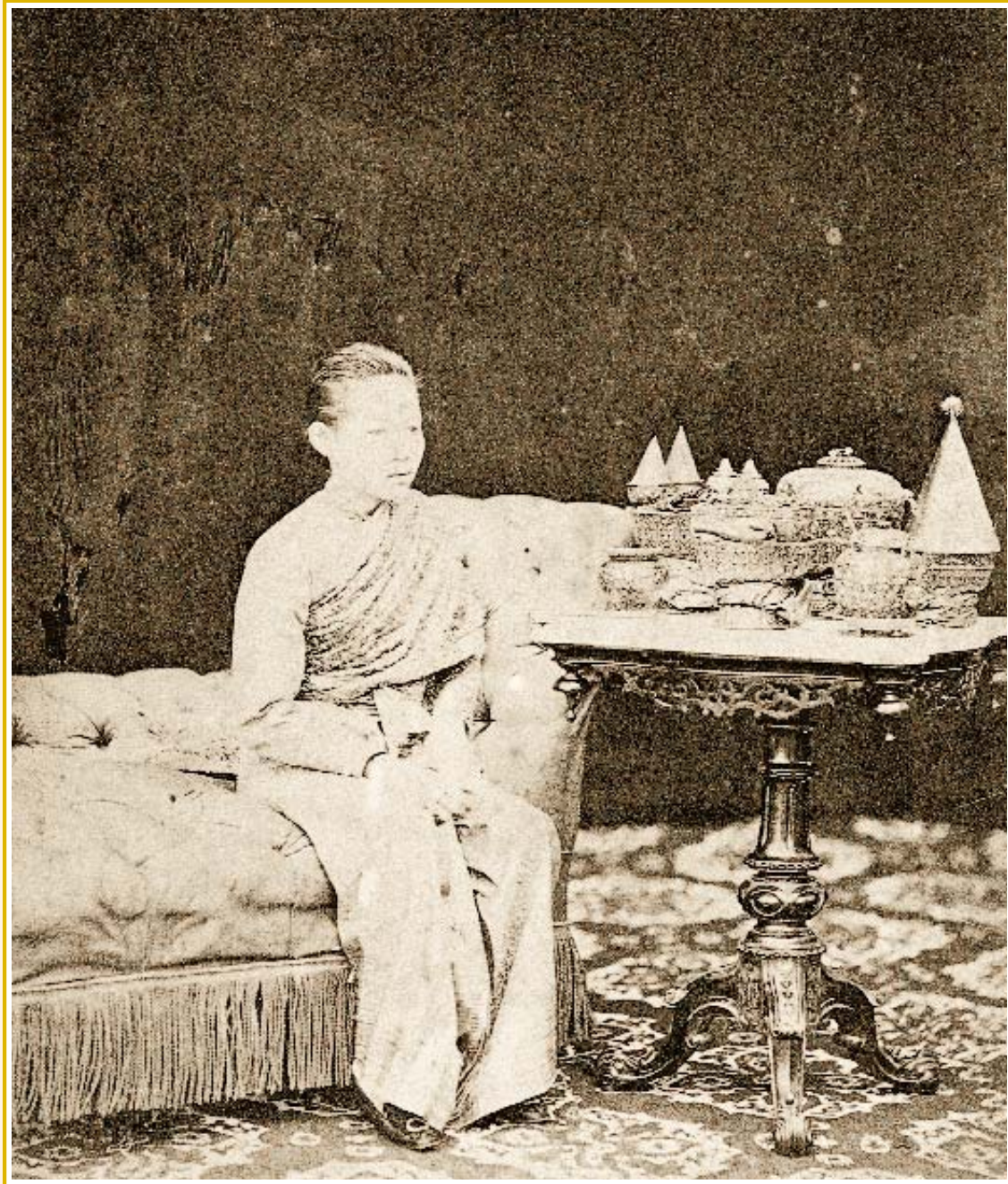
พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาหวิเสย แสกกลาง บางพระองค์คงเพิ่งเข้ารับพระราชทานโสกันต์ พระเกศายังสั้นจับทรงไม่ได้ ฉลองพระองค์เต็มยศตามแบบโบราณราชประเพณี ทรงพระภูษาจีบด้วยผ้ายกทอง คาดสายรัดพระองค์ ตกแต่งด้วยพระบันแท่งประดับอัญมณี ฉลองพระองค์คือตั้งแขนยาว ทรงสะพักผ้าคาดปัก ประดับเครื่องถนิมพิมพากรณ์ คือ สร้อย สິงวาลเฉวียงพระองค์ช้อนหลายสาย ทองพระกร กำไล ปะวะเหล่า หวานรอบที่ข้อพระกรและที่ข้อพระบาท ทรงถุงพระบาทและ ฉลองพระบาทหนึ่ง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมดงภรณ์เพ็ชรรัตน์ โสภางคทัศนิยลักษณ์ อรรควรรราชกุมารี พระราชนัดดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์แบบตะวันตกและทรงพระมาลา

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีวิไลยลักษณ์ กรมขุนสุพรรณภาควดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยศท้าวเสวย ฉลองพระองค์ เต็มยศตามแบบชัตติยนารีโบราณราชประเพณี ทรงพระภูษาจีบด้วยผ้ายกทอง คาดสายรัดพระองค์ ตกแต่งด้วยพระปิ่นแห่งประดับอัญมณี ฉลองพระองค์คอดั่ง แขนยาวทรงกระบอก หมั้นทรงสะพักคาดปีกคลุมพระกร ทรงสร้อยสังวาล เฉวเรียงพระองค์ซ้อนหลายองค์ ที่ข้อพระกรและข้อพระบาท ทรงปะวะหล้า กำไล ทองพระกรและแหวนรอบ ทรงถุงพระบาทและ ฉลองพระบาทหนึ่ง

● ราชพัสดรากรณรับสมัญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบรมราชชนนี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร พระองค์แรก ทรงพระบัญชาจับด้วยผ้ายกทอง คาดสายรัดพระองค์ ฉลองพระองค์คอดั่ง แขนยาวทรงกระบอก ทรงสะพักปักคลุมพระกร ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาทหนังสันสูง ทรงฉายพร้อมเครื่องประกอบราชอิสริยาภรณ์

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
ฉลองพระองค์เต็มยศตามแบบชัตติยานารีโบราณราชประเพณี ทรงสะพักผ้าปัก และทรงประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

● ราชพัสดรรากนริ์ธสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรรากนริ์ธ ๙๕ ✨

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศยาวจรดท้ายทอย หวีเสย แสกกลางเรียกโดยทั่วไปว่า ผมหัด ฉลองพระองค์เต็มยศตามแบบชัตตินารีโบราณราชประเพณี ทรงพระภูษาจีบด้วยผ้ายกทอง คาดสายรัดพระองค์ ตกแต่งด้วยพระบันเหน่งประดับอัญมณี ฉลองพระองค์คอคอดตั้ง แขนยาวทรงกระบอก ห่มทรงสะพักคาดปีกคลุมพระกร ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทหนังสีนสูง ฉายพร้อมเครื่องราชอิสริยยศ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุษบงเบิกบาน พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ฉลองพระองค์เต็มยศตามแบบชัตติยานารีโบราณราชประเพณี

● ราชพัสดราภรณ์รับสมัญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ใต้พระเกศาทรงดอกกระทุ่ม ฉลองพระองค์ได้มยคตามแบบชัตติยานารี
โบราณราชประเพณี ทรงพระภูษาจีบด้วยผ้ายกทอง ไม่ตรึงจีบ ฉลองพระองค์ผ้าเยียรบับ คอสูง แขนยาวทรงกระบอก ทับด้วย
ทรงสะพักคาดปัก ฉลองพระบาทหนึ่ง ทรงถือพระวชิรนีด้ามจิว

สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ฉลองพระองค์เต็มยศตามแบบชัตตินารีโบราณราชประเพณี ทรงพระภูษาจีบด้วยผ้ายกทอง ทรงอุ้มพระราชธิดาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมการณณ์เพ็ชรรัตน์ โสภางคทัศนิยลักษณ์ อรรควรรชกุมารี

● ราชพัสดรากรณัธิ์รับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า พระเกศาหวิเสย ฉลองพระองค์คอดั่ง แขนยาวทรงกระบอก ตกแต่งด้วยผ้าลูกไม้บริเวณคอและปลายแขนฉลองพระองค์ ตามสมัยนิยมแบบสตรีตะวันตก ทรงสะพักคาดปีกคลุมพระกร สะพายแพรประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

ราชพัสดุสารณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง พระเกศาหวีเสวย ทรงพระภูษาโจง
ฉลองพระองค์แขนยาวทรงกระบอก คอตั้ง ทรงสะพักสไบจีบคลุมพระกร ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาทหนึ่ง

● ราชพัสดรากรอนุรักษ์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ์ ๑๐๑

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า พระเกศาหวิเสย แสกกกลาง ฉลองพระองค์ ๒ ชั้น องค์กรในแขนยาวสีขาว องค์กรนอกแขนยาวทรงกระบอก คอปิดตามสมัยนิยมแบบตะวันตก ที่เรียกว่า Military Jacket ตกแต่งด้วยลูกไม้บนฉลองพระองค์ และปลายแขน ผ้าสไบแพรจีบคลุมพระกร ทรงกลัดเข็มกลัดที่คอฉลองพระองค์ ทรงสร้อยพระศอยาว

๑ ๒

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าตรีนาคนสวาทิ พระเกศาหวิเสย ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าลาย ฉลองพระองค์ ผ้าสไบแพรจีบคลุม พระกร ทรงกลัดเข็มกลัดที่คอฉลองพระองค์ องค์กรนอกเป็นฉลองพระองค์แบบ Military Jacket เดินเส้นกำมะหยี่ที่คอฉลองพระองค์ และปลายแขน
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

● ราชพัสดรรากนริษสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนงค์นพคุณ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๐๕ ✨

แถวหน้า จากซ้าย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประไพศรีสอาด พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์ องค์ที่ ๓ ไม่ทราบพระนาม พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประสานศรีใส และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยดวง

แถวกลาง จากซ้าย สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีนาคสวาทิ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมาวดี กรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรรมกาแก้ว กรมขุนชัตติยภักยา และสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

แถวหลัง จากซ้าย องค์ที่ ๑ ไม่ทราบพระนาม พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากนกวรรณเลขา พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวณิรัตน์กัญญา องค์ที่ ๔ และ ๕ ไม่ทราบพระนาม พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณวดี องค์สุดท้าย ไม่ทราบพระนาม

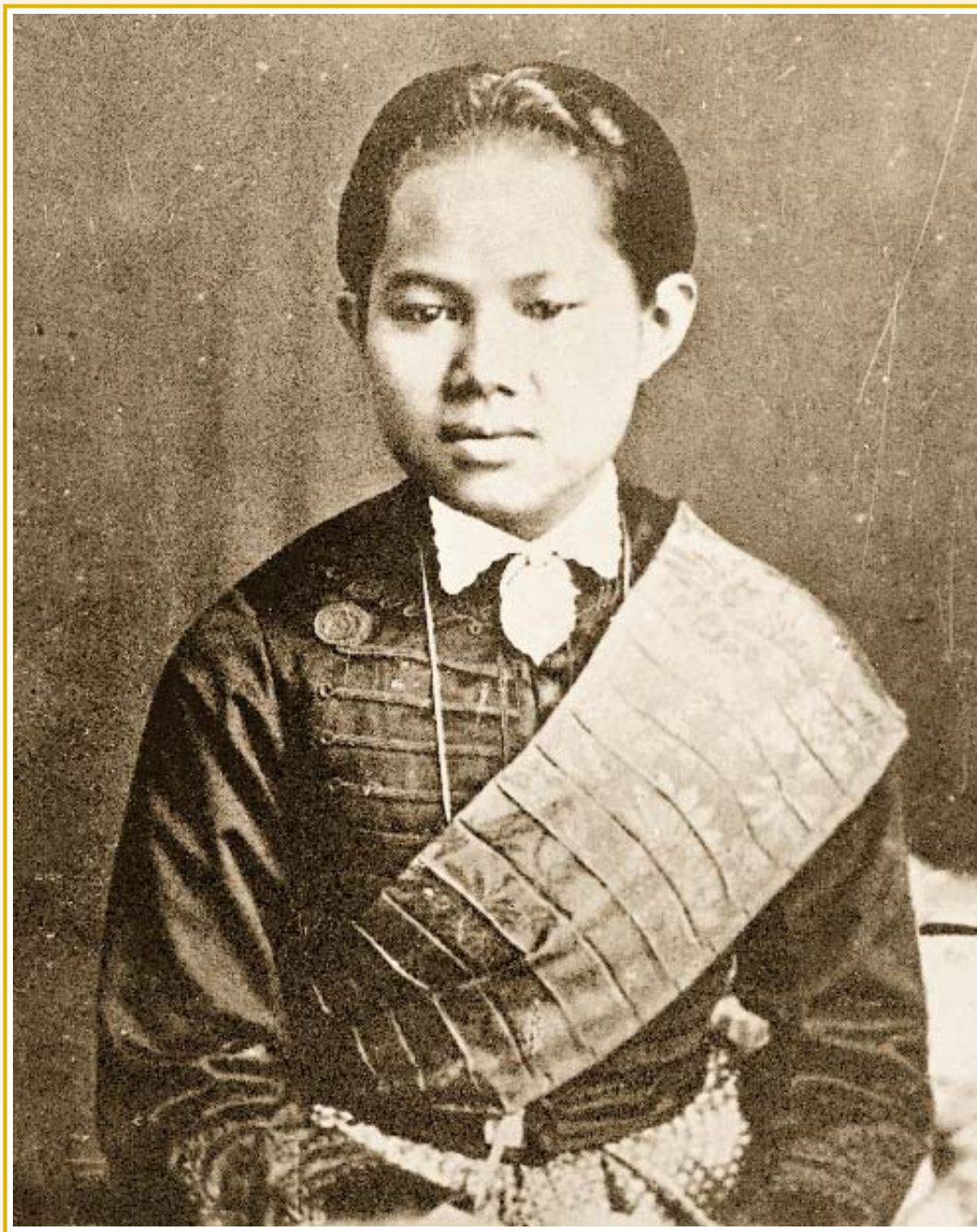
พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์ตามความนิยมในตอนต้นรัชกาลที่ ๕ พระเกศาดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหม ฉลองพระองค์คอตัง ผ้าหน้า แขนยาวทรงกระบอก ตกแต่งรอบพระคอและข้อพระหัตถ์ด้วยลูกไม้ ทรงสไบแพรจีบคลุมพระกร กลัดเข็มกลัดที่คอฉลองพระองค์

พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในฉลองพระองค์ตามสมัยนิยม พระเกศาทวิเศษ แสกกกลาง ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์ ๒ ชั้น องค์กรใน
สีขาวแขนยาวมีปก องค์กรนอกเป็นแบบ Military Jacket ยาวเสมอบั้นพระองค์ ทรงสไบแพรจีบหน้าแคบ เฉียงจากพระพาหาซ้าย
ผูกเป็นปมที่บั้นพระองค์ขวา ทรงกลัดเข็มกลัดที่คอเสื้อ และทรงสร้อยยาว ทรงถุงพระบาทยาวและฉลองพระบาทสันเตี้ย บางพระองค์
ทรงพระมาลา

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดราภรณ์ ๑๐๗ ✨

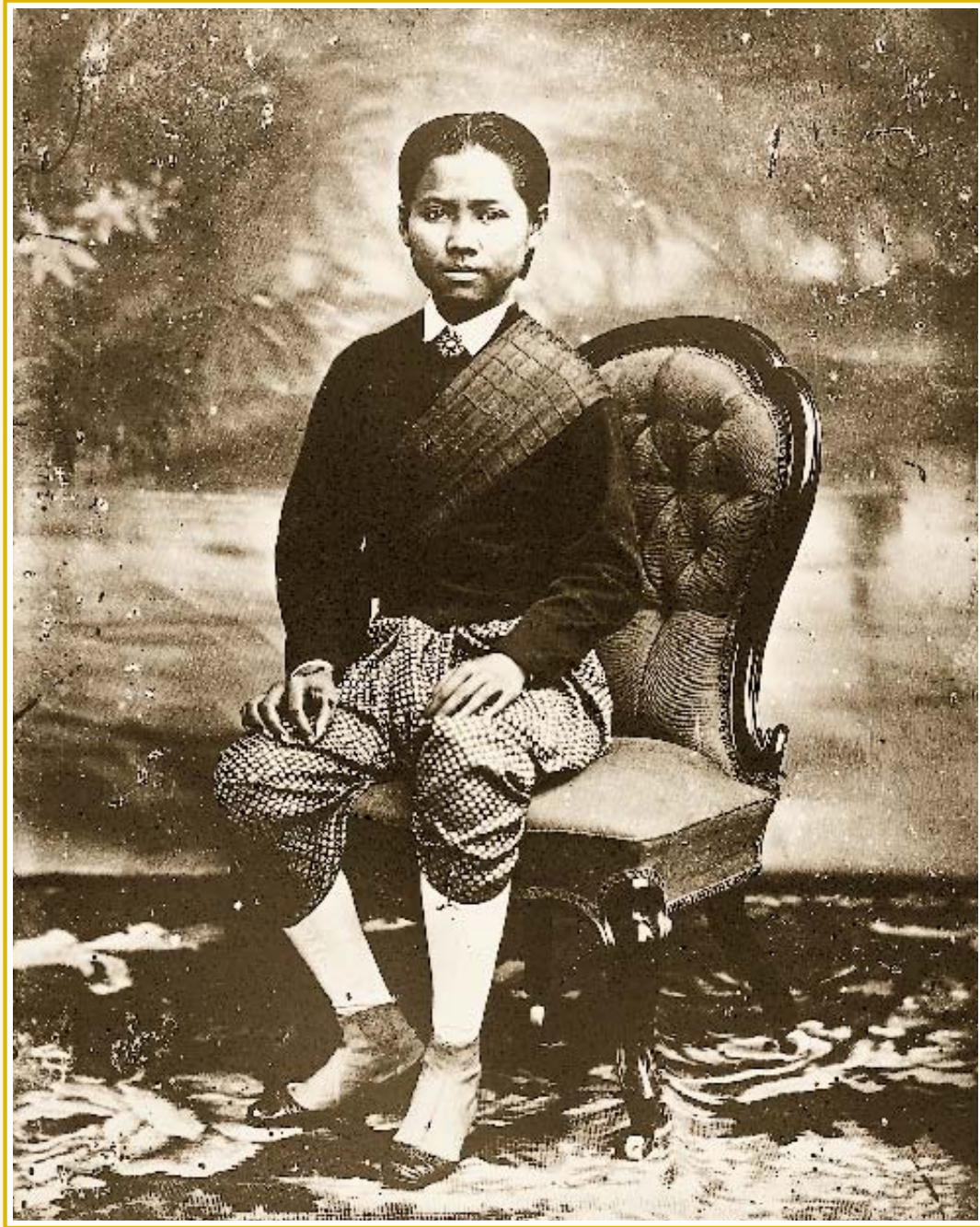
สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี พระเกศาหวีเสย แสกกกลาง ฉลองพระองค์ ๒ ชั้น องค์กรในแขนยาวสีขาว ปกคลุมไม้ องค์กรนอกตัวสั้นเสมอชั้นพระองค์เดินเส้นก่ามะหยี่แบบ Military Jacket ซึ่งเป็นที่นิยมในหมู่สตรีชาวตะวันตกในขณะนั้น แขนยาว ผ้าหน้า กัดเชื่อมกัสดที่คอฉลองพระองค์ ทรงสร้อยพระศอยาว ทรงสไบจิบหน้าแคบ ผูกที่บั้นพระองค์ขวา

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าনারีรัตนา ทรงสไบแพรจีบหน้าแคบ
รวบผูกเป็นปมใหญ่ที่บันพระองค์ขวา ทั้งชายยาว ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาทหนังแบบตะวันตก

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๐๙ ✨

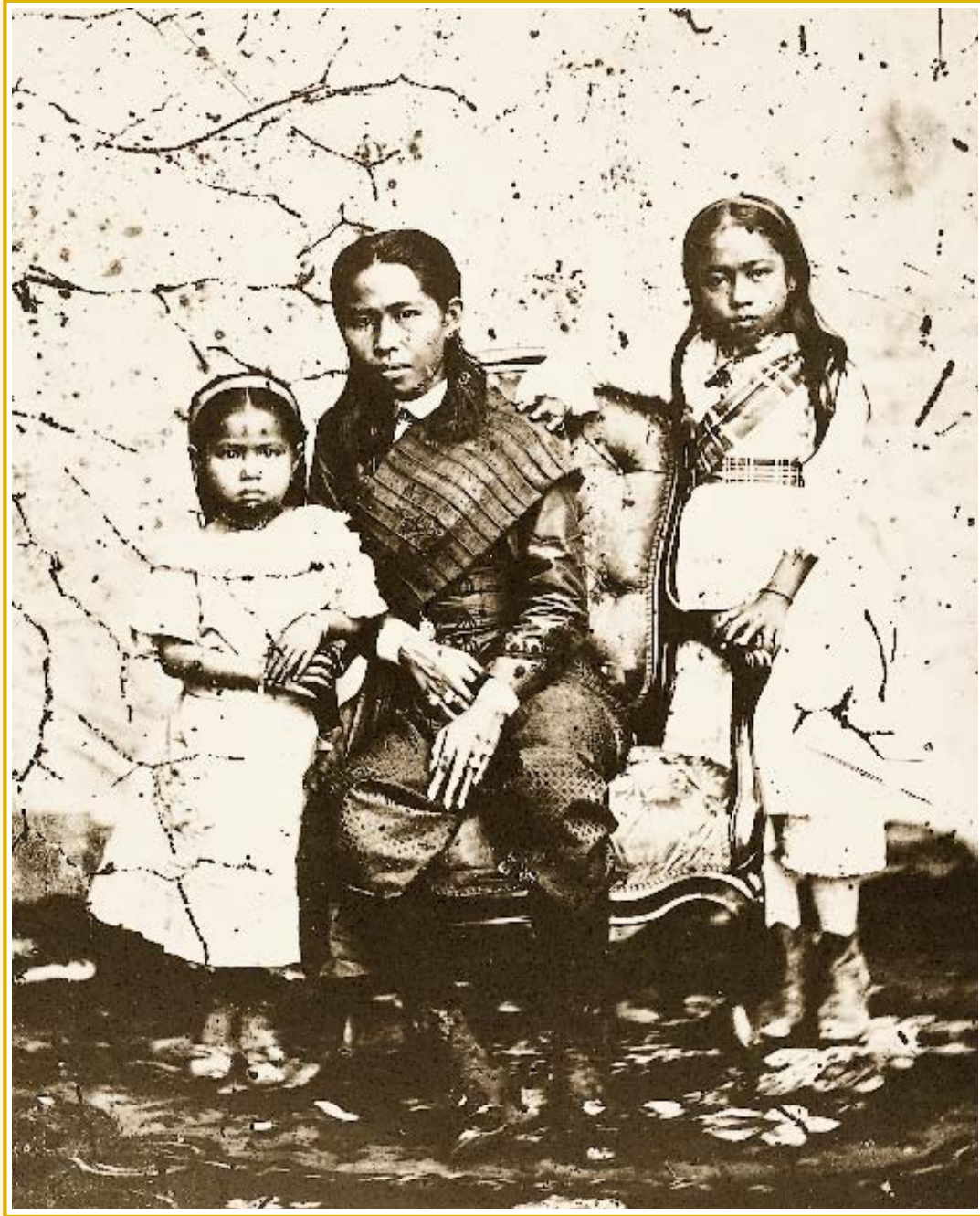

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัญญา พระเกศาหวิเสย ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์ชั้น ๒ ชั้น
องค์ในแขนยาวสีขาปกคลุมไม้สอดชายในพระภูษา องค์ดอกตัวสั้นเสมอบั้นพระองค์ ทรงสไบแพรจีบหน้าแคบ สะพายเจวียงพระพาทา
ซ้าย รวบผูกที่บั้นพระองค์ขวาทั้งชาย กลัดเข็มกลัดที่พระคอ ทรงถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทหนังหุ้มข้อ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวราณีนันทกัญญา พระเกศาทวิเศษ แสกกกลาง ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์ ๒ ชั้น องค์กรในแขนยาวสีชาวกปลุกไม้สอดชายในพระภูษา องค์กรนอกตัวสั้นเสมอบันพระองค์ คอบิด ผ้าหน้า กัดเข็มกลัดบน คอฉลองพระองค์ ทรงสไบจีบ รวบผูกที่บันพระองค์ขวา ทั้งชายยาว ทรงถุงพระบาท ฉลองพระบาทหนังหุ้มข้อ ตกแต่งด้วยเข็มกลัดเพชร

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (เจ้าจอมมารดาแพ) เจ้าจอมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้ผมยาวประป่า ทวีเสวย แสกกลาง
นุ่งโจงด้วยผ้าไหมยกดอก สวมเสื้อตัวในสีขาวแขนยาว สวมเสื้อตัวนอกคอปิดแขนยาวตัวสั้นเสมอเอว มีการตกแต่งบนตัวเสื้อ
กลัดเข็มกลัดที่คอเสื้อ สะพายแพรจีบหน้าแคบลง รวบผูกเป็นปมที่เอวขวาทั้งชาย สวมถุงเท้า รองเท้าหนังหุ้มสัน ถ่ายกับพระราชธิดา
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุวพักตร์วิไลพรณ์ และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีวิไลลักษณ์ กรมขุนสุพรรณภาควดี

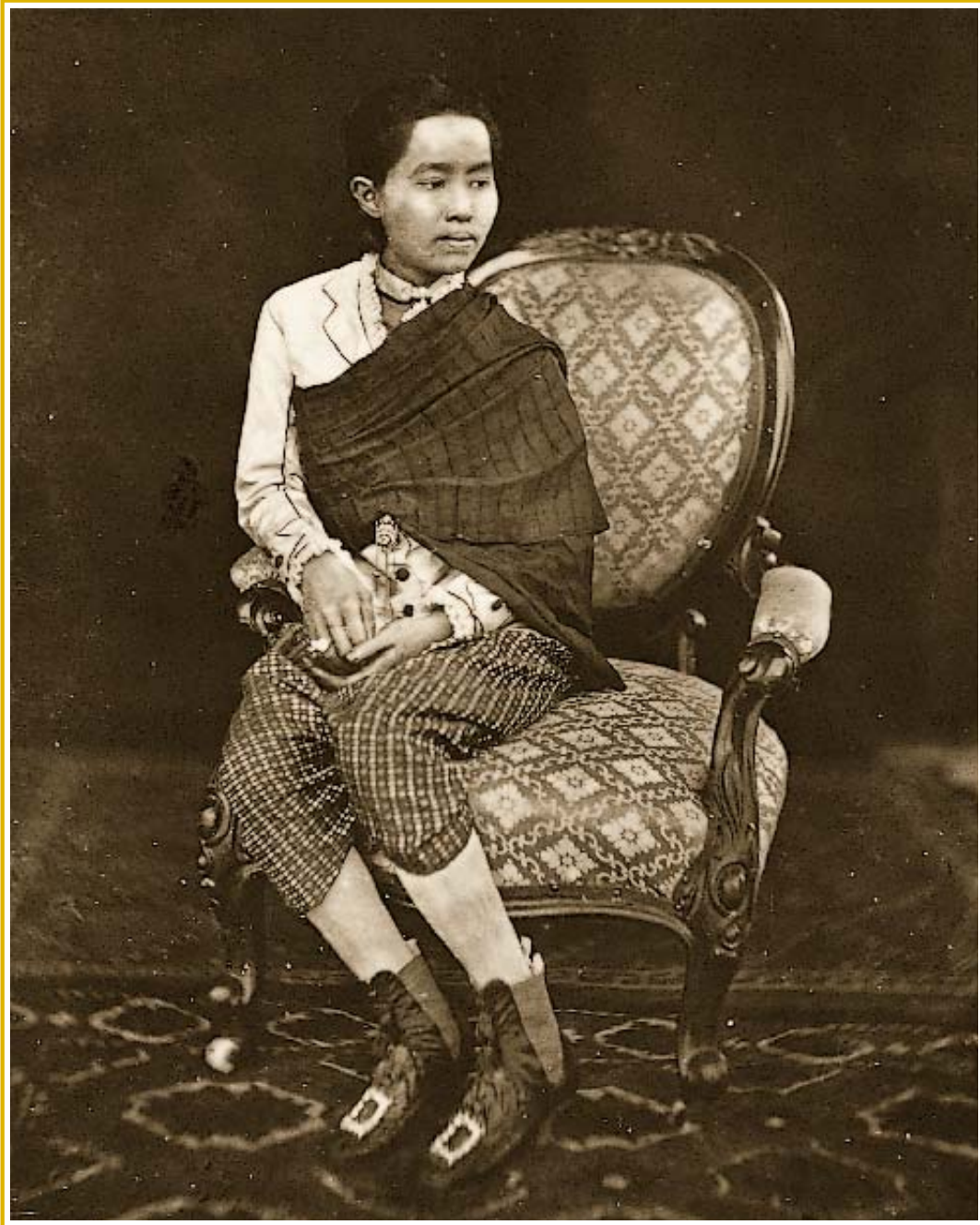
เจ้าจอมมารดาโหมด ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ไว้ผมยาวประบ่า ทวีเสย แสกกกลาง นุ่งโจงและสวมเสื้อชั้น ๒ ตัว ตามความนิยมในเวลานั้น

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัญญา ทรงพระมาลาแบบตะวันตก
ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์ ๒ ชั้น ทรงถุงพระบาท ฉลองพระบาทสันเตี้ยหุ้มส้น

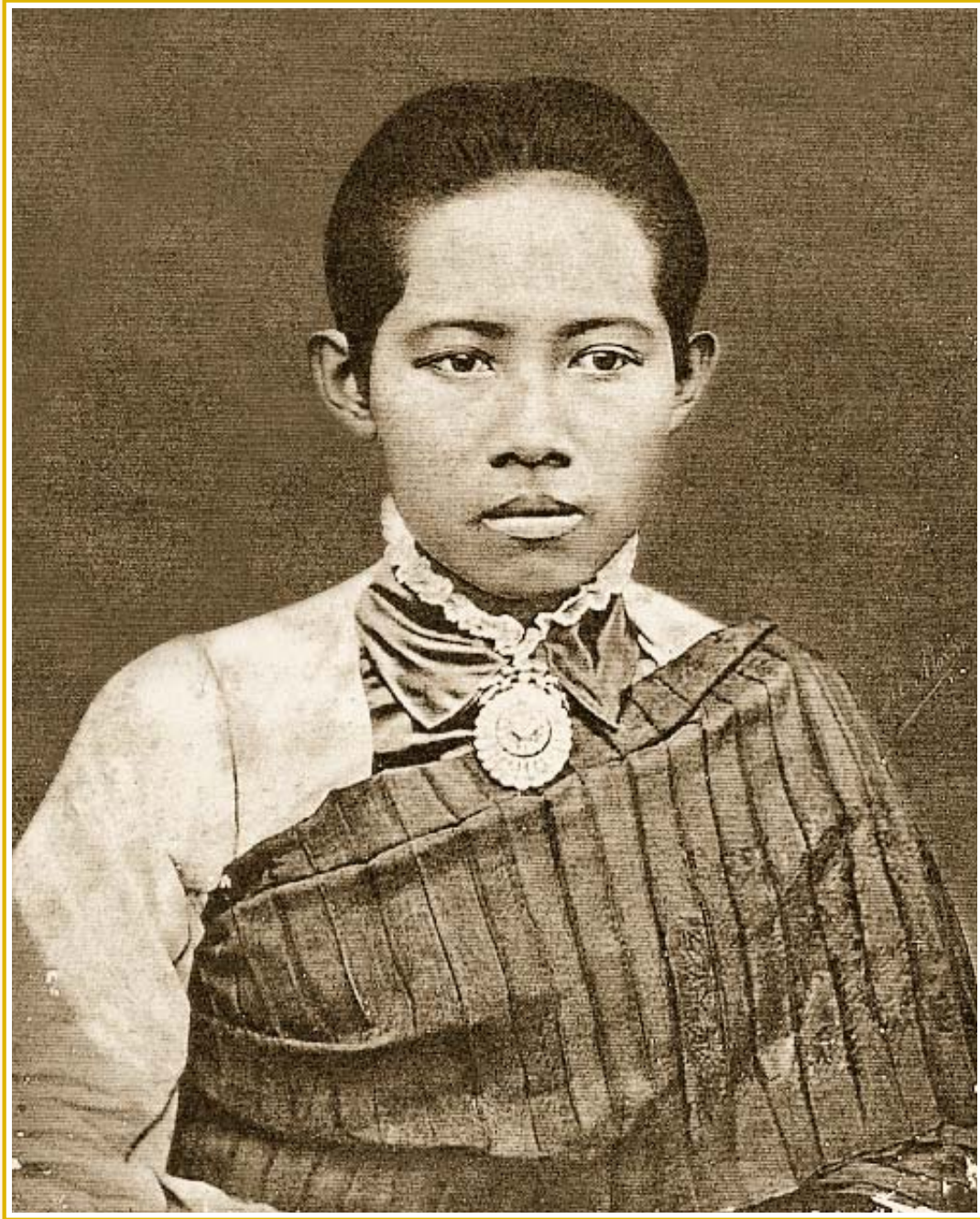
ราชภัฏธรากรอนุรักษ์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากาญจนากร พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาหวิเสย แสกกลาง
ฉลองพระองค์ตามความนิยมในตอนต้นรัชกาลที่ ๕ ทรงพระบัญชาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์ ๒ ชั้น ฉลองพระองค์ตัวใน
คอตั้ง ทับด้วยฉลองพระองค์ตัวนอก แขนยาวทรงกระบอก กัดเข็ชดกกัดที่พระศอ ทรงสไบแพรจีบคลุมพระกร ทรงถุงพระบาทยาว
ฉลองพระบาทนู้ทครึ่งพระขงษ์ ตกแต่งเครื่องประดับเพชรบนฉลองพระบาท

● ราชพัสดรากรณรับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๑๕

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
พระเกศาดอกกระพุ่ม ฉลองพระองค์ ๒ ชั้น ทรงสไบแพรปักคลุมพระกร

ราชพัสดารกรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภัสร์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระบัญชาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์ ๒ ชั้น องค์กรในคอตติ้งมีระบายแขนยาว องค์กรนอกตัวยาวเลยบันพระองค์ ห่มทับด้วยสไบจีบคลุมพระกร ทรงกลัดเข็มกลัดเพชรบนฉลองพระบาทหนึ่ง

● ราชพัสดรรากนริษสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรรากนริษ ๑๑๗ ✨

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า พระเกศาดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหมยกดอก
ฉลองพระองค์คืบปิด แขนกระบอก ทรงสะพายแพรจีบ ประดับด้วยเข็มกลัดช่อดอกไม้โอ๋ณูมณีขนาดใหญ่ ทรงถุงพระบาทแพรปัก
ฉลองพระบาทหนังหุ้มสัน ตกแต่งด้วยเข็มกลัดเพชร ทรงฉายกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศฯ สยามมกุฎราชกุมาร

ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมมาลมารศรี พระอัครราชเทวี พระเกศาหวีเสวย แสกกลาง
ฉลองพระองค์คือตั้ง แขนยาวทรงกระบอกมีระบายที่คอและปลายแขน ทรงหม่ทับด้วยสไบจีบคลุมพระกร

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๑๙ ✨

พระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดดา (หม่อมเจ้าสาย) พระเจ้าหลานเธอในพระบาทสมเด็จระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์คอคบิด แขนยาว ตกแต่งด้วยลูกไม้และโบว์ ทรงสะพายแพรจีบ ประดับด้วยเข็มกลัดช่อดอกไม้ธัญมณีช่อใหญ่ ตกแต่งด้วยเข็มกลัดที่คอเสื้อ ทรงสร้อยพระค้อยาวห้อยระย้าธัญมณี

ราชพัสดุสารภณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัญญา พระเกศาดอกกระทุ่ม พระภูษาโจง
ฉลองพระองค์คอคบิด แขนยาว ทรงสไบแพรจีบคลุมพระพาหา กลัดเข็ดกลัดช่อดอกไม้ทับสไบ

● ราชพัสดราภรณ์รับสมัญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์ยาวเข้ารูป คอปิด แขนยาวทรงกระบอก ตกแต่งรอบคอ ปลายแขนและชายฉลองพระองค์ด้วยลูกไม้ ทรงสไบแพรจีบคลุมพระกร ตกแต่งด้วยเข็มกลัดช่อดอกไม้อันงดงาม ขนาดใหญ่ ทรงห้อยนาฬิกาพก ทรงถุงพระบาทแพรปัก ฉลองพระบาทหนังส้นสูงหุ้มส้น ประดับด้วยเข็มกลัดเพชร ทรงถือพระวิชนีด้ามจิว

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์เข้ารูป คอปิด แขนยาว ตกแต่งฉลองพระองค์ด้านหน้า ชายและปลายแขนด้วยลูกไม้ ตกแต่งด้วยโบว์บริเวณปลายแขนฉลองพระองค์ ทรงสไบแพรคลุมไหล่ไม้ทั้งชาย ประดับด้วยเข็มกลัดอัญมณีขนาดใหญ่ ทรงกำไลข้อพระกรก้านแข็ง ทรงถุงพระบาทยาวแพรปัก ฉลองพระบาทหนังสีนวลสูงหุ้มส้น ประดับโบว์ ทรงถือพระวชิรนีด้ามจิว

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๒๓ ✨

เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ สวมเสื้อ ๒ ชั้น ชั้นในแขนยาวมีระบายที่ปลายแขน เสื้อตัวนอกเป็น Military Jacket ท่มสไบแพรจีบ กัดทับ ด้วยเข็มกลัดอัญมณีช็อคโกแลตไม้ขนาดใหญ่

พระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา ทรงฉลองพระองค์แขนยาวระบายลูกไม้ ทรงสไบจับคลุมพระพาหา กลัดทับด้วยเข็มกลัดช่ออัญมณีขนาดใหญ่ ทรงพระภูษาโจง ทรงถือพระวิชนีด้ามจ้าว

● ราชพัสดราภรณ์รับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดราภรณ์ ๑๒๕ ✨

พระอัครชายาเธอ กรมขุนอรรคราชกัลยา (หม่อมเจ้าบัว) พระเจ้าหลานเธอในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระมเหสี
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาใจ ฉลองพระองค์ผ้าลูกไม้คอปิด แขนกระบอกยาว
ทรงสไบแพรจีบขวาง คลุมพระพาหา ทรงสายสะพายและประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้า

ราชภัฏธรากรอนุรักษ์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

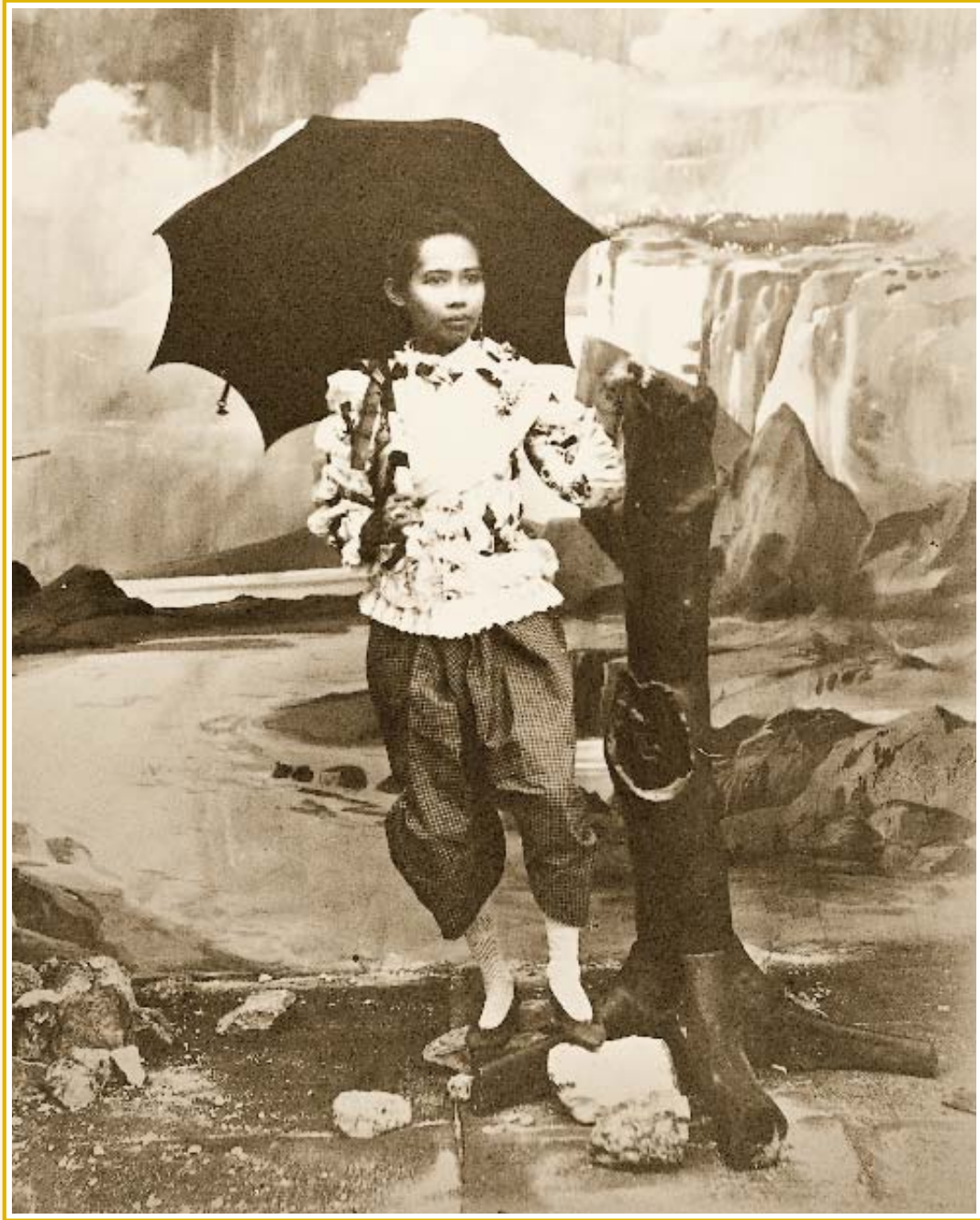
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจันทราสรัทวาร กรมขุนพิจิตรเจษฎ์จันทร์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์คอคบิต แขนยาวทรงกระบอกตกแต่งด้วยลูกไม้ กัดดเข็มกลัดที่คอฉลองพระองค์ ทรงสร้อยพระศอยาวประดับด้วยจี้อัญมณี ทรงสไบแพรจีนขวางซึ่งนำมาจีบตามยาวอีกครั้ง ทรงสายสะพายและประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้า

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดราภรณ์ ๑๒๗ ✨

พระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา พระเกศาดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วย
ผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์คอปิดผ้าลูกไม้ แขนสามส่วน ทรงสไบแพรจีบ ทรงสายสะพายและประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐม-
จุลจอมเกล้า ทรงถุงพระบาทยาวลาย และฉลองพระบาทหนึ่งปี

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ฉลองพระองค์คอปิด แขนเสื้อพองเป็นชั้น ตกแต่งด้วยลูกไม้และโบว์ ทรงสะพายแพรจีบตามขวางและตามยาว และกลัดทับด้วยเข็มกลัดช่อดอกไม้อัญมณีช่อใหญ่ ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาท สั้นสูงหุ้มส้น

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๒๙ ✨

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ฉลองพระองค์ผ้าลูกไม้ คอปิด แขนยาว ทรงสะพายแพรจีบซึ่งมีหน้า
แคบเท่ากันทั้งผืน และกลัดทับด้วยเข็มกลัด ซอดอกไม้อัญมณีข้อใหญ่ ทรงถือพระวิชนีชนก

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง พระเกศาดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกทอง ฉลองพระองค์
คอปิด แขนพองเป็นชั้น ยาวครึ่งศอก ตกแต่งบนฉลองพระองค์และแขนด้วยลูกไม้และโบว์ ทรงสะพายแพรจีบขวางและจีบยาว
ทบแคบเท่ากันตลอดผืน ประดับด้วยเข็มกลัดช่อดอกไม้โอ๊กขนาดใหญ่ ตกแต่งด้วยเข็มกลัดที่คอฉลองพระองค์ และทรงสร้อย
พระศอยาวท้อยระย้า ทรงถุงพระบาทแพรปัก ฉลองพระบาทปักสันสูงหุ้มสัน ทรงถือพระวิชนีชนกประดับลูกไม้

● ราชพัสดรากรอนุรักษ์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ์ ๑๓๑ ✨

เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (เจ้าจอมมารดาแพ) ผมหงดอกกระพุ่ม สวมเสื้อคอปิด แขนยาวครึ่งศอก ตกแต่งตัวและแขนเสื้อด้วยลูกไม้ และโบว์ สะพายแพรจีบตามขวางและตามยาวทบ แคบเท่ากันตลอดผืน ตกแต่งด้วยเข็มกลัดช่อดอกไม้อันฉูดฉาดใหญ่ ประดับด้วย เข็มกลัดที่คอเสื้อ

ราชภัฏธรากรอนุรักษ์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุวพักตร์วิไลยพรรณ [ซ้าย] กับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีวิไลยลักษณ์ กรมขุนสุพรรณภาควดี พระเกศาดอกกระพุ่ม พระภูษาโจง ฉลองพระองค์คอตั้ง แขนยาว ประดับด้วยลูกไม้และโบว์ ทรงสไบจับ กว้างเท่ากันทั้งตีน กลัดทับ ด้วยเข็มกลัดอัญมณีขนาดใหญ่ ทรงสายสร้อยยาว

● ราชพัสดารกรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

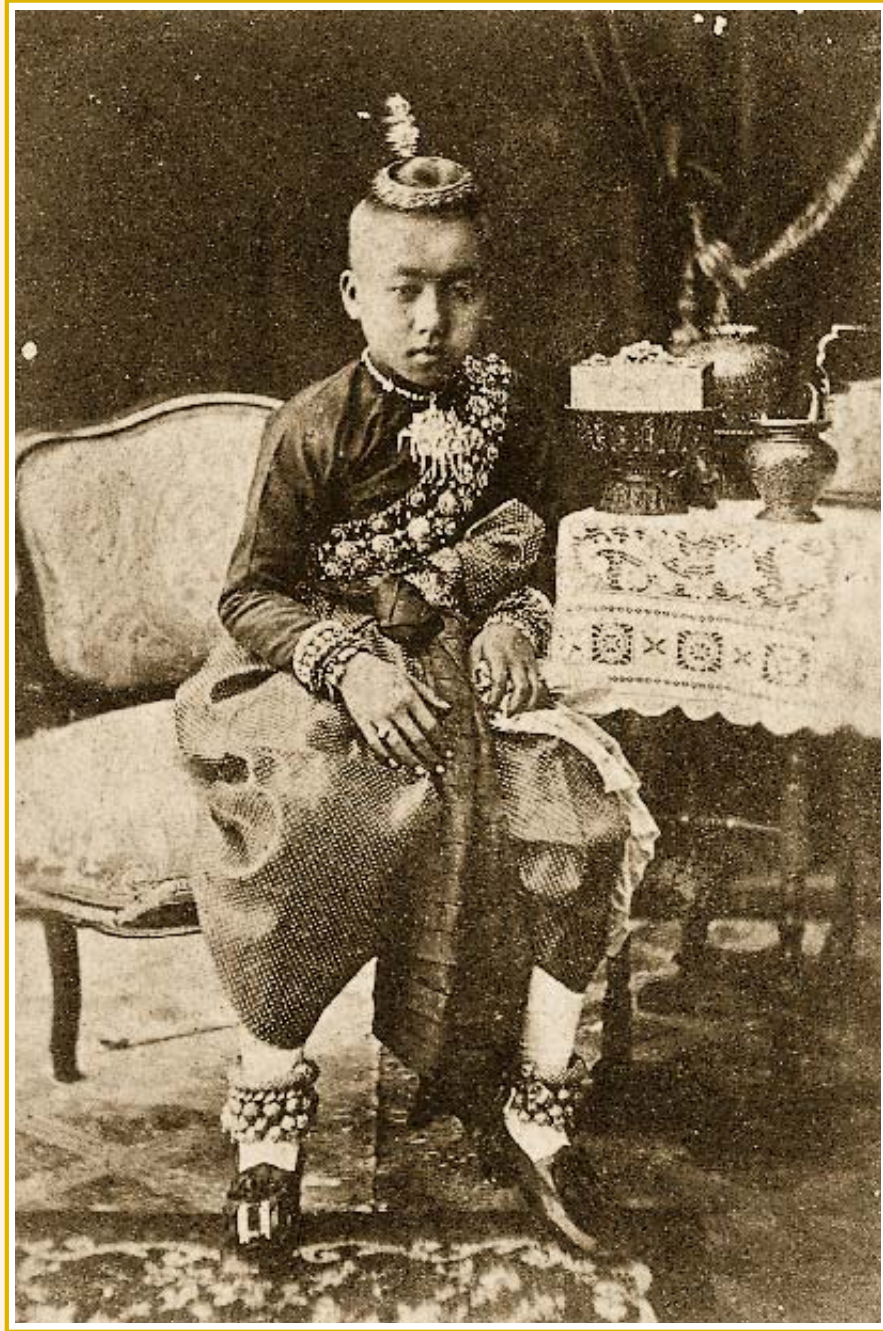
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบัณฑิตพรพรรณวโรภาส พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาดอกกระพุ่ม ฉลองพระองค์คอปิด แขนยาว ตกแต่งด้วยลูกไม้และโบว์ ทรงสะพายแพรจีบตามขวาง และจีบตามยาวทบ กว้างเท่ากันทั้งผืนคลุมพระพาทากลิ็ดทับด้วยเข็มกลัดช่อดอกไม้ฉ้อญมณีขนาดใหญ่ ตกแต่งด้วยเข็มกลัดที่คอฉลองพระองค์ ทรงสร้อยพระศอยาวห้อยระย้า

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัจฉรพรณี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์ลูกไม้ สะพายแพรจีบทบกว้างเท่ากันตลอดผืนคลุมพระพาหา กลัดทับด้วยเข็มกลัดช่อดอกไม้อันมณีขนาดใหญ่ ทรงสร้อยยาวห้อยระย้า ทรงเข็มกลัดระย้าเพชรบนฉลองพระองค์

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดราภรณ์ ๑๓๕ ✨

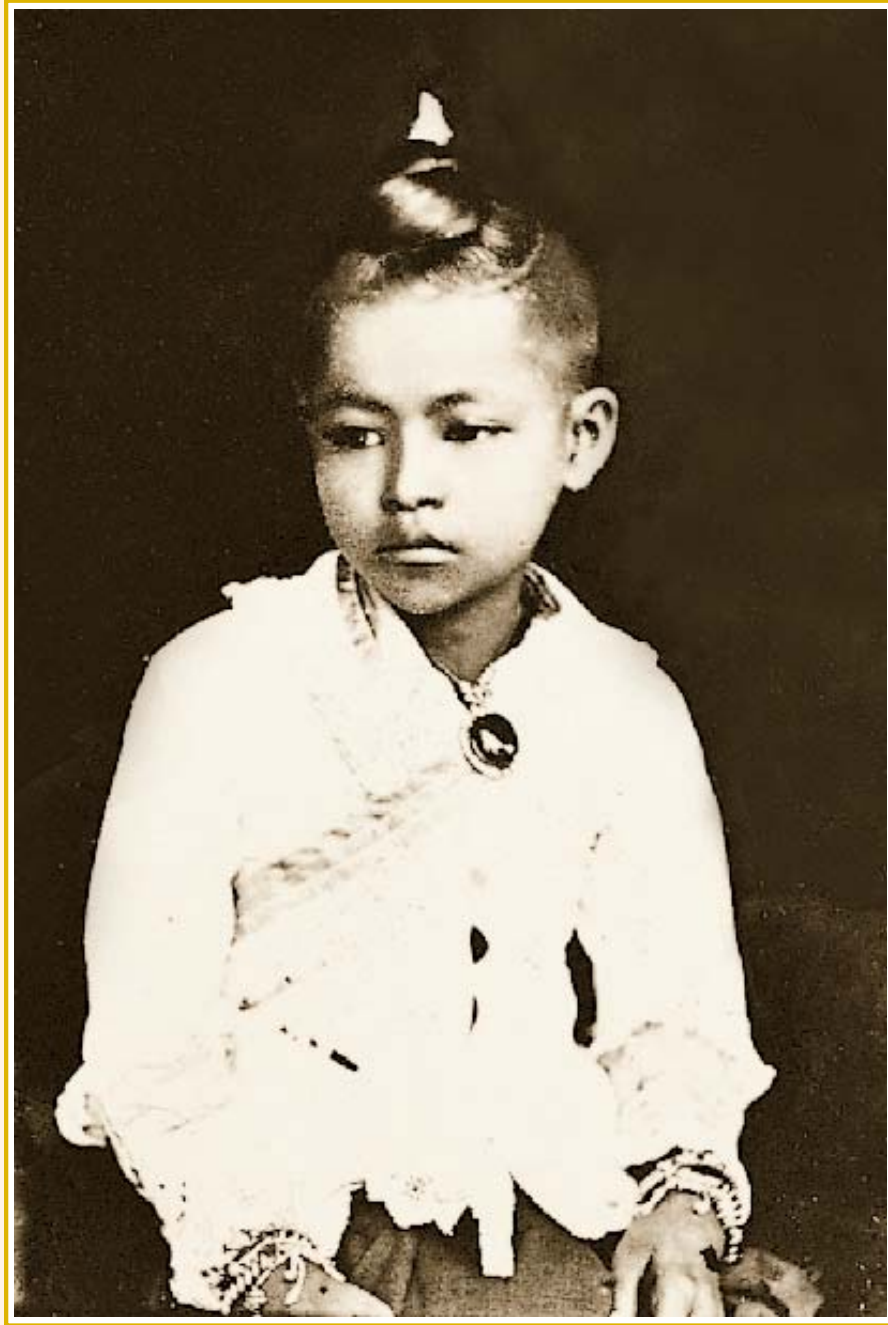
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีวิไลยลักษณ์ กรมขุนสุพรรณภาควดี ทรงเกล้าพระเมมาพ็อบด้วยเกี้ยวปักปิ่น ทรงพระภูษาโจง
ฉลองพระองค์คอดั่ง แขนยาว เกี้ยวผ้า ทรงสร้อยพระคอประดับทับทรวงขนาดใหญ่ ทรงสังวาลเรียงเป็นแถว ทรงปะวะทล้า กำไล
แหวนรอบที่ข้อพระกรและข้อพระบาททั้ง ๒ ข้าง ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาทหนึ่ง

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุวพักตร์วิไลยพรรณ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงเกล้าพระเมหาพี ฉลองพระองค์ กระดุมสองแถวแบบตะวันตก ทรงกำไลข้อพระบาท ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาทหนึ่ง

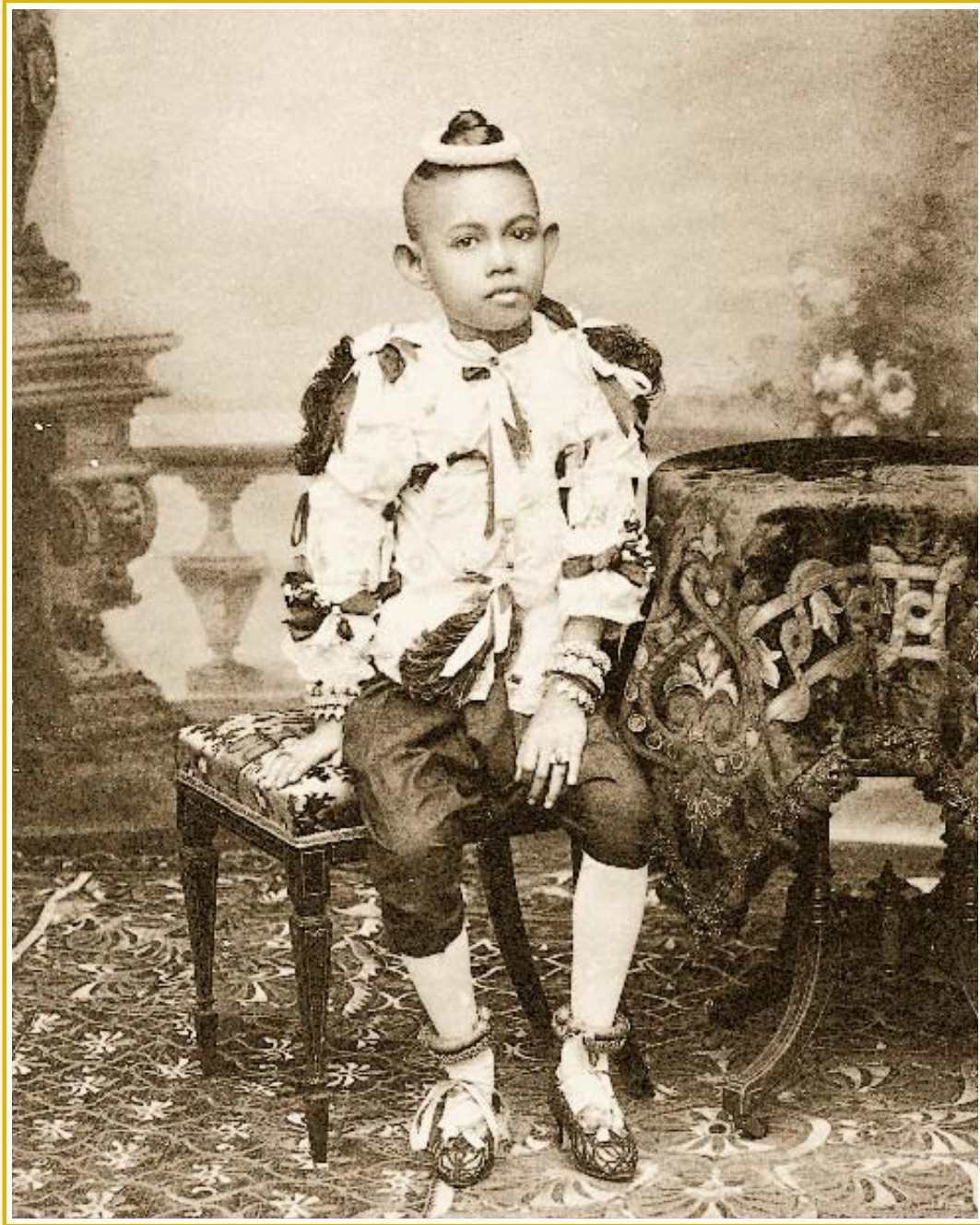
● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๓๗

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบัณฑิตพรพรรณวโรภาส ทรงเกล้าพระเมาฬีปีกบินฉลองพระองค์ประดับลูกไม้
ทรงสร้อยพระคอและข้อพระกร

ราชพัสดารากรนริษสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเยาวภาพงษ์สนธิ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมาลัยรอบพระเมหาพิ
ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์ประดับลูกไม้และโบว์ ทรงกำไลและลูกไม้ปลายมือที่ซ้อพระกร ทรงกำไลที่ซ้อพระบาท ทรงถุงพระบาท
ยาว และฉลองพระบาทปักประดับโบว์

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๓๙ ❀

“เมื่อสมัยสมเด็จพระพันปีหลวง ท่านทรงพาโองการะเบบอย่างไทยๆเรา
ครั้งกระโน้น ฉลองพระองค์เป็นคอปิดแขนหมูแฮมแบบพระราชินีอลิซซานดรา อันเป็นแบบ
ที่นิยมกันมากของชาวยุโรปในสมัยนั้น...เมื่อตอนตามเสด็จสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงไปสิงคโปร์
สมเด็จพระพันปีหลวงก็ทรงชุดฝรั่งอย่างเต็มที่”

จาก “ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ” พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

๕

บทที่

ราชพิธีสถาปนา รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๓๐ - ๒๔๕๐)

ในช่วงกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การแต่งกายของสตรีในราชสำนักเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ด้วยการนำรูปแบบการแต่งกายของสุภาพสตรีชั้นสูงชาวตะวันตกเข้ามาปรับประยุกต์ให้ตรงกับรสนิยมของตนเอง อิทธิพลการแต่งกายแบบสุภาพสตรีชั้นสูงชาวตะวันตกนี้สะท้อนให้เห็นในรูปแบบของเสื้อ กางเกง รองเท้า หมวก ตลอดจนสร้อยไข่มุก ลูกปัด การประดับลูกไม้และแถบริบบิ้นสีตามแฟชั่นในเวลานั้น

ฉลองพระองค์หรือเสื้อของสตรีในราชสำนักในงานพระราชพิธีนั้น จะเป็นแบบตะวันตก มีลักษณะคอสูง แขนพองบริเวณต้นแขนแล้วจึงแนบกระชับช่วงระหว่างกลางต้นแขนยาวลงมาจนจรดข้อมือ เรียกว่า *Mutton sleeve* หรือ “**เสื้อขาแกะ**” รูปแบบเสื้อชนิดนี้ได้รับอิทธิพลมาจากสุภาพสตรีในราชสำนักอังกฤษสมัยสมเด็จพระบรมราชินีนาถ วิกตอเรีย (ค.ศ. ๑๘๑๙ - ๑๙๐๑) ซึ่งถือว่าเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมสมัยใหม่ในขณะนั้น แต่เมื่อสตรีไทยได้นำมาปรับประยุกต์ให้ตรงกับรสนิยมแล้ว ได้เรียกเสื้อลักษณะนี้ว่า “**เสื้อแขนหมูแฮม**” เนื่องจากลักษณะ

ของแขนเสื้อที่พองในช่วงต้นแขนคล้ายกับถุงผ้าสีขาวที่ใช้ห่อขามูแฮมแซ่เย็นที่ส่งมาจากเรือ นำเข้าจากประเทศสิงคโปร์

เสื้อแขนมูแฮมในยุคสมัยนี้ จะนิยมตัดเย็บด้วยผ้าที่มีความงดงาม มีมูลค่าสูง และมักเป็นผ้าที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ อาทิ จากยุโรป อินเดีย และเปอร์เซีย โดยเฉพาะผ้าจากอินเดียจะเป็นผ้ายกทองอย่างดี มีคุณภาพ มีชื่อตามลักษณะผ้า แหล่งที่มา และกรรมวิธีการจัดวางลวดลายบนผืนผ้า ได้แก่ ผ้าเยียรบับ ผ้าเข้มขบและผ้าอัตลัด ผ้ายกทอง ทั้ง ๓ ชนิดที่นำมาตัดฉลองพระองค์หรือเสื้อนี้เป็นผ้าที่ราชสำนักไทยตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา จนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ นำเข้ามาจากอินเดียและเปอร์เซีย สำหรับใช้ในกิจการต่างๆ ของทางราชสำนัก เช่น สূจหนี่ (ผ้าปูรองหรือผ้าปูลาด) ล่วมยา (ห่อใส่ยา) หุ้มพานหมาก ทำฝักหวี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังนำมาตัดเย็บเป็นย่าม ตาลบัตร พัดยศ พัดรอง ถวายพระราชกุศลเป็นพุทธบูชาด้วยเช่นกัน

สตรีในราชสำนักจะสวมเสื้อแขนมูแฮมร่วมกับการนุ่งโจงหรือนุ่งจีบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานพระราชพิธี ผ้าที่ใช้นุ่งนั้นจะเป็นผ้ายกทองหรือผ้าลาย อย่างที่มีลวดลายงดงามถูกต้องตามแบบแผนกระบวนลายครั้งโบราณ ประกอบด้วย กรอบผ้า ท้องผ้า กรวยเชิง และสังเวียน การนุ่งจีบนิยมจับสังเวียนผ้าจีบทบซ้อนกันด้านหน้าหลายชั้น รัดด้วยสายรัดพระองค์ ประดับตกแต่งด้วยพระปิ่นเหนง จากนั้นคลี่จีบให้บานออกไปเล็กน้อย ทำให้มีลักษณะคล้ายกับกระโปรง นิยมให้ผ้าที่มีรอยพับของเครื่องอัดผ้าปรากฏเป็นรอยบนผืนผ้า

สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์
พระบรมราชเทวี

ผ้าทรงสะพักที่ใช้ทับบนฉลองพระองค์ในงานพระราชพิธี นิยมเป็นผ้าตาตระกำไหม ที่บรรจงปักตกแต่งอย่างวิจิตรด้วยดิ้นชนิดต่างๆ ปักแมลงทับ ตลอดจนอัญมณีล้ำค่านานาชนิด ผ้าทรงสะพักบางผืนยังใช้เป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์ประกอบพระเกียรติยศด้วย

นอกจากผ้าทรงสะพัก บางโอกาสมีการตกแต่งด้วยการสะพายแพรเจี๊ยงป่าชาย เป็นแพรจีบที่มีการจับจีบด้านยาวและด้านขวางของผ้า ผูกเป็นโบว์ทั้งชายยาวให้กระชับ พระองค์ กัดทับด้วยเข็มกลัดอัญมณีอย่างงดงาม ซึ่งแพรสะพายนี้มีวิวัฒนาการมาจากผ้า สไบแบบเก่า แต่ปรับการห่มให้รัดกุม เนื่องจากจะต้องประกอบกิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหว มากขึ้น และจะแต่งคู่กับการนุ่งโจง

ในการทรงฉลองพระองค์เต็มยศตามแบบขัตติยนารีโบราณราชประเพณี นิยม เครื่องประดับงดงามต่างๆ ได้แก่ สร้อยพระคอ สร้อยข้อพระหัตถ์ พระอำมรงค์หลายวง สวมถุงพระบาท ฉลองพระบาทสันสูงแบบตะวันตกปักลวดลายประณีต

สำหรับทรงผมได้มีการเปลี่ยนแปลงจากผมทัดมาเป็น **“ผมทรงดอกกระทุ่ม”** คือ ตัดผม ด้านท้ายทยอยให้สั้นขึ้นและหวีเสียด้านหน้าให้ตั้งสูง จับด้วยน้ำมันตานีหอมให้ผมเป็นทรงอยู่ตัว

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ใต้พระเศวตทงดอกกระพุ่ม ฉลองพระองค์เต็มยศตามแบบชาติตยนาวิโรราณ
ราชประเพณี ทรงพระภูษาจีบด้วยผ้ายกทองแบบโบราณ ประกอบด้วย กรอบผ้า ท้องผ้า กรวยเชิงและสังเวียน ไม่ตรงจีบ
ฉลองพระองค์เยียรบับ แขนยาวไหล่พอง ปลายแขนสอบ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตก เรียกว่า แขนหมูแฮม ตกแต่งปลายแขนด้วย
ลูกไม้ ทรงสะพักแพรปฐมจุลจอมเกล้า ทับด้วยสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สายรัดพระองค์ประดับพระบันเห่งอัญมณี
ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาทหนึ่ง ทรงถือพระวิชนีชนก

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ไว้พระเกศาทรงดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหม ฉลองพระองค์
เข้ารูป คอสูง แขนยาว ไหล่พองและสอปช่วงปลายแขน ทรงผ้าทรงสะพักเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทับด้วยสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ทรงถุงพระบาทแพรปัก ฉลองพระบาทหนังสันสูงหุ้มส้น

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดราภรณ์ ๑๔๕ ❀

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ไว้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์แขนยาว ไหล่พองและสอบช่วงปลายแขน ประดับเข็มกลัดที่คอฉลองพระองค์ ทรงสะพายแพรจีบตามยาว ทบบน พระอังสาซ้าย ไม่วางสำหรับพระอังสา ตรึงด้วยเข็มกลัดด้านหน้าและด้านหลัง ทรงอุงพระบาทแพรปึก ฉลองพระบาทหนึ่งสีนสูงหุ้มสัน ทรงฉายกับพระราชโอรส จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ

พระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา (หม่อมเจ้าสาย) ไร่พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาใจ ฉลองพระองค์แพรจีน แขนหมูแฮม ตกแต่งด้วยลูกไม้ที่บริเวณพระอุระและปลายแขน ผ้าทรงสะพักจับจีบ จับแพร คลีกว้างบริเวณพระอุระ ผูกเป็นปมใต้พระกรขวาเยื้องไปด้านหลัง ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทหนังหุ้มสันสูงหุ้มสัน ทรงฉายกับ พระราชโอรส พลโท สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๔๗ ✨

- สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ใต้พระเศวตทนต์ดอกกระพุ่ม ฉลองพระองค์แขนยาว แขนหมูแฮม จับสมัยค
ที่ชายฉลองพระองค์ ทรงสะพายแพรจีบซึ่งเดิมจีบขวางและจีบตามยาวซ้ำอีกครั้ง จนเหลือตีนแคบ ทรงฉายกับพระราชโอรส ๓ พระองค์
จากซ้าย - พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมหลวงสุโขทัย
ธรรมาราชา)
- พลเรือเอก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอัญญาเศวตฉัตร กรมหลวงนครราชสีมา
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย

จากซ้าย - สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมมาลมารศรี พระอัครราชเทวี ไร่พระเกศาทรงดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาใจด้วยผ้ายกทอง ฉลองพระองค์แขนหมูแฮม ประดับลูกไม้ที่พระอุระ คอสูง ทรงสะพายแพรจีบหน้าแคบ ตรึงบนพระอังสาซ้ายด้วย เข็มกลัด สายรัดพระองค์ผ้าผูกเป็นโบว์ ทรงถุงพระบาทลายและฉลองพระบาทหนังสันสูงหุ้มสัน ทรงฉายกับ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าณภาพร-
ประภา กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๔๕ ❀

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ใต้พระเศวตทรางดอกกระพุ่ม
ฉลองพระองค์เข้ารูป แขนหมูแฮม คอสูง มีปก ตกแต่งด้วยผ้าผูกเป็นโบว์หูกกระต่าย สะพายแพรกระชับพระองค์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์แขนหมูแฮม คอสูง มีปก ตกแต่งด้วยผ้าผูกคอเป็นโบว์หูกกระต่าย สะพายแพรจีบแคบ ตรึงบริเวณพระอังสาซ้าย รวบชายที่บนพระองค์ขวา ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทหนังสันสูงหุ้มล้น

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๕๑ ❀

- แถวหน้าจากซ้าย - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยดวง
 - สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี
 - สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ
 แถวหลังจากซ้าย - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์
 - สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมาลมารศรี พระอัครราชเทวี
 ฉลองพระองค์แขนหมูแฮม ประดับคอเสื้อด้วยโบว์ผูกในลักษณะหูกกระต่าย หรือผ้าผูกคอแบบตะวันตก (Necktie)

- จากซ้าย - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประเวศรสมัย พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - เจ้าจอมมารดาทับทิมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - พลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวุฒิไชยเฉลิมลาภ กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร พระราชโอรส
 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยดวง
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์

ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์เข้ารูป คอสูง หรือคอปิดมีปก แขนหมูแฮม ตกแต่งฉลองพระองค์ด้วยลูกไม้และโบว์ สะพายแพรจับตามขวางและจับทบตามยาวให้ผืนแพรแคบ สะพายจากพระอังสาซ้าย รวบมาอยู่ที่บนพระองค์ ปลอยชายยาว การสะพายแพรแคบทำให้เห็นฉลองพระองค์ที่ตกแต่งไว้งดงาม ทรงถุงพระบาทลาย ฉลองพระบาทหนึ่ง

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เจ้าจอมเอี่ยมและเจ้าจอมเอิบ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไร้มทรงดอกกระพุ่ม นุ่งโจงด้วยผ้าไหมยกดอก สวมเสื้อ
เข้ารูป คอสูง แขนหมูแฮม แขนยาวไหล่อง ตกแต่งด้วยลูกไม้และโบว์ สะพายแพรจีบขวางและจีบยาวแคบ ทบบนไหล่ซ้าย ตรึงด้วย
เข็มกลัด ผูกชายไว้ใต้แขนขวาแล้วปล่อยยาว สวมถุงเท้าและรองเท้าหนังหุ้มล้น

- จากซ้าย - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้านารีรัตนา
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภัศร
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าแชนไซดวง

ทุกพระองค์ไว้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระกุษาโจง ฉลองพระองค์เข้ารูป แขนหมูแฮม คอสูง ตกแต่งด้วยโบว์หุกระต่าย หรือ ผ้าผูกคอแบบตะวันตก หรือระบายลูกไม้ ทรงสะพายแพรจีน

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๕๕ ❀

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ฉลองพระองค์แบบตะวันตก เมื่อครั้งตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประพาสสิงคโปร์และชวา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ ฉลองพระองค์คอสสูง แขนหมูแฮม กระโปรงบาน ทรงพระมาลาและถุงพระหัตถ์ ทรงฉายกับเจ้าจอมมารดาชุ่ม และสุภาพสตรีชาวตะวันตกซึ่งแต่งกายในลักษณะเดียวกัน

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ไว้พระเกศยาว ทวีเสียด้านหน้า ฉลองพระองค์แบบตะวันตก ฉลองพระองค์แขนหมูแฮม ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทหนัง
หุ้มส้น

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๕๗ ✨

สมเด็จพระบิดจณาเจ้า เจ้าฟ้าไอลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ไร่พระเศศปล่อยยาว ทวีเศศด้นหน้า ฉลองพระองค์
แซนหมูแอม คอปก ผูกเนคไท (Necktie) ทรงฉุงพระบาทและฉฉองพระบาทหนึ่งหุ้มลัน ทรงฉฉายกับสมเด็จพระอนุชา
สมเด็จพระมหิตลารีเบศร อฉุลยเศศวกรม พระบรมราชชนก

จากซ้าย

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุประดิษฐา กรมหลวงทิพยรัตน์กิริยกุลินี
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์
๓. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ
๔. สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง
๕. หม่อมเจ้าถาวรมงคล ไชยยันต์
๖. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน
๗. สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า เจ้าฟ้าโกลองกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร

ทรงพระอุษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์แขนหมูแฮม คอปกหรือคองสูง สะพายแพรจีบตามยาว ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทหนังหุ้มสัน

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๕๕ ✨

- ประทับจากซ้าย - สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจันทราสรัทวาร กรมขุนพิจิตรเจษฎ์จันทร์
 - สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทองเขตขัตติยนารี
 - สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามวลีนมฤมล กรมขุนสวรรคโลกลักษณวดี
 - สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามลีนินพดารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรปัญญา
 - สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร

ประทับยืน - สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร

พระราชธิดาชั้นเจ้าฟ้าในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์คอปิด แขนหมูแฮม พระองค์ที่เจริญพระชนมายุทรงสะพายแพรจีบกระชับพระองค์ และไว้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม พระองค์ที่ทรงพระเยาว์ พระเกศาสั้น เพราะเพิ่งผ่านโสกันต์ พระองค์ที่ทรงพระเยาว์ที่สุดทรงเกล้าพระเมათี

ราชภัฏสารานุกรมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

จากซ้าย - สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามานานภคดล กรมขุนอุทองเขตขัตติยนารี ทรงมาลัยรอบพระเมหาพี
 - สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามาลินีนพดารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา พระเกศาสิ้นเนื่องจากเพิ่งทรงเข้า
 พระราชพิธีโสกันต์
 - สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจันทราสรัทวาร กรมขุนพิจิตรเจษฎ์จันทร ไร่พระเกศาทรงดอกกระทุ่ม
 พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระภูษาใจ ฉลองพระองค์คอบิด แขนหมูแฮม ทรงฉายร่วมกับ พลโท
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์

● ราชพัสดรากรณรับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๖๑ ❀

จากล่างไปบน ซ้ายไปขวา

แถวล่าง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพยนิภา พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเยาวภาพงศ์สนิท สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์ราไพ

แถวที่ ๒ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทิพาลังการ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

แถวที่ ๓ - ๔ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภาพรรณทิไล พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวชิราภรณ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอภัยนันทราช สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอภัยนันทราช สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

แถบบน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเทวดี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พระองค์เจ้าสุจิตราภรณ์

พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์แขนหมูแฮม พระเจ้าลูกเธอเจริญพระชนมายุไว้พระเศวต ทรงดอกกระพุ่ม พระเจ้าลูกเธอที่ยังทรงพระเยาว์ ทรงเกล้าพระเมษาที่ รอบด้วยมาลัยปักปิ่น

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ไร่พระเกศาทรงดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์แขนหมูแฮม เข้าวรูป คอปิดสูง ตกแต่งด้วยลูกไม้และโบว์ ประดับโบว์ยาวที่บั้นพระองค์ ทรงสะพายแพรจีบแคบกระชับพระองค์ ทรงดูพระบาทบึก ฉลองพระบาทหนึ่งสั้นสูงหุ้มส้น

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๖๓

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมมาลมารศรี พระอัครราชเทวี ไว้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหมยกทอง ฉลองพระองค์
คอสูง เข้าวรูป แขนหมูแฮม ประดับโบว์ที่บนพระองค์ ทรงสะพักปักทับด้วยสายสะพายปฐมจุลจอมเกล้า ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ทรงถุงพระบาทปัก ฉลองพระบาทหนังสันสูงหุ้มสัน ทรงถือพระวิชนีชนนิก

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์ ไวพระเกศาทรงดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์เข้ารูป คอสูง
แขนหมูแฮม ตกแต่งด้วยลูกไม้และโบว์ คาดสายรัดพระองค์ผ้าผูกเป็นโบว์สั้น สะพายแพรจีบ ทรงถือร่ม

● ราชพัสดรากรนริษสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรนริษ ๑๖๕ ❀

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ไร่พระเกศาทรงดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหม ฉลองพระองค์
เข้ารูป แขนพองที่ต้นพระพาทา คอสูง ทรงสะพายแพรจีบ กระชับพระองค์จากพระองค์สาย รวบชายที่บนพระองค์ขวา ทรงถุงพระบาท
และฉลองพระบาทหนึ่งสีนสูง ทรงอุ้มสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา
(พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว)

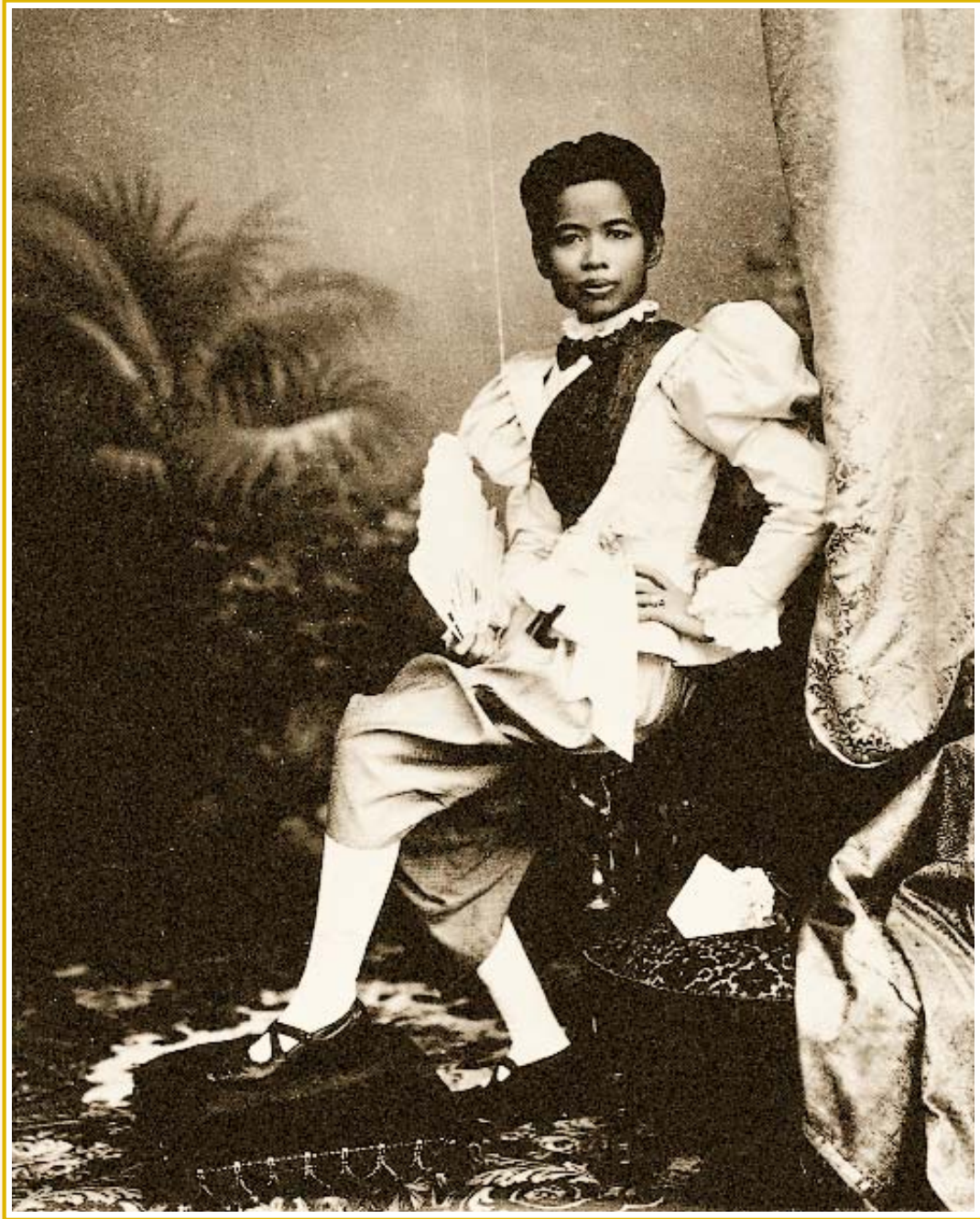

เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (เจ้าจอมมารดาแพ) วัฒนทรงดอกกระพุ่ม นุ่งผ้าโจงยกดอก สวมเสื้อคอสูง แขนยาวเข้ารูป จีบเป็นชั้นที่ต้นแขน ตกแต่งด้วยลูกไม้และแถบริบบิ้น สะพายแพรจีบ กระชับตัวรวบเอวขวา ทับด้วยแพรเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ห้อยดวงตรา สวมถุงเท้า แพร่ปัก รองเท้าหนังสันสูงหุ้มส้น

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร พระเกศภายหลังพระราชพิธีโสกันต์ ฉลองพระองค์คอปิด
แขนพองที่ต้นพระพาทา ปลายพระกรสิบแคบ ประดับลูกไม้ ทรงรัดพระองค์ผ้าผูกเป็นโบว์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี ไร่พระเกศาทรงดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหม ฉลองพระองค์คอสูง ประดับด้วยหูกกระต่าย แขนพองที่ต้นพระพาหา ประดับลูกไม้ปลายแขนเลื้อย ทรงสะพายแพรจีบตามยาว ทรงถุงพระบาทและ ฉลองพระบาทหนังสันสูง

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ทรงฉายพระรูปร่วมกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ไว้พระเศวตทรวงดอกกระพุ่ม ฉลองพระองค์เต็มยศ ทรงพระภูษาด้วยผ้ายกทองแบบโบราณ ฉลองพระองค์คือสูงแขนยาว ตกแต่งด้วย
ลูกไม้ระบายจากไหล่รอบพระองค์ ตามแนวแขนด้านนอกและชายฉลองพระองค์ ทรงสะพักทับด้วยแพรสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ทรงสังวาลประดับตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทหนังสันสูงหุ้มส้น

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าณารวีรัตนา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไร่พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาใจง ฉลองพระองค์เข้ารูป คอสูง แขนยาวแคบระบายไหล ประดับแถบริบบิ้น มีสายรัดพระองค์ผ้าผูกเป็นโบว์ ทั้งชายสั้น ที่บั้นพระองค์ สะพายแพรจีบตามขวางและตามยาว ทบแคบบนพระพาหาซ้าย รวบกระชับพระองค์ใต้พระกรขวา ทรงถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทหนังสั้นสูงหุ้มสั้น ทรงถือพระวิชนีชนนิก

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๗๑

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวณิรัตน์กัญญา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไร่พระเกศาทรงดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาใจ ฉลองพระองค์คอสสูง แขนหมูแยม ตกแต่งด้วยลูกไม้ มีสายรัดพระองค์ผ้าผูกเป็นโบว์ที่บั้นพระองค์ด้านหน้า ทรงถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทหนังสีนสูงหุ้มสัน

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์ ไร่พระเกศาทรงดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหม ฉลองพระองค์คอสูง
แขนยาวลิบแคบ ระบายเป็นชั้นที่ตีนพระพาหา ตกแต่งด้วยลูกไม้ มีสายรัดพระองค์ผ้าผูกเป็นโบว์ใหญ่ทั้งชายยาวที่บันพระองค์ซ้าย
ทรงสะพายแพรจีบกระชับพระองค์ ทรงถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทหนังสันสูงหุ้มสัน กัดเข็มกลัดเพชร ทรงถือพระวชิรนิด้ามจิว

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๗๓ ✨

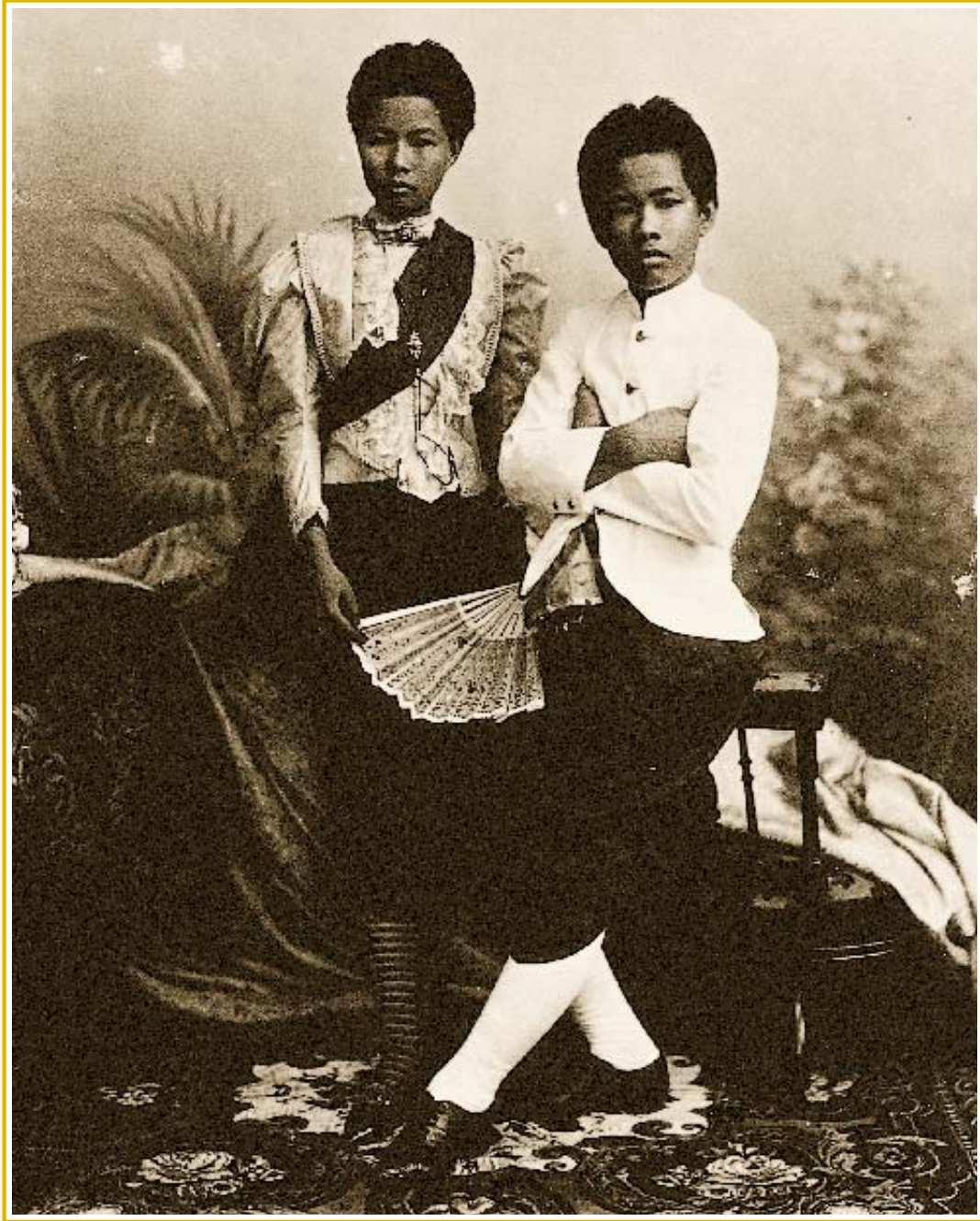
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี ไวรพระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหม ฉลองพระองค์คอสูง
แขนหมูแฮม ระบายตีนแขนและปลายแขน ประดับแถบริบบิ้นบนฉลองพระองค์ มีสายรัดพระองค์ผ้าผูกเป็นโบว์ทั้งชายยาวด้านหน้า
ทรงสะพายแพรจีบกระชับพระองค์ ทรงถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทหนังสันสูงหุ้มส้น ทรงถือพระวิชนีด้ามจิว

- จากซ้าย
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภัศร
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าনারีรัตนา
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวาณีรัตนกัญญา
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมวดี กรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐ
 - —
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไขดวง

พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไร่พระเกศาทรงดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาด้วยผ้าไหมยกหรือไหมพื้น ฉลองพระองค์คอสูง แขนยาวแคบ ตกแต่งระบายหรือจับจีบพองเป็นชั้นที่โหล ประดับลูกไม้และแถบริบบิ้น สะพายแพรจับตามขวาง และจีบซ้ำตามยาว ทบแคบบนพระพาหาซ้าย ทรงถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทหนังสันสูงหุ้มสัน บางพระองค์ทรงถือร่ม บางพระองค์ทรงถือพระวิชนีชนก ประดับนาฬิกาพกห้อยยาว

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประเวศราสมัย ไร่พระเกศาทรงดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์คอสสูง
แขนหมูแฮม ตกแต่งด้วยลูกไม้บนฉลองพระองค์ สะพายแพรจีบ รวบกระชับพระองค์ ทรงถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทหนังสีนสูง
หุ้มสัน ทรงถือพระวิชนี ฉายกับพลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวุฒิไชยเฉลิมลาภ กรมหลวงสิงหนทวิกรมเกรียงไกร

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมาลมารศรี พระอัครราชเทวี ไว้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์เข้ารูปคอสูง แขนพองรูดที่ข้อศอก ระบายลูกไม้ที่ปลายแขนและตัวฉลองพระองค์ด้านหน้า ทรงสะพักปักทับด้วย สายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ประดับตรา ทรงถุงพระบาทยาวปักฉลุ ฉลองพระบาทหนังปักลั่นสูงหุ้มล้น

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดราภรณ์ ๑๗๗ ✨

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร ไร่พระเกศาทรงดอกกระทุ่ม พระภูษาโจงด้วยผ้าไหม
ยกดอก ฉลองพระองค์คอสูง แขนพองรูดที่ข้อศอก ระบายลูกไม้ปลายแขน ทรงสายสะพายทับแพรปัก ประดับตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ทรงถุงพระบาทปักและฉลองพระบาทหนังสันสูงหุ้มล้น

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ไว้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์ผ้าลูกไม้คอสูง แขนลิบยาวแคบระบายเล็กน้อยที่พระพาหา ตกแต่งด้วยขนนก สายรัดพระองค์ผ้าผูกเป็นโบว์ ทั้งชายสั้น ที่บันพระองค์ซ้าย สะพายแพรเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประดับตราและเครื่องประดับอัญมณีต่างๆ ทรงถุงพระบาทยาวแพรปัก ฉลองพระบาทหนังสั้นสูงหุ้มส้น กัดเข็มขัดเพชร ทรงถือพระวิชนีด้ามจิว

● ราชพิธีตราภรณ์รับสมัญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพิธีตราภรณ์ ๑๗๙ ❀

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร ไว้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหม ยกดอก ฉลองพระองค์คอดชิดเข้าพระองค์ แขนยาวแคบ ระบายลูกไม้ที่พระพาหาและปลายแขน สะพายแพรจีบตามขวางและจีบซ้ำ ตามยาวรวบกระชับพระองค์ ผูกเป็นโบว์ที่บั้นพระองค์ ทรงถือพระวิชนีขนนก

- จากซ้าย - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าณภาพรประภา กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี
 - สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์
 - สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมालมารศรี พระอัครราชเทวี

ไว้พระเศวตาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาใจ ฉลองพระองค์คอคสูง แขนหมูแฮม ตกแต่งบริเวณพระพาหาด้วยลูกไม้และแถบริบบิ้น สะพายแพรจีบ รวบกระชับที่บั้นพระองค์ขวา ทรงถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทหนังสั้นสูงหุ้มส้น

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเยาวภาพงศ์สนิท พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์คอสูง ตันแขนพอง แขนยาวแคบ ประดับด้วยลูกไม้ที่พระศอกและปลายฉลองพระองค์ สายรัดพระองค์ผูกเป็นโบว์ที่บนพระองค์ขวา ทรงห้อยนาฬิกาพกสายยาว ทรงถุงพระบาทยาวแพรปัก ฉลองพระบาทหนังสีนสูงหุ้มสัน ทรงฉายกับพระอนุชา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาศรีนันทนาทนเรนทร

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ไร่พระเกศายาว ทวีเสียด้านหน้า ทรงพระภูษาใจด้วย
ผ้าไหม ฉลองพระองค์ค็อคอปิด แขนยาวแบบกระชับ ตกแต่งเป็นระบายที่พระพาหา ปลายแขน และบนฉลองพระองค์ ทรงถุงพระบาท
ยาว ฉลองพระบาทหนังหุ้มสัน ทรงฉายร่วมกับสมเด็จพระเชษฐา คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสมมติวงศัวิโรทัย กรมขุน-
นครศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์ และสมเด็จพระอนุชา คือ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๘๓

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร ไร่พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ฉลองพระองค์คอสูง
แขนยาวแบบกระชับ ตกแต่งฉลองพระองค์ด้วยลูกไม้ ทรงสะพายแพรจีบ รวบกระชับที่บนพระองค์ขวา ทรงคาดสายรัดพระองค์ผ้า
ผูกไว้ด้านหลัง ทรงเข็มกลัดและนาฬิกาพรมีสายยาว ฉายคู่กับสมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมามารศรี พระอัครราชเทวี

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ วัฒนศิริราชสิรินธร ไวพระเกศาทรงดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหม
ยกดอก ฉลองพระองค์คอสูง แขนยาวสบจรดข้อพระหัตถ์ ตกแต่งชายและปลายแขนด้วยลูกไม้ คาดด้วยสายรัดพระองค์ผ้า ซึ่งผูก
เป็นโบว์ด้านหลัง ทรงสไบแพรผ้าจีบขวาง ทรงถุงพระบาทยาว ฉลองพระบาทหนังสันสูงหุ้มสัน

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๘๘๕ ❀

- จากขวา - สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าฉันทประภา กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี

ฉลองพระองค์คอสูง แขนงสียาวจรดข้อมือ ตกแต่งด้วยลูกไม้ที่ชายเสื้อและปลายแขน ทรงคาดเข็มขัดผ้าผูกเป็นโบว์ไว้ด้านหลัง สะพายแพรจีบ ผูกเป็นโบว์ไว้ที่บันพระองค์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทัยทองเขตขัตติยนารี และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามานลีนีนพดารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรศักินญา ทรงไว้พระเกศายาว ทรงฉลองพระองค์คือปิด ระบายที่ด้านหน้า

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๘๗

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามานีนันทารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา ไวพระเกศาทรงดอกกระตุม ฉลองพระองค์คอสูง
ระบายลูกไม้ แขนยาวแคบ ตกแต่งด้วยลูกไม้ระบายบนพระพาหาและปลายแขน ทรงคาดเข็มขัดผ้าผูกเป็นโบว์ที่ด้านหลัง

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัปภัทริยา ไ้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทิพาลังการ ซึ่งเพิ่งทรงโสกันต์ ทั้งสองพระองค์ฉลองพระองค์คอสสูง แขนสอยยาว ระบายลูกไม้ปลายแขน ทรงคาดเข็มขัดผ้า และประดับด้วย เข็มกลัดที่คอเสื้อและสายสร้อยยาว

๒. จากซ้าย - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุจิตราภรณี
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา
- นายนับ ไกรฤกษ์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุจิตราภรณี ซึ่งเพิ่งทรงโสกันต์ และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา พระเกศายาว ฉลองพระองค์คอสสูง แขนยาวแบบพระกร ระบายด้วยลูกไม้ที่พระพาหาและปลายแขน ทรงคาดเข็มขัดผ้า

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดราภรณ์ ๑๘๘๙

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุจิตราภรณ์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไร่พระเกศยาวประดับโบว์
ฉลองพระองค์แบบตะวันตก คอกกลม แขนระบายฟู ตกแต่งด้วยแถบริบบิ้นและลูกไม้ ทรงสูงพระบาทและฉลองพระบาทหนังหุ้มสัน

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอดิสิยสุริยาภา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วัพระเกศายาวคาดโบว์
ฉลองพระองค์คอกกลม แขนพองตกแต่งด้วยลูกไม้และแถบริบบิ้น กระโปรงบานยาวเสมอพระขงฆ์ ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาท
หนังหุ้มสัน

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๙๑๑ ✨

ยืนจากซ้าย

- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามาลินีนพดารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุจิตราภรณ์

นั่ง

- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภาภคฉล กรมขุนอุทุมทองเขตขัตติยนารี

พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไร่พระเกษยาวประดับโบว์ สำหรับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุจิตราภรณ์ พระเกศาสั้น เพราะเพิ่งผ่านโสกันต์ ทุกพระองค์ทรงฉลองพระองค์แบบตะวันตก

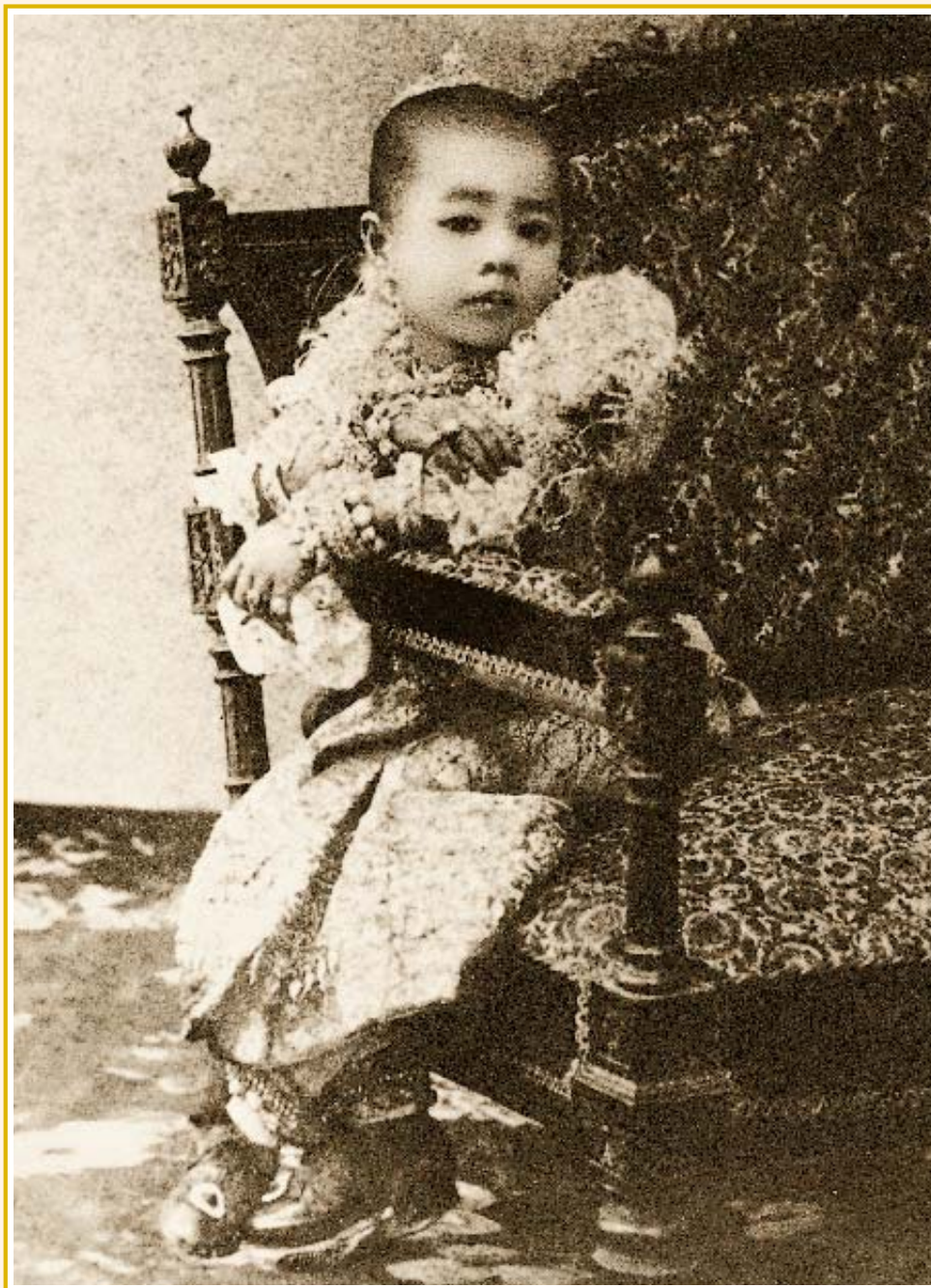
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าพาหุรัตมณีมัย กรมพระเทพนารีรัตน์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเกล้าพระเมათี รอบด้วยมาลัยเพชร ปักปิ่น ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหม ฉลองพระองค์คือสูง แขนยาวจรดข้อพระหัตถ์ ทรงสังวาล-
นพรัตน์ ประดับจี๊ที่คอเสื้อ ทรงทองพระกรและทองพระบาท ทรงสวมถุงพระบาทและฉลองพระบาทหนึ่งหุ้มล้น

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๙๓

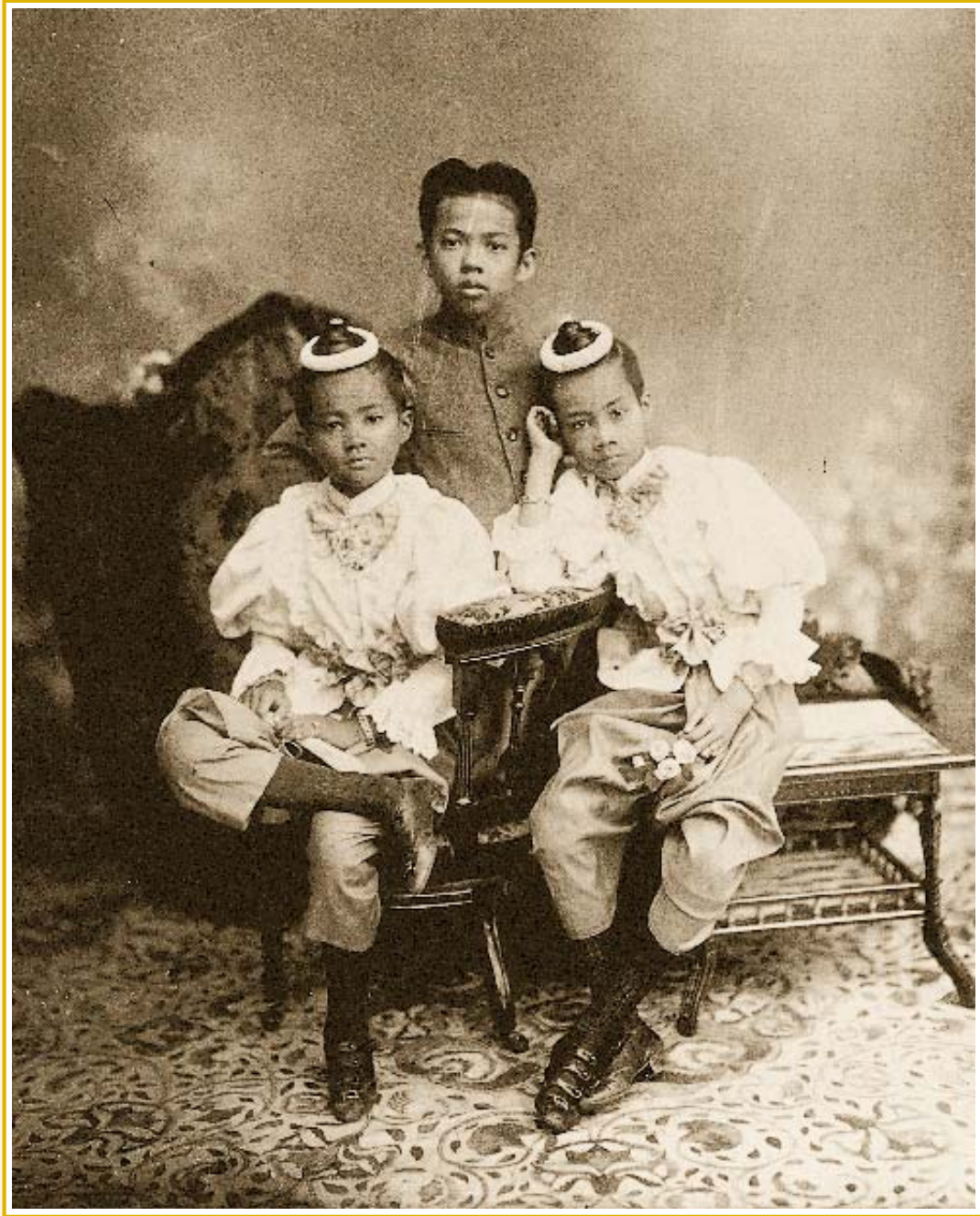
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าศิริกานต์โสภณ พิมลรัตนวาทิ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มุนพระเมหาที่
รอบด้วยมาลัยชื่อกอกไม้สด ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์เข้ารูป แขนกระดิ่งระบายลูกไม้ซ้อนชั้น คอสูง
ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาทหนังหุ้มสัน ทรงกางร่ม

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลนาคนพิลี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชมารดา คือ พระราชชายาเจ้าดารารัศมี ธิดาในเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ทรงทรงเกล้าพระเกศาที่พระชวีญตามประเพณีนิยมฝ่ายเหนือ ประดับ รัดเกล้าอัญมณี ทรงพระภูษาขึ้นไหมเชิงจก ฉลองพระองค์แขนยาวพอง ทรงทองพระกรและทองพระบาท สวมพระอำมรงค์ ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาทหนึ่ง

● ราชพัสดรากรณรับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๙๕

- จากซ้าย - สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทัยทองเขตขัตติยนารี
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามลีนีนพดารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา

ทรงเกล้าพระเมหาพี รอบด้วยมาลัย ปักปิ่น ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหม ฉลองพระองค์คอสสูง แขนพองที่ต้นแขน รวบปลายแขน ตกแต่งด้วยลูกไม้ ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาทหนัง

จากซ้าย - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอภัยนันทริปชา
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทิพยาลังการ
ทรงเกล้าพระเมหาพี ครอบด้วยมัลลย์ ปักปิ่น ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหมยก ฉลองพระองค์คอสสูงมีระบาย แขนพองยาวจรดข้อพระหัตถ์
ประดับเข็มกลัดและจี้เพชร

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๑๙๗

“...รูปแบบของเสื้อแขนหมูแฮมได้มีการเปลี่ยนแปลงไป คอเสื้อจะกว้างมากขึ้น ลำตัวเสื้อจะปล่อยหลวม ตกแต่งด้วยผ้าหรือลูกไม้ แถบริบบิ้น ลูกบิด และไข่มุก แขนเสื้อพอง ทั้งตัวและยาวเลยข้อศอก สะพายทับด้วยแพรอย่างหลวมๆ เหวียงไหล่ซ้าย กัดกับด้วยเข็มกลัด ทัศนียภาพงดงาม ในยุคนี้นิยมใช้เครื่องประดับ อาทิ โขกเกอร์หรือเครื่องประดับพระศอ เข็มกลัด สร้อยคอ...”

จาก “สี่แผ่นดิน” ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

บทที่ ๖

ราชพัสดราภรณ์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๔๐ - ๒๔๕๓)

Sาชพัสดราภรณ์ของสตรีในราชสำนักสยามในช่วงปลายแผ่นดินรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น งดงาม หลู่หาว ทั้งพัสดราภรณ์ และเครื่องประดับ นานาชนิดที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ อาทิ ผ้าลูกไม้จากต่างประเทศที่นำมาตัดเย็บเป็นฉลองพระองค์ ร่มและพัด ตามแบบสุภาพสตรีชั้นสูงชาวอังกฤษ เครื่องเพชรฝีมือการออกแบบอย่างยอดเยี่ยมจากนักออกแบบ เครื่องประดับชาวตะวันตก เครื่องประดับมุกชั้นดีจากประเทศญี่ปุ่น เครื่องประดับที่ทำจากโอปอล (Opal) ที่มีความงดงามแปลกตาจากประเทศออสเตรเลีย รวมถึงหยกเนื้อดีจากประเทศจีน เป็นต้น

หลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ครั้งกรุงศรีอยุธยาตอนต้นที่นักโบราณคดีได้ทำการขุดค้นได้จากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น ป่งชี้ว่าช่างฝีมือผู้ผลิตเครื่องถนิมพิมายาภรณ์แห่งราชสำนักอยุธยา คงจะนำวัสดุธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น

อาทิ แร่ทองคำ รัตนชาติ และไข่มุกน้ำจืด มาเป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างสรรค์ มีการใช้น้ำประสานทองเชื่อมต่อทองคำอย่าง ประณีต โดยมีความงดงามด้วยรูปแบบเฉพาะตัว ต่อเมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กับต่างชาติ จึงได้มีการรับอิทธิพลทางรูปแบบและนำเข้าวัตถุดิบ รัตนชาติและอัญมณีจากประเทศต่างๆ เหล่านี้ มาผสมผสานกับฝีมืออันละเอียดลออของช่าง ฝีมือสยาม ทำให้เครื่องถนิมพิมาภรณ์ของ สยามประเทศในยุคต่อมา มีความงดงาม แปลกตา

รูปแบบการแต่งกาย ทรงผม ตลอดจน เครื่องประดับของสตรีในราชสำนักสยามในยุคนี้ ได้รับอิทธิพลจากต่างชาติอย่างมาก นับตั้งแต่

ทรงผม ซึ่งแต่เดิมไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม มานิยมไว้ยาวถึงกลางหลัง และหวีเสียด้านหน้าให้ ตั้งสูง สอดใส่ซี่งผมไว้ภายในตามแบบสตรีญี่ปุ่น และมีการตกแต่ง ประดับด้วยแถบผ้า แถบลูกไม้ โบว์ ริบบิ้น หรือลูกบิดอย่างงดงาม สตรีในราชสำนักรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะไม่ นิยมแต่งพระพักตร์หรือแต่งหน้า จะปล่อยให้มีความงดงามผ่องใสตามธรรมชาติ แม้จะมี เครื่องสำอางต่างๆ ให้เลือกใช้แล้วก็ตาม อาทิ แป้งหอม แป้งนวล หรือแม้กระทั่ง “กระดาส ลิ่นจี” ได้แก่ กระดาสสีแดงที่ผลิตจากประเทศจีน มีลักษณะเป็นแผ่นบางไว้ใช้สำหรับตกแต่ง ริมฝีปาก โดยเมื่อต้องการจะทำให้ริมฝีปากแดงระเรื่อ ก็จะใช้กระดาสแดงนี้ออกมาเล็กน้อย แล้วนำมาแต้มบนริมฝีปากที่ขึ้น สีแดงจากกระดาสลิ่นจีก็จะติดบนริมฝีปาก หรือนำมาทาบางๆ บนพวงแก้มให้เป็นสีชมพูอ่อนๆ ก็ได้เช่นเดียวกัน แต่ทั้งนี้จะนิยมใช้กันเฉพาะในหมู่ละคร หรือพวกจ้าว

ส่วนฉลองพระองค์หรือเสื้อจะตัดเย็บจากผ้าลูกไม้หรือผ้าเนื้อดีบางเบาจากต่างประเทศ รูปแบบของเสื้อแขนหมูแฮมได้มีการเปลี่ยนแปลงไป คอเสื้อจะกว้างมากขึ้น ลำตัวเสื้อ จะปล่อยหลวม ตกแต่งด้วยผ้าหรือลูกไม้ แถบริบบิ้น ลูกบิด และไข่มุก แขนเสื้อพอง ทั้งตัว

และยาวเลยข้อศอก สะพายทับด้วยแพรอย่าง
หลวมๆ เฉวยิงไหลซ้าย กลัดทับด้วยเข็มกลัด
อัญมณีอย่างงดงาม ในยุคนี้นิยมใช้เครื่อง-
ประดับ อาทิ โชคเกอร์ (Chocker) หรือ
เครื่องประดับพระศอก เข็มกลัด จี้ สร้อยคอ
มีความงดงามหรูหราตามแบบตะวันตก โดย
เครื่องประดับเหล่านี้สามารถนำมาปรับใช้ตาม
แต่วาระและโอกาสในการสวมใส่ เข็มกลัด
และจี้เพชรที่ช่างผู้ออกแบบได้ให้ความใส่ใจ
ในรายละเอียด อาทิ ลวดลายช่อดอกไม้
ใบแปะก๊วย ค้างคาว นกยูง ผีเสื้อ กบ เต่า หงส์
ปลา เป็นต้น

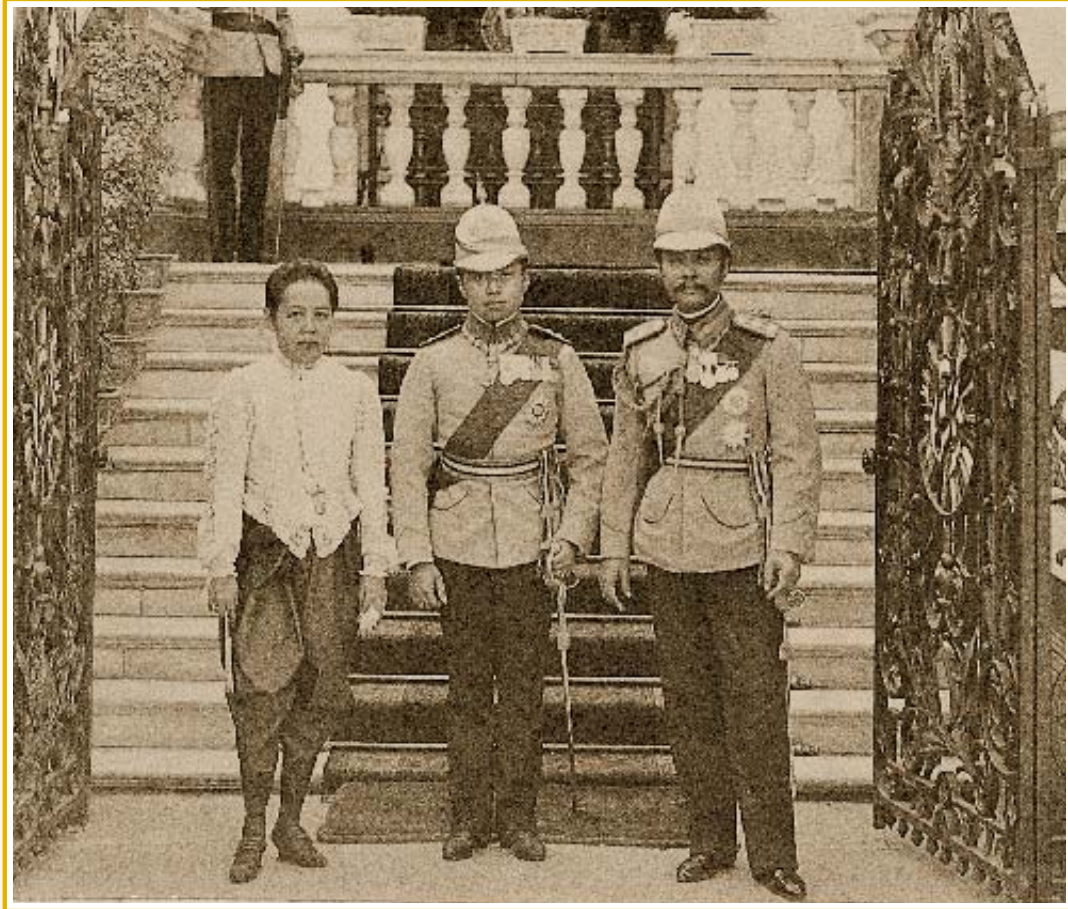
ผ้าถุงจะเป็นผ้าโจง ทำจากผ้าเนื้อดี
บ้างเป็นผ้าไหมยกดอกเนื้อหนาบ้างเป็นผ้าไหม

ทางกระรอกคุณภาพสูงที่ทอขึ้นจากหัวเมืองต่างๆ นิยมสวมถุงพระบาทที่มีการตกแต่ง
ลวดลายหรือปักลวดลายอย่างงดงาม สวมใส่กับรองเท้าสันสูงตกแต่งลวดลายแบบตะวันตก
พัทลุงหรือพระวิชนีที่ถือจะทำจากวัสดุงดงาม สูงค่า เช่น ผ้าลูกไม้จากต่างประเทศ ชนกง
งาช้าง กระดองเต่ากระ

ในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ ได้โปรดเกล้าฯ ให้
สร้างพระราชวังแห่งใหม่ขึ้น คือ พระราชวังดุสิต ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของพระบรม-
วงศานุวงศ์และสมาชิกฝ่ายในเปลี่ยนแปลงไป เช่นเดียวกับรูปแบบการแต่งพระองค์และการ
แต่งกายที่ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและการใช้ชีวิตประจำวันที่รวดเร็วและ
กระฉับกระเฉงขึ้น

ส่วนในโอกาสล่าลง การแต่งกายของสตรียังเป็นแบบนุ่งผืน ห่มผืน คือ นุ่งโจงด้วย
ผ้าพื้นหรือผ้าลาย และห่มผ้าแถบหรือผ้าสไบแพรไม่สวมรองเท้า ตามแบบที่ปฏิบัติมาแต่ครั้ง
โบราณ การห่มผ้าแถบนั้นคือการพันอกด้วยผ้าแถบและเหน็บชาย

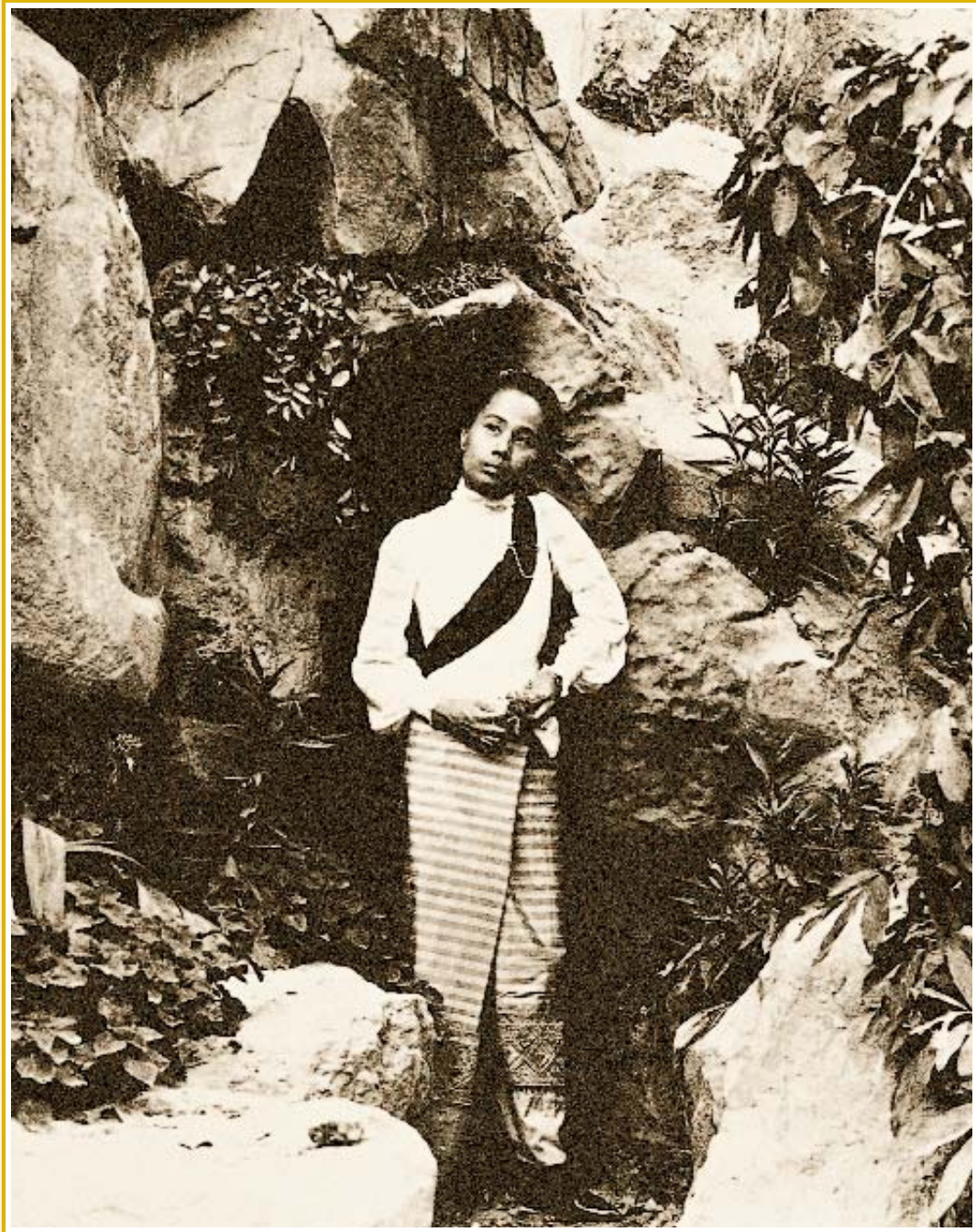
- จากขวา
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร
 - สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ฉลองพระองค์คอสูง แขนยาวจรดข้อพระหัตถ์รวบปลายแขน ตกแต่งด้วยลูกไม้บนและปลายฉลองพระองค์ ทรงถือผ้าซิ่นพระพักตร์และพระวชิรนีด้ามจิว

๑. สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ทรงพระบัญชาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์คอสูง แขนยาวจีบ เป็นพวงรวบที่ข้อพระหัตถ์ ตกแต่งด้วยลูกไม้ ชายเสื่อด้านหน้าผ้า คาดทับด้วยเข็มขัดผ้า ทรงสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และสร้อยพระศอยาว
๒. สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงพระบัญชาใจด้วยผ้าไหมพื้น ฉลองพระองค์คอปิด ระบายลูกไม้ ตกแต่งด้วยริบบิ้น แขนยาวจีบเป็นพวงรวบที่ข้อพระหัตถ์ ชายเสื่อด้านหน้าผ้า คาดทับด้วยเข็มขัดผ้า ทรงสร้อยพระศอยาว

● ราชพัสดารกรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดารกรณ ๒๐๓ ✨

พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ธิดาพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ พระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ไว้พระเกศาเกล้าแบบสตรีล้านนา พระภูษาชั้นเชิงจก ฉลองพระองค์ผ้าลูกไม้ คอสูง แขนยาว จีบรวบปลายแขน ทรงสะพายแพรจีบ
ตามยาว รวบผูกที่บั้นพระองค์ขวา ตามแบบสตรีในราชสำนักสยาม

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภาณภคฉล กรมขุนอุทองเขตต์ดิยนาวิ ฉลองพระองค์คอสูง แขนยาวจีบเป็นพวงรวบที่ข้อพระหัตถ์ ฉลองพระองค์ตกแต่งด้วยลูกไม้ ทรงคาดเข็มขัดผ้าต่วน ชายเสื้อผ่าหน้า ทรงสะพายแพรจีบ ทรงสร้อยพระศอยาว

● ราชพัสดราภรณ์รับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เจ้าจอมเอิบ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไร่พมทรวงดอกกระทุ่ม นุ่งโจงด้วยผ้าไหมยกดอก สวมเสื้อเข้ารูป คอสูง
แขนยาวจีบพองเล็กน้อย รวบปลายแขน ตกแต่งด้วยลูกไม้ สวมสายสะพายทับผ้าปักเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประดับดารารัจจุจอมเกล้า
สวมต่างหู

ราชพัสดรรากนริรมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัญญา ไฉมทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหมยกดอก สวมเสื้อเข้ารูป คอสูง แขนยาวจีบระบายเล็กน้อย ตกแต่งด้วยลูกไม้บนตัวเสื้อและชายเสื้อ สะพายแพรจีบตามยาวกระชับตัว ทับด้วยเข็มกลัด ท້อยนาฬิกา พกมีสายยาว

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๒๐๗ ✨

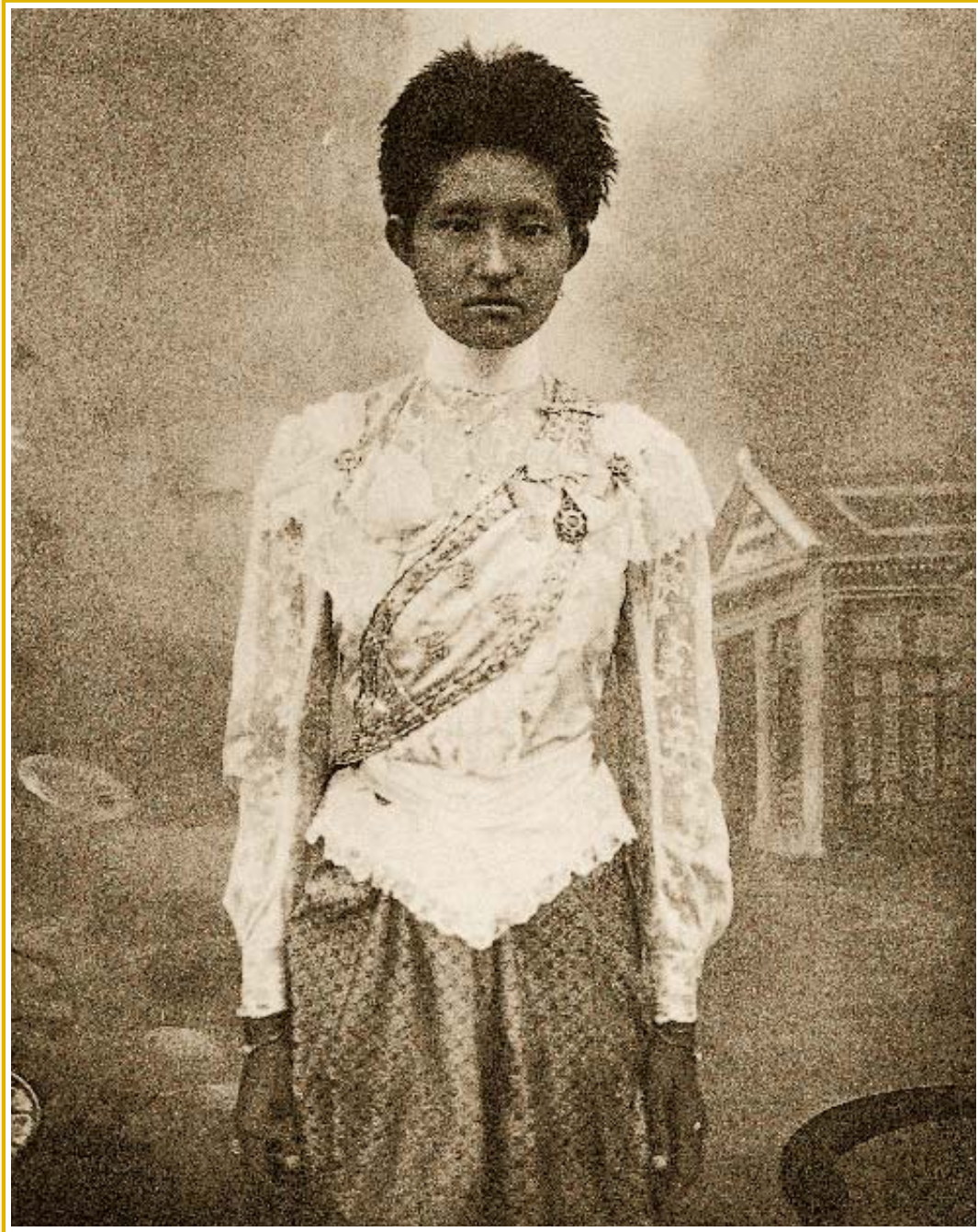
เจ้าจอมอาบ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไร่ผมทรงดอกกระทุ่ม สวมเสื้อลูกไม้คอปิดเข้ารูป แขนยาว สะพายแพร ผ้าปักเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า

เจ้าจอมเอื้อง ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไร่ผมทรงดอกกระทุ่ม นุ่งโจง เสื้อเข้ารูป คอสูง แขนยาวจีบพองและ
รวบปลายแขน สะพายแพรจีบกระชั้นตัว ห้อยนาฬิกาพกมีสายยาวและสร้อยคอ สวมต่างหูรูปหยดน้ำ

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๒๐๑๙ ✨

เจ้าจอมเอื้อง ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม สวมเสื้อคอปิดเข้ารูปแขนยาวพองเล็กน้อย
รวบปลายแขนจีบ สะพายผ้าปักเครื่องราชอิสริยาภรณ์

เจ้าจอมเอี่ยม ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไร่พมทรวงดอกกระทุ่ม นุ่งโจงด้วยผ้าไหมยกดอก สวมเสื้อคอสูงเข้ารูป แขนยาวจีบพองรวบปลายแขน ประดับด้วยลูกไม้ คาดเข็มขัดผ้าทับเสื้อ สวมสายสะพายทับผ้าปักเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สวมถุงเท้า รองเท้าหนังสันสูง สวมต่างหู ถือพัดด้ามจั่ว

● ราชพัสดรราถรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การแต่งตัวของสตรีในราชสำนักในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไผ่ทรงดอกกระทุ่ม นุ่งโจง สวมเสื้อเข้ารูปแขนยาว
จีบพอง รวบปลายแขน ตกแต่งด้วยลูกไม้ สะพายแพรจีบตามยาวกระชับตัว ผูกรวบไว้ที่บั้นเอวก่อนไปทางด้านหลัง คาดเข็มขัดผ้าผูก
เป็นโบว์ด้านหลัง สวมถุงเท้า และรองเท้านั่งหุ้มส้น

พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉายพระรูปพร้อมกันที่พระที่นั่งวิมานเมฆ

จากซ้ายแถวหลัง

- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวราณีรัตนกัญญา
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวาริรัตน์า
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากาญจนากร
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภัสสร
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณวดี
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทรงคราญอุตมดี

จากซ้ายแถวหน้า

- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมมาวดี กรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐ
 - สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมาลมารศรี พระอัครราชเทวี
 - สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
 - สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยดวง
 - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาพรประภา กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี
- ทุกพระองค์ไว้พระเกศาดอกกระทุ่ม ฉลองพระองค์ผ้าลูกไม้เข้ารูป แขนยาวพอดีพระหัตถ์ พระภูษาใจด้วย
ผ้าไหม สะพายแพรจีบตามยาว สวมถุงพระบาทยาวสีเข้ม รองพระบาทสั้นสูงหุ้มล้น

● ราชพัสดรากรณรับสมัญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชบิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายพระรูปร่วมกันที่พระที่นั่งวิมานเมฆ

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์
กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร	๑๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรลักษณาวดี
๒. สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า เจ้าฟ้ามงกุฎมกุฎมหาราชินี
กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร	๑๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา
๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีวิไลยลักษณ์
กรมขุนสุพรรณภาควดี	๑๔. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามลีนินพดารา
กรมขุนศรีสังขาลัยสุรภัญญา
๔. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุฑาธารัตนราชกุมารี	๑๕. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอดิศจัยสุริยาภา
๕. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลย์ธมม
กรมขุนสวรรคโลกลักษณาวดี	๑๖. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิศมัยพิมลลักษณ
๖. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจันทราสารัตน
กรมขุนพิจิตรเจษฎ์จันทร์	๑๗. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเจริญศรีชนมายุ
๗. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุพักตร์วิไลยพรรณ	๑๘. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ
๘. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประเวศวรสมัย	๑๙. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเยาวภาพงศ์สนิท
๙. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศศิพงษ์ประไพ	๒๐. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทิพยาลังการ
๑๐. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภัทรายุวดี	๒๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวาปีนูนบาทกร
๑๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภาพรรณทิไลย	๒๒. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล
กรมขุนอุทองเขตขัตติยนารี
	๒๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุจิตราภรณ์
	๒๔. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัมรินทร์ปชา
	๒๕. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหม่อม

ทรงไว้พระเกศดอกกระทุ่มหรือหวีเสย ฉลองพระองค์ผ้าลูกไม้คอปิดเข้ารูปแขนยาวพอง จีบชุดที่ซ้อพระหัตถ์ ทรงคาดเข็มขัด พระภูษา
โจงด้วยผ้าไหมสีพื้น บางพระองค์สะพายแพรจีบตามยาว สวมสร้อยพระคอ ห้อยจี้ สวมถุงพระบาทสีเข้ม รองพระบาทหนังหุ้มสัน

พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บางพระองค์ไว้พระเกศาดอกกระทุ่ม และบางพระองค์พระเกศาปล่อยาว
ทวิเสียด้านหน้า ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์เข้ารูปคอปิด แขนยาวรวบจับรูศที่ปลายแขน คาดสายรัดพระองค์ผ้า ทรงถุงพระบาท
ยาว และฉลองพระบาทหนังสันสูงหุ้มสัน

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

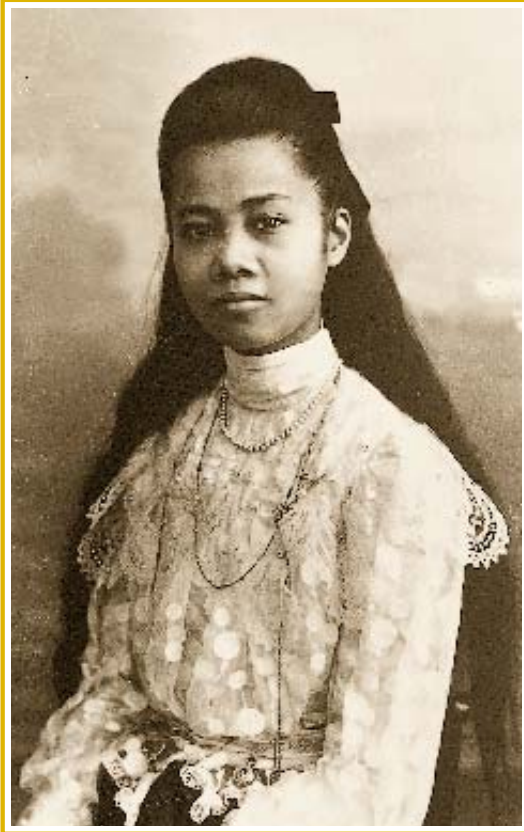
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาหวีเสยปล่อยาว ทรงพระภูษาใจด้วยฝ้ายกดอก ฉลองพระองค์เข้ารูป คอปิด แขนยาวมีระบายปลายแขน ตกแต่งลูกไม้บนฉลองพระองค์ สวมสร้อย พระศอกแบบโชคเกอร์ (Chocker) ทับบนคอฉลองพระองค์ คาดเข็มขัดผ้า ทรงสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทรงถุงพระบาท และ ฉลองพระบาทหนึ่งท่มสัน

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุจิตราภรณ์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาทวิเศปลอยยาวด้านหลัง พระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์เข้ารูป คอปิด แขนยาวพองระบายปลายแขน ตกแต่งด้วยลูกไม้ สวมสร้อยพระคอแบบ โชคเกอร์ (Chocker) ทับบนคอฉลองพระองค์ ทรงสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทหนังปัก สิ้นสูงหุ้มส้น

● ราชพัสดราภรณ์รับสมัญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดราภรณ์ ๒๑๗ ✨

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามลีนีนพดาราช กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรศักยญา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศยาว ทวีเสียด้านหน้า รวบประดับโบว์ด้านหลัง ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์ลูกไม้เข้ารูป คอตั้ง แขนยาวรวบปลายแขน ตกแต่งต้นแขนและตัวฉลองพระองค์ตลอดจนปลายแขนด้วยลูกไม้ ทรงคาดเข็มขัดผ้า ทรงสร้อยพระศอยาว ทรงถุงพระบาท ฉลองพระบาทหนึ่งส้นสูงหุ้มส้น

เจ้าจอมเชื้อแต่งกายตามสมัยนิยม

● ราชพัสดธาราภรณ์รับสมัญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เจ้านายฝ่ายใน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉายพระรูปร่วมกันที่สวนศิवालย์ในพระบรมมหาราชวัง

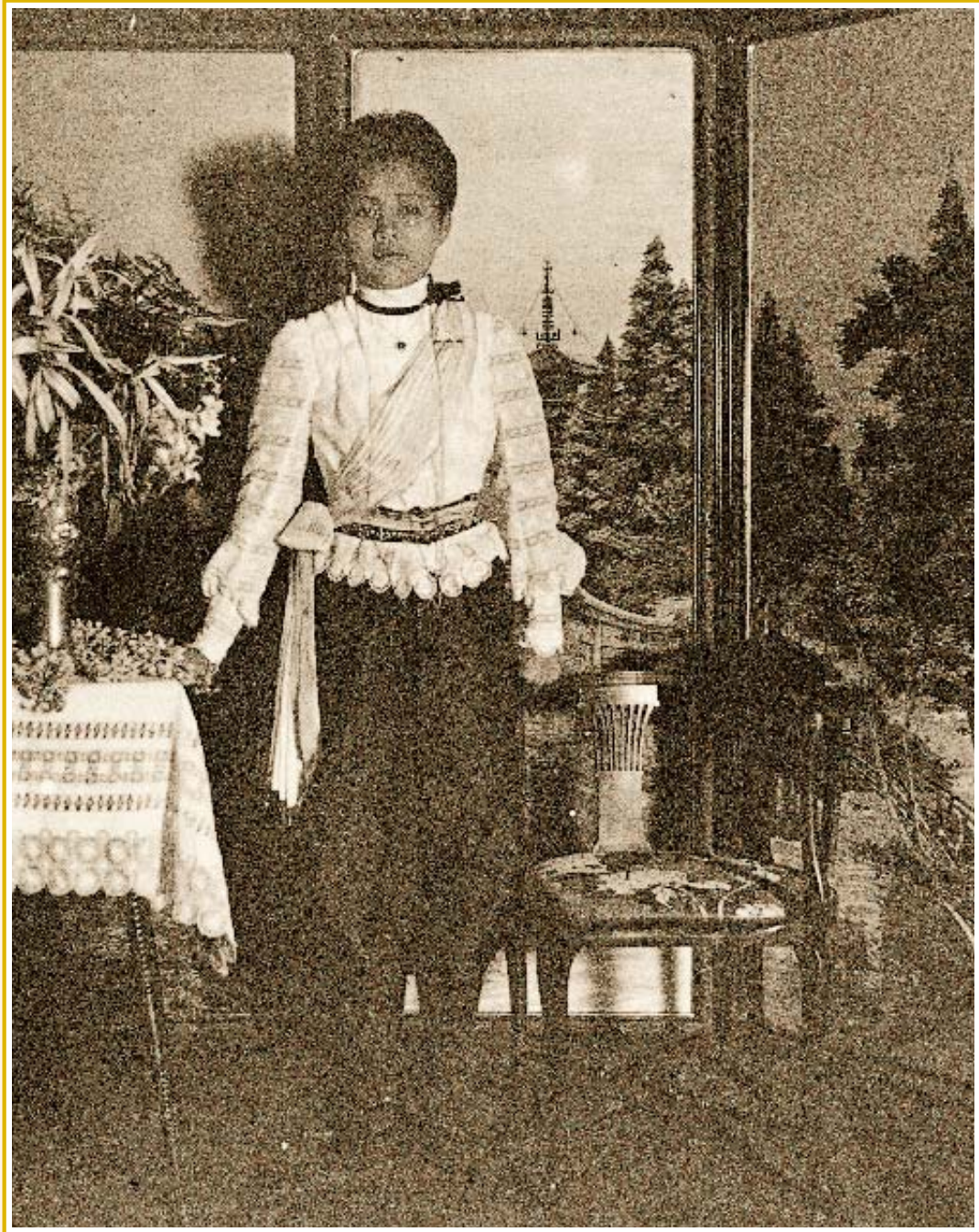

เจ้านายฝ่ายใน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉายพระรูปร่วมกันในเขตพระราชฐานชั้นในพระบรมมหาราชวัง

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- จากซ้าย
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามาลินีนพดารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา
 - พลโท สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์
 - พระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธสาสน์นาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา
 - สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจันทราสรัทวาร กรมขุนพิจิตรเจษฎ์จันทร์
 - สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากานกมล กรมขุนอุทองเขตต์ตียนารี
 - สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าเยาวมาลย์นฤมล กรมขุนสวรรคโลกลักษณวดี

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิมิตร์มงคล กรมขุนธำมรงค์เชลียงเขตต์ดิยนาธิ ทรงผูกกริบบิ้นเป็นโบว์ที่พระคอ

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ไร่พระเกศาดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์
ผ้าลูกไม้เข้ารูป คอปิด แขนยาวจีบรัดที่ข้อศอกประดับชายด้วยลูกไม้ ทรงสะพายแพรจีบตามยาว ผูกเป็นโบว์ที่บันพระองค์ด้านขวา
ทรงคาดเข็มขัดผ้า ทรงสร้อยพระศอหมกเส้นสั้น และสร้อยยาวโยงไว้ที่บันพระองค์ด้านหน้า

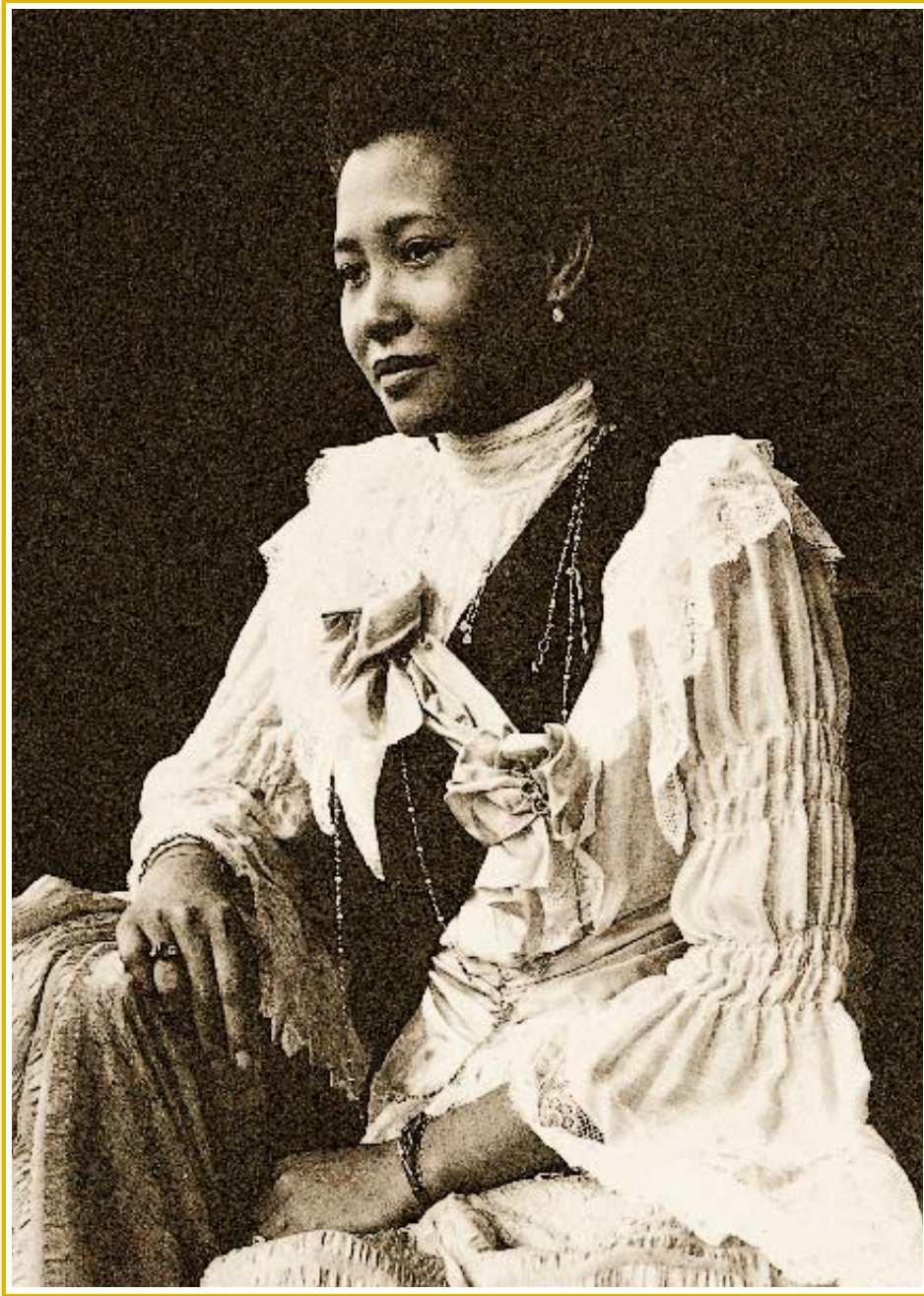

พระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา
ไว้พระเกศาดอกกระพุ่ม ฉลองพระองค์คอคอสูง แขนพองยาวจรดข้อพระหัตถ์ สะพายแพรจีบตามยาว

● ราชพัสดรรากนริ์ษสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

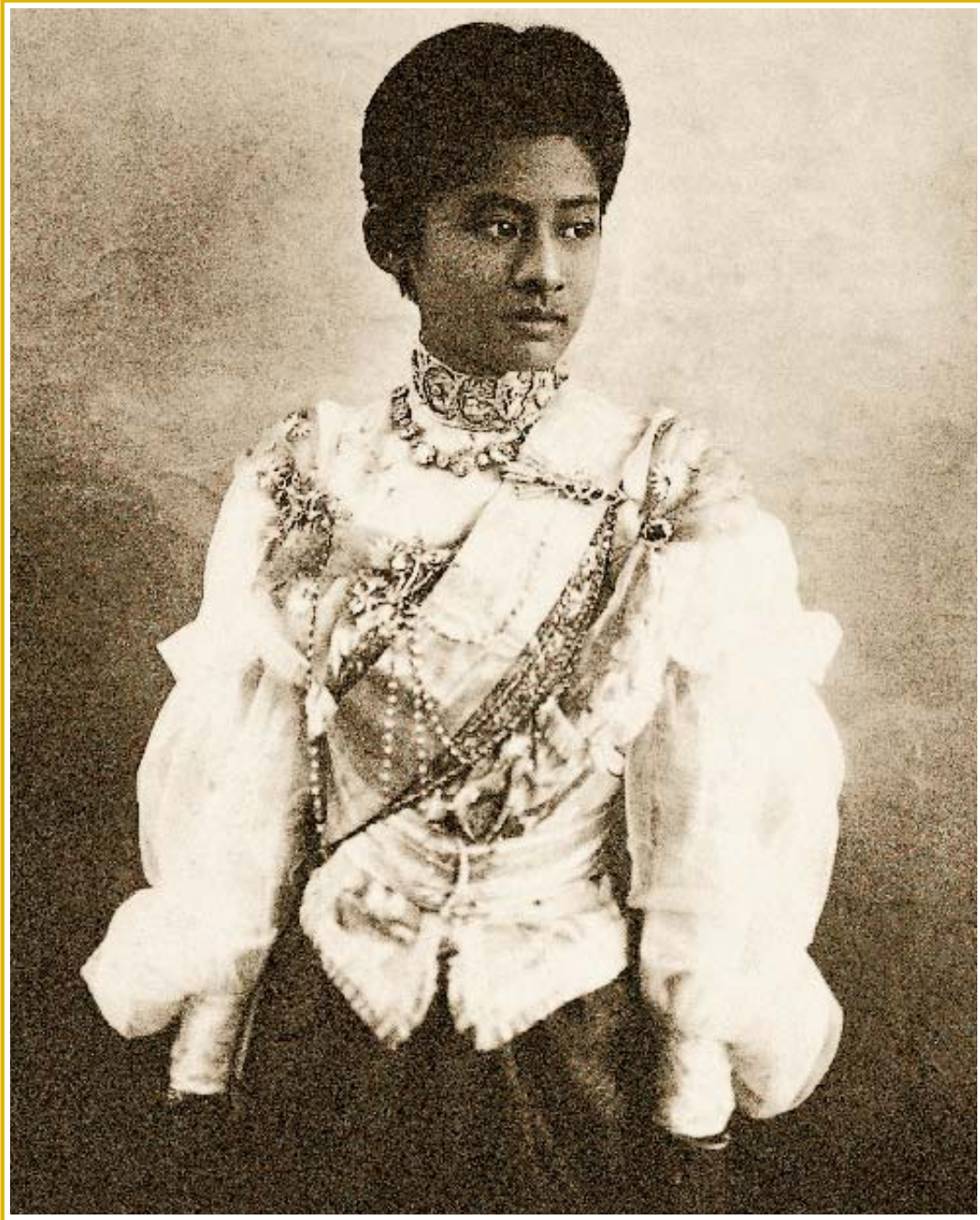
พระราชชายา เจ้าดารารัศมี พระเกศาเกล้าเป็นมวยด้านหลัง ประดับด้วยศิราภรณ์และปีกปิ่น ทรงพระภูษาชั้นด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์คอปิด แขนระบายเป็นชั้นๆ ยาวจรดข้อพระหัตถ์ ตกแต่งด้วยลูกไม้ ทรงสะพายแพรจีบทับด้วยสายสะพายเครื่องราช-อิสริยาภรณ์ ทรงอุงพระบาทและฉลองพระบาทส้นสูงหุ้มล้น

เจ้าจอมเชื้อ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไข่มุกทรงดอกกระพุ่ม สวมเสื้อคอปิด แขนยาว จับส้อมเป็นชั้นๆ ตกแต่งเป็นระบายด้วยลูกไม้ที่ปลายแขน ไทล่และตัวเสื้อ ประดับโบว์ที่หน้าอก สะพายแพรจีบตามยาวกระชับตัว

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๒๒๗ ✨

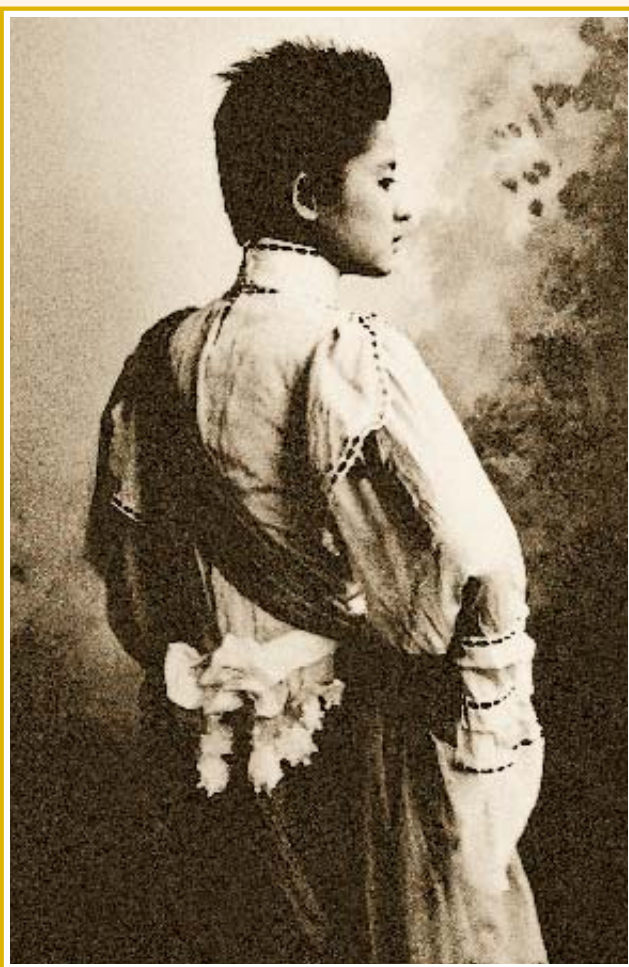
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอดิสรุยาภา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้พระเกศาดอกกระพุ่ม ฉลองพระองค์เข้ารูป คอสูง แขนพอง รวบปลายแขน ทรงคาดเข็มขัดผ้า ทรงสะพายแพรปักเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทับด้วยสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สวมสร้อยพระคอแบบโชคเกอร์ (Chocker)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าเยาวมาลย์นฤมล กรมขุนสวรรคโลกลักษณวดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์คอสูง แขนพองยาวสีส่วน ระบายเป็นชั้นด้วยลูกไม้ที่แขนและบนฉลองพระองค์ คาดทับด้วยสายรัดพระองค์ ผ้าผูกเป็นโบว์ด้านหลัง สะพายแพรจับจีบตามยาวผูกที่บันพระองค์ขาวทิ้งชาย

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรากรณ ๒๒๙ ❀

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์คอสูง
แขนยาว ประดับด้วยแถบริบบิ้นรวบแขนเป็นชั้นๆ คาดทับด้วยเข็มขัดผ้า ผูกเป็นโบว์ด้านหลัง ทรงสะพายแพรจีบผูกที่บันพระองค์ขวา
เยื้องมาข้างหลัง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทัยทองเขตชัตติยนารี ใต้พระเศวตดอกกระทุ่ม ฉลองพระองค์คอสูง แขนยาว
ปลายแขนกว้าง ระบายลูกไม้ ทรงสะพายแพรจีบตามยาว

● ราชพัสดรรากนริษสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชชายา เจ้าดารารัศมี พระเกศาเกล้าสูง ด้านหน้าสอดช่องประดับหิน ทรงพระภูษาขึ้นต่อเชิงปัก แบบเจ้านายฝ่ายเหนือ ฉลองพระองค์ด้วยผ้าลูกไม้ คอปิด แขนยาวเสมอศอก สะพายหลวมๆ ด้วยผ้าแพรบาง (เรียกว่าแพรฝรั่ง) ไม่จับจีบ ทั้งชายเบื้องหลัง

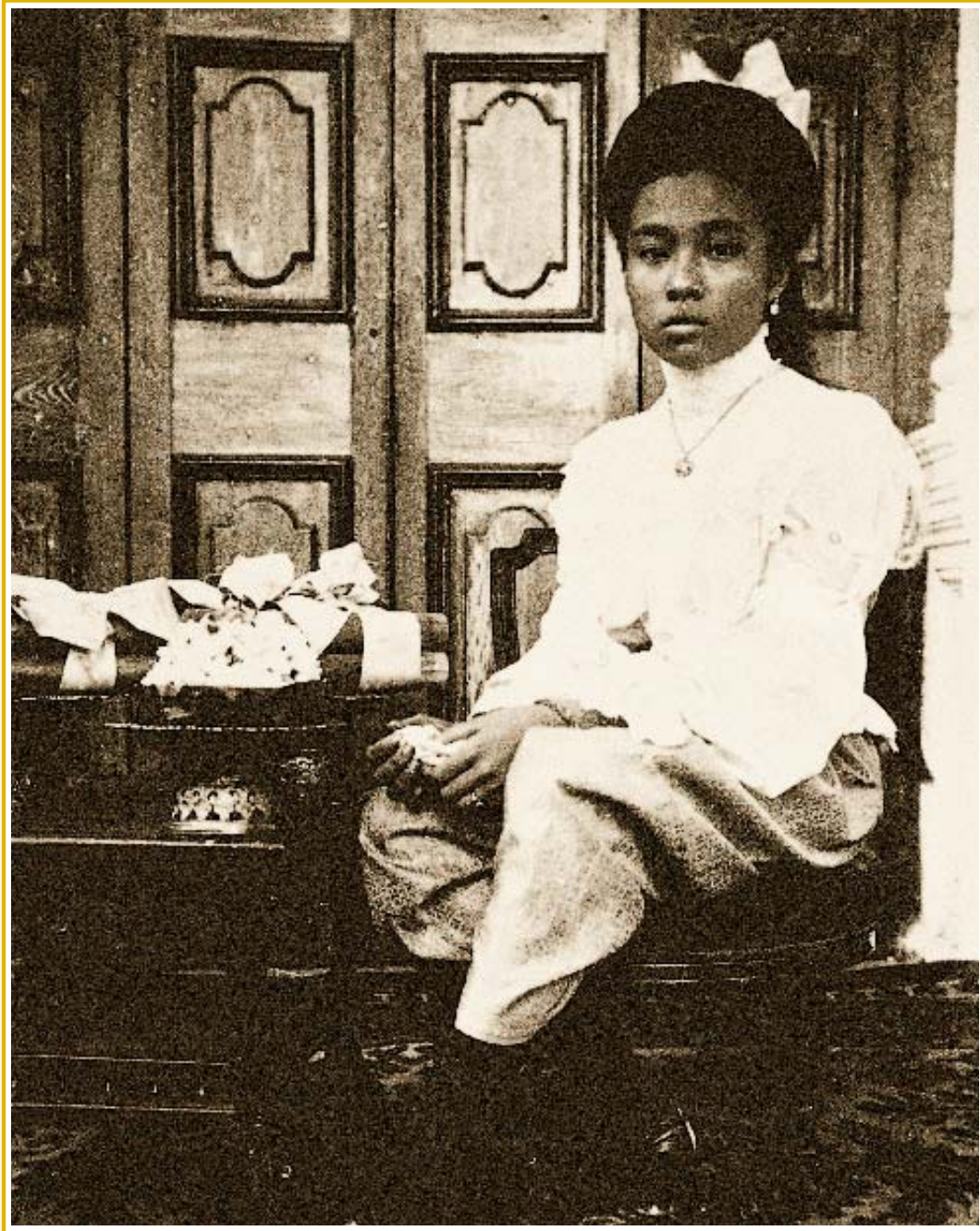
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทัยทองเขตชัตติยานารี ทรงฉลองพระองค์ลูกไม้ระบาย ดอกกลม สะพายแพร ทรงสร้อยพระคอไขศเกอร์ และสร้อยพระคอไข่มุกเส้นยาว ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

● ราชพัสดธาราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดธาราภรณ์ ๒๓๓ ✨

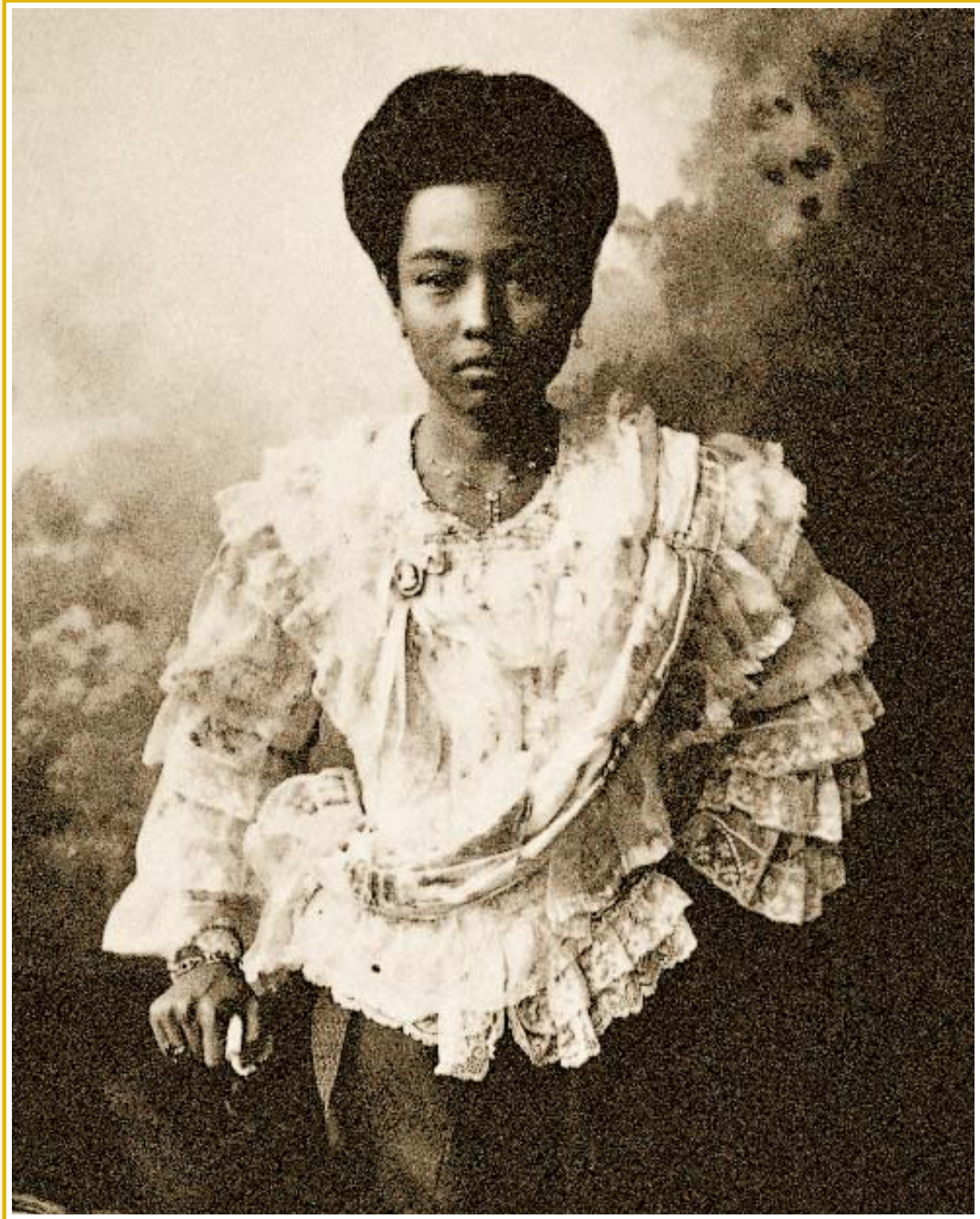

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทงเขตต์ตียนารี ไวพระเกศาดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาใจ ฉลองพระองค์
ผ้าลูกไม้ คอสีเหลี่ยมแขนสีส่วน ระบายเป็นชั้นที่ปลายแขน ชายฉลองพระองค์ และบนตัวฉลองพระองค์ ทรงสะพายแพรผ้าโปร่ง
ไม่จับจีบ เฉวเรียงจากพระอังสาซ้าย ทรงคาดเข็มขัดผ้าผูกเป็นโบว์ด้านหลัง ผูกริบบิ้นเป็นโบว์กลัดเข็มกลัดเพชรที่พระคอ

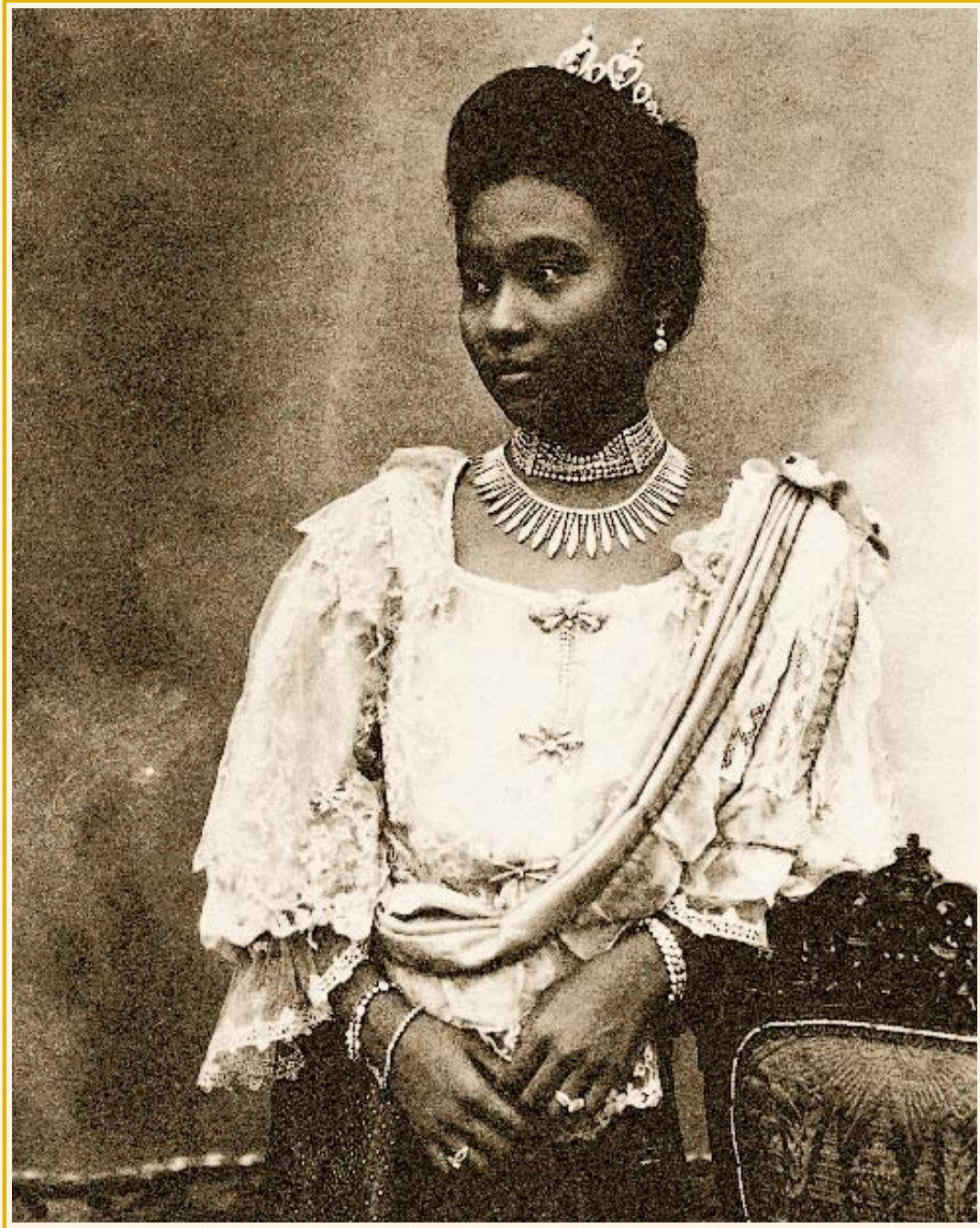
เจ้าจอมสดับ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกล้าผมแล้วปล่อยยาวประดับโบว์ด้านหลัง นุ่งโจงด้วยผ้าไหมยกดอก สวมเสื้อคอปิด แขนยาวพอง ระบายเป็นชั้น สวมถุงเท้า รองเท้าหนังสันสูงหุ้มส้น

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เจ้าจอมสดับ วัฒนเมเกล้า นุ่งโจงด้วยผ้าไหมยกดอก สวมเสื้อคอกลม ระบายลูกไม้เป็นชั้นที่แขนและตัวเสื้อ สะพายแพรไม่จับจีบ ปล่อยทลวมแล้วผูกเป็นโบว์ที่บั้นเอว

ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

เจ้าจอมสดับ เกลาพัฒน์ ประดับมงกุฎเพชร (ที่ปรับเป็นสร้อยคอในรูปหน้าถัดไป) นุ่งโจงด้วยผ้าไหมยกดอก สวมเสื้อคอสีเหลี่ยมกว้าง
แขนสีส่วนพอง ระบายด้วยลูกไม้ที่แขนและตัวเสื้อ สะพายแพรบางจิบที่หัวไหล่ แล้วปล่อยหลวม สวมโซ่เกอร์เพชร และสร้อยรัศมี
ที่ปรับเป็นคิราภรณ์แบบรัสเซีย ที่เรียกว่า เทียรารุซ (Tiera Russe)

● ราชพัสดราภรณ์รับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดราภรณ์ ๒๓๗ ✨

เจ้าจอมสดับ เก λά้าหม ประดับมงกุฎเพชร สวมเสื้อผ้าลูกไม้ คอแหลม แขนยาวเสมอศอก ระบายลูกไม้เป็นชั้นที่ปลายแขน จับจีบที่เอว
ประดับดารารจุลจอมเกล้าผูกเป็นโบว์รูปแมลงปอ สวมสร้อยคอและโซคเกอร์เพชร

เจ้าจอมเอื้อง นุ่งโจงด้วยผ้าไหมยกดอก สวมเสื้อคอปิด แขนเสื้อจีบระบายเป็นชั้นยาวจรดข้อมือ ระบายด้วยลูกไม้ที่ปลายแขน และใช้ริบบิ้นตกแต่งที่บนเสื้อด้านหน้าผูกไขว้เป็นโบว์ สะพายแพรปักเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทั้งชายจากหัวไหล่ ประดับตราที่ไหล่ซ้าย พันรอบเอวด้วยเข็มขัดผ้า

● ราชพัสดรราชนรีรับสมัญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรราชนรี ๒๓๘ ✨

๑ ๒

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามลีนีนพคารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์คอกลม แขนสี่ส่วน ปลายกว้าง ตกแต่งด้วยลูกไม้และแพรบาง สะพายผ้าฉลุลายลูกไม้ทลวมๆ
๒. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามลีนีนพคารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา ไร่พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ฉลองพระองค์คอกลม ปลายแขนกว้าง ระบายด้วยลูกไม้ ประดับผ้าฉลุลายลูกไม้

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ไว้พระเกศาดอกกระทุ่ม พระภูษาโจงด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์ ผ้าลูกไม้ คอสีเหลี่ยม แขนพองยาวแคศอก คาดสายรัดพระองค์ผ้าทรงสะพักเป็นผ้าลูกไม้ไม่จับจีบสะพายอย่างหลวมๆ ประดับ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่พระพาหาซ้าย ทรงถุงพระบาทแพรปัก ฉลองพระบาทหนังสันสูงหุ้มสัน

● ราชพัสดรรากนริ์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรรากนริ์ ๒๔๑ ❀

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง ไว้พระเกศาดอกกระทุ่ม ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์ ผ้าลูกไม้ ดอกกว้าง แขนยาวเสมอศอก ประดับอัญมณีเข็มกลัดที่พระพาหาซ้ายขวาโยงด้วยสร้อยอัญมณีถ่วงอยู่ที่ระดับคอฉลองพระองค์ คาดทับด้วยสายรัดพระองค์ สะพายผ้าลูกไม้หลวมๆ ไม่จับจีบ ทรงถุงพระบาท ฉลองพระบาทหนึ่งเส้นสูงหุ้มส้น

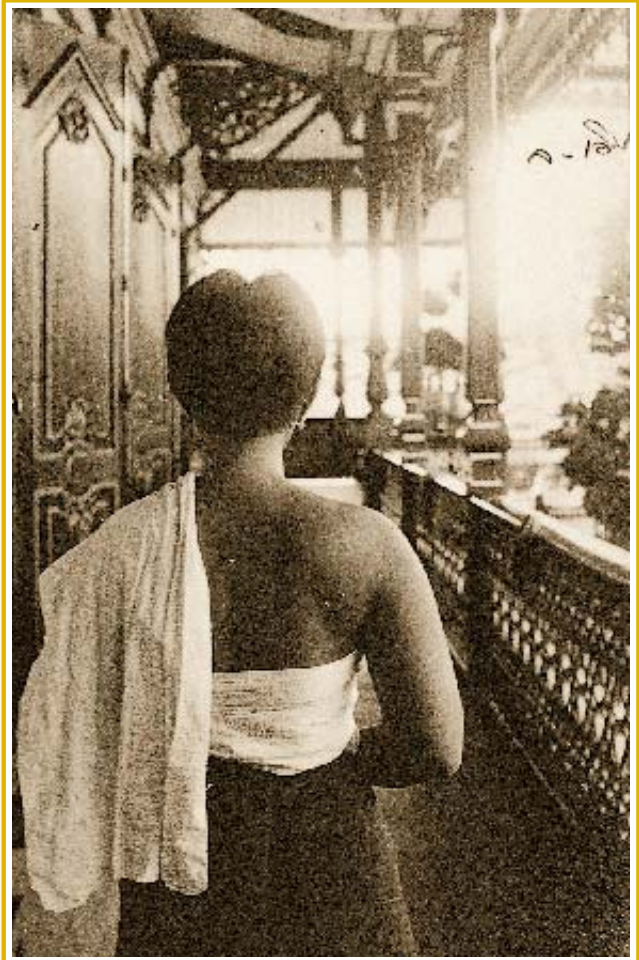
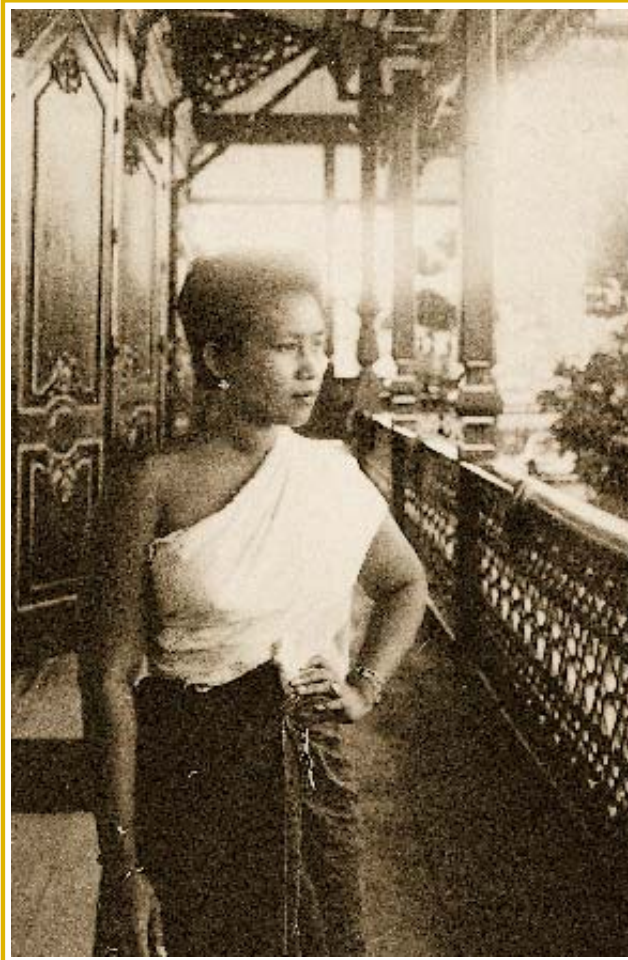

- จากซ้าย - พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัมพันตรีปชา
- เจ้าจอมมารดาแสด
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทิพยาลังการ

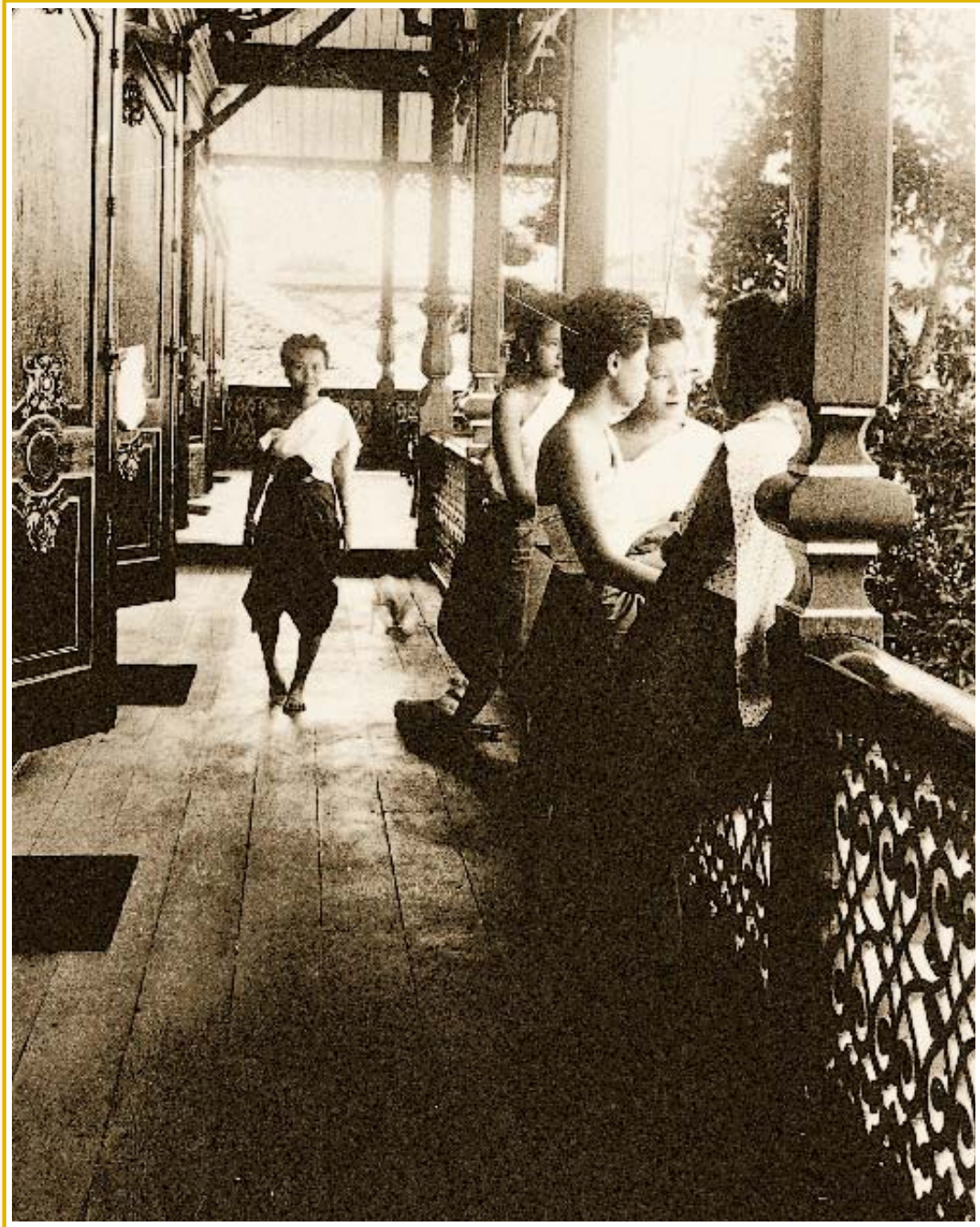
พระราชธิดาและเจ้าจอมมารดา ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์และแต่งกายตามสมัยนิยมด้วยเสื้อลูกไม้ คอกกว้าง แขนกว้างสีส่วน เอวถ่วงเก็บชายเสื้อ คาดทับด้วยเข็มขัด สะพายหลวมๆ ผ้าเนื้อบาง หรือผ้าแพรฉลุลายลูกไม้ด้วย

● ราชพัสดรรากนริบสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรรากนริบ ๒๔๓

เจ้าจอมเอิบ ไร่พมทรวงดอกกระทุ่ม นุ่งโจงด้วยผ้าพื้น ห่มสไบ ทั้งชายด้านหลังซึ่งเป็นการแต่งกายในโอกาสล้าลอง

สตรีในราชสำนัก นุ่งโจงด้วยผ้าพื้น ท่มสไบ ไม่สวมรองเท้า ซึ่งเป็นการแต่งกายในโอกาสสำคัญ เป็นภาพฝีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายที่พระที่นั่งไภยราชพิฆาน (องค์เดิม) พระราชวังบางปะอิน

● ราชพัสดรรากนริ์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรรากนริ์ ๒๔๕ —

๑ ๒

๑. เจ้าจอมเอิบ นุ่งโจงไว้ชายพกโดยไม่คาดเข็มขัด ห่มสไบทั้งชาย
๒. เจ้าจอมเอิบ ไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม นุ่งโจง ห่มคลุมด้วยผ้าจากต่างประเทศ

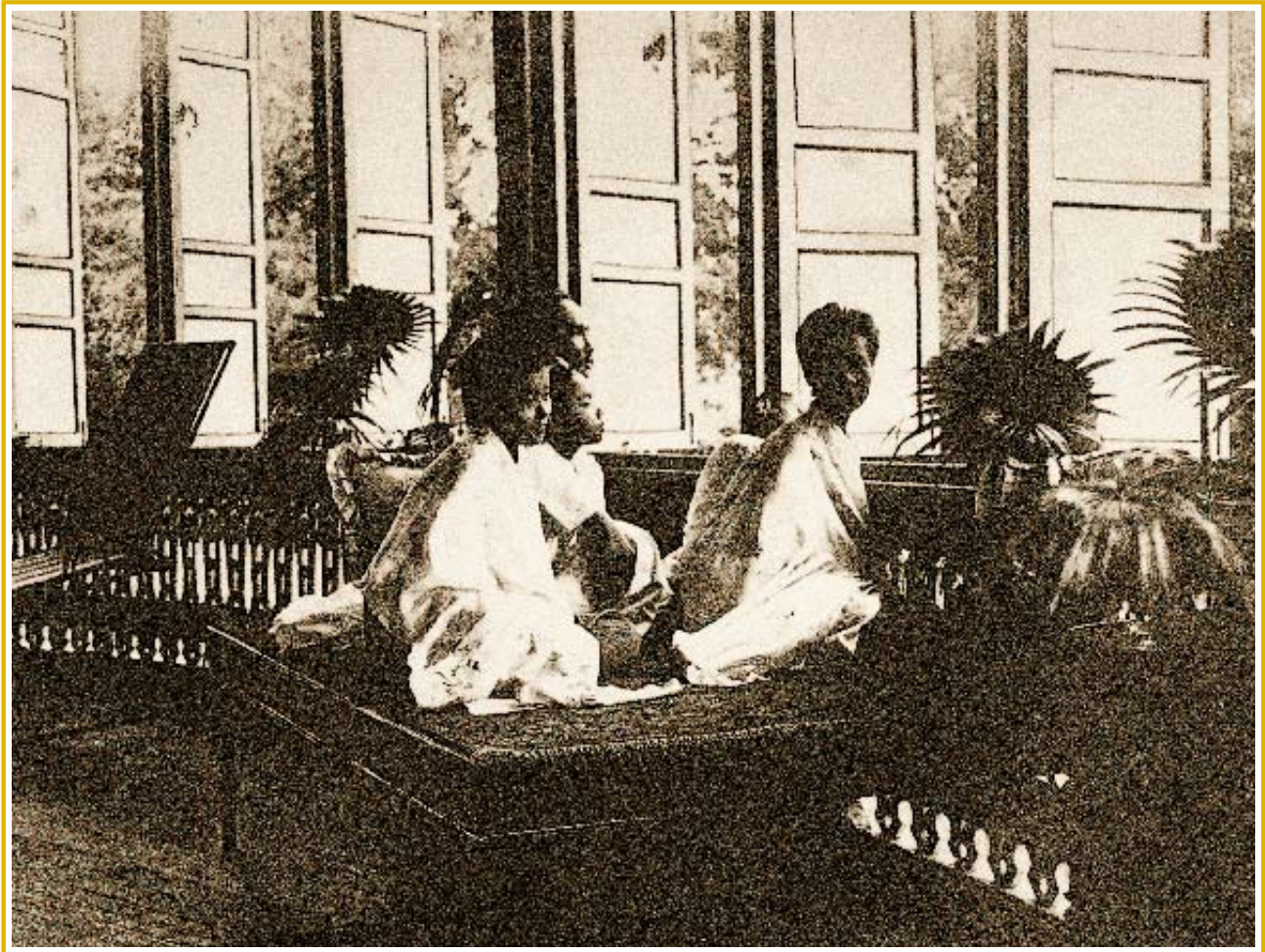

๑. เจ้าจอมเอื้อง ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม ท่มผ้าคลุมไหล่ทับผ้าสไบ
๒. เจ้าจอมเอื้อง ท่มสไบทั้งชาย

● ราชพัสดารกรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑. เจ้าจอมแสง ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไร่ผมทรงดอกกระทุ่ม เคี้ยวหมาก ห่มคลุมไหล่ทั้งสองข้างด้วยผ้าจากต่างประเทศ
๒. เจ้าจอมแสง ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไร่ผมทรงดอกกระทุ่ม นุ่งโจง ห่มผ้าคลุมไหล่

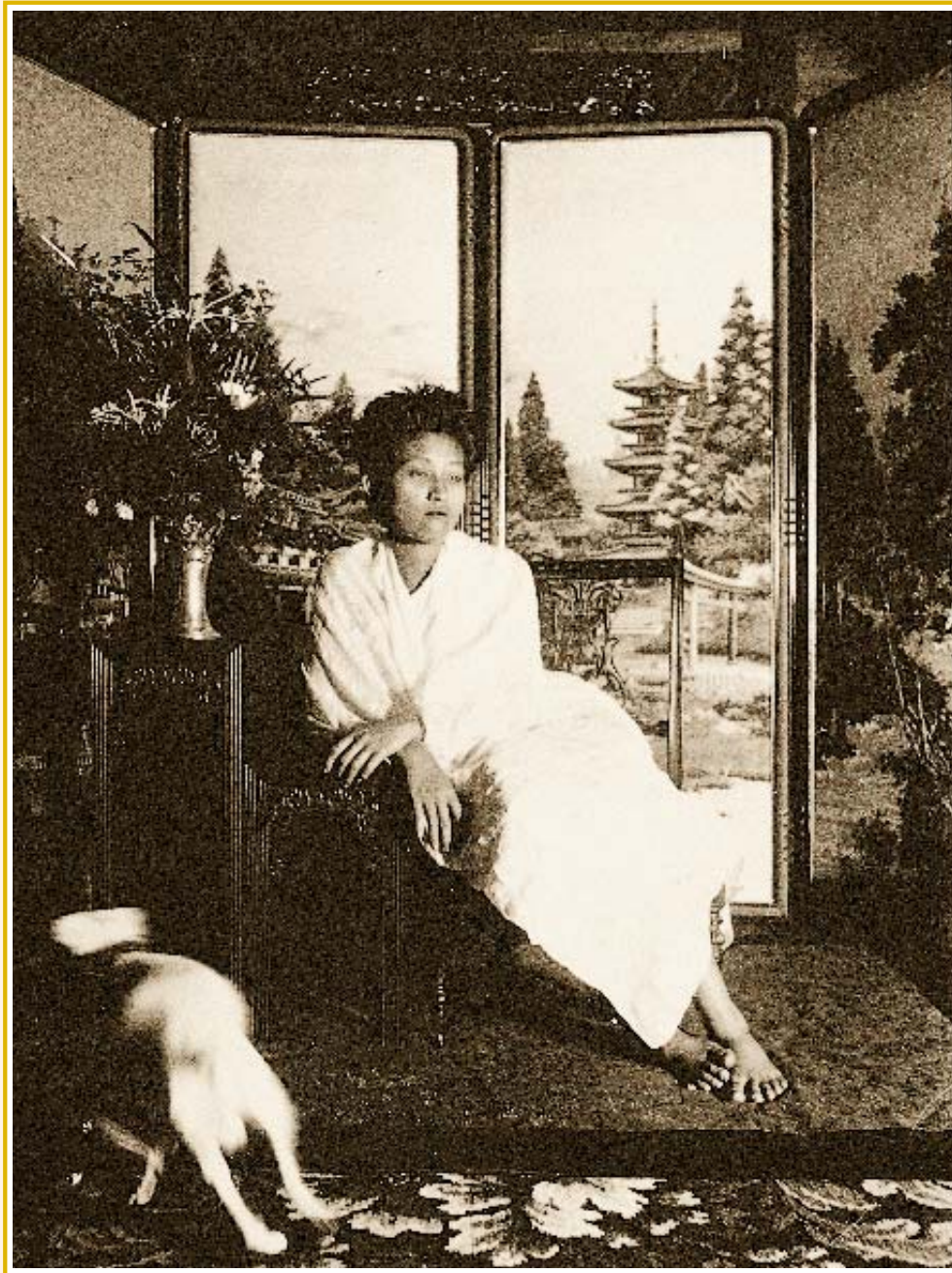
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายกับ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามาลินีนิพัตรา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทองเขตต์ดิยนาธิ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณวงศ์รัชสมโภช และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกคัคคีเดชนิ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา) พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน ไว้พระเศวตาทรงดอกกระพุ่ม ทรงหม่อมคลุมไหล่ด้วยผ้าจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นการแต่งพระองค์ในโอกาสสำคัญ

● ราชพัสดรรากนริบสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรรากนริบ ๒๔๕๙

๑. พระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา ฉลองพระองค์ในโอกาสจำลอง
ไว้พระเกศาดอกกระทุ้ม ห่มคลุมพระองค์สีไหมพรมปักทับผ้าแถบ
๒. เจ้าจอมถนอม ไว้ผมทรงดอกกระทุ้ม ห่มผ้าคลุมทับผ้าสไบ

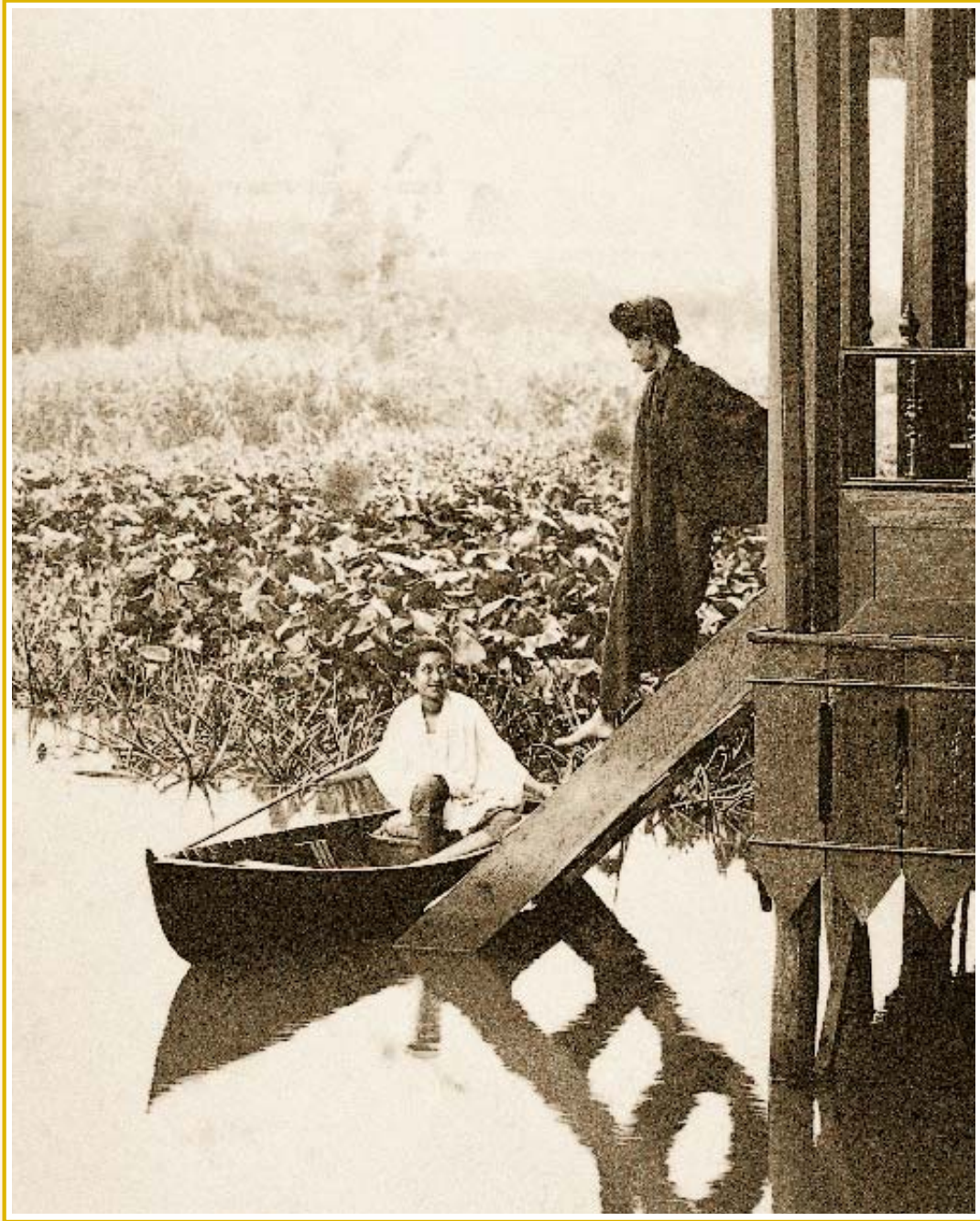
เจ้าจอมเอื้อง ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่มผ้าคลุมผืนใหญ่

● ราชพัสดารกรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดารกรณ ๒๕๑

๑. - ๒. เจ้าจอมอาบและเจ้าจอมเอิบ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไร่หมทรงดอกกระทุ่ม ห่มผ้าคลุมไหล่ ในโอกาสสำลอง

เจ้าจอมอาบและเจ้าจอมเอื้อง ท่มผ้าคลุมไหล่ทับผ้าสไบหรือผ้าแถบ

● ราชพัสดธาราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดธาราภรณ์ ๒๕๓

“...มุ้งฟ้าโจงกระเบนใส่ถุงเท้า รองเท้าและเสื้อรัดเอวปล่อยชายยาวลงมา เหมือนกระโปรงเกือบจะคลุมพ้านั่งนั้นมิด ดูแต่ไกลๆ ถ้าเหมือนกระโปรงหม่มอย่างสิ้นๆ ใครที่ไว้พมยาวก็เกล้ามวย แล้วใช้แถบกำมะหยี่หรือแพรรัดที่หน้าผาก พุ้หญิงคนใดที่แต่งตัวกันอย่างนี้นัก็นับว่าทันสมัยที่สุด”

จาก “สี่แผ่นดิน” ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

ภาพ

ราชพัสดุรากรณ
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
(พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๖๘)

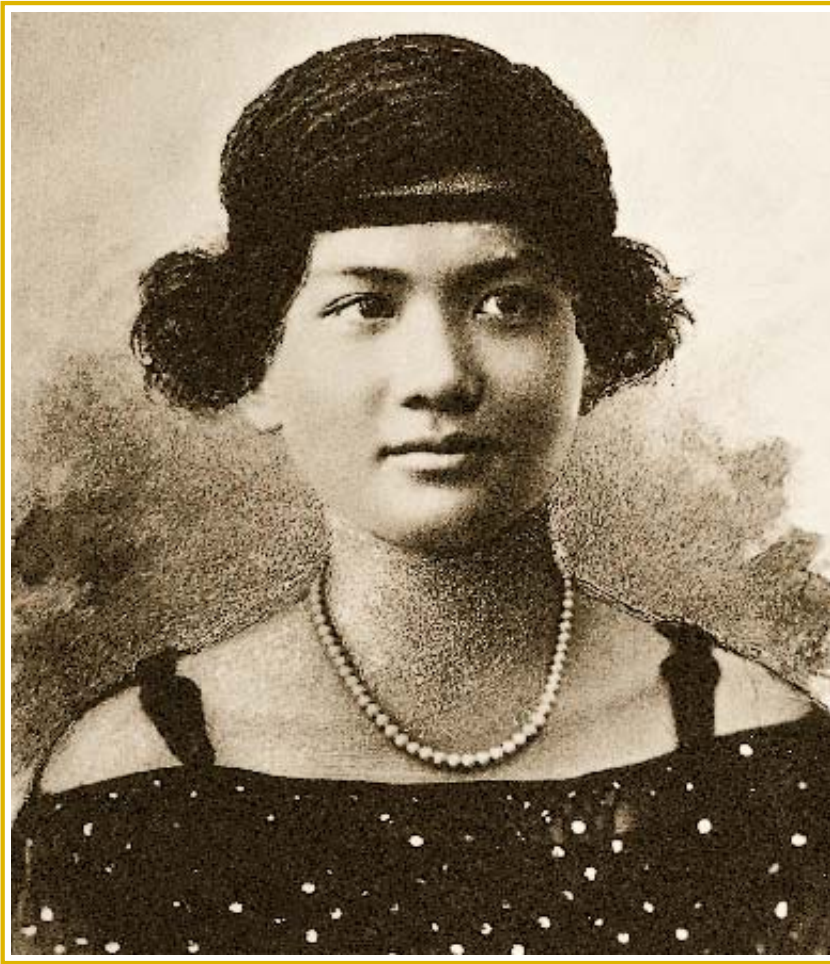

ราชสำนักฝ่ายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ได้ลดบทบาทลงต่างจากแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การแต่งพระองค์หรือการแต่งกายของสตรีในราชสำนักฝ่ายในก็เปลี่ยนแปลงเห็นได้อย่างชัดเจน เป็นยุคที่นิยมเครื่องประดับหูเรียบ สง่างามแทนที่ความทูลุทระการตาของในรัชกาลก่อน เครื่องประดับอันแพรวพราวไปด้วยอัญมณีงดงามล้ำค่า ได้นำมาปรับเปลี่ยนเป็นเครื่องประดับรูปแบบร่วมสมัยที่เรียบง่ายแทน อาทิ ไข่มุก สุภาพสตรีชั้นสูงแห่งราชสำนักผู้ว่าการแต่งกายในยุคนี้ได้แก่ **สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร และ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร** การแต่งพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงนับว่าทันสมัยที่สุดในยุคนั้นเลยทีเดียว ทรงนำแบบเสื้อสตรีชั้นสูงจากตะวันตกมาดัดแปลงให้เข้าพระองค์และต้องพระราชนิยม อาทิ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สตรีไทย นุ่งซิ่นแทนการนุ่งโจงแบบโบราณ และจากนั้นยังทรงดัดแปลงผ้าซิ่นผืนกว้างให้เป็นผ้าถุงสำเร็จ มีการตัดเย็บให้แบบกระชับพอดีกับรูปร่าง

สตรีในราชสำนักเมื่อพ้นจากวัยเด็กผ่านการตัดจุกซึ่งเป็นเครื่องหมายแสดงว่าเข้าสู่ วัยสาวแล้ว จะเปลี่ยนการนุ่งห่มจากการนุ่งโจงมาเป็นการนุ่งซิ่นไหม จากเดิมในวัยเด็กที่ สวมเสื้อคอกระเช้าผ้าฝ้ายสีขาวเนื้อบางเบา ตกแต่งด้วยผ้าลูกไม้ และโบว์สีสันสดใสที่ สอดร้อยรอบบริเวณคอเสื้อเปลี่ยนมาเป็นวัยสาวสวมเสื้อแพร หรือผ้าฝ้ายพื้นหรือผ้าฝ้าย พิมพ์ดอก คอกลม หรือคอกว้าง ตัวเสื้อหลวมยาวคลุมสะโพก บ้างตัดเย็บให้พอดีตัว หากเป็นเสื้อที่สวมใส่ในโอกาสพิเศษ เช่น งานรื่นเริง งานราตรีสโมสรสนับนียบาต จะใช้ผ้า เนื้อดี และประดับตกแต่งชายเสื้อบริเวณเอวด้านซ้ายเป็นแถบผ้าผูกเป็นโบว์ทั้งชายยาว สวมถุงน่องสีขาวหรือสีที่เข้ากับซิ่นและสวมรองเท้าล้นสูงแบบสตรีตะวันตก

ผ้าที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในหมู่สตรีชั้นสูงตั้งแต่ครั้งปลายรัชสมัยพระบาท- สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น จะเป็นผ้าที่ทอขึ้นโดยฝีมือช่างทอผ้าจาก “กองทอผ้าสวนหงส์” ในสมเด็จพระศรีสุวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ซึ่งอยู่ภายในบริเวณพระตำหนักสวนหงส์ พระราชวัง ดุสิต เนื่องจากทรงมีพระประสงค์ให้มีการส่งเสริมสนับสนุน การใช้ผ้าคุณภาพดีที่ผลิตและ ทอขึ้นจากฝีมือคนไทยภายในประเทศแทนการใช้ผ้าที่ผลิตจากต่างประเทศซึ่งมีสีสันและ ลวดลายแปลกตา สร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับสตรีไทยในยุคนั้นมากทีเดียว

สตรีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นิยมไว้ผมทรงซิงเกิ้ล (single) ผมทรงบ็อบ (bob) ซึ่งเป็นผมทรงสั้น เก๋ แบบสตรีตะวันตก จากเดิมที่ไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม จับน้ำมันหอม กันไรผม หรือไว้ผมยาวเกล้าเสริมช่องด้านหน้าแลดูอ่อนหวาน เริ่มมีการตัดผมในหมู่สตรีในราชสำนัก เรียกว่าการตัดด้วย “คีมร้อน” โดยใช้คีมเผาไฟจากเตาถ่าน เมื่อคีมร้อนแล้ว จึงนำมาบดผมให้หยิกเป็นลอนแบบฝรั่ง แต่การตัดผมแบบนี้จะไม่เป็นการตัดแบบถาวร เมื่อโดนน้ำหรือสภาพอากาศที่ชื้น ผมตัดก็จะคลายตัวออกกลายเป็นผมเหี่ยยดตรงเช่นเดิม และขณะตัดต้องใช้ความระมัดระวังอย่างสูงจากความร้อนจัดของคีมเหล็กเผาไฟ นอกจากนี้จะเรียมผมสั้นและผมตัดแล้ว ในโอกาสพิเศษหรืองานราตรีสโมสร จะนิยมการประดับตกแต่งทรงผมด้วยการคาดบริเวณหน้าผากและรอบศีรษะด้วยแถบกำมะหยี่ แถบผ้าลูกไม้ หรือแถบผ้าที่ประดับตกแต่งด้วยอัญมณี อาจมีการตกแต่งด้วยผ้าลูกไม้หรือขนนก

เครื่องประดับตกแต่งในยุคนี้ จะมีรูปแบบที่ดูเรียบแต่งามเด่น อาทิ สร้อยไข่มุก และอัญมณีเส้นยาวสวมพันซ้อนกันรอบคอ ๑ - ๒ รอบ ทั้งชายยาวลงด้านหน้า หรือบางโอกาสอาจเป็นสร้อยคอลิ้น หรือแหวนประดับรอบคอที่ประดับตกแต่งด้วยอัญมณี (choker) เป็นต้น

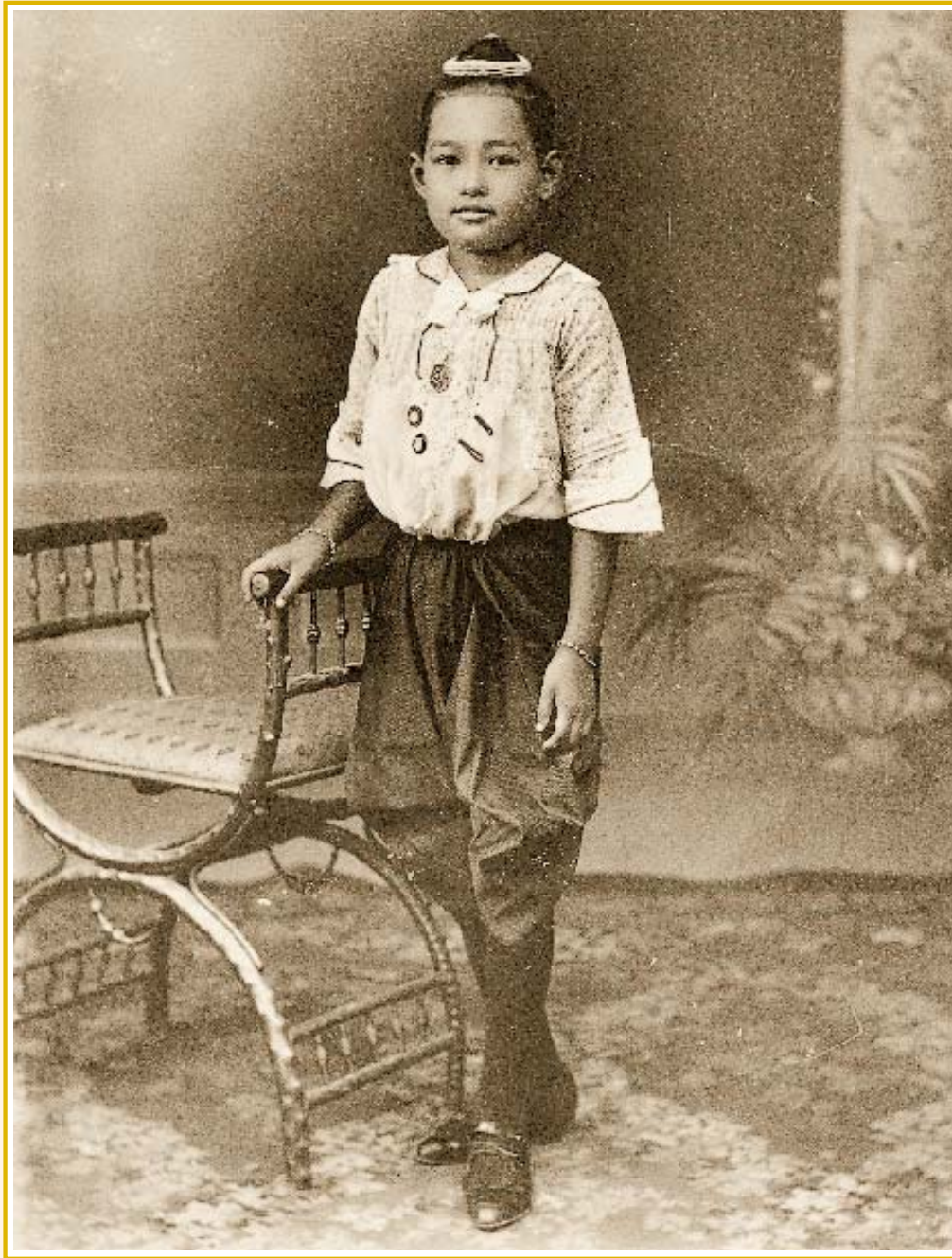

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร ฉลองพระองค์ตามแบบสตรีในราชสำนักต้นรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์คอแหลม ยาวคลุมพระโสณี แขนยาว
เสมอคอก ปลายแขนสอบ ทรงสะพายแพรผ้าพิมพ์ลาย ทรงสร้อยพระคอไข่มุก

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามาลินีนิพนดารากรมขุนศรีสังขนาลัยสุรภักัญญา ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้ายก ฉลองพระองค์กระบายลูกไม้ คอกว้าง แขนยาวเสมอปลายศอก ทรงสะพายแพรผ้าพิมพ์ลายทลวมๆ รวบที่บันพระองค์ ปล่อยชายยาว สร้อยพระคอไข่มุกซ้อนกัน หลายสายตามความนิยมสมัยนั้น

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเกล้าพระเมหาพี รอบมาลัยดอกไม้
ทรงพระภูษาใจ ฉลองพระองค์ค้อบัว แขนยาวเสมอศอก ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทหนังหุ้มสัน

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี พระเกศาตัดแบบตะวันตก ทรงพระภูษาใจ ฉลองพระองค์ยาวคลุมพระโสณี
ระบายลูกไม้ คอแหลม แขนยาวเสมอศอก ทรงสะพายแพรบาง ทรงสร้อยพระคอไข่มุก และนาฬิกาที่ข้อมือพระกร

● ราชพัสดรรากนริษสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรรากนริษ ๒๖๑

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ฉลองพระองค์ในช่วงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเกศาตัดแบบตะวันตก ทรงพระภูษาใจง ฉลองพระองค์ตกแต่งด้วยลูกไม้ แขนยาวเสมอศอก ระบายปลายแขน ทรงสะพายแพรหย่อน รวบตอนต้นพระอังสา กลัดเข็มกลัด ทรงสร้อยพระคอไข่มุก และนาฬิกาที่ข้อมพระกรตามสมัยนิยม

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวัลลภาเทวี พระเกศาตัดแบบตะวันตก ทรงคาดแถบประดับพระเศียร ฉลองพระองค์ระบายลูกไม้ยาว
คลุมพระโสณี แขนเสื้อยาวเสมอศอก ทรงผ้าคลุมไหล่

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ไว้พระเกศาแบบตะวันตก ทรงเครื่องประดับพระเศียร ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์คอลึก ตกแต่งด้วยลูกไม้ แขนยาวเสมอศอก ปลายแขนกว้าง ทรงสร้อยพระคอไข่มุกหลายสาย รวมทั้งทรงสร้อยพระคอเส้นห้อยลือกเก็ด

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ทรงเยี่ยมเห็นพระทนต์ชาว สตรีเริ่มนิยมขัดฟันให้ขาว
หลังจากที่สตรีในอดีตเคยนิยมเคี้ยวหมากมาเป็นระยะเวลานานจนฟันดำ

● ราชพัสดรรากนรีสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามาลินีนพดารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา ใต้พระเกศาแบบตะวันตก คาดเครื่องประดับพระเศียร ทรงพระภูษาใจด้วยผ้ายก ฉลองพระองค์ระบายลูกไม้ คอแหลม แขนยาวเสมอศอก ทรงสะพายแพรพิมพ์ลาย ทรงสร้อยไข่มุกซ้อน กันหลายสาย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทองเขตขัตติยนารี ไ้วพระเกศาแบบตะวันตก ทรงเครื่องประดับพระเศียร ทรงพระภูษาใจด้วยผ้ายก ฉลองพระองค์ติดแต่งด้วยผ้าลูกไม้ ดอกลมกว้าง แขนยาวเสมอศอก ทรงสะพายแพรผ้าพิมพ์ลาย ทรงสร้อยพระคอไข่มุกซ้อนกันหลายสาย ทรงกลัดเข็มกลัดพระปรมาภิไธย “จุฬาลงกรณ์”

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงเครื่องประดับพระเศียร ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยก ฉลองพระองค์ผ้าลูกไม้
คลุมพระโสณี รัตบัณฑ์พระองค์ สะพายแพร ทรงถุงพระบาท ฉลองพระบาทสั้นสูงหุ้มส้น

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัมพันทรีปรา ทรงเครื่องประดับพระเศียร (Bandeau) ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์ดอกกว้าง
แขนยาว ทรงสะพายแพร

● ราชพัสดรรากนริษสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอติศยสุรียภา และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้พระเศวตแบบตะวันตก ทรงเครื่องประดับพระเศียร ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์ผ้าลูกไม้คอแหลม แขนยาวเสมอศอก ทรงสะพายแพรพิมพ์ลาย

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องประดับพระเศียร ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์คตแต่งด้วยผ้าลูกไม้ คอกลม แขนยาวเสมอคอก ปลายแขนกว้างเล็กน้อย ทรงสะพายแพรด้วยผ้าพิมพ์ลายทับด้วยสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์
๒. เจ้าจอมเอื้อง ประดับศีรษะด้วยอัญมณี ตกแต่งเสื้อด้วยผ้าลูกไม้ แขนยาวเสมอคอก

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดราภรณ์ ๒๗๑

- จากซ้าย - พระสุจริตสุดา (เป็เรื่อง สุจริตกุล)
- ท่านผู้หญิงอนุรักษราชมนเฑียร (พัว)
- สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระวรราชชายา (ประไพ สุจริตกุล)

พระสุจริตสุดา และท่านผู้หญิงอนุรักษราชมนเฑียร ไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม ขณะที่สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระวรราชชายา ไว้พระเศวตยาวรวบและผูกโบว์ที่ท้ายทอย ทั้งสามนุ่งผ้าโจง สวมเสื้อตกแต่งด้วยแถบลูกไม้ แขนสามส่วน ชายเสื้อคลุมสะโพก สวมถุงเท้าและรองเท้าหนังสูงหุ้มส้น

สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระวรราชชายา (ประไพ สุจริตกุล) พระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (แถวหน้าซ้ายสุด) พระกุษาใจ ฉลองพระองค์ค็อคกลม แขนยาวเสมอศอก สะพายแพรหลวม

● ราชพิธีสารภณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมมาลมารศรี พระอัครราชเทวี ไว้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ฉลองพระองค์ผ้าลูกไม้คอปิด ทรงสะพายแพร
ผ้าพิมพ์ลายทลวมๆ กลัดเข็มกลัดบนพระอังสาซ้าย

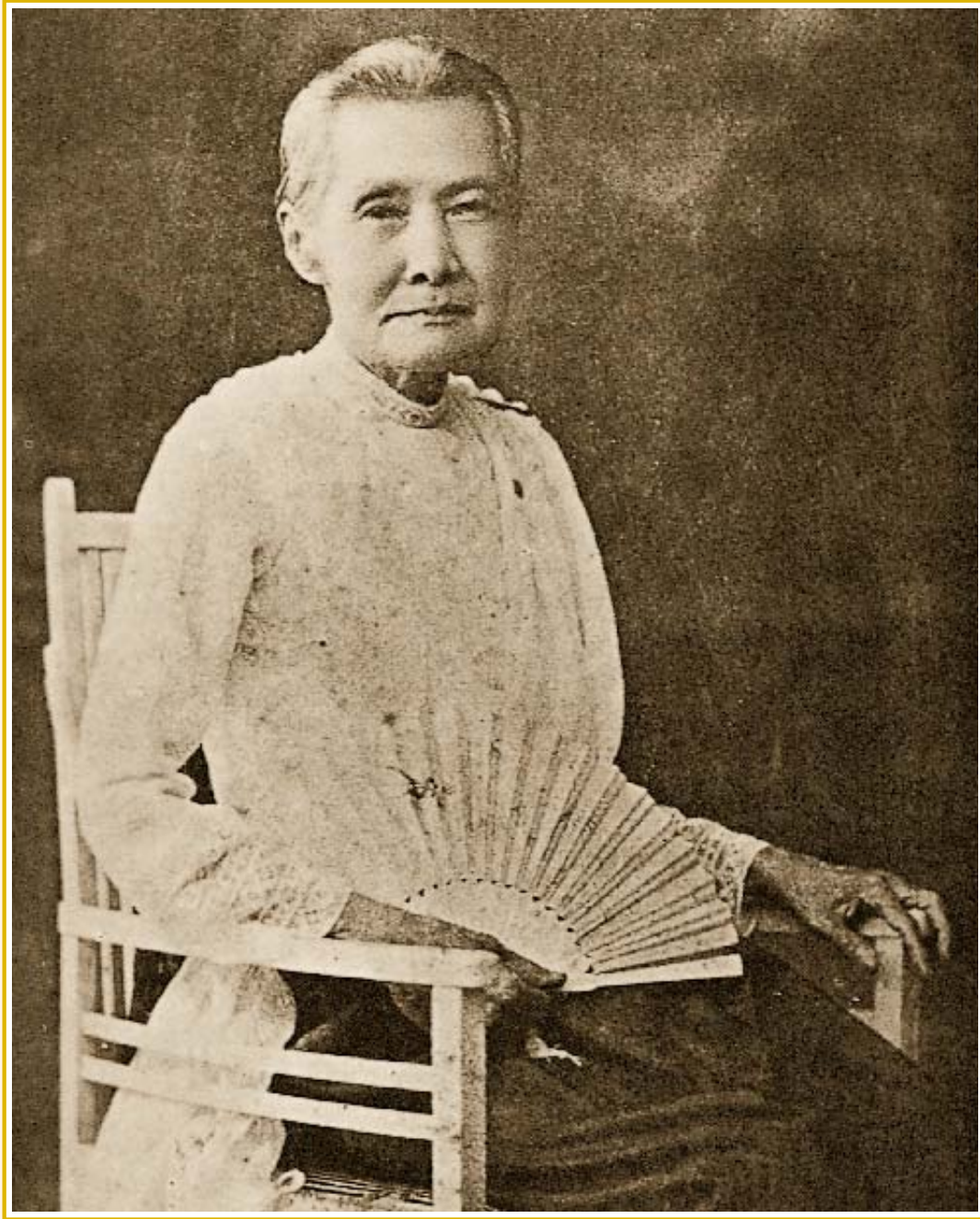
สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ไว้พระเกศาทรงดอกกระทุ่ม พระภูษาโจง ฉลองพระองค์ผ้าโปร่ง ตกแต่งด้วยลูกไม้ แขนเข้ารูป ทรงสะพายแพรหย่อน ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทสั้นสูงหุ้มส้น

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑ ๒

๑. เจ้าจอมมารดาชุ่ม ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม นุ่งโจงด้วยผ้าไหมยกดอก สวมเสื้อคอปิด แขนยาว สะพายแพร สวมสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประดับดารา สวมถุงเท้า และรองเท้าส้นสูงหุ้มส้น
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าแมนเขียน ไว้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์คอปิด แขนยาว ทรงสะพายแพร ทับด้วยสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประดับด้วยตราและดารา ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาทหุ้มส้น

พระสัณห์พันธวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพรรณราย พระเจ้าหลานเธอในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว วัพระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์คอดัดผ้าลูกไม้ แขนยาว ทรงสะพายแพร รวบชายที่บันพระองค์

● ราชพัสดรรากนริษสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรรากนริษ ๒๓๗

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุฑารัตนราชกุมารี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ฉลองพระองค์แพรประดับผ้าลูกไม้คอปก ทรงสะพายแพรผ้าพิมพ์ลาย กลัดเข็มกลัดบนพระอังสาซ้าย รวบชายที่บนพระองค์ขวา

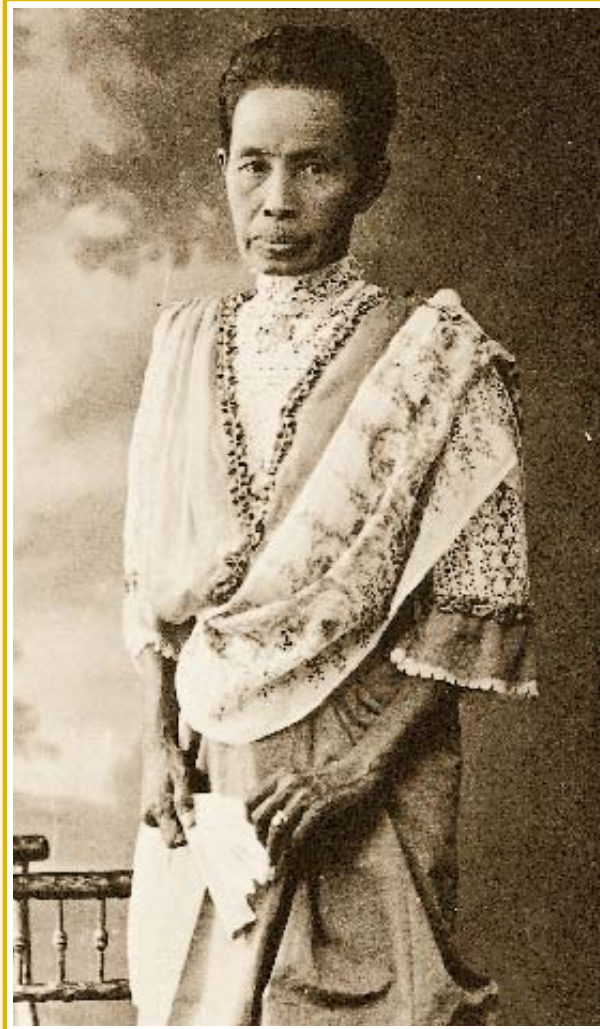
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุฑารัตนราชกุมารี ไว้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาใจด้วยผ้าไหมยกดอก ฉลองพระองค์คอปก
แขนสามส่วน ทรงสะพายแพร รวบชายที่บันพระองค์ชิวา ปล่อยชายยาว

● ราชพัสดรรากนริ์สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรรากนริ์ ๒๗๘๙ ❀

เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (เจ้าจอมมารดาแพ) และเจ้าจอมมารดาโหมด วัฒนทรงดอกกระทุ้ม นุ่งโจงด้วยผ้าไหมยกดอก สวมเสื้อตามสมัยนิยม ประดับโบว์ สวมถุงเท้าเรียบ สวมรองเท้าส้นสูงหุ้มส้น

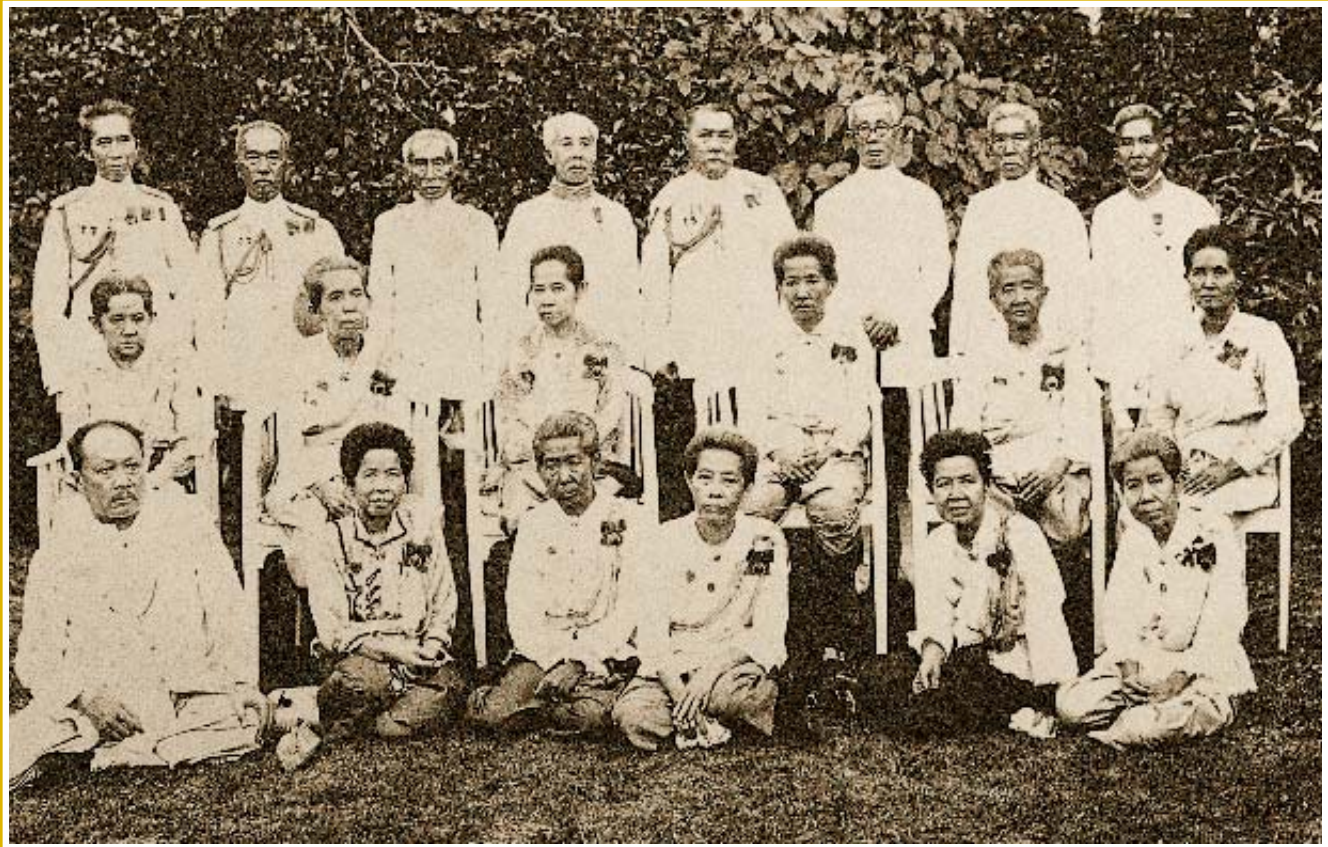
เจ้าจอมมารดาโหมด ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม นุ่งโจงด้วยผ้าไหมยกดอก สวมเสื้อคอปิด ประดับ
ลูกไม้ แขนสามส่วน ปลายแขนกว้าง สะพายแพรปีกจากไหลส์ซ้าย รวบที่บันเออขวา ทิ้งชายยาว

● ราชพัสดรรากนริษสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑ ๒

๑. เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (เจ้าจอมมารดาแพ) ไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม นุ่งโจงด้วยผ้าไหมยกดอก สวมเสื้อคอปิด ระบายริมปกและปลายแขนซึ่งยาวเลยศอกด้วยลูกไม้ สะพายแพรผ้าพิมพ์ลาย รวบไว้ที่บันเอวขวา ปล่อยชายยาว
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุประดิษฯ กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี ทรงสะพายแพรผ้าพิมพ์ลาย ตามความนิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชโอรสและพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ประทับยืนจากซ้าย

- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (ต้นราชสกุลจิตรพงศ์)
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ต้นราชสกุลดิศกุล)
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุขสวัสดิ์ กรมหลวงอดิศรอุดมเดช (ต้นราชสกุลสุขสวัสดิ์)
- จอมพล สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช (ต้นราชสกุลภาณุพันธุ)
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจันทาทัดจุฑาธาร กรมหมื่นวิจิตรวราณปริษา (ต้นราชสกุลจันทาทัด)
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต กรมหมื่นพงศาติศรมหิป (ต้นราชสกุลชยางกูร)
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวรณาการ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ (ต้นราชสกุลวรวรณ)

แถวล่างซ้ายสุด

- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ กรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ (ต้นราชสกุลสวัสดิวัฒน)

แถวบนจากซ้าย

- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้านคราญอุดมดี
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณวดี
- สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
- สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมมาลมารศรี พระอัครราชเทวี
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมาวดี กรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐ
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากาญจนากร
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุประภา กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพงษ์สร้อยสง่างค์
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยดวง

พระราชธิดาทูกพระองค์ ไว้พระเกศาทรงดอกกระพุ่ม ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์คอคอด สะพายแพร

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร ไว้พระเกศาตัดแบบตะวันตก ทรงพระภูษาจีนเชิงจก ฉลองพระองค์ผ้าโปร่งซับด้วยผ้าพื้นตกแต่งด้วยลูกไม้ ด้านหลังยาวคลุมพระโสณี แขนยาวเลยศอก ทรงถุงพระบาทสีพื้น ฉลองพระบาทหนังสีสูงหุ้มสัน

จากซ้าย (นั่ง) - เจ้าจอมเอิบ
- เจ้าจอมเอี่ยม
จากซ้าย (ยืน) - เจ้าจอมอาบ
- เจ้าจอมเอื่อน

เจ้าจอมเอิบและเจ้าจอมเอี่ยม ไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม นุ่งโจง ในขณะที่เจ้าจอมอาบและเจ้าจอมเอื่อน นุ่งซิ่น สวมเสื้อตัวยาว เหวถ่วง ไว้ผมม็อบแบบตะวันตก

● ราชพัสดรรากนริษสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรรากนริ ๒๘๕

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวัลลภาเทวี ไร่พระเกศาตัด คาดเครื่องประดับพระเคียร ทรงพระภูษาชั้นเชิงจก ตามสมัยนิยม ฉลองพระองค์คอแหลม ต้วยาวคลุมพระชานุ ปักประดับด้วยลูกบิดและเลื่อม มีสายคาดทับันพระองค์ แขนเสื้อยาวเสมอศอก ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทหนึ่ง

พระนางเฮอลักขมีลาวัณ ฉลองพระองค์เต็มยศ ไว้พระเกศาบ๊อบ ทรงศิราภรณ์ ทรงพระภูษาชั้นจกปลายขวาง ฉลองพระองค์คดกแต่งด้วยผ้าลูกไม้โปร่งบาง แขนสามส่วน ทั้งชายด้านหลังยาวถึงพื้น ทรงสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประดับตรา ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทหนึ่ง

● ราชพิธีตราภรณ์รับสมัญพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพิธีตราภรณ์ ๒๔๗๗ ✨

พระนางเฮอลักษณ์มีลาวัน ไร้พระเกศาโปง คาคไซ่มุกระดับพระเศียร ฉลองพระองค์อย่างตะวันตก คอกว้างไม่มีแขน เอวถ่วง

พระนางเธอลักษมีลาวัณ ในชุดฉลองพระองค์อย่างตะวันตก

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายร่วมกับพระนางเฮล็กซมีลาวัน ซึ่งทรงพระภูษาชินยกเชิงทอง ฉลองพระองค์ ตกแต่งด้วยผ้าโปร่ง คอแหลม แขนตุ๊กตา คาตญารอบบันพระองค์ ทรงสร้อยพระคอไข่มุกหลายสายตามสมัยนิยม ทรงถุงพระบาทเรียบ ฉลองพระบาทหนังหุ้มสัน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายร่วมกับพระสุจริตสุดา (เป็เรื่อง สุจริตกุล)
ในชุดราชาภิเษกสมรสแบบตะวันตก

● ราชพัสดรรากนริ์สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรรากนริ์ ๒๕๑๑ ✨

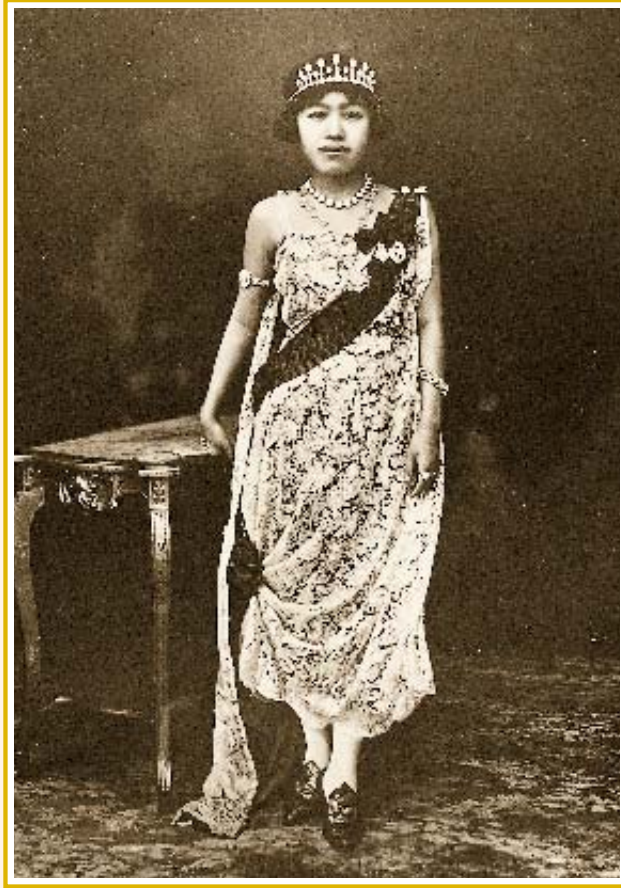
พระสุจิริตสุดา (เป็รื่อง สุจิริตกุล) พระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่งกายแบบตะวันตก

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายร่วมกับสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระวรราชชายา
ในฉลองพระองค์แบบตะวันตก ในพิธีบรมราชาภิเษกสมรส

● ราชพัสดุดารณีย์สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดุดารณีย์ ๒๔๓๓ ✨

๑ ๒

๑. - ๒. สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระวรราชชายา ในฉลองพระองค์แบบตะวันตก

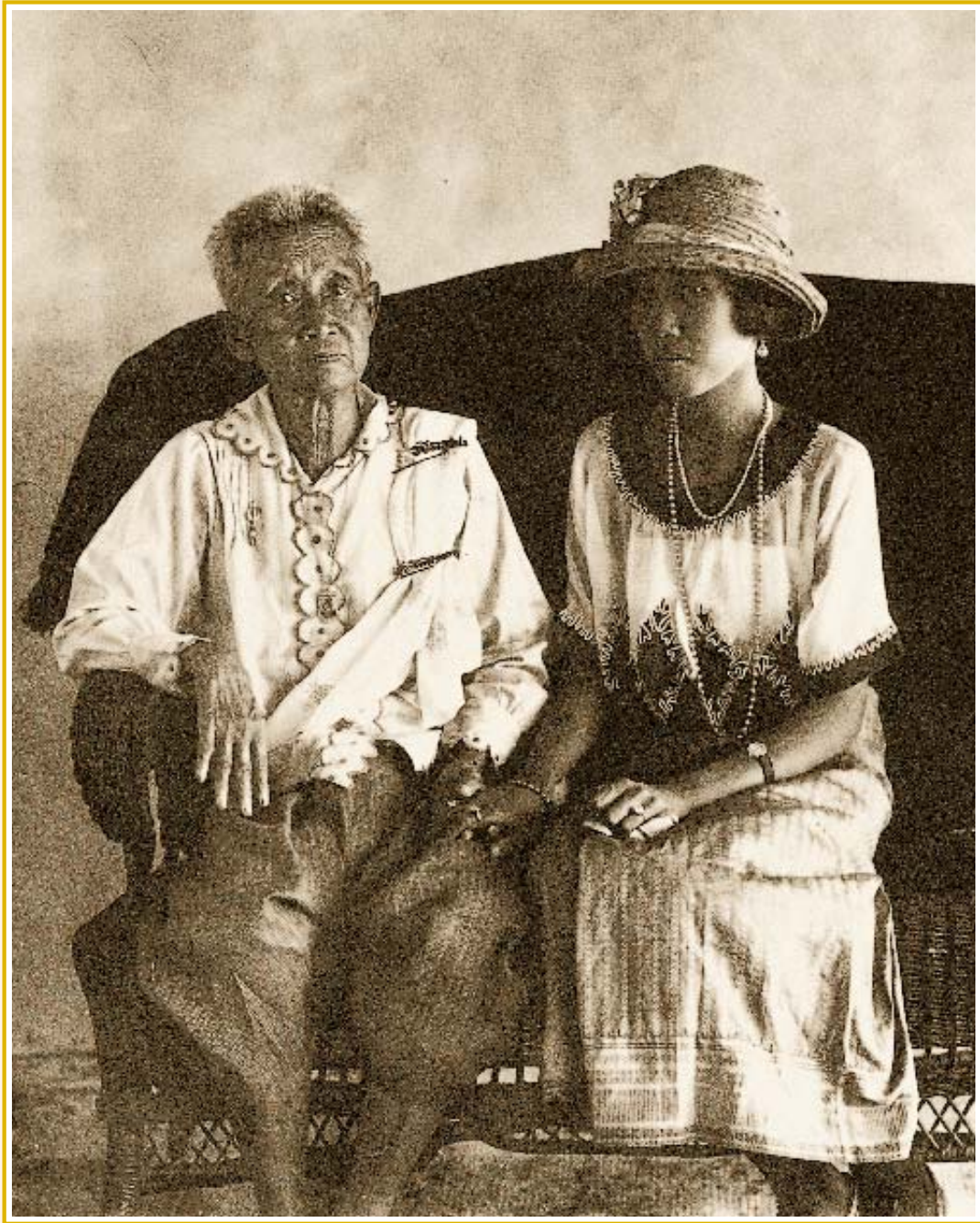
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายร่วมกับพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี (เครือแก้ว อภัยวงศ์)
ในฉลองพระองค์แบบตะวันตก ในพิธีบรมราชาภิเษกสมรส

● ราชพัสดรรากนรีสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรรากนรี ๒๙๕ ❀

พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประพาสสิงคโปร์และบีนัง พ.ศ. ๒๔๖๗ ทรงพระภูษาจีนเชิงยก ฉลองพระองค์ยาวถึงพระขานู มีสายคาดรอบบั้นพระองค์ ทรงถุงเท้าไม่ปักลวดลาย ฉลองพระบาทล้นสูงหุ้มล้น

พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระมาลา ตามเสด็จฯ ประพาสต่างประเทศ ทรงพระภูษาชั้นลายทางต่อเชิงจก ฉลองพระองค์คอกว้าง แขนสั้น ทรงฉายคู่กับท้าวศรีสุนทรนาฏ (แก้ว พนมวัน)

● ราชพัสดรรากนริรมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรรากนริรมัย ๒๔๙๗ ✨

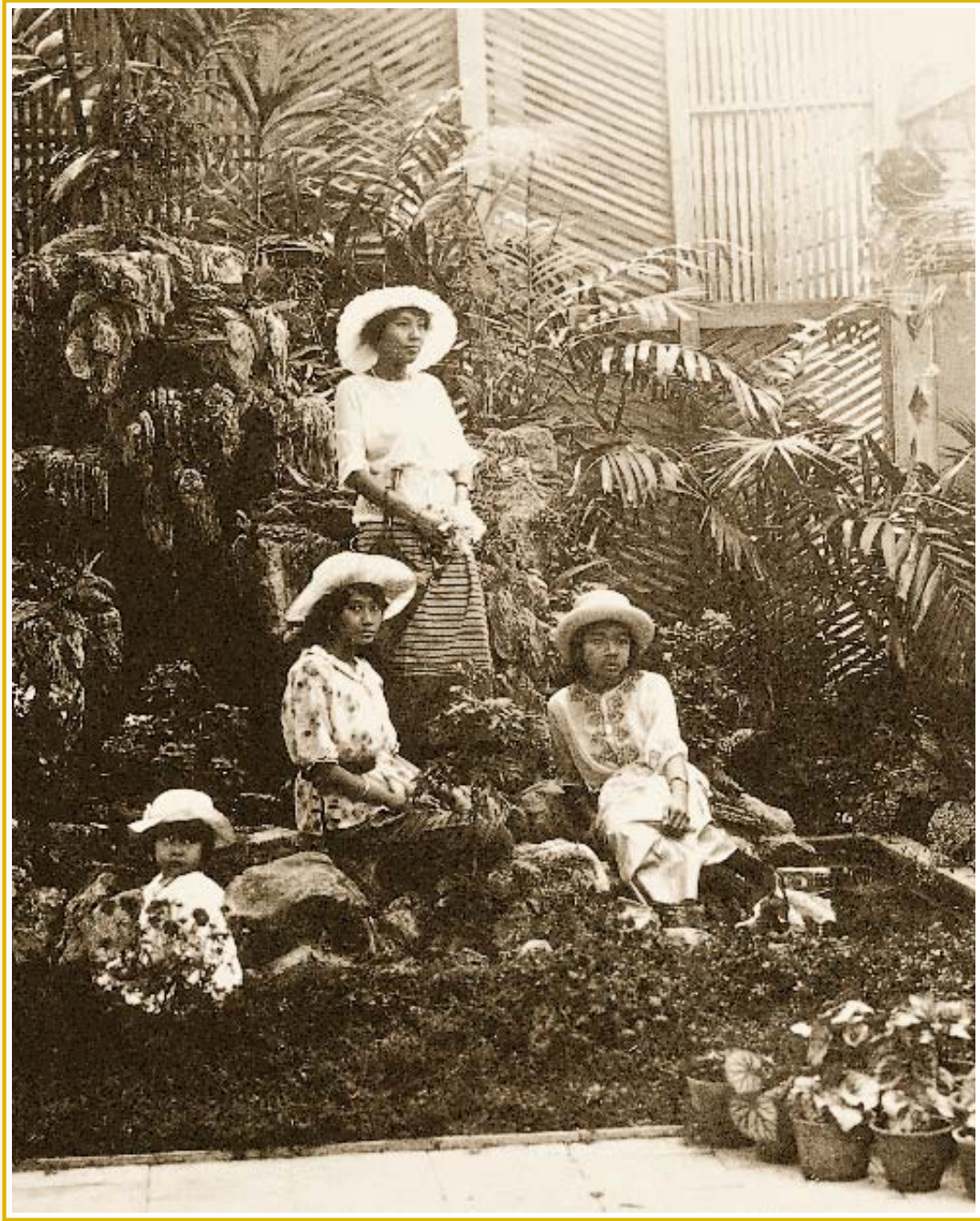
พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในฉลองพระองค์แบบตะวันตก

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพยนิกา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระภูษาชั้นเชิงจาก ฉลองพระองค์ผ้าโปร่ง ยาวคลุมพระโสณี คลุมพระองค์ด้วยผ้าลูกไม้ยาวตั้งแต่พระเศียรถึงข้อพระบาท

● ราชพัสดรรากนริษสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชพัสดรรากนริ ๒๙๙๙ ✨

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา ทรงพระมาลา ทรงพระภูษาชั้นลายขวาง ฉลองพระองค์คอกกลมกว้าง ด้วยว
มีสายรัดพระองค์ แขนเสื้อยาวเสมอกอก

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา ไว้พระเกศาบ๊อบ ทรงพระภูษาจีนจก ฉลองพระองค์ยาว ทับด้วยเสื้อคลุมยาว
คอรบายขนนก สวมถุงพระหัตถ์ที่พระหัตถ์ขวา และถอดอีกข้างหนึ่งถือไว้ที่พระหัตถ์ซ้าย

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

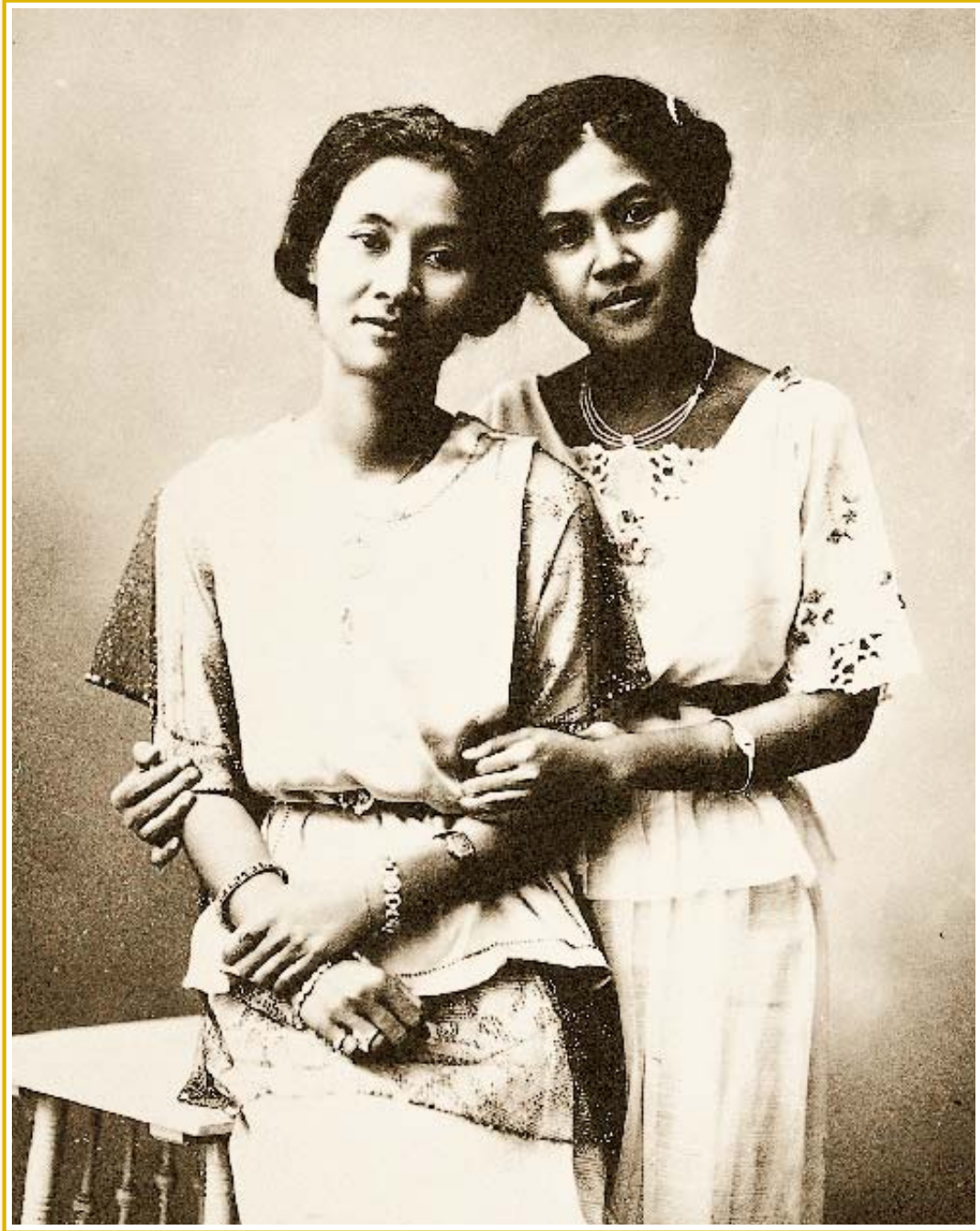

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามลีนีนพดารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรศักินญา วัพระเกศาบ็อบ พระภูษาชั้น ฉลองพระองค์คอกว้าง
แขนยาวเสมอศอก ทรงใช้แพรพันรอบบั้นพระองค์ ทรงสร้อยไข่มุกตามความนิยม

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัมพันตรีปชา พระเกศาบ็อบ ฉลองพระองค์คอกกลม แขนสั้น
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทิพาลังการ ทรงฉลองพระองค์ด้วยยาว ทับชั้นเชิงจก

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัมพันตริปิชา และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทิพยาลังการ ฉลองพระองค์แบบตะวันตก ซึ่งยาวคลุมผ้าซิ่น

**พระราชโอรสและพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ประทับยืนจากซ้าย**

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร (ต้นราชสกุลรังสิต)
๒. สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก (ต้นราชสกุลมหิตล)
๓. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศร์ (ต้นราชสกุลยุคล)
๔. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
๕. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต (ต้นราชสกุลบริพัตร)
๖. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน (ต้นราชสกุลฉัตรไชย)
๗. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลฉวีเฉลิมลาภ กรมหลวงสิงหนทวิกรมเกรียงไกร (ต้นราชสกุลจุลฉวี)

จากซ้าย แถวกลาง

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศศิพงษ์ประไพ
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประเวศราสมัย
๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุวพักตร์วิไลพรณ์
๔. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุฑาทรีตนราชกุมารี
๕. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทองเขตต์คดีนารี
๖. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิศมัยพิมลสถิตย์

จากซ้าย แถวหน้า

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัมพันตรีปชา
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเหมวดี
๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวาปีนุชบากร
๔. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

“...ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นสมเด็จพระบรมราชินีตามแบบสากล คือ ปฏิบัติ
พระองค์เป็น “สุภาพสตรีหมายเลขหนึ่ง” ของประเทศสยามมากกว่าการวาง
พระองค์เป็น “นางกษัตริย์” ตามวิถีแบบจารีต จะเห็นได้จากพระราชนิยมในการ
ทรงฉลองพระองค์แบบสากลที่เรียบง่ายแต่สง่างามเหมาะสมแก่กาลสมัย...”

จาก “พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี :
พระคู่ขวัญกับวิถีใหม่ในราชสำนักสยาม” ของ ดินาร์ บุณยธรรม

บทที่ ๑๘

ราชพิธีสถาปนา รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สตรีในราชสำนักและสตรีทั่วไป แต่งกายคล้ายสตรีชาวตะวันตกมากขึ้น นิยมนุ่งผ้าถุงสำเร็จ กล่าวคือ เป็นผ้าถุงที่ตัดเย็บให้ กระชับพอดีกับเอวโดยใช้ตะขอหรือกระดุมเกี่ยว เลื้อยที่สวมมีลักษณะหลวม ไม่เข้ารูป ลำตัวยาว แขนสั้นหรือไม่มีแขน ตกแต่งด้วยแถบริบบิ้นและระบายแบบตะวันตก ไม่นิยมสะพายแพรปัก แต่นิยมสวมสร้อยยาว ปล้อยพมยาวแต่ไม่ประป่า และเริ่มนิยมตัดเป็นลอน อันเป็นผลจาก อิทธิพลตะวันตกที่แพร่หลายอย่างมากในยุคนั้น กอปรกับภาพยนตร์ต่างประเทศที่นำมาฉาย เผยแพร่ในช่วงต้นรัชสมัยเป็นที่นิยมขึ้นมาเป็นลำดับ จนมีอิทธิพลในด้านนำแฟชั่นมาสู่ ประชาชนคนไทยด้วยการที่สตรีหันมานุ่งกระโปรง รวมทั้งสุภาพบุรุษเริ่มนุ่งกางเกงกันบ้าง ประปรายในหมู่ข้าราชการ วังสังคมชั้นสูง ตามสมัยนิยม

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ รัฐบาลในยุคนั้นมีบทบาทต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งรวมถึงการแต่งกายของสตรีด้วย ได้มีการเปลี่ยนแปลงประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างให้สอดคล้องกับการปกครองระบอบใหม่ และให้เหมาะสมกับกาลสมัย เช่น การบังคับให้สวมหมวกในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เรียกว่ายุค “มาลानำไทย” ต่อเมื่อรัฐบาลชุดนี้หมดอำนาจการบังคับให้สวมหมวกได้เล็กน้อยโดยปริยาย

การแต่งกายได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปโดยลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๗) ได้มุ่งส่งเสริมวัฒนธรรมในด้านต่างๆ และมีการเปลี่ยนแปลงมากมายหลายอย่าง โดยพยายามให้วัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติ มีการออกพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกาและประกาศต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องการแต่งกายของชาวไทยหลายฉบับ ตลอดจนคำแนะนำในด้านการแต่งกาย รวมทั้งการประกาศห้ามผู้แต่งกายไม่เหมาะสมปรากฏตัวในที่สาธารณะ

ดังเช่นพระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมซึ่งประชาชนชาวไทยจักต้องปฏิบัติตาม พุทธศักราช ๒๔๘๔ และพระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๕ ความว่า

ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●

กักรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

“ชาวไทยจักต้องรักษาเกียรติของประเทศชาติในที่สาธารณะสถาน หรือที่ปรากฏแก่สาธารณชนภายในเขตเทศบาล ห้ามมิให้แต่งกายในทำนองที่จะทำให้เกิดเกียรติของประเทศชาติเสื่อมเสียไป เช่น นุ่งผ้าหัยกรั้ง นุ่งแต่กางเกงใน นุ่งกางเกงชนิดสำหรับใส่นอน นุ่งผ้าขาวม้า หรือไม่สวมเสื้อ หรือสตรีสวมแต่เสื้อชั้นใน หรือมีแต่ผ้าคาดอก เป็นต้น แต่การแต่งกายตามความนิยมอันสุภาพ ณ สถานที่ตากอากาศ สถานที่อาบน้ำ หรือเพื่อเล่นกีฬา หรือตามความจำเป็นในการประกอบกิจการงานนั้น ให้แต่งได้ตามควรแก่เวลาและสถานที่”

แม้ว่าจะมีการนุ่งกระโปรงกันบ้างประปราย แต่ส่วนมากก็ยังนิยมนุ่งโจงกระเบนอยู่ รัฐบาลจึงได้วิงวอนให้สตรีไทยเปลี่ยนแปลงการแต่งกายให้สมกับเป็นอารยประเทศ โดยให้สตรีไทยทุกคนไว้ผมยาวตามประเพณีนิยมสมัยโบราณหรือตามสมัยนิยมในขณะนั้น เลิกนุ่งโจงกระเบน และเลิกใช้ผ้าคาดอก หรือเปลือยกายท่อนบน ให้เปลี่ยนมาใช้ผ้าถุงอย่างสมัยโบราณหรือสมัยนิยมในขณะนั้น และสวมเสื้อแทน ต่อมาได้ขอร้องให้สตรีไทยสวมหมวกนุ่งกระโปรง และสวมรองเท้า

รัฐบาลได้พยายามชี้ให้ประชาชนเห็นว่า การแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อยจะมีส่วนช่วย รัฐบาลในการส่งเสริมวัฒนธรรมและสร้างชาติ ทั้งยังได้กำหนดเครื่องแต่งกายเพื่อเป็นแนวทางให้ประชาชนปฏิบัติตามนี้ โดยแบ่งเป็น ๓ ประเภท

๑. เครื่องแต่งกายธรรมดา ได้แก่ เครื่องแต่งกายซึ่งตามปกติใช้ในที่ชุมนุมชนหรือสาธารณชน
 ๒. เครื่องแต่งกายตามโอกาส ได้แก่ เครื่องแต่งกายซึ่งใช้ในการกีฬาหรือสังคมตามควรแก่กาลเทศะ
 ๓. เครื่องแต่งกายไปทำงาน
 - ก. ทำงานทั่วไป ได้แก่ เครื่องแต่งกายซึ่งใช้ประกอบการงานอาชีพตามปกติ
 - ข. ทำงานเฉพาะ ได้แก่ เครื่องแต่งกายซึ่งใช้ประกอบการงานอาชีพบางชนิด
- โดยให้มีลักษณะเหมาะสมแก่สถานที่และกิจการงานนั้นๆ ทั้งนี้ รวมถึงเครื่องแบบซึ่งทางราชการหรือองค์การอื่นนั้นๆ ได้กำหนดไว้

นอกจากนี้ยังได้กำหนดลักษณะหมวกของสตรีไทยว่า ควรเป็นหมวกที่ทำด้วยฟาง ผ้าแพร ลักหลาด ไบลานหรือไม้สานก็ได้ และไม่ควรมีหมวกที่ทำด้วยวัสดุแวววาวในเวลาเช้าหรือกลางวัน สีของหมวกควรกลมกลืนกับสีของเสื้อผ้า ลักษณะของหมวกต้องไม่มีลักษณะเป็นหมวกชายหาคด หมวกใส่นอน หมวกผู้ชายหรือสายรัดคางอย่างเด็กๆ ส่วนกระเป๋าคือของสตรีนั้นควรให้เข้าชุดกับเสื้อผ้า หรือรองเท้า หรือหมวก หรือเข็มขัด ไม่ควรมีวัสดุแวววาวหรือมีสีเงิน สีทอง ยกเว้นในงานราตรีสโมสร งานพระราชพิธี เป็นต้น

สรุปได้ว่า การแต่งกายของสตรีในสมัยนี้จะสวมหมวก สวมรองเท้า ถุงเท้า (จะใช้หรือไม่ใช้ก็ได้) สวมเสื้อ นุ่งผ้าถุงหรือกระโปรง ซึ่งอาจจะเป็นชิ้นเดียวกันหรือ ๒ ชิ้นแยกจากกันก็ได้ แต่ในระยะแรกยังคงนิยมผ้าถุงกันอยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อรัฐบาลได้ขอร้องให้นุ่งกระโปรง กอปรกับอิทธิพลจากตะวันตกในหลายๆ ด้าน ทำให้สตรีไทยหันไปนิยมการนุ่งกระโปรงตามอย่างสากลกันมากขึ้นดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

การสวมหมวกและนุ่งกระโปรงภายหลังเป็นเรื่องบังคับ ผู้ใดฝ่าฝืนต้องถูกปรับ ในช่วงนั้นสตรีในราชสำนักรวมทั้งสตรีทั่วไปเริ่มหันมานุ่งผ้าถุงหรือกระโปรงกันอย่างแพร่หลายและสวมหมวกกันทั่วทั้งเมือง

● ราชพิธีสารภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
กึ่งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

นอกจากนั้น รัฐบาลได้กำหนดความหมายของเครื่องแบบแต่งกายแบบต่างๆ ไว้ด้วย ดังนี้

เครื่องแบบเต็มยศ หมายถึง เครื่องแต่งกายที่ใช้ในโอกาสที่เป็นงานพระราชพิธี รัฐพิธี หรืองานสโมสรสันนิบาตใดๆ ซึ่งมีหมายกำหนดการ คำสั่ง ระเบียบแบบแผนให้แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สวมสายสะพาย ตามหมายกำหนดการ เครื่องราชอิสริยาภรณ์

เครื่องแบบครึ่งยศ หมายถึง เครื่องแต่งกายซึ่งต้องใช้ในโอกาสที่เป็นงานพระราชพิธี รัฐพิธี หรืองานสโมสรสันนิบาตใดๆ ซึ่งมีหมายกำหนดการ คำสั่ง หรือระเบียบแบบแผนให้แต่งเครื่องแบบครึ่งยศ ประดับเหรียญตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ไม่ต้องสวมสายสะพาย (ผู้ที่ไม่มีสายสะพายต้องติดเหรียญตราด้วยเช่นเดียวกับเครื่องแบบเต็มยศ)

เครื่องแบบปกติ หมายถึง เครื่องแต่งกายซึ่งต้องใช้ในโอกาสที่เป็นงานพระราชพิธี รัฐพิธี หรืองานสโมสรสันนิบาตใดๆ ซึ่งมีหมายกำหนดการ คำสั่ง หรือระเบียบแบบแผน หรือ คำชักชวนให้แต่งเครื่องแบบปกติ (ติดแถบเครื่องราชอิสริยาภรณ์)

เครื่องแต่งกายราตรีสโมสร หมายถึง เครื่องแต่งกายต้องใช้สำหรับงานพระราชพิธี หรืองานสโมสรสันนิบาตใดๆ ซึ่งต้องมีหมายประกาศ คำสั่ง ระเบียบแบบแผน หรือ คำชักชวนให้แต่งเครื่องราตรีสโมสร (ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ขนาดย่อ)

เครื่องแต่งกายไว้ทุกข์ หมายถึง เครื่องแต่งกายต้องใช้สำหรับงานพระราชพิธี รัฐพิธี หรืองานที่มีหมายกำหนดการ คำสั่ง ระเบียบแบบแผน หรือคำชักชวนให้แต่งกายไว้ทุกข์

เครื่องแต่งกายธรรมดา หมายถึง เครื่องแต่งกายประจำวัน ซึ่งใช้สำหรับไปในที่ชุมนุมหรือสาธารณสถานในโอกาสที่ไม่ใช่งานพระราชพิธี หรือรัฐพิธี

เครื่องแต่งกายแบบไทย โดยเฉพาะสตรี หมายถึง การนุ่งผ้าซิ่น และสวมเสื้อซึ่งอาจใช้วัดดูอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้

๑. วัตถุที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย
๒. วัตถุที่มีลวดลายอย่างไทย หรือประดิษฐ์ให้มีลักษณะอย่างไทย

เครื่องแต่งกายแบบสากลสำหรับสุภาพสตรี หมายถึง การสวมเสื้อ กระโปรง จะเป็นชิ้นเดียวกันหรือมากกว่านั้นก็ได้

เฉพาะสตรีนั้น เครื่องแต่งกายสำหรับงานพระราชพิธี หรือรัฐพิธี ให้แต่งกายแบบไทย นุ่งซิ่นยกยาวถึงข้อเท้า เสื้อที่เหมาะสมกับพ้านุ่ง (ถ้าเป็นเวลาเช้าหรือกลางวันไม่ควรใช้แบบที่เปิดคอกว้างนัก ถ้าเป็นเวลาบ่ายหรือกลางคืนจะเปิดกว้างหน่อยก็ได้ ไม่ควรสวมเสื้อไม่มีไหล่หรือแขนเล็กจนเกินไป) สวมถุงเท้ายาว รองเท้าส้นสูง (สีทอง สีเงิน ตาดตัวน แพร หรือหนังกลับ ขลิบทอง ขลิบเงินก็ได้) กระเป๋าทึบขนาดย่อมที่เข้ากับเครื่องแต่งกาย (สีทอง สีเงิน หรือสีแวววาว เช่น ทำด้วยลูกปัด หรือดันทันก็ได้) ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ผู้ที่ได้รับพระราชทานสายสะพาย ต้องสวมสายสะพายตามกำหนดการ สตรีที่เป็นข้าราชการ แต่งเครื่องแบบตามที่ทางราชการกำหนดไว้

เครื่องแต่งกายครึ่งยศ สำหรับงานพระราชพิธี หรือรัฐพิธี มีลักษณะเหมือนเครื่องแต่งกายเต็มยศ แต่ไม่สวมสายสะพาย

เครื่องแต่งกายปกติ สำหรับงานพระราชพิธี หรือรัฐพิธี ก็มีลักษณะเหมือนเครื่องแต่งกายเต็มยศ แต่ไม่ใช่วัตถุที่เป็นเงินทองแวววาวมากเหมือนเครื่องแต่งกายเต็มยศ และไม่ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

เครื่องแต่งกายราตรีสโมสร สำหรับงานพระราชพิธี หรือรัฐพิธี ให้แต่งอนุโลมตามแบบเครื่องแต่งกายเต็มยศ หรือครึ่งยศ หรือสากลนิยม ซึ่งอาจเปิดไหล่ก็ได้

เครื่องแต่งกายไว้ทุกข์ ให้แต่งสีดำล้วน อนุโลมตามแบบเครื่องแต่งกายเต็มยศ ครึ่งยศ หรือปกติ แต่ไม่ใช่วัตถุแวววาว หรือเงินทองเลย ไม่ประดับอาภรณ์ทุกชนิดมากเกินไป เฉพาะอย่างยิ่งอาภรณ์ที่เป็นสี (ในฐานะญาติสนิทใช้สีขาว ผู้อื่นใช้สีสุภาพ การใช้ชุดสีดำเป็นชุดไว้ทุกข์นั้น เริ่มขึ้นในรัชกาลที่ ๘)

● ราชพิธีสารภรณ์รับสมัญพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรับสมัญพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์เต็มยศ ทรงมงกุฎ พระภูษาจีบ
หน้านางด้วยผ้ายกทอง ไร่ชายพกแบบโบราณและจับจีบชายผ้าที่เหลือจากหน้านางทิ้งไว้ด้านข้าง ทรงหมสไบ ๒ ชายด้วยผ้าโปร่งลาย
พรรณพฤกษา คาดสายรัดพระองค์ พระบันเหน่งประดับอัญมณี ทรงสายสะพายและสร้อยพระคอเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ทรงถุงพระบาทเรียบ และฉลองพระบาทส้นสูงหุ้มส้น

ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงฉายพระรูปพร้อมเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศราชูปโภค อันประกอบด้วย พานพระศรีทองคำลงยา หีบพระศรีทองคำลงยาพร้อมพานรอง พระสุพรรณศรีทองคำลงยา ชั้นสรงพระพักตร์ทองคำลงยา พร้อมคลุมบั๊ว กาน้ำทองคำลงยา ชั้นน้ำพระสุธารสเย็น พร้อมจอกกลอยทองคำลงยา

- ราชพิธีตราครุฑรับสมัญพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรับสมัญพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ไว้พระเกศาบ๊อบ ฉลองพระองค์สีสากลายาวคลุมพระชานู คอกกว้าง ไม่มีแขน ตกแต่ง
ชายฉลองพระองค์รูปโบว์ ทั้งชายประดับเข็มกลัด ทรงสร้อยพระคอไข่มุก ทรงถุงพระบาทเรียบ ทรงฉลองพระบาทสันสูงหุ้มส้น

ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ใต้พระเกศาบ็อบ ฉลองพระองค์ชุดสากลยาวคลุมพระชานู คอแหลมเล็ก ไม่มีแขน ทรงสะพายแพรเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทรงสร้อยพระศอกและเข็มกลัดรูปแบบตามสมัยนิยม

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงประดับตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเข็มกลัดพระปรมาภิไธยย่อ “ปปร.” บนฉลองพระองค์ ทรงสร้อยพระคอไข่มุกหลายสาย

ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

๑ ๒

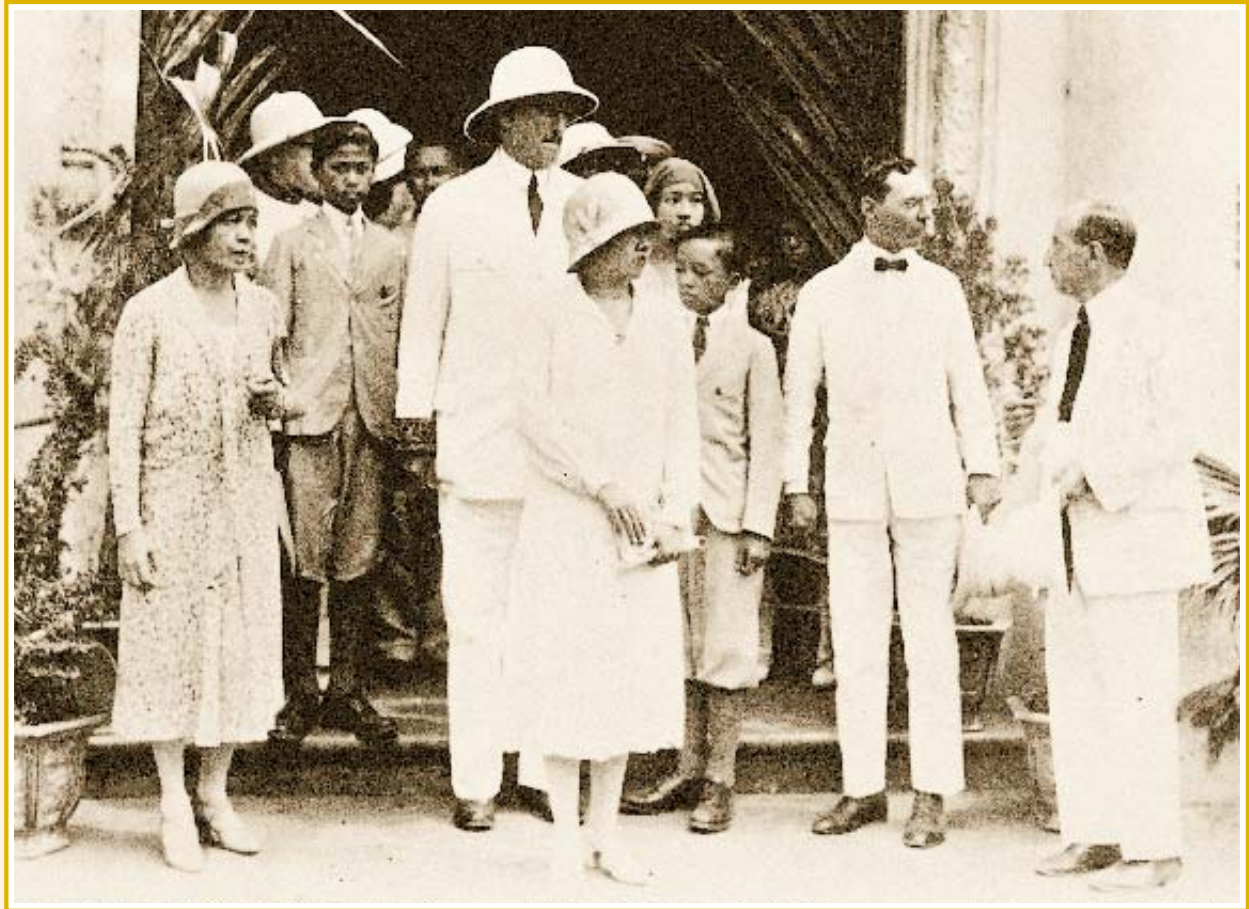
๑. สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ไว้พระเกศาบ๊อบ ฉลองพระองค์ชุดสากลเอวถ่วงคอกกว้างยาวคลุมพระชานุ ทรงสะพายแพรเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทรงสร้อยพระคอไข่มุก
๒. สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ฉลองพระองค์ชุดสากลยาว ทรงประดับสายสะพาย และตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงมงกุฎ ฉลองพระองค์แบบสากลสะพายแพรเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประดับ
เข็มกลัดสองข้างโยงระย้ามุก

ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

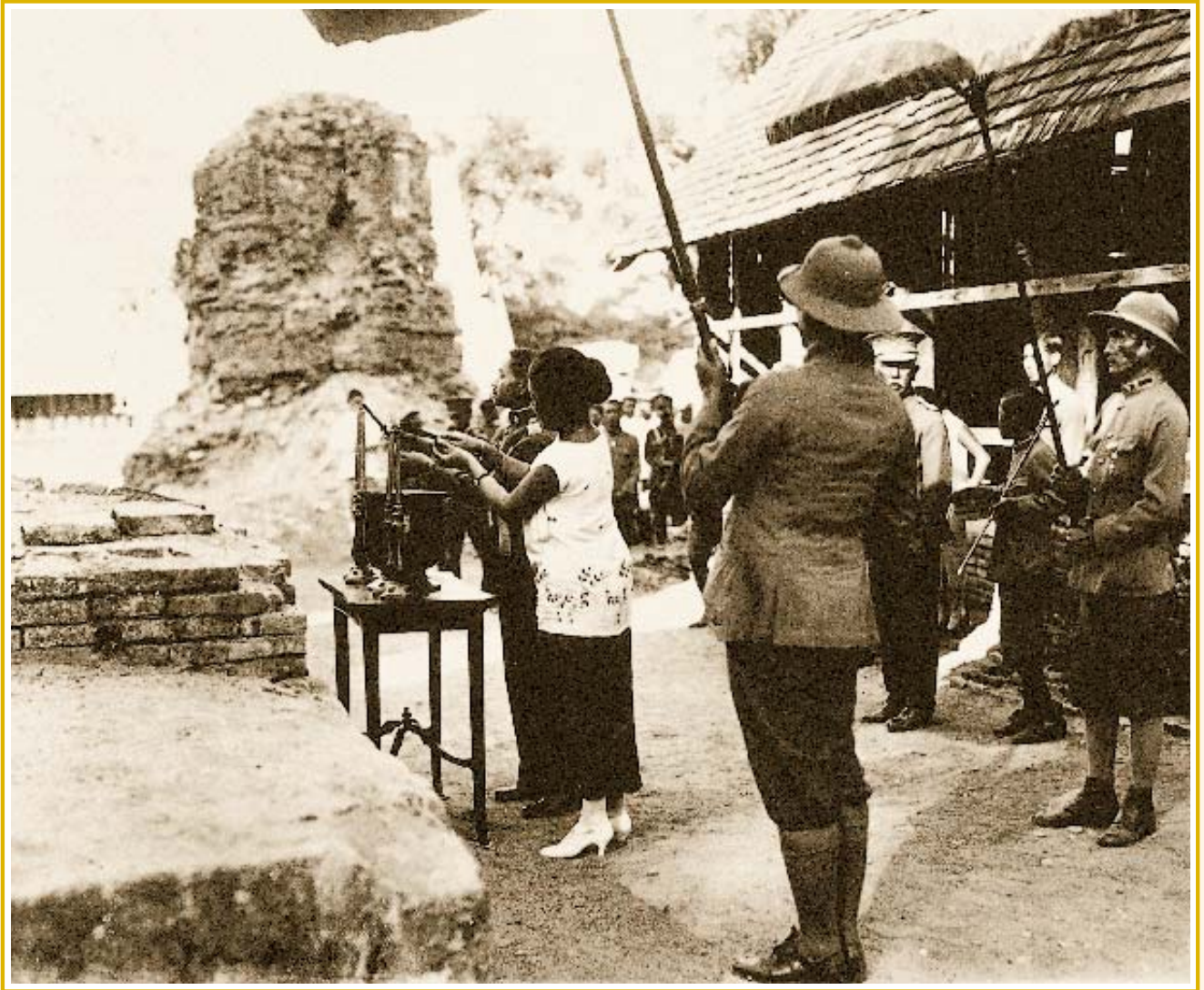
สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จสถานปาสเตอร์ เมืองไซ่ง่อน สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ฉลองพระองค์
แบบตะวันตก ทรงพระมาลา

- ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงฉายที่หน้าทำเนียบผู้ว่าการเมืองไซ่งอน

ราชพัสดารากรณีสภมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
กัธสภมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ที่วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ ฉลองพระองค์แขนในตัว ยาวคลุมพระโสณี ทรงดูพระบาทและฉลองพระบาทสั้นสูงหุ้มส้น

● ราชพัสดารากรนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ต่างประเทศ ทรงฉลองพระองค์แบบตะวันตก

ราชพัสดารากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวประพาสชวา

- ราชพัสดุรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

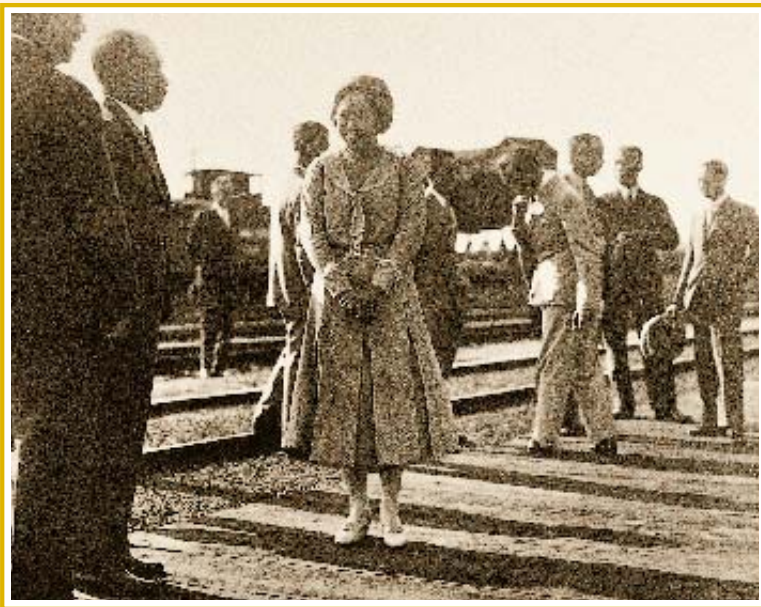
สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ใต้พระเศวตฉัตร ทรงพระภูษาชั้นตัดแบบดุงสำเร็จ ฉลองพระองค์ทกลม ไม่มีแขน
ตัวยาว ซึ่งเป็นแบบที่นิยมในเวลานั้น ทรงฉายร่วมกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระประยูรญาติ และข้าราชการบริพาร

ราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประพาสสหรัฐอเมริกาและแคนาดา

- ราชพัสดารกรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

๑

๒

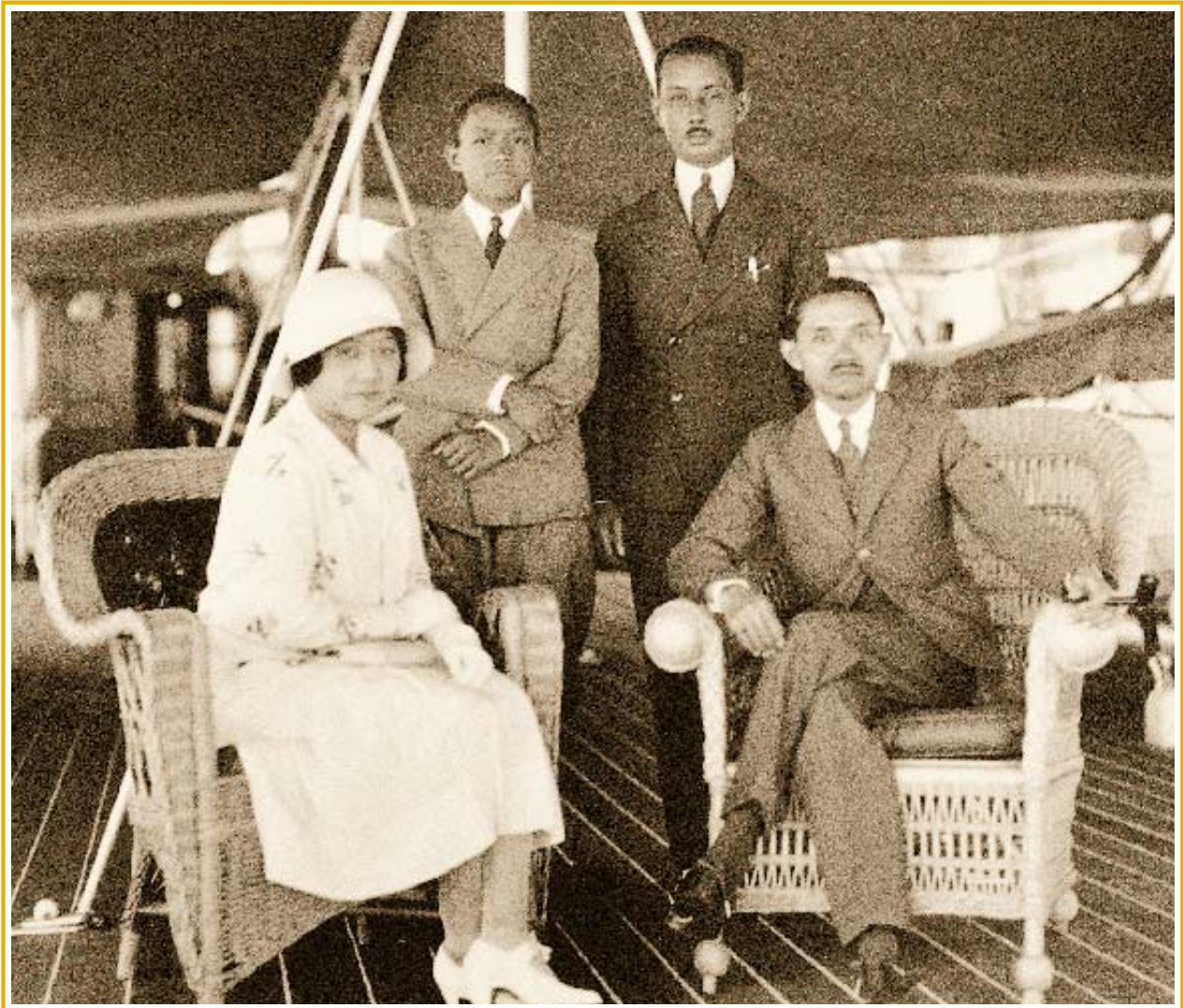
๑. - ๒. สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ขณะเสด็จประพาสสหรัฐอเมริกาและแคนาดา

ราชพัสดารากรณีสภมัยพระบาทสมเด็จพรปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
กิ่งสภมัยพระบาทสมเด็จพรปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

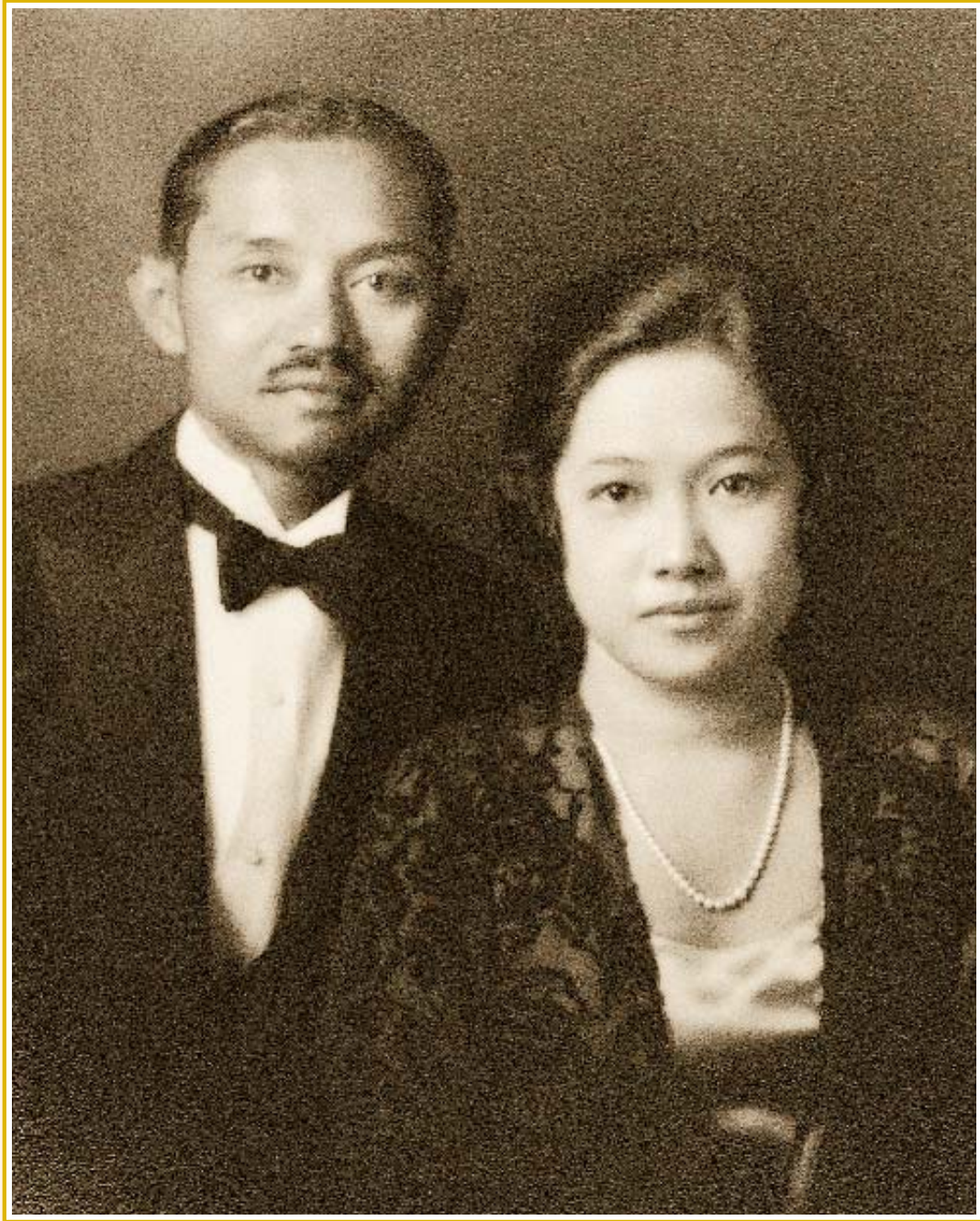
สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประพาสสหรัฐอเมริกา

- ราชพัสดารกรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประพาสต่างประเทศ

ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงฉายร่วมกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างเสด็จประพาสต่างประเทศ

- ราชพัสดารากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

จากซ้าย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัมพันทรีปชา
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอดิสรุริยาภา
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพยนิภา

พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไร่พระเกศาบ๊อบ ทรงพระภูษาขึ้น ฉลองพระองค์ทลวม ไม่มีแขน ด้วยยาว
 คลุมพระโสณี รวบไว้ข้างพระองค์ทั้งชายยาว

ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

จากซ้าย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอดิสร้อยสุริยาภา
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ

ไว้พระเศวตามือบ พระภูษาชั้นยกตัดแบบถุงสำเริง ฉลองพระองค์ตัวทกลม แขนในตัว ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาทสั้นสูงหุ้มสัน
ทรงฉายกับเจ้าจอมมารดาอ่อน

● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา ใต้พระเกศาบ็อบ ด้านหลังเป็นมวย ฉลองพระองค์คอกว้างไม่มีแขน ทรงห้อยจี้
พระปรมาภิไธย จปร. และทรงกลัดเข็มกาชาด

ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทิพยาลังการ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์คอแหลม ทรงสร้อยพระคอสั้น
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิสมัยพิมลสัตย์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์คอกลม กว้าง แขนในตัว สะพายแพรเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประดับเข็มกลัดพระนาม “จุฬาลงกรณ์” และพระปรมาภิไธยย่อ “จปร.” “วปร.” และ “ปปร.”

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศศิพงษ์ประไพ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ฉลองพระองค์คอกว้าง

ราชพัสดารากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

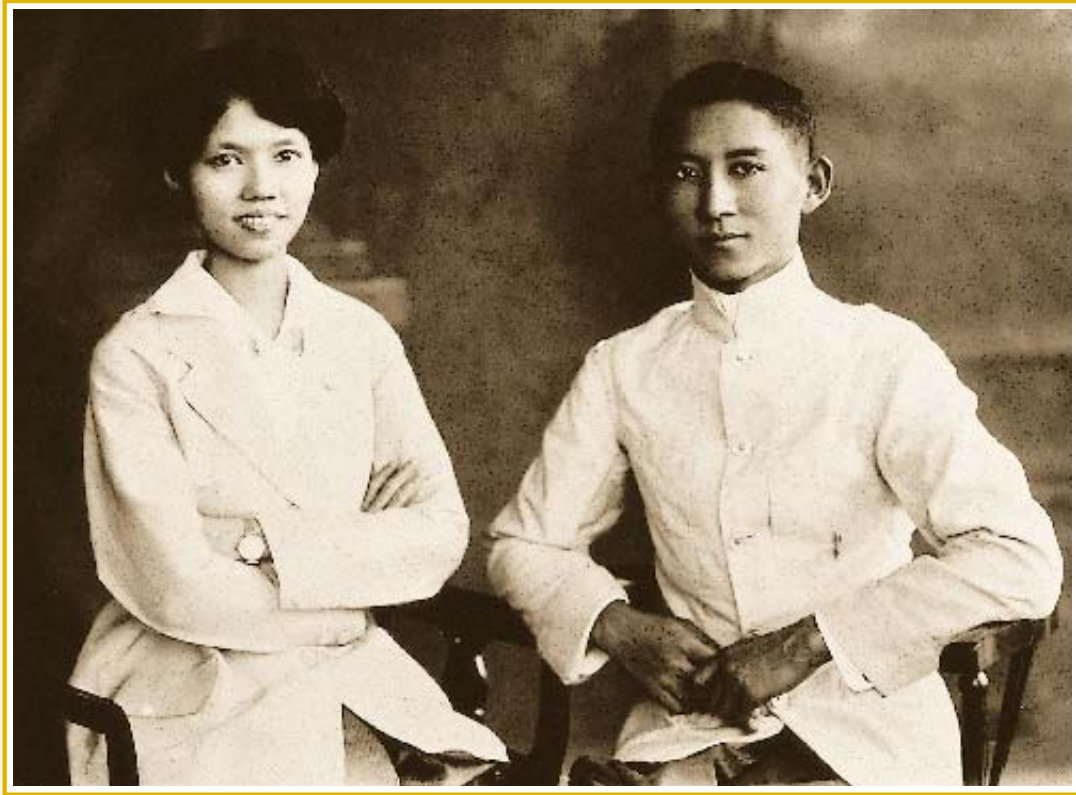
๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภาพรรณพิไล ฉลองพระองค์ทลาวม แขนสั้น
๒. เจ้าจอมเรียม ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สวมเสื้อแขนในตัวคอกกว้างตามสมัยนิยม

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า วัพระเกศาหวิเสยแบบโบราณ ฉลองพระองค์ประดับลูกไม้ คอบิด มีปก ทรงสะพายแพรพิมพ์ลาย ประดับเข็มกาชาด “จปร.”

ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

สมเด็จพระบิดจฉาเจ้า เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ไร่พระเกศาบ็อบ ฉลองพระองค์ทลวม มีปก ทรงฉายร่วมกับพระอนุชา สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก

- ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

๑. สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมมาลมารศรี พระอัครราชเทวี ไวพระเกศาหวิเสย ทรงพระภูษาใจง ฉลองพระองค์ตงด้วยฝ้าลูกไม้ คอปก กลัดเข็มกลัดพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสะพายแพรด้วยฝ้่าพิมพ์ลาย
๒. สมเด็จพระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา ไวพระเกศาหวิเสย ฉลองพระองค์ ตงด้วยฝ้าลูกไม้ คอปก สะพายแพรพิมพ์ลาย ประดับเข็มกลัดพระนาม “จุฬาลงกรณ์” บนพระองส์สาซ้าย

ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
กักรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าฉันทประภา กรมหลวงทิพยรัตน์กิริฎกุลินี ฉลองพระองค์คอปิด กัดเข็มกลัดพระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สะพายแพรเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เข็มกลัดพระปรมาภิไธยย่อ “วปร.” และ เข็มกลัดพระนามอักษรประดิษฐ์
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์ ฉลองพระองค์ผ้าลูกไม้ คอปก ทรงสะพายแพร

● ราชพัสดราภรณ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสไมวดี กรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐ ไว้พระเกศาทวิเศย ทรงพระภูษาโจงด้วยผ้ายก ฉลองพระองค์ตกแต่งด้วยผ้าลูกไม้ คอปิด แขนยาว ทรงสะพายแพรเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประดับเข็มกลัดพระนาม “วชิราวุธ” และพระนามากิโทยย่อ “จปร.” “วปร.” และ “ปปร.”
๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าแชนไซดวง ไว้พระเกศาทวิเศย ฉลองพระองค์ผ้าลูกไม้ คอปก แขนยาว กลัดเข็มกลัดพระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่คอฉลองพระองค์ ทรงสะพายแพรผ้าพิมพ์ลาย

ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
กักรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

เจ้าจอมเต็ม (ท้าวภณฑสารานุรักษ์) ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วัฒนทวีเสย นุ่งโจงด้วยผ้ายก สวมเสื้อผ้าลูกไม้ คอปิด สะพายแพร สวมถุงเท้า และรองเท้าส้นสูงหุ้มส้น

- ราชพัสดารากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรพินท์เพ็ญภาค พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วัพระเกศาหวิเสย
ทรงพระภูษาโจง ฉลองพระองค์ค้อปัด สะพายแพรผ้าพิมพ์ลาย

ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ●
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

เจ้าจอมมารดาอ่อน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้ผมทวิเสย นุ่งโจงด้วยผ้ายก สวมเสื้อคอปก สะพายแพรผ้าพิมพ์ลาย สวมถุงเท้า และรองเท้านุ่งสูงหุ้มส้น

- ราชพัสดารากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

“สำหรับเครื่องแต่งกายชุดไทยซึ่งข้าพเจ้ากะไว้ว่าจะใช้เป็นแบบฉบับในการตามเสด็จครั้งนั้น ข้าพเจ้าได้ขอให้หม่อมหลวงมนีรัตน์ บุนนาค ไปพบกับอาจารย์ผู้ใหญ่ที่มีความรู้ทางประวัติศาสตร์ไทย ให้ช่วยกันค้นคว้าเครื่องแต่งกายแบบไทยสมัยต่างๆ มาดูกัน แล้วให้อูริ สืออำรุง ช่างตัดเสื้อที่ตัดให้ข้าพเจ้ามานานปีช่วยเลือกแบบต่างๆ ที่ได้มาครั้งนั้นมาประสมประเสกกัน จนเกิดมีแบบเสื้อชุดไทยขึ้นหลายชุด แต่ละชุดเหมาะแก่โอกาสและสถานที่”

จาก “ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ” พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

๑๙

บทที่

ราชพิธีสถาปนา รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

การแต่งกายของสุภาพสตรีไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ภายหลังจากที่ได้รับเอาอารยธรรมตะวันตกเข้ามาสู่สังคมแทบทุกด้าน โดยเฉพาะวัฒนธรรมการแต่งกาย ซึ่งมีทั้งลอกเลียนมาทั้งหมดและดัดแปลงบางส่วนผสมผสานกับการแต่งกายดั้งเดิมของไทย โดยเริ่มจากเจ้านายในราชสำนักและผู้มีฐานะก่อน จากนั้นค่อยแพร่หลายออกไปยังราษฎรทั่วไปอย่างกว้างขวาง จนปัจจุบันกล่าวได้ว่าสังคมเมืองรับเอาวัฒนธรรมการแต่งกายของตะวันตกมาใช้ในชีวิตประจำวัน จนเรียกได้ว่าถูกอิทธิพลตะวันตกกลืนหายไปทั้งหมด ไม่มีเครื่องแต่งกายที่เป็นแบบฉบับประจำชาติเหมือนเครื่องแต่งกายของบางประเทศในภูมิภาคนี้ ดังนั้นในการตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเยือน ๑๕ ประเทศในทวีปอเมริกาและยุโรป ในพุทธศักราช ๒๕๐๓ ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระองค์จึงทรงมีพระราชดำริให้คิด

แบบเครื่องแต่งกายประจำชาติขึ้น โดยประยุกต์มาจากการแต่งกายของสุภาพสตรีไทยสมัยโบราณ

สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิหลายฝ่ายค้นหารูปพระมหาลีในพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลก่อนๆ ที่มีอยู่ในพระบรมมหาราชวังและวังเจ้านายพระองค์อื่นๆ มาศึกษาเป็นข้อมูล เพื่อสร้างเครื่องแต่งกายประจำชาติที่เหมาะสมจนเกิดเป็น “ชุดไทยพระราชนิยม” ที่ก่อปรไปด้วยความงดงามขึ้นมาในที่สุด

พระราชดำริดังกล่าวนี้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือเรื่องความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการว่า

“...สมเด็จพระพันวัสสาทรงพระภูษาเยียรบับจีบ สายรัดพระองค์หัวก็เป็นทอง ผิงเพชร ทรงฉลองพระองค์พระกรยาว มองผาดๆ เห็นคอฉลองพระองค์ตั้งสูงคล้ายเสื้อราชปะแตนของผู้ชายสมัยนั้น ทรงสะพักเป็นสไปบักทับฉลองพระองค์ ครั้นดูให้เก่าไปกว่าสมัยรัชกาลที่ ๕ ตอนต้นและตอนกลางแผ่นดิน ไปจนถึงสมัยสมเด็จพระเทพฯ ในรัชกาลที่ ๔ ก็เห็นว่าทรงพระภูษาจีบผ้าเขียนทอง หรือไม่ก็ทรงผ้าเยียรบับอย่างผ้าทรงของสมเด็จพระพันวัสสา ทรงสายรัดพระองค์ทองหัวผิงเพชรเช่นเดียวกัน ทรงสะพักปักทับแพรจีบ ไม่ได้ทรงฉลองพระองค์ครั้นดูให้ใหม่กว่าสมัยรัชกาลที่ ๔ และที่ ๕ มาถึงรัชกาลที่ ๖ แบบพระวรวงศ์ัญญา ก็คือ ทรงผ้าขึ้นป้าย ส่วนฉลองพระองค์ตามแบบฝรั่งสมัยหลังสงครามโลกครั้งแรก ซึ่งถ้าจะนำมาใช้สมัยนี้ก็ดูไม่เหมาะ ดีไม่ดีหนังสือพิมพ์ต่างประเทศก็จะวิจารณ์กันยุ่งใหญ่ว่าเสื้อประจำชาติไทยที่พระราชินีทรงนี้แบบไหนกันแน่หนอฝรั่งก็ไม่ใช้ไทยก็ไม่เชิง

สำหรับเครื่องแต่งกายชุดไทยซึ่งข้าพเจ้าจะไว้ว่าเป็นแบบฉบับในการตามเสด็จครั้งนั้นข้าพเจ้าได้ขอให้หม่อมหลวงมนีรัตน์ บุณนาค ไปพบกับอาจารย์ผู้ใหญ่ที่มีความรู้ทางประวัติศาสตร์ไทยให้ช่วยกันค้นคว้าเครื่องแต่งกายแบบไทยสมัยต่างๆ มาดูกัน แล้วให้อุไรลืออรุณ ช่างตัดเสื้อที่ตัดให้ข้าพเจ้ามานานปีช่วยเลือกแบบต่างๆ ที่ได้มาในครั้งนั้นมาประสมประเสกกันจนเกิดมีแบบเสื้อชุดไทยขึ้นหลายชุด แต่ละชุดเหมาะแก่โอกาสและสถานที่ โดยเฉพาะผ้าขึ้นและเสื้อแขนกระบอกทำด้วยผ้าไหมของเราเองเป็นที่นิยมชมชอบของชาวต่างประเทศเพราะเป็นแบบที่เรียบง่าย ไม่ล้าสมัยง่าย ๆ เดียวนี้ผู้หญิงไทยก็นิยมใช้แบบเหล่านี้มากขึ้นทุกที จนกระทั่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายในต่างประเทศ ในที่สุดก็กลายเป็นเครื่องแต่งกายประจำชาติไปแล้ว” (พระราชนิพนธ์ “ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ” เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๓ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๑๑)

ชุดไทยพระราชนิยมในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ มีชื่อตามพระที่นั่งและพระตำหนักในพระบรมมหาราชวังและพระราชวังดุสิต ดังนี้

๑. ชุดไทยเรือนต้น

เป็นชุดไทยแบบลำลอง ขึ้นใช้ผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมมีลายริ้วตามขวาง หรือตามยาว อาจใช้ผ้าพื้นเกลี้ยงมีเชิง ตัวขึ้นยาวจรดข้อเท้า ป้ายด้านหน้า

สำหรับตัวเสื้อจะใช้สีตามริ้วหรือเชิง สีจะติดกับขึ้นหรือเป็นสีเดียวกันก็ได้ เสื้อจะเป็นคนละท่อนกับขึ้น แขนสามส่วนกว้างพอสบาย ผ่าอก ติดกระดุม ๕ เม็ด คอกกลมตื้น

ชุดไทยเรือนต้นใช้ในโอกาสปกติ และต้องการความสบาย เช่น งานสำคัญทางศาสนา

๒. ชุดไทยจิตรลดา

เป็นชุดไทยพิธีกลางวันใช้ผ้าไหมเกลี้ยง มีเชิงหรือยกดอกทั้งตัว ตัดแบบเสื้อคนละท่อนกับซิ่น เป็นเสื้อแขนยาว ผ่าอก คอกลมมีขอบตั้งน้อยๆ

ส่วนตัวซิ่นยาวจรดข้อเท้า ป้ายด้านหน้า

ชุดไทยจิตรลดาใช้ในงานที่สุภาพบุรุษแต่งกายเต็มยศ และฝ่ายหญิงไม่ต้องประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แต่เนื้อผ้าควรสวยงามเหมาะสมกับโอกาส

๓. ชุดไทยอมรินทร์

เป็นชุดไทยสำหรับงานพิธีตอนค่ำ ใช้ผ้ายกไหมที่แกมทองหรือยกทองทั้งตัว เสื้อคนละท่อนกับซิ่น ตัวเสื้อจะคล้ายกับชุดไทยจิตรลดา แต่กึ่งนุโลมให้สำหรับผู้มีอายุจะใช้เสื้อคอกลมกว้างไม่มีขอบตั้งและแขนสามส่วนได้ สำหรับซิ่นจะนุ่งป้ายด้านข้าง

ชุดไทยอมรินทร์เหมาะสำหรับงานเลี้ยงรับรองและเฉพาะในงานพระราชพิธีงานพระราชพิธีสวนสนาม ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาที่ต้องประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ หรือใช้ในโอกาสพิเศษที่กำหนดให้แต่งกายเต็มยศหรือครึ่งยศ

๔. ชุดไทยบรมพิมาน

เป็นชุดไทยพิธีตอนค่ำใช้เข็มขัด ใช้ผ้ายกไหมหรือยกทองมีเชิงหรือยกทั้งตัวก็ได้ ตัดแบบติดกัน

ซิ่นมีจีบยกข้างหน้ายาวจรดข้อเท้า มีชายพก คาดด้วยเข็มขัด

ตัวเสื้อแขนยาว คอกลม มีขอบตั้งผ่าด้านหลังหรือด้านหน้าก็ได้

ชุดไทยบรมพิมานใช้ในงานเต็มยศและครึ่งยศ เช่น งานพระราชทานเลี้ยงอาหารค่ำอย่างเป็นทางการ

๕. ชุดไทยดุสิต

เป็นชุดผ้ายกไหมหรือยกทอง เช่นเดียวกับชุดไทยอมรินทร์ ชุดไทยบรมพิมานและชุดไทยจักรี

ตัวซิ่นยาว มีจีบยกข้างหน้าและชายพกใช้เข็มขัดไทยคาด

เสื้อของชุดไทยดุสิตนั้นเป็นเสื้อไม่มีแขน คอด้านหน้าและด้านหลังคว้านกว้างและต่ำเล็กน้อย ผ่าด้านหลัง ตัวเสื้อปักเป็นลวดลายอย่างงดงามด้วยสิ่งตกแต่งต่างๆ เช่น ปีกแมลงทับ ไช่มุก เลื่อม ลูกบิด ฯลฯ

ชุดไทยดุสิตใช้สำหรับงานพิธีตอนค่ำเหมาะสำหรับการสวมสายสะพายในพระราชพิธีเต็มยศ

๖. ชุดไทยจักรี

เป็นชุดที่ห่มผ้าสไบ ใช้ผ้ายกมีเชิงหรือผ้ายกทั้งตัว ซึ่งมีจีบยกข้างหน้า มีชายพกคาดด้วยเข็มขัด ท่อนบนจะห่มด้วยผ้าสไบ สามารถที่จะเย็บให้ติดกับชั้นเป็นท่อนเดียวกัน หรือจะมีผ้าสไบห่มต่างหากก็ได้ เผยให้เห็นบ่าข้างหนึ่ง ชายสไบคลุมไหล่ทั้งชายด้านหลัง

ชุดไทยจักรีนี้ใช้ในโอกาสพิเศษที่กำหนดให้แต่งกายเต็มยศช่วงเวลาอากาศไม่เย็นนัก

๗. ชุดไทยจักรพรรดิ

เป็นชุดไทยที่มีลักษณะคล้ายคลึงชุดไทยแบบโบราณชุดหนึ่ง ตัวชั้นใช้ผ้าไหมหรือผ้ายกทอง จีบที่เอว มีชายพกด้านหน้า รองด้วยผ้าห่มแพรจีบที่มีสีติดกับผ้าถุงเป็นชั้นที่หนึ่งก่อน แล้วจึงห่มทับด้วยผ้าสไบปักอย่างสตรีบรรดาศักดิ์สมัยโบราณห่มทับแพรอีกชั้นหนึ่ง อาจสวมสังวาลหรือสร้อยตัวด้วยก็ได้เช่นกันตามความเหมาะสม

ชุดไทยจักรพรรดิสำหรับใช้ในโอกาสพิเศษที่กำหนดให้แต่งกายแบบเต็มยศ หรืองานพระราชทานเลี้ยงตอนค่ำ เช่นเดียวกับชุดไทยจักรี

๘. ชุดไทยศิวาลัย

เป็นชุดไทยที่ใช้ชั้น ลักษณะเดียวกันกับชุดไทยจักรพรรดิ ท่อนบนสวมเสื้อที่ใช้ผ้าสีทองหรือสีที่เหมือนสีผ้า แขนยาว คอกลม ผ่าหลัง เย็บติดกับชั้นคล้ายชุดไทยบรมพิมาน ห่มผ้าปักลายไทยอย่างชุดไทยจักรพรรดิ โดยมีต้องมีแพรจีบรองพื้นก่อน

ใช้สำหรับแต่งเต็มยศในเวลาอากาศค่อนข้างเย็น

นอกจากนี้ยังมีชุดไทยประยุกต์ เป็นชุดที่ดัดแปลงมาจากชุดไทยจักรี นิยมใส่กันแพร่หลาย โดยใช้ผ้ายกมีเชิงหรือยกทั้งตัว นุ่งซิ่นจีบหน้านาง มีชายพก คาดเข็มขัดท่อนบน เป็นเลื้อยคอกลม คอกว่างหรือคอกแหลม ไม่มีแขนเหมือนเลื้อยราตรีปกติ ตัวเลื้อยจะนิยมปักด้วยเครื่องตกแต่งต่างๆ เช่น เลื่อม ลูกปัด อย่างงดงาม สำหรับสุภาพสตรีใช้ในงานสตรีสโมสรหรืองานมงคลสมรส

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นอกจากจะทรงฉลองพระองค์ชุดไทยแบบต่างๆ ได้อย่างงดงามแล้ว ยังทรงนำผ้าไหมไทยไปให้ช่างออกแบบเครื่องแต่งกายที่มีชื่อเสียงระดับโลก เช่น นายปีแอร์ บัลแมง ออกแบบตัดเย็บเป็นฉลองพระองค์แบบตะวันตกตามสากลนิยมได้อย่างสวยงาม จนทรงได้รับการยกย่องว่าทรงเป็นสุภาพสตรีที่แต่งพระวรกายงดงามที่สุดผู้หนึ่งในโลก จากผู้เชี่ยวชาญการออกแบบเครื่องแต่งกายสตรี จำนวน ๒,๐๐๐ คน ซึ่งได้มีมติเมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๓ และพุทธศักราช ๒๕๐๕ ให้ถวายพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ แห่งราชอาณาจักรไทยว่าเป็นสุภาพสตรีที่ทรงแต่งพระวรกายงดงามที่สุดในโลกท่านหนึ่ง ถึง ๒ ปีซ้อน โดยทรงได้รับยกย่องว่าเป็นพระราชินีที่ทรงเข้าพระทัยในการนำเอาผ้าไหมไทยอันงดงามยิ่งมาประดิษฐ์เป็นฉลองพระองค์แบบตะวันตกได้อย่างกลมกลืน งดงาม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์แบบสมัยนิยม ในพระราชพิธีหมั้น ณ สถานเอกอัครราชทูตไทย กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ วันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉายร่วมกับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์แบบสมัยนิยม

● ราชพิธีตราครุฑรับสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งฉลองพระองค์คอบัว
ขณะที่ประทับในต่างประเทศ

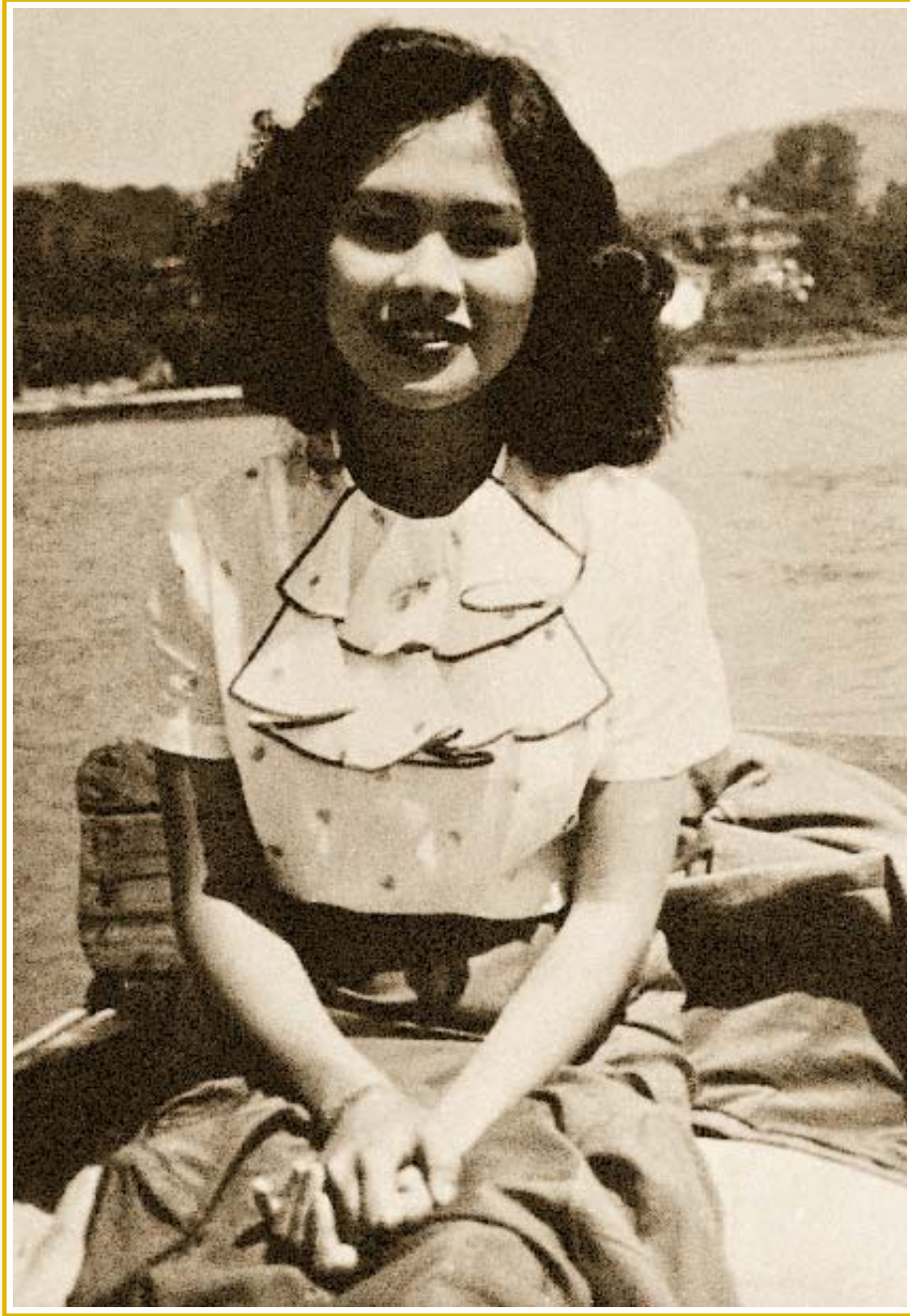
สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงฉายในต่างประเทศ ฉลองพระองค์แบบสมัยนิยม

● ราชพิธีตรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์แบบสมัยนิยม

ราชพัสดุการณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อครั้งทรงเป็นพระคู่หมั้น ฉลองพระองค์แบบสมัยนิยม

● ราชพัสดธาราณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพัสดธาราณ ๓๕๕ ❀

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ขณะทรงเป็นพระคู่หมั้น
ทรงฉลองพระองค์แบบสมัยนิยมตัดเย็บด้วยผ้าไหมไทย ขณะที่ทรงปฏิบัติพระราชกิจ

ราชพัสดุสารภณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ในพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส วันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๓

● ราชพิธีตบรางวัลรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพิธีตบรางวัล ๓๕๗ ✨

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระภูษายาวจรดข้อพระบาท ฉลองพระองค์ก่อตั้ง
แขนยาว ในพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาเฉลิมพระยศสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินี ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมถวัลย-
ราชสมบัติ ในครั้งนั้น สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ทรงชุดไทยประยุกต์ หมสไบสองชาย

● ราชพิธีตราครุฑรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระภูษาขึ้นด้วยผ้ายกยาวจรดข้อพระบาท ฉลองพระองค์ผ้าแพรตัดแบบไทยประยุกต์
คอแหลม ทั้งชายยาวจากพระอังสาทั้ง ๒ ข้าง เป็นสไบสองชาย ทรงสวมสายสะพาย สร้อยพระคอไข่มุกและประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ฉลองพระบาททอง

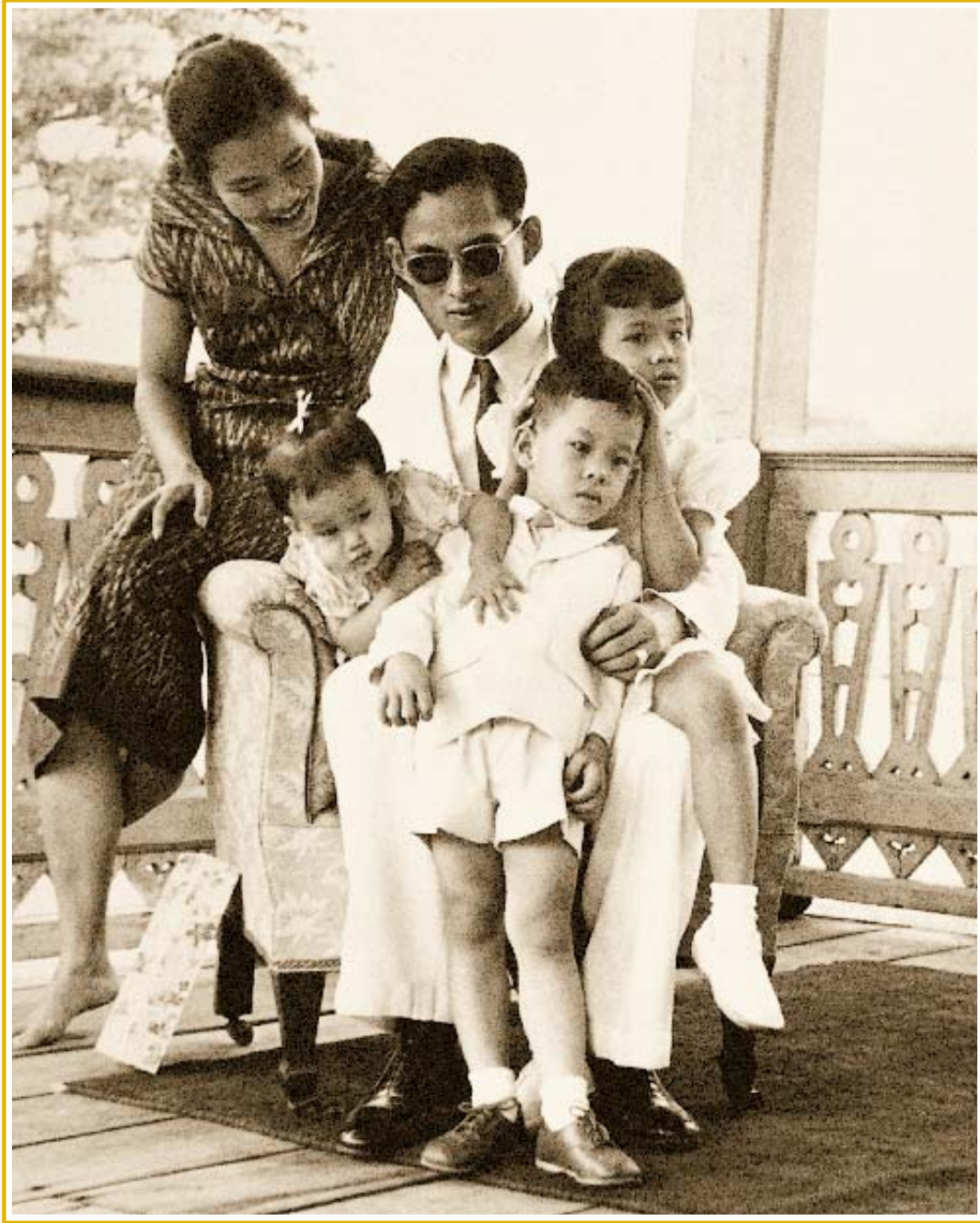

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ในพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร พระราชพิธีบรมราชาภิเษก สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ทรงพระภูษาขึ้นด้วยผ้าไหมยกยาวจรดข้อพระบาท ฉลองพระองค์ผ้าไหม คอแหลมแขนสั้น

● ราชพิธีตรากรณรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์แบบสมัยนิยม ทรงฉายร่วมกับทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี พระราชธิดาพระองค์แรก

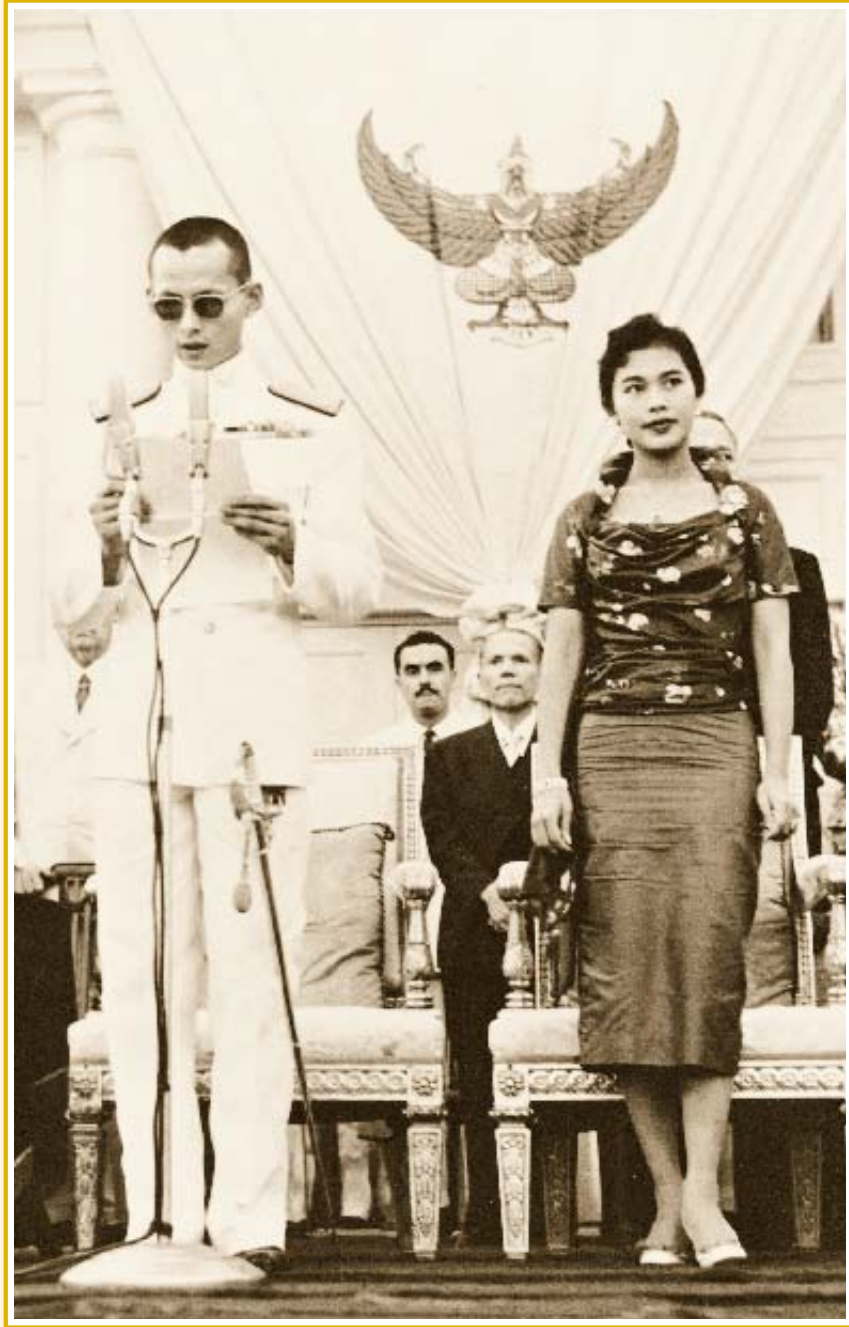

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งทรงฉลองพระองค์ผ้ามัดหมี่ ทรงฉายร่วมกับ พระราชโอรสและพระราชธิดา จากซ้าย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี

● ราชพิธีสถาปนาวันรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์แบบสากล ตัดเย็บด้วยผ้าไหมไทย ในคราวเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อทรงปฏิญาณพระองค์ต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย วันที่ ๒๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๙๙ เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระผนวช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉายร่วมกับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์แบบสมัยนิยม

● ราชพิธีตราครุฑรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์แบบสมัยนิยม ตัดเย็บด้วยผ้าไหมไทย

ราชพัสดุสารภณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ซึ่งทรงพระภูษาชิ้นยาวจรดข้อพระบาท ฉลองพระองค์
แขนยาว ทรงสไบแพร ขณะเสด็จฯ ในการพระราชพิธีสมโภชพระบรมธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ (วันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๐)

● ราชพิธีตรารถนรินทร์สมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

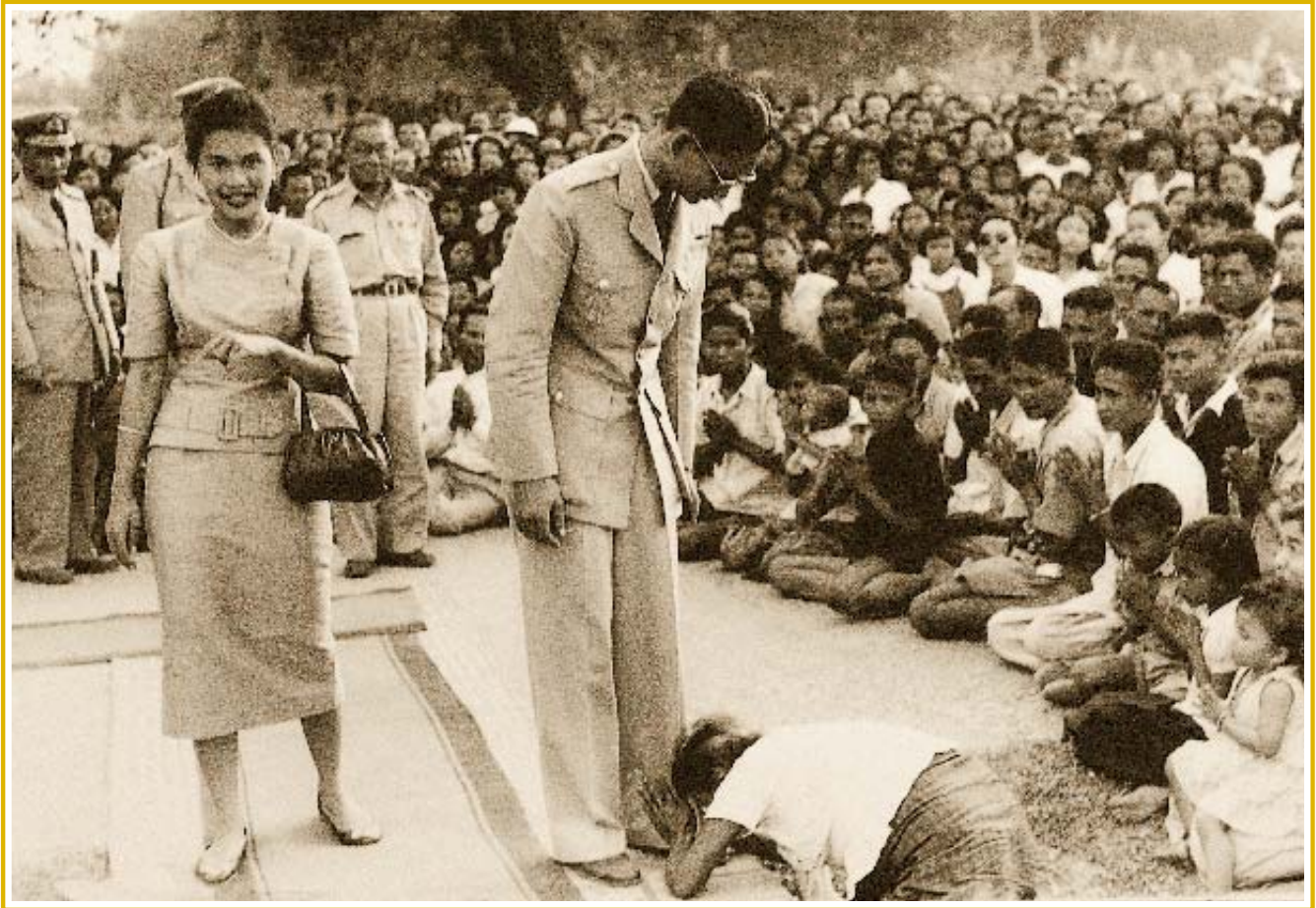
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาไทมยวจรดข้อพระบาท ฉลองพระองค์คอบีน
แขนยาว ทรงสไบแพร ในการเสด็จฯ โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่

ราชพัสดรากรณธิ์สมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ซึ่งทรงพระภูษาผ้าไทย เสด็จฯ เยี่ยมราษฎร จังหวัดนครปฐม
(พ.ศ. ๒๔๙๔)

● ราชพิธีตรากรณรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

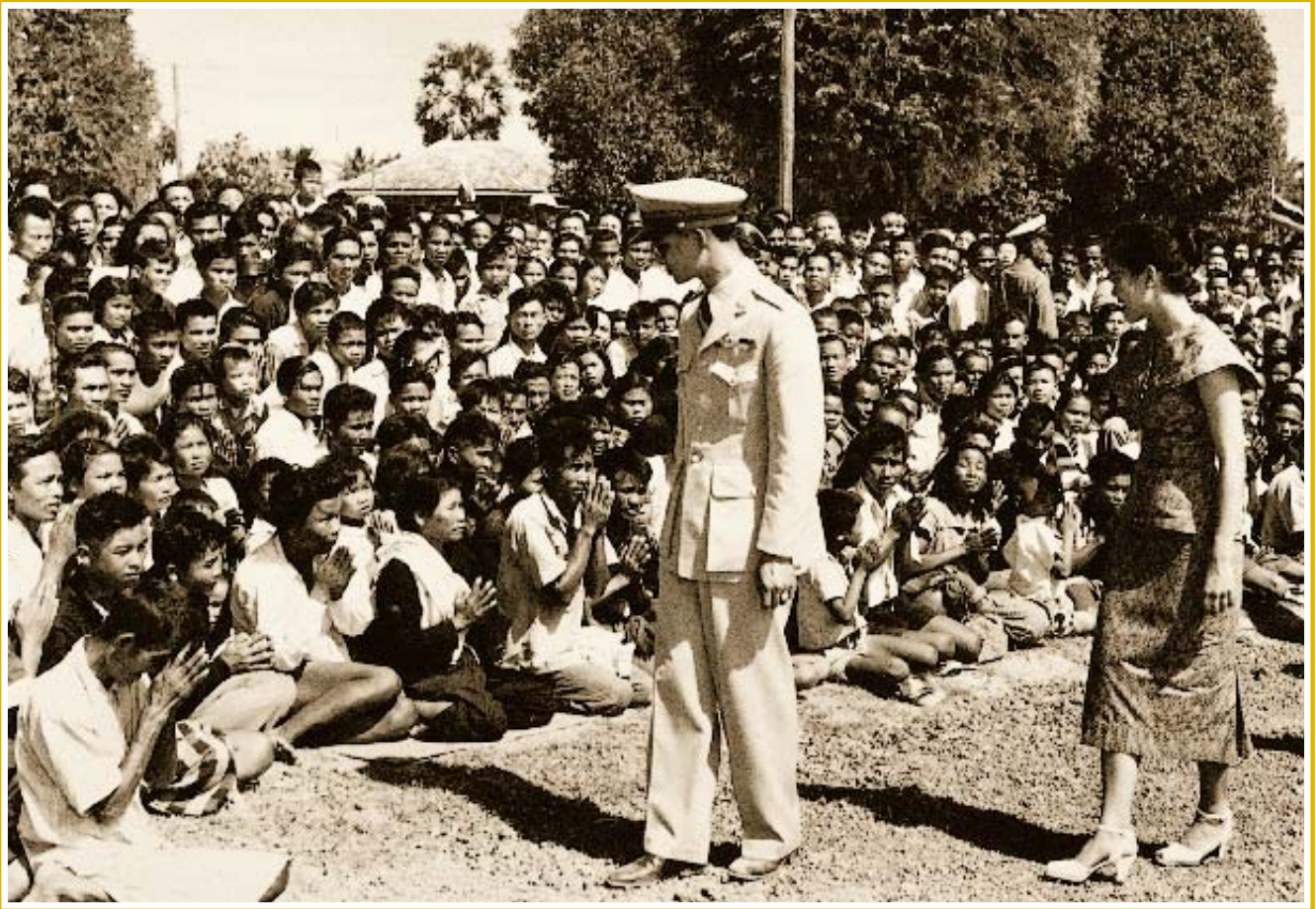

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉายร่วมกับสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ซึ่งฉลองพระองค์แขนสั้น สีดีจ้า เยี่ยมราษฎร
จังหวัดขอนแก่น (วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๘)

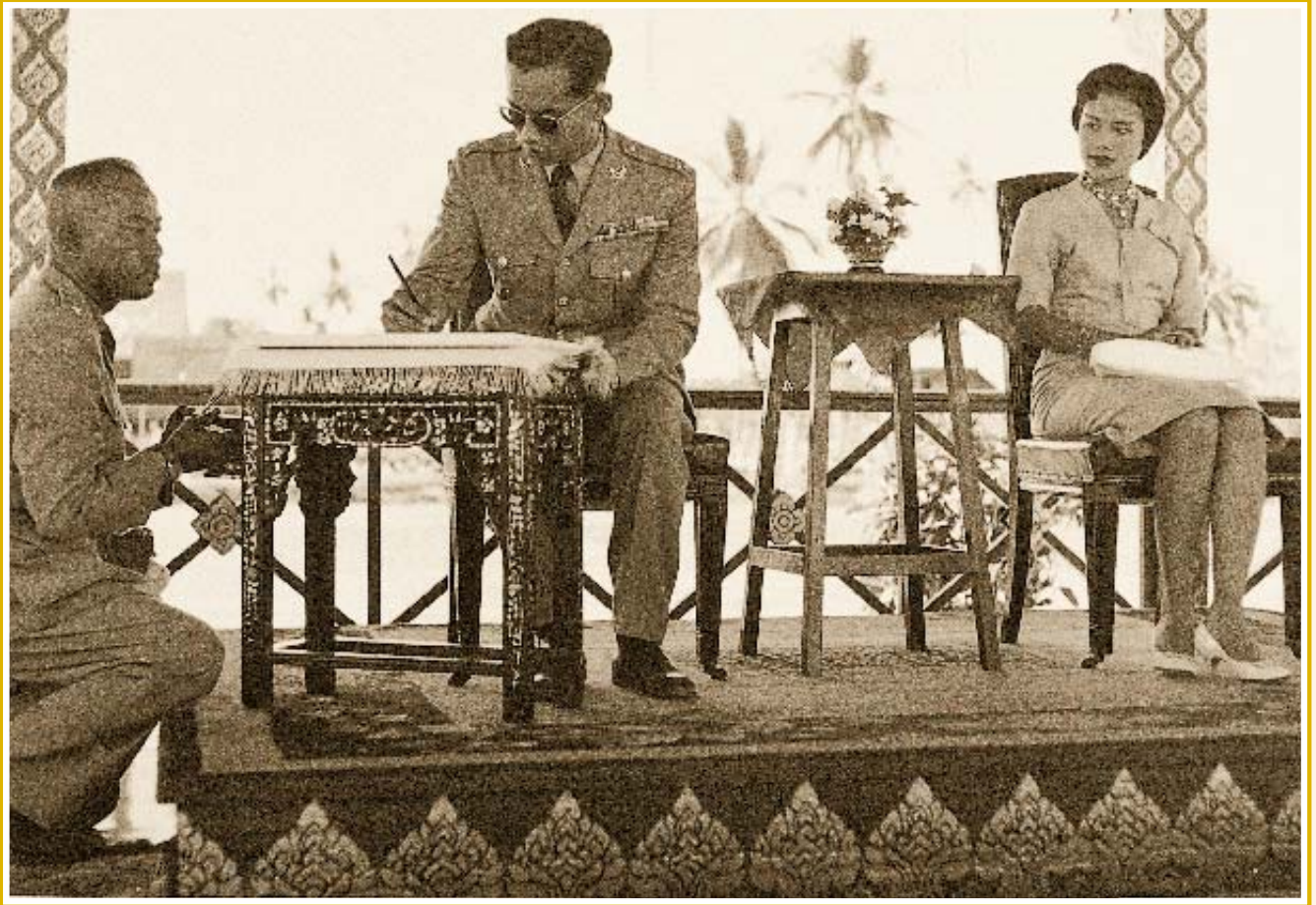

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์แบบสมัยนิยมตัดเย็บด้วยผ้าไทย เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรภาคอีสาน (พ.ศ. ๒๕๓๔)

● ราชพิธีตราครุฑรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเยี่ยมราษฎรภาคอีสาน

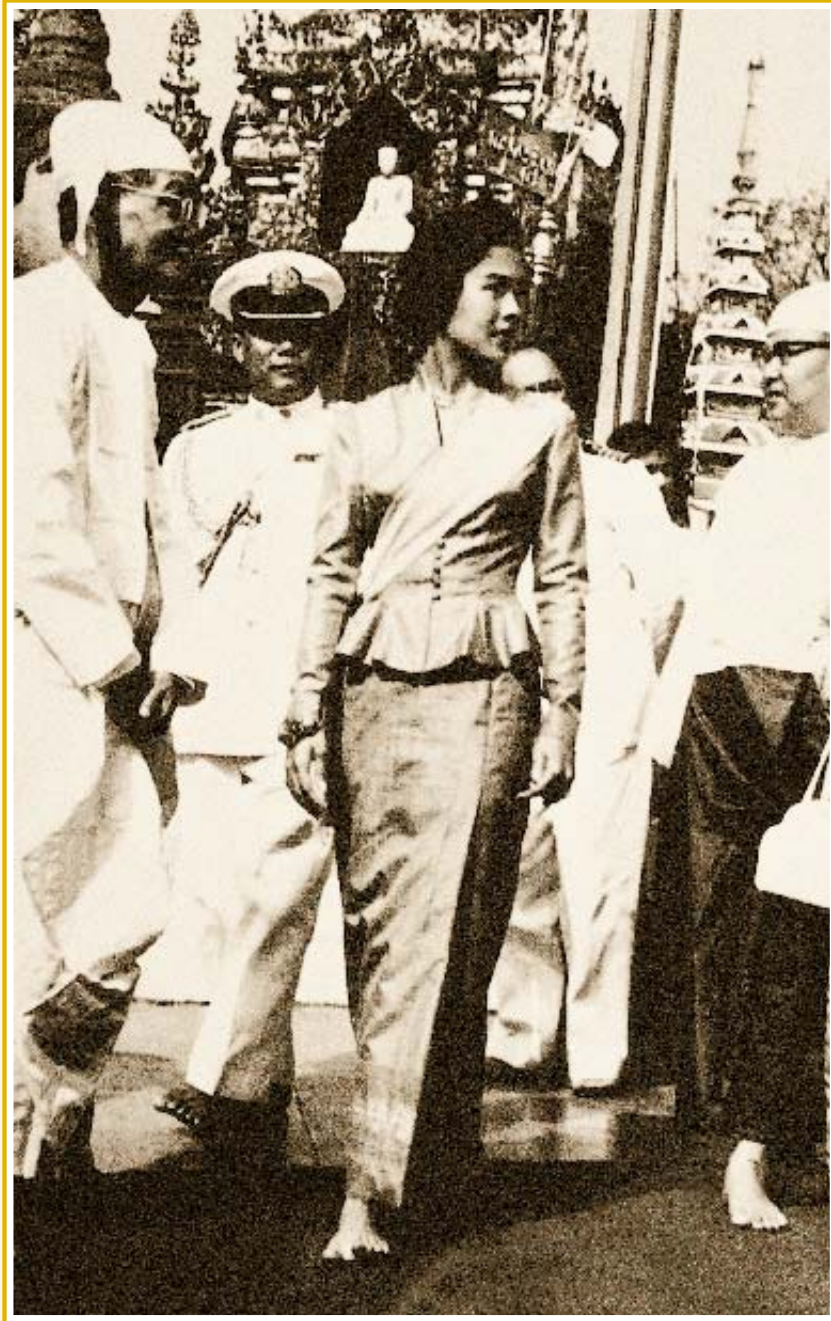
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเยี่ยมราษฎรจังหวัดชุมพร (เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๒)

● ราชพัสดธารณบริรักษ์มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพัสดธารณ ๓๗๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพักผ่อนพระราชอิริยาบถ ระหว่างเสด็จฯ เยี่ยมราษฎรจังหวัดนครราชสีมา (พ.ศ. ๒๕๐๒)

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระภูษาขึ้นด้วยผ้าไหมยกยาวจรดข้อพระบาท ฉลองพระองค์คอปิ่น แขนยาว เอวจีบ ทรงสไบ เสด็จพระราชดำเนินมัสการพระเจดีย์ชะเวดากอง ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทย

● ราชพิธีตรากรณรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์และพระมาลาแบบสมัยนิยมเสด็จฯ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของนอร์เวย์ (เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๐๓)

ราชพัสดุสารภณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งฉลองพระองค์แบบสมัยนิยม ระหว่างเสด็จฯ ประพาส
ต่างประเทศ (พ.ศ. ๒๕๐๓)

● ราชพิธีตราการณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพิธีตราการณรัชสมัย ๓๗๗

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ถวายพระองค์และพระมาลาแบบสมัยนิยม เสด็จฯ เยี่ยมองค์การกาชาด ณ เมืองเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย (วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๕)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงฉายร่วมกับผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้าเอลิซาเบ็ธ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ราตรีขาวแบบสากลประดับเกียรติพระเศียร ทรงสายสะพายและประดับตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ในการเสด็จเยือนประเทศนิวซีแลนด์ (พ.ศ. ๒๕๐๕)

● ราชพิธีตราภรณ์รับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยจิตรลดา พระภุชจาชินลายขวางและฉลองพระองค์คอตังแขนยาว
เมื่อครั้งเสด็จไต้หวัน (เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๖)

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยเรอตัน ทรงนำเสด็จฯ สมเด็จพระราชินีฟาบีโอลา แห่งเบลเยียม เสด็จฯ ประพาสจังหวัดลำพูน (พ.ศ. ๒๕๐๗)

● ราชพัสดรรากนริบสมัย์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยศิลาลัย ทรงต้อนรับมาดามมากอส เมื่อคราวประธานาธิบดีแห่งฟิลิปปินส์ และภริยาเยือนประเทศไทย (เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๑)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ในฉลองพระองค์ชุดไทยศิวาลัย ทรงฉายร่วมกับ สมเด็จพระจักรพรรดิไฮเลเซลลชชีที่ ๑ แห่งออสเตรีย ในระหว่างการเสด็จฯ เยือนประเทศไทย (วันที่ ๑ - ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๑)

● ราชพิธีตรากรณีสถิตพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาล
ที่ ๗ พระราชทานเลี้ยงประทานอภินิหารและกรรียา (วันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๒)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดราตรียาวตัดเย็บด้วยผ้ามัดหมี่ ในงานพระราชทานเลี้ยงพระกระยาหารค่ำประธานาธิบดีเนวินแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทยที่ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท (วันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๒)

● ราชพิธีตรารถกระบี่สมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เสด็จประเทศสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. ๒๕๑๐)

ราชพัสดุกรานรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยศิวาลัย พระกฤษดาจิวด้วยผ้ายกทอง ฉลองพระองค์คอตัง แขนยาว ทรงสะพักด้วยสไบปักทั้งชายยาว ทรงศิริภรณ์ ทรงสายสะพาย และประดับตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทรงฉายร่วมกับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชโอรสและพระราชธิดา

● ราชพิธีสถาปนาวันรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

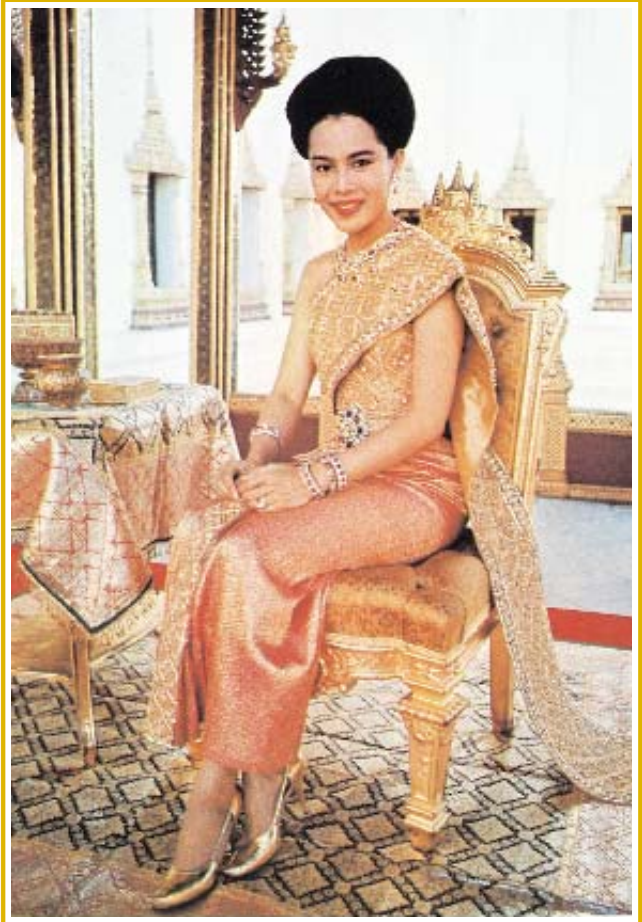

สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยศิลาลัย สวมเกี้ยวและทรงประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยเรีนต้น ฉลองพระองค์กลมผ่าหน้าติดกระดุมห้าเม็ด แขนสามส่วน พระภูษาชั้นมัดหมี่ไหมลายทาง

● ราชพิธีตรากรณรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระภุชญาฝ่ายกษัตริย์หน้านาง ทรงสะพักคาดทอง ปักทับด้วยลูกบิด ตัดเย็บในแบบชุดไทยจักรี ทรงเครื่องประดับทับทิมและปิ่นแห่งนพเก้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉายร่วมกับสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ซึ่งฉลองพระองค์ชุดไทยเรือนต้น พระภูษาขึ้นใหม่ป้ายข้างลายขวาง ฉลองพระองค์คอกกลมแขนสามส่วน ผ้าหน้าติดกระดุมห้าเม็ด

● ราชพิธีสถาปนารัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพิธีสถาปนา ๓๕๑ ✨

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ถวายพวงมาลัยแด่พระอัยยิกาของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๖๒

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยจิตรลดา พระภุชญาโหมยกทองลายรีว้ายช้าง ฉลองพระองค์แขนยาวคอตั้ง
ผ่าหน้า ทรงสวมจิ้งเหล้า ในงานเลี้ยงพระกระยาหารค่ำ สมเด็จพระจักรพรรดินีฟาราดิบา แห่งอิหร่าน

● ราชพัสดารกรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพัสดารกรณ ๓๑๓ ✨

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงฉายร่วมกับสมเด็จพระจักรพรรดิ และสมเด็จพระจักรพรรดินี แห่งประเทศอิหร่าน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยศิวาลัย ทรงสวมศิราภรณ์ และเครื่องประดับมรกตครบชุด

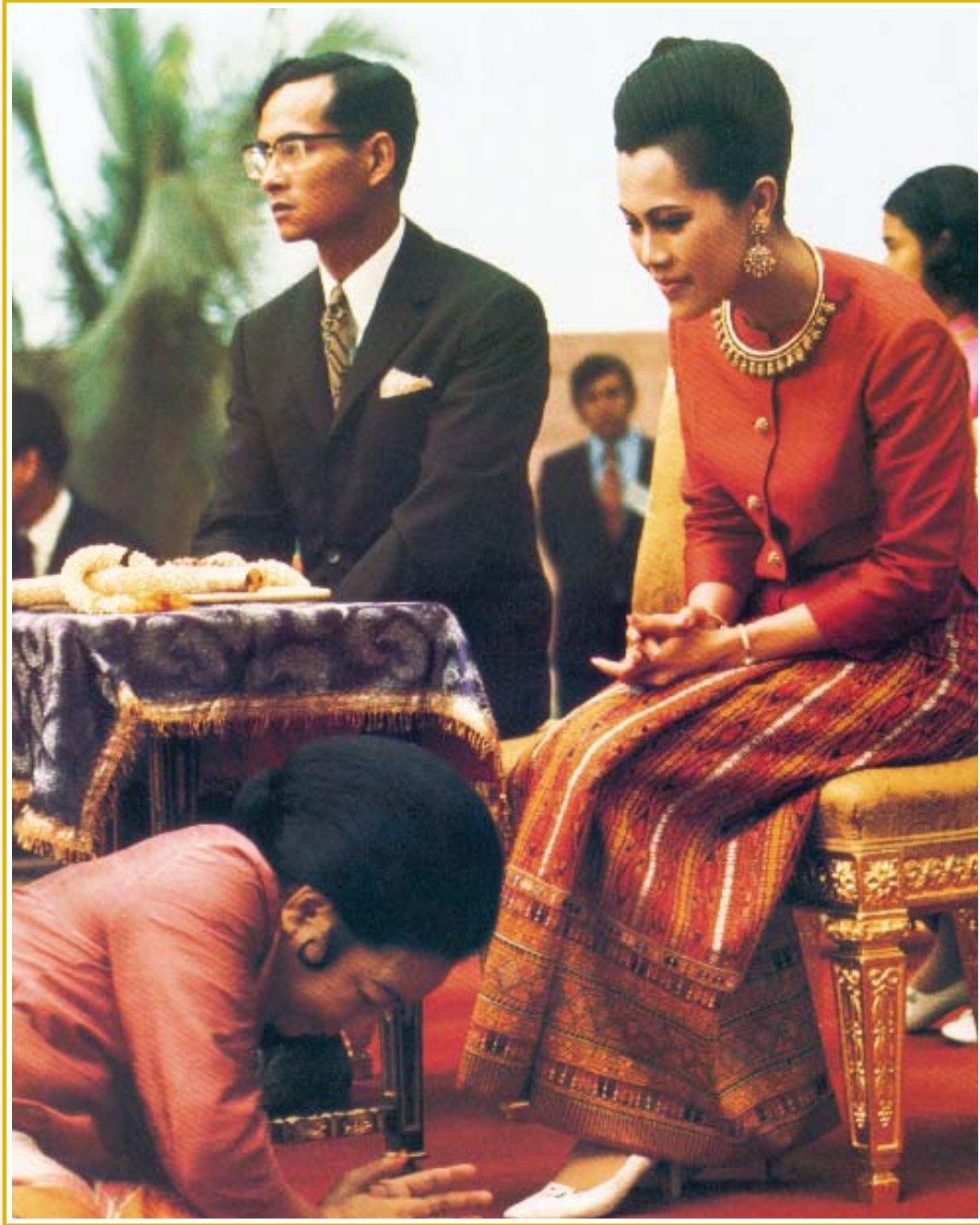
สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยบรมพิมาน ตัดเย็บด้วยผ้าไหมสีฟ้า
ทรงพระภูษานี้นาง ฉลองพระองค์เส้นยาวคอตั้ง

● ราชพิธีตรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพิธีตรากรณ ๓๙๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉายร่วมกับสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยเรือนต้นสีฟ้าน้ำทะเล ทรงพระภูษาขึ้นปีกลายเชิงพรรณพุกษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉายร่วมกับสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ซึ่งฉลองพระองค์ชุดไทยเรือนต้น พระภุชจาชิน มัตหมี่ลายทางสลัษชิตต่อเชิงจก

● ราชพัสดกรณรับสมัษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพัสดกรณณ์ ๓๔๗ ❀

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยจักรพรรดิ ทรงพระภูษาจีบน่านาง ห่มสไบแพรวจีบ ทรงสะพักตาดทอง ปักอัญมณีทับ

ราชพิธีตรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดสากลตัดเย็บด้วยผ้าไหมมัดหมี่ต่อเชิงฉลองพระองค์ด้วยฟุ่ไหมสีเดียวกับ
เนื้อผ้า ปักลูกปักครอบคองฉลองพระองค์

● ราชพิธีตรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพิธีตรากรณรัช ๓๑๙๙ ✨

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉายร่วมกับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ตัดเย็บด้วยผ้าไหมมัดหมี่ปักกลุ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดราตรียาวตัดเย็บด้วยผ้าไหมมัดหมี่

● ราชพิธีตรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์แบบไทยโบราณ พระภูษาถักจับหน้านาง ทรงสไบกรองทองแบบผ้าแถบ

ราชพัสดุสารภณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉายร่วมกับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยดุสิตตัดเย็บด้วย
ผ้ายกทอง สไบและหน้านางปักทับด้วยลูกปัด

● ราชพิธีตรากรณีสืบสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยประยุกต์แบบสไบสองชาย ประดับด้วยเข็มกลัดพระพาหุรูปหงส์คาว
หยาดเพชร

ราชพัสดุรกรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยประยุกต์ด้วยผ้าไหมมัดหมี่ ทรงพระภูษาโจงสำเภาสำเร็จรูป ฉลองพระองค์แขนสั้น

● ราชพิธีสถาปนาวันรับสมัญญาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพิธีสถาปนา ๔๐๕ ✨

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยดุสิต พระภูษายกจีบหน้านาง ฉลองพระองค์คอกว่างไม่มีแขน สวมเกี้ยว

สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ตัดเย็บด้วยผ้ามัดหมี่ ปักประดับด้วยลูกบิด

● ราชพิธีตรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพิธีตรากรณ ๔๐๗ ✨

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยบรมพิมาน พระภูษายกจีบหน้านาง ฉลองพระองค์แขนยาวคอตัง
ห่มสะพักปักที่ฉลองพระองค์ ทรงฉายร่วมกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี งานพระราชพิธีในวัดพระศรี-
รัตนศาสดาราม

ราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระบรมราชินีนาถสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยประยุกต์ ทรงพระภูษาโจงสำเร็จรูปด้วยผ้าไหมไทย ฉลองพระองค์
แขนยาวคอตั้งผ่าหน้า ชายฉลองพระองค์ระบายจีบ

● ราชพิธีตรากรณรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยพระราชนิยม
ทรงพระภูษายกทองป้ายช้าง ฉลองพระองค์ลูกไม้ปีกฉลุแขนยาว

ราชภัฏตราครุฑรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ตัดเย็บด้วยผ้าไหมไทย ปักประดับด้วยลูกปัดและปักแมลงทับ

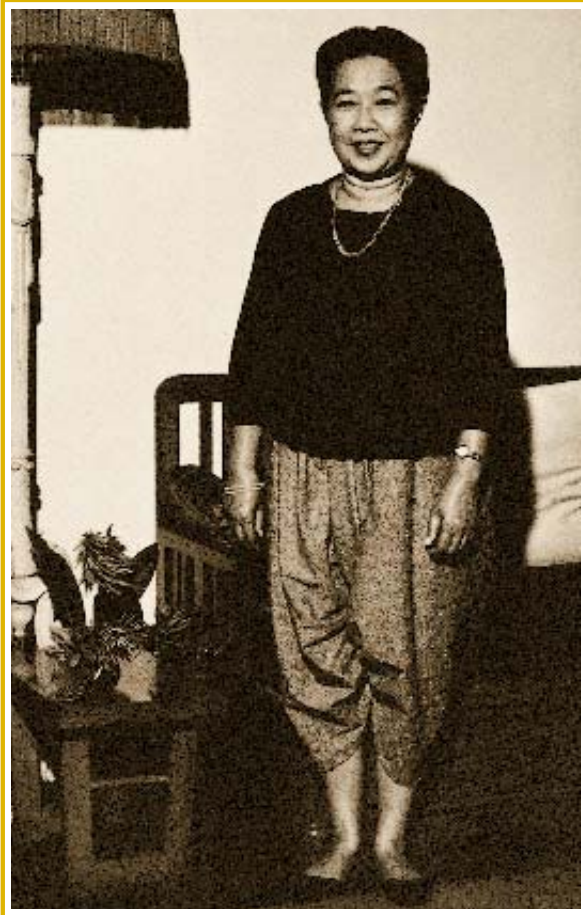
● ราชพัสดรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพัสดรากรณ ๔๑๑

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ชุดไทยตัดเย็บด้วยผ้าไหมมัดหมี่ปักประดับด้วยลูกบิด

ราชพัสดุรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ทรงฉาย ณ พระตำหนักสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี

● ราชพัสดธารณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพัสดธารณ ๔๑๓

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ทรงฉาย ณ พระตำหนักสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี

ราชพัสดารกรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงชุดไทยจักรพรรดิ พระภูษายกทองหมี่โสร้อยแพรจีบ ทรงสะพักคาดทองปักด้วย
อัญมณีทับแพรจีบทรงเครื่องราชอิสริยาภรณ์จักรี ในวาระที่ทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร
รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี

● ราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระบรมราชกุมารีขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

ราชพิธีสถาปนา ๔๑๕ ✨

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงชุดไทยจิตรลดา ฉายที่พระตำหนักเรือนต้น

ราชพัสดุสารภณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระภูษาจีบหน้านางด้วยผ้าไหมยก ฉลองพระองค์แขนยาวคอตังหมสะพักทอง ปักอัญมณี สวมสายสะพายจักรี พร้อมดวงตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์ประดับพระปิ่นแห่งเพชร

● ราชพิธีตรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพิธีตรากรณ ๔๑๗ ✨

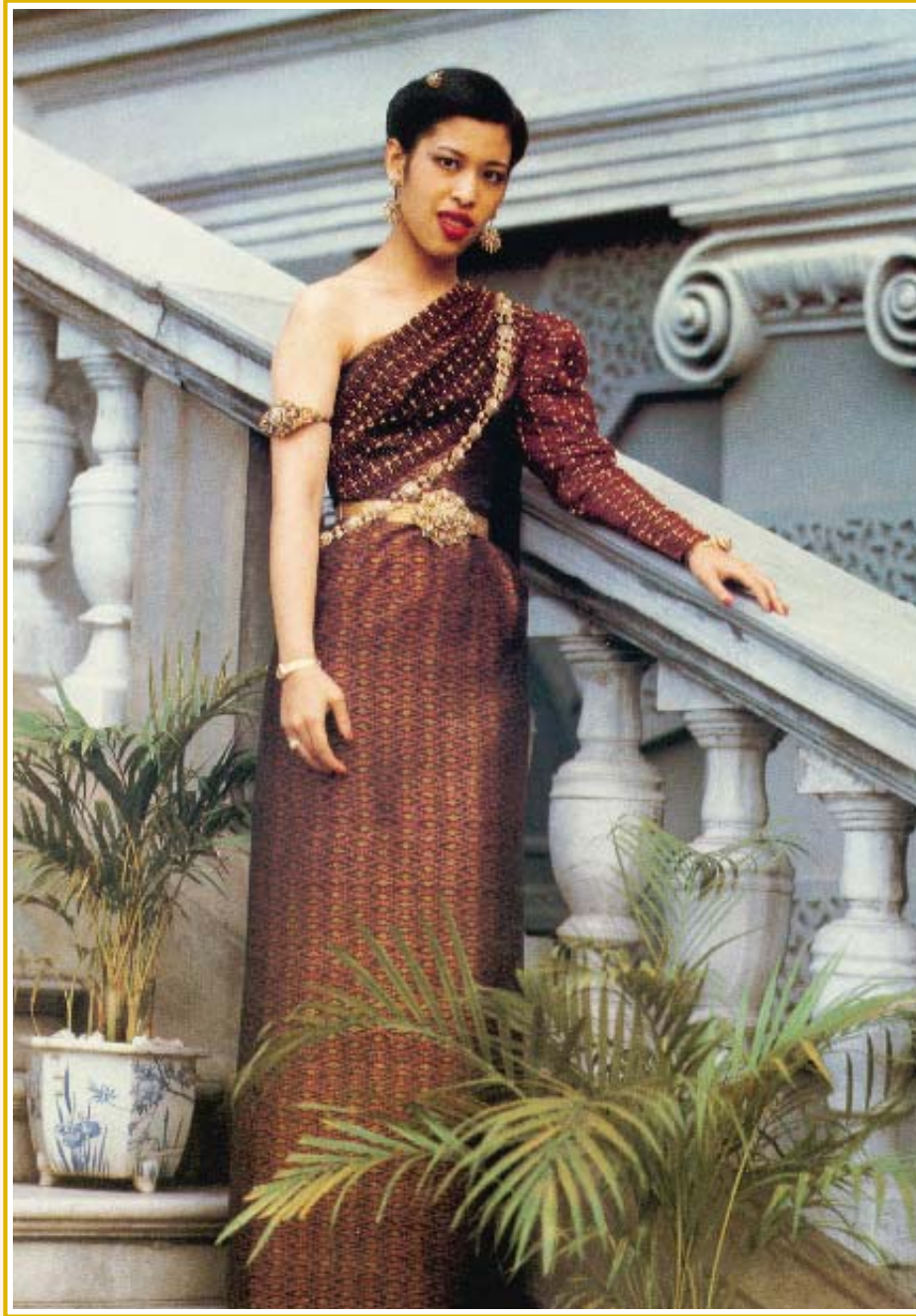
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ทรงชุดไทยพระราชนิยม ฉายพระรูปเมื่อพระชนมายุ ๗๒ พรรษา

ราชพัสดารกรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงชุดไทยพระราชนิยม

● ราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระบรมราชินีนาถเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงชุดไทยประยุกต์ตัดเย็บด้วยผ้ามัดหมี่ ฉลองพระองค์แขนพองข้างเดียว เปิดไหล่มีสไบในตัว สวมพาดูริ๊ด สังกวาล และพระปิ่นแห่งอัญมณี

ราชภัฏตราครุฑรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงฉลองพระองค์ตกแต่งด้วยผ้าปักชาวเขา

● ราชพิธีตรากรณรับสมัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ฉลองพระองค์ชุดสากล ตัดเย็บด้วยผ้าไหมมัดหมี่

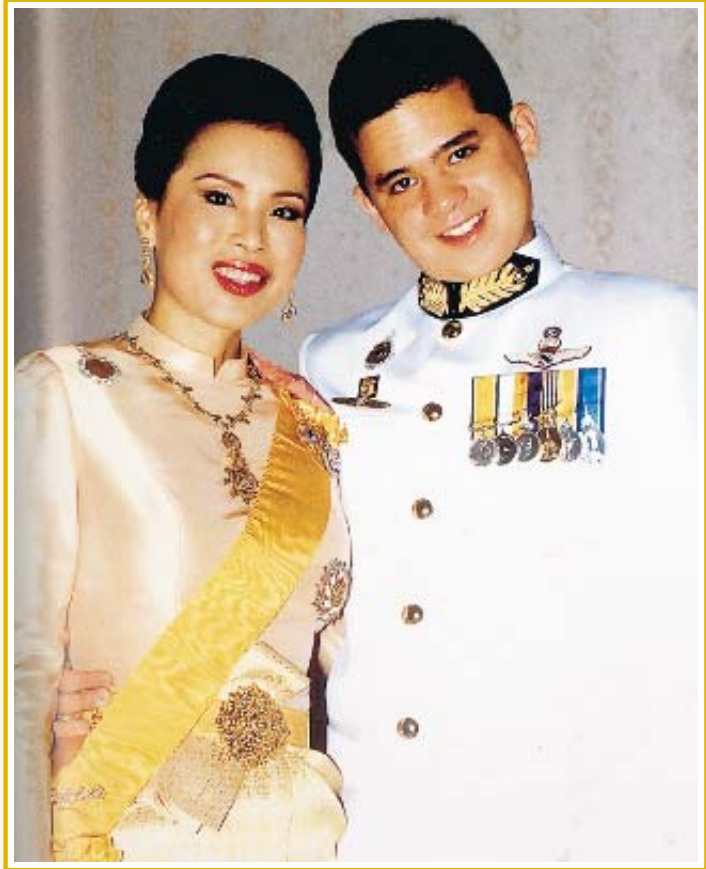
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี
ฉลองพระองค์ชุดไทยอมรินทร์ สวมสายสะพายจักรี ประดับตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์

● ราชพิธีสถาปนาวันขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ทรงชุดไทยบรมพิมาน

ราชพิธีตรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

๑ ๒

๑. ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ทรงชุดไทยอมรินทร์ กับคุณพุ่ม เจนเซน พระโอรส
๒. ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ทรงชุดไทยบรมพิมาน กับคุณพุ่ม เจนเซน พระโอรส

● ราชพิธีสถาปนารัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ฉลองพระองค์ชุดสากล ตัดเย็บด้วยผ้าไหม

ราชพัสดุสารภณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ●

ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ฉลองพระองค์ชุดสากล ตัดเย็บด้วยผ้าไหม ปักประดับส่วนบน

● ราชพิธีตรากรณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ราชพิธีตรากรณรัชสมัย (๔๒๗) ✨

อภิธานศัพท์

ศัพท์ที่เกี่ยวกับราชพัสดราภรณ์มีหลายลักษณะ มีทั้งความหมายเฉพาะและที่เป็นศัพท์หมวด เพื่อสะดวกในการค้นคว้า จึงเรียงลำดับตามเนื้อหาและประเภทเป็นหลัก ดังนี้

ราชพัสดราภรณ์

เครื่องแต่งพระองค์ เครื่องประดับตกแต่งของพระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ ความหมายของราชพัสดราภรณ์ในหนังสือเล่มนี้ กล่าวเฉพาะฉลองพระองค์ เครื่องประดับตกแต่งของพระราชวงศ์ฝ่ายใน พระภรรยาเจ้า และข้าราชการสตรี เท่านั้น

ฝ่ายใน

เขตพระราชฐานชั้นในของพระบรมมหาราชวัง เป็นที่อยู่ของพระราชวงศ์ฝ่ายสตรีและข้าราชการอยู่ เป็นเขตหวงห้าม มิให้ฝ่ายหน้า หรือบุรุษรุกล้ำเข้าออกได้

ข้าราชการฝ่ายใน

เจ้านายฝ่ายหญิง พระภรรยาเจ้า ข้าราชการที่มีตำแหน่งต่างๆ ของฝ่ายใน

เครื่องประกอบพระอิสริยยศ

เครื่องหมายแสดงพระอิสริยยศตามฐานันดรศักดิ์

เครื่องประกอบเกียรติยศ

เครื่องหมายแสดงพระเกียรติยศ และยศตามตำแหน่ง อันเป็นบำเหน็จความชอบที่พระมหากษัตริย์แต่โบราณสร้างพระราชทาน แก่ผู้มีความชอบในแผ่นดิน มักเรียกอย่างสามัญว่า “เครื่องยศ” ประกอบด้วย เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ ศัสตราวุธ พาหนะ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

สิ่งซึ่งเป็นเครื่องหมายแสดงเกียรติยศและบำเหน็จความชอบ เป็นของพระมหากษัตริย์ทรงสร้างหรือโปรดให้สร้างขึ้นสำหรับพระราชทานเป็นบำเหน็จความชอบทั้งในราชการและส่วนพระองค์

ผ้าทรงสะพัก

ผ้าทรงสะพักเป็นพัสดุราภรณ์ที่มีความงดงามเป็นพิเศษ สำหรับเจ้านายฝ่ายในชั้นสูง ทรงห่มทับสไบในงานพระราชพิธีสำคัญ เพื่อแสดงฐานะของผู้ใช้ปรากฏมาแต่สมัยอยุธยาตอนต้น ต่อมาสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อได้ตราพระราชบัญญัติเครื่องราชอิสริยาภรณ์ขึ้นจึงนิยมใช้สายสะพายแทน ได้กำหนดผ้าทรงสะพักเป็นเครื่องแสดงอิสริยาภรณ์ด้วย โดยเฉพาะผู้ได้เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นจุลจอมเกล้าจะปักตราจุลจอมเกล้าสีกสิบบัว (ชมพูอ่อน) อันเป็นสีวันพระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นลวดลายไว้บนผ้าทรงสะพักด้วย

ในรัชกาลปัจจุบัน เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ครบ ๖ รอบ วันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗ รัฐบาลโดยพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้ทูลเกล้าฯ ถวายผ้าทรงสะพักเป็นทองคำ ทำจากวัสดุเส้นไหมชุบทองจากรัฐคุชราฐ ประเทศอินเดีย ขนาดกว้าง ๓๓ เซนติเมตร ยาว ๒.๙๒ เมตร ลังเวียนประกอบด้วยลายประจำยาม

กำมปู สลับดอกกลม (แม่ลาย) และลายดอกกลม สลับลูกฟักขอสร้อย (ลายลูกขนาน - ด้านนอก) ลายช่อแทงท้อ (ลายลูกขนาน - ด้านใน) ส่วนท้องผ้า ลายดอกลาย ประกอบด้วย ลายดอกกลมสลับดอก ๔ กลีบ ลวดลายที่เป็นกลีบดอกและเกสร ประดับ ด้วยเลื่อมทองคำ เลื่อมลงยาและปีกแมลงทับ เพื่อให้เกิดสีล้นสวยงาม ผู้ถักทอผ้า คือ หม่อมหลวงพ่่านักเนตร สนทวงศ์ เมื่อเสร็จแล้วได้ส่งต่อให้นายวิจิตรธรรม ตระกูลเงินไทย และคณะดำเนินการสอดเส้นสีและลวดลาย

หมวดเครื่องแต่งกาย ในพระราชพิธีโสกันต์

โบราณราชประเพณีกำหนดพระราชพิธีสำหรับเยาวราชวงศ์ทั้งชายและหญิงไว้ในการพระราชพิธีโสกันต์ เมื่อพระราชวงศ์หญิงเจริญวัย ๑๑ ขวบ และพระราชวงศ์ชาย ๑๓ ขวบ การพระราชพิธีประกอบขึ้นเป็นเวลาถึง ๗ วัน หรือน้อยกว่านี้ได้ตามหมายกำหนดการในแต่ละวัน ผู้เข้าพิธีจะต้องแต่งกายตามแบบแผน ดังในภาพ พระราชพิธีโสกันต์ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นหลักฐานยืนยันความเจริญทางวัฒนธรรมของชาติไทย

ด้วยเหตุที่การพระราชพิธีโสกันต์ มีเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับตกแต่งประกอบหลากหลายชนิด ตั้งแต่ พระเศียรลงมา ยากจะเข้าใจ สมควรนำมาอธิบายตามลำดับ ดังนี้

เกี้ยว เกี้ยวยอด	เครื่องประดับจุก
ขฎา	เครื่องสวมศีรษะคล้ายมงกุฎ
พระยี่ก่า	ขนนกที่ทำด้วยทองคำปักบนพระขฎา
มงกุฎ	เครื่องสวมพระเศียร มียอดแหลมสูง
พระมาลาเส้าสเทิน	หมวกมีปีกทรงเส้าสเทิน
มาลา	พระมาลา หมวก
กรอศอ	สร้อยนวม
นพพระอังสา	เครื่องประดับบ่า ไหล่ เป็นเครื่องทองลายกระหนก
ฉลองพระองค์พระกรน้อย	เสื้อแขนสั้นอยู่ชั้นใน
ฉลองพระองค์ย่นชวานอก	ฉลองพระองค์ครุย
สนับเพลา	กางเกงชั้นในชายาวประมาณครึ่งหน้าแข้ง แล้วนุ่งผ้าโจงทับ
พระเครื่องตัน	ชุดเครื่องแต่งพระองค์ครบชุด ทั้งฉลองพระองค์ ประกอบด้วย ฉลองพระองค์ พระภูษา สนับเพลา
พระเครื่องเทศ	ชุดเครื่องแต่งพระองค์ใช้ผ้าจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอินเดีย และเปอร์เซีย
สังวาล พระสังวาล	สร้อยตัว สร้อยยาวสวมสะพายแล่ง
ทับทรง	เครื่องประดับรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนทำด้วยทองคำฝังด้วยเพชรพลอยสวยงาม เชื่อมกับสังวาล ตอนบนเจี๊ยงบ่าซ้ายขวา ตอนล่างเชื่อมสังวาลติดกับตาบทิศ เรียกว่า ทับหน้าอก ตาบทหน้า หรือตาบทับ

ตามทิว	เครื่องประดับเป็นแผ่นรูปโค้งมนด้านเดียว ขนาดเล็กกว่าทับทรวง เชื่อมติดกับสังวาล อยู่ทีสะเอวซ้ายขวา และข้างหลัง
ปิ่นแห่ง	หัวเข็มขัดทองประดับอัญมณีหลากสี
พาทูร์ด	กำไลต้นแขน
ทองกร ทองพระกร	กำไลมือ
ปะวะหล่ำ ปะหล่ำ	เครื่องประดับทำเป็นรูปกลมสลักลวดลายสำหรับผูกข้อมือ
ลูกไม้ปลายมือ ลูกไม้ปลายแขน	เครื่องประดับข้อมือ ทำเป็นรูปผลไม้ต่างๆ และใบไม้
แหวนรอบ แหวนตะแคง	เครื่องประดับข้อมือ ประกอบด้วย แหวนวงเล็กๆ จำนวนมากนำมาร้อยแล้วผูก ทีละวงรวมกันรอบข้อมือ สำหรับผูกกันมิให้เครื่องประดับที่อยู่ถัดขึ้นมาเลื่อนหลุด
พัตทรง	พัตคลี่หรือพัตด้ามจิว
พระวชิณี	พัตที่มีด้ามสำหรับถือ
สายรัดพระองค์	เข็มขัด
เจียรระบาด	ผ้าคาดเอวที่ชายห้อยลงมาหน้าขา
ชายแครง	ผ้าห้อยทับหน้าขาทั้งสองข้าง
ชายไหว	ผ้าห้อยหน้าอยู่ระหว่างชายแครง
กถอบ สกอบ สุวรรณกถอบ สุวรรณกัญจนกถอบ	แผ่นทองคำกลายเป็นเครื่องวิลย์หรือกระหนก สำหรับเสียบห้อย ที่ชายพกลงมาที่หน้าขา ระหว่างชายไหวและชายแครง
ทองพระบาท	กำไลข้อเท้า
ฉลองพระบาท	รองเท้า

หนวดอกศำ

ผมจุก การไว้ผมของเด็กหญิงเด็กชายสมัยโบราณตั้งแต่สมัยอยุธยา ถึงรัตนโกสินทร์ ไว้ผมยาวเป็นวงรอบบิตรระหม่อมเกล้าจุกปักปิ่นแล้วสวมมาลัย ผมนอกนั้นโกน ออกเกลี้ยงเกลารอบศีรษะ เรียกว่าคว้นจุก เพื่อกันผมให้เป็นฐาน ผมจะได้งอกม ยาวสำหรับไว้จุก เด็กหญิงจะทำพิธีตัดจุกหรือโกนจุกเมื่ออายุ ๑๑ ปี เด็กชายอายุ ๑๓ ปี เฉพาะเจ้านายเรียกว่า พิธีโสกันต์

ไรผม ไรจุก เกิดจากรอยผมที่เกล้าจุกเป็นวงรอบระหม่อม เมื่อตัดจุกแล้วรอยผมรอบระหม่อม คงยังอยู่ เรียกว่ารอยไรผม สตรีวัยรุ่นหลังตัดจุกแล้วควรรักษาไรผมไว้ โดยถอนผม ตรงไรเดิมให้เห็นรอย ดังที่วรรณคดีไทยพรรณนาทรงผมสตรีว่า “ใส่น้ำมันกันไร” หรือ “จับน้ำมันกันไร” หรือ “รอยไรเรียบรับระดับดี”

ไรวงหน้า หมายถึงรอบวงหน้า จะกันขนอ่อนที่ขึ้นบริเวณขอบหน้าหรือรอบวงหน้าด้วยมีดโกน เพื่อให้ใบหน้าเรียบเกลี้ยง งามเด่นชัด

ผมปัก	ทรงผมสตรีสมัยโบราณ ตัดหรือควั่นผมรอบศีรษะค่อนข้างสั้น เว้นเฉพาะบริเวณกลางกระหม่อมตัดยาวพอสมควร หวียกขึ้นเป็นปัก แสกกลางบ้าง เสยบ้าง ตามที่เห็นว่างาม จึงเรียกว่า ผมปัก
ผมทัด	ทรงผมที่วิวัฒนาการมาจากผมปัก หวีเสยหรือแสกกลางทิ้งไปด้านหลัง จับน้ำมันไว้จอนยาวทัดหลังใบหู
ผมดอกกระพุ่ม	ทรงผมที่วิวัฒนาการมาจากผมทัด คล้ายผมทัด ลักษณะสั้นกว่า หวีเสยให้เป็นพุ่ม คล้ายดอกกระพุ่ม ไม่มีจอน
จอน จอนผม	ชายผมข้างหูที่ระลงมาข้างแก้ม บางครั้งเรียกว่าจอนหู โบราณนิยมไว้กับทรงผมปัก เครื่องประดับหลังใบหูของละคร เรียกว่า กรรเจียกจอน
จับน้ำมัน	ใส่น้ำมันหอมเพื่อจัดแต่งทรงผม ที่นิยมใช้ในสมัยโบราณ คือ น้ำมันตานี ทำจากน้ำมันละหุ่งผสมขี้ผึ้งและน้ำมันดอกไม้หอม
ช้องผม	ผมปลอมที่ขมวดเป็นก้อนเพื่อหนุนผมจริงให้ตั้งสูงขึ้น ในกรณีที่ต้องการให้ทรงผมมีลักษณะโป่งขึ้นหรือตั้งสูง

หมวดพาดู่ง

ผ้าแพรพรรณสมัยอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่จะสั่งซื้อจาก อินเดีย เปอร์เซีย มาทำทั้งเครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้ มีชื่อเรียกต่างๆ กันตามชื่อเมืองที่สั่งซื้อ ตามกรรมวิธีการทอ และตามวัสดุที่นำมาประกอบการทอ มีชื่อต่างๆ ที่ควรแก่การศึกษา ดังนี้

ผ้าเยียรบับ	เป็นผ้ายกชั้น ๑ ทอยกดอกด้วยเส้นไหมเงิน เส้นไหมทองแท้หรือกะไหล่ แผลให้เรียบ บางเป็นเส้นแล้วตะบิดพันหุ้มเส้นไหม ใช้สำหรับเป็นเส้นพุ่งเพื่อให้เกิดลวดลายที่ยกสูงขึ้นกว่าพื้นผ้า สามารถเห็นลวดลายการทอยกด้วยเส้นไหมเงินไหมทองมากกว่าเห็นผืนผ้า ใช้ทำเครื่องใช้ทั่วไป เช่น ผ้ารอง ผ้าปูลาด สุทณี ผ้าห่มพานพระศรี ทำฝักหวี ล่วมยา ย่าม ตาลปัตร พัดยศ พัดรอง ต่อมามีผ้าเยียรบับเทียม โดยใช้เส้นไหมสังเคราะห์แทนทองแท้หรือเงินแท้
ผ้าเข้มขาบ	ผ้ายกชั้นดีรองจากผ้าเยียรบับ กรรมวิธีการผลิตทำเช่นเดียวกับผ้าเยียรบับ แผลเงินแผ่นทองทำให้เรียบบางแล้วตะบิดพันหุ้มเส้นไหม ใช้เป็นเส้นพุ่งให้เกิดลายสูงกว่าพื้นผ้า โดยทอเป็นริ้วยาวสลับกับพื้นผ้าไหม ภายในริ้วอาจยกดอกด้วยไหมสีต่างๆ เช่น ไหมสี ไหมเงิน ไหมทอง เป็นลาย เช่น ลายก้านตอดอก ลายมะลิเลื้อย
ผ้าอัลดัด	ผ้ายกชั้นดีรองจากผ้าเข้มขาบ กรรมวิธีการผลิตเช่นเดียวกับผ้าเยียรบับและผ้าเข้มขาบ ต่างกันที่ลวดลาย ผ้าอัลดัดเป็นผ้ายกทอลวดลายเป็นดอกลอยต่างๆ เป็นจิ้งหะ พื้นผ้าไหมจะมากกว่าลายเส้นไหมเส้นเงินไหมทองที่ยกเป็นดอก มีลวดลายต่างๆ ได้แก่ ลายพันธุ์พฤกษา ทั้งดอกไม้ ผลไม้ เฉพาะผลไม้จะปรากฏเป็นลายผลมั่งคุด ลายส้ม ลายคล้ายผลมะม่วง หรือเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ ซึ่งชาวอินเดียให้ความหมายว่า เป็น “ต้นไม้แห่งความสมบูรณ์” (Tree of Life) ประดุจหม้อบุญระคนภูม่อน้ำ สัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งพรั่งพร้อมด้วยพฤกษาและบุพพานานาพันธุ์

ผ้าอัตลัดแบ่งประเภทออกตามลักษณะของลวดลาย ๔ ประเภท คือ ผ้าอัตลัดดอกใหญ่ ผ้าอัตลัดดอกกลาง ผ้าอัตลัดดอกเล็ก ผ้าอัตลัดก้านแยง

ผ้าตาด

เป็นผ้าทอยกอีกชนิดหนึ่งที่มีกรรมวิธีการทอเหมือนกับผ้าทั้ง ๓ ชนิดที่กล่าวมาแล้ว โดยเส้นพุ่งพิเศษ เป็นเส้นทองแดง เงินแดง โดยนำทองคำและเงินมาขัดเสียดผ่านลวด ริดให้เป็นเส้นบางเรียบ แล้วชอยออกเป็นเส้นเล็กๆ คล้ายดอก นำเส้นแดงมาทอเป็นเส้นพุ่งพิเศษ จำแนกออกหลายชนิดคือ

- ตาดเงิน ทำจากเส้นเงิน
- ตาดทอง ทำจากเส้นทองคำ หรือเส้นเงินกะไหล่ทองคำ
- ตาดตาดักแตน ทอยกเป็นดอกสี่เหลี่ยมเล็กๆ
- ตาดคดกริช ทอเป็นลายหยักคล้ายลูกคลื่น หรือลายคดกริช
- ตาดระกำไหม ผ้าตาดที่ทอแซมด้วยเส้นไหมสี
- ตาดปีกแมลงทับ คือผ้าตาดที่ปักด้วยปีกแมลงทับเพื่อตกแต่งลวดลาย
- ตาดขาว ใช้ผ้าไหมสีขาวทอยกด้วยเส้นเงิน
- ตาดเยอรมัน คือผ้าตาดที่ใช้เส้นทองแดงนำมากะไหล่เงิน มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าผ้าตาดทองแดง เพราะนานเข้าทองแดงจะเกิดรอยดำ

ผ้าตาดนิยมนำมาทำผ้าทรงสะพักของพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา トラบถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ห่มทับลงบนผ้าทรงสะพักแพรหรือสไบแพร ตกแต่งด้วยเส้น ดิ้น เลื่อม ไหมหลากสี หรือปักแมลงทับให้สูงค่าวิจิตรงดงาม ผ้าตาดทรงสะพักมักจะห่มคู่กับการนุ่ง ผ้ายก เช่นโบราณเรียกการแต่งกายเต็มยศในงานพระราชพิธีว่า “นุ่งยก ห่มตาด” ผ้าตาดใช้ในกิจการอื่นๆ เช่นเดียวกับผ้าเยียรบับ ผ้าอัตลัด และผ้าเข้มขาบ

ผ้าลายอย่าง

เป็นผ้าชั้นสูงของราชสำนักไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา สำหรับพระมหากษัตริย์หรือพระบรมราชวงศ์ชั้นสูง สมัยรัตนโกสินทร์เรียกว่า “ผ้าเขียนลายทอง” หรือ “พระภูษาลายเขียนทอง” เป็นผ้าที่ราชสำนักไทยกำหนดลวดลายส่งไปจ้างช่างอินเดียเขียนหรือพิมพ์ที่ประเทศอินเดีย โดยเขียนลงบนพื้นผ้าฝ้ายขาวเนื้อละเอียดที่ทอมาจากเมืองแมนเชสเตอร์ ประเทศอังกฤษ ลวดลายที่ส่งไปอินเดีย ช่างอินเดียจะคัดลอกลงบนผืนผ้าอย่างประณีตพิถีพิถัน ทั้งการเขียนลาย ย้อมสี พิมพ์ ความงดงามของลวดลาย สีเส้นจึงมีคุณภาพสูง เมื่อทอเสร็จส่งกลับมายังประเทศไทย จะเป็นผ้าของหลวง ไม่จำหน่ายในท้องตลาด กล่าวกันว่า บางสมัยผ้าลายอย่างนี้ น่าจะเป็นสินค้าส่งไปจำหน่ายที่ประเทศญี่ปุ่น เพื่อใช้ในพิธีชงชา

ผ้าลายอย่างมีชื่อเรียกตามกรรมวิธีการผลิต เพราะเขียนด้วยผงทองคำหรือแผ่นทองคำเปลวผสมด้วยยางมะเดื่อ ตัดเป็นเส้นสีทองอร่ามสุกปลั่ง จึงเรียกว่า ผ้าลายเขียนทอง หรือพระภูษาลายเขียนทอง แสดงถึงความหรูหรา สง่า สูงส่งของสถาบันพระมหากษัตริย์

ผ้าลายนอกอย่าง

เป็นผ้าที่เลียนแบบผ้าลายอย่าง เขียนบนผ้าฝ้ายเนื้อหยาบซึ่งทอขึ้นในอินเดีย เส้นด้ายใหญ่เนื้อหยาบ ค่อนข้างกระด้าง สันนิษฐานว่าอินเดียจะนำลายของผ้าลายอย่างมาเขียนเผยแพร่โดยประสมประสานเข้ากับลายอินเดีย เพื่อหลีกเลี่ยงการนำผ้าลายอย่างออกจำหน่าย เพราะเป็นผ้าต้องห้าม ขุนนางหรือสามัญชนที่มีฐานะไม่มีโอกาสใช้ได้ จึงเลี้ยงซื้อ ผ้าลายนอกอย่างแทน ไม่เป็นการผิดกฎหมาย ปรากฏว่าขุนนางและเจ้านายในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ ยังมีการสั่งซื้อ ผ้าลายนอกอย่างใช้กันแพร่หลาย

ผ้าไหมดรัสเซี่ย

ผ้าชนิดหนึ่งซึ่งแต่เดิมทำด้วยกระดาษทองตัดเป็นเส้นเหมือนเส้นทอง แล้วทอกับไหม ต่อมาใช้กระดาษเงินพันเส้นไหมทอกับไหมสี

แล่ง

แผ่นเงิน หรือแผ่นทองที่รีดเป็นเส้นบางๆ ซอยเป็นเส้นเล็กขนาด ๑ - ๒ มิลลิเมตร ใช้สำหรับนำมาปักตกแต่งผืนผ้าให้มีความงาม

หมวดการนุ่งผ้า

เกี่ยวผ้า

การนุ่งผ้าของขุนนางตั้งแต่สมัยอยุธยา ผ้าคาดพุง เรียกว่า ผ้าเกี่ยว เช่นเกี่ยวลาย หมายถึงผ้าคาดพุงที่มีลาย สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงอธิบายว่า การคาดพุงหมายถึงการนำผ้ามาผูกเอว หรือสวมเสื้อแล้วคาดผ้าทับนอกเสื้อ หากใช้เข็มขัด เรียกว่า เกี่ยวปั้นเหน่งสายเงิน เกี่ยวปั้นเหน่งสายทอง หากใช้สายรัดประคด เรียกว่า เกี่ยวรัดประคด ถ้าใช้ผ้าปักที่เรียกว่า เจียรระบาด ก็เรียกว่า เกี่ยวเจียรระบาด

นุ่งจีบ

การนุ่งผ้าของสตรีสมัยรัตนโกสินทร์ วิธีนุ่ง จับผ้าด้านหน้าจีบซ้อนทบจากบนถึงชายล่าง กลับไปกลับมาหลายๆ ชั้น ผ้านุ่งยาวกรอมเท้า

นุ่งโจง โจงกระเบน

การนุ่งผ้าของบุรุษและสตรีไทยทุกชั้น สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลการนุ่งผ้าแบบโธตีของชาวอินเดีย เป็นผ้ายาวผืนเดียว วิธีนุ่ง นำผ้ายาวท่อนตัว จับชายทั้งสองด้านเท่ากัน ผูกผ้ากลางผืนตรงหน้าต้องเป็นปมให้แน่นกระชับตัว ม้วนชายยาวเป็นหางวัดหว่างขาไปไว้ด้านหลัง เหน็บหางผ้าบริเวณที่เรียกว่ากระเบนเหน็บ แล้วตกแต่งให้ดูงาม

หมวดการรักษาผ้าโบราณ

ราชพัสดรรากรณ์จะต้องพิถีพิถันในการดูแลรักษาให้สะอาด มิให้ยับย่น และอบร่ำให้หอม จึงมีกระบวนการและกรรมวิธีในการรักษา ดังนี้

การซักผ้า

แผ่ผ้าแผวราบลงในภาชนะที่ใหญ่และกว้าง เพื่อมิให้มีรอยยับย่น นำน้ำมะพร้าวเทลงให้เปียกชุ่ม ใช้ฟ้านุ่มเช็ดและตบเนื้อผ้าเบาๆ ไม่ขย่ำหรือขยี้ให้ผ้าซำ เมื่อแช่น้ำมะพร้าวสีสกปรกจะละลายออก รินน้ำทิ้งแล้วเปลี่ยนน้ำมะพร้าวใหม่หลายๆ ครั้งจนผ้าสะอาด จึงนำไปต้มหรือหนึ่งให้หอม

การต้มผ้า

ผ้าเมื่อซักแล้วนำลงต้มกับเครื่องหอม เพื่อกลิ่นหอมจากน้ำต้มซึมเข้าเนื้อผ้า น้ำหอมเกิดจากน้ำต้มเปลือกชะลูดหอมหันทนผอย และลูกชด ๑ กำมือ ใช้ภาชนะใหญ่ นำลงต้มทีละผืน กลับผ้าให้น้ำซึมทั่วแล้วนำขึ้น

การนึ่งผ้า

ผ้าเมื่อซักแล้ว หากไม่ต้มจะใช้นึ่งก็ได้ โดยนำเครื่องหอม ๔ อย่าง ได้แก่ ชะลูด ลูกชด ใบเตย ใบเนียม ต้มน้ำในลังถึง เมื่อเดือดพอสมควรแล้ว นำผ้าเปียกจากการซักใส่ลังถึงนึ่งด้วยไฟอ่อนๆ ให้กลิ่นไอเครื่องหอมซึมเข้าเนื้อผ้า แล้วนำขึ้นผึ่งให้แห้งเพื่อรีด รำ และอบต่อไป

การรำผ้า

นำผ้าที่ต้มหรือนึ่งแล้วผึ่งให้แห้ง รีดให้เรียบ นำลงรำในหีบไม้ที่ปิดแน่นทึบ ซึ่งสมัยอยุธยา เรียกว่า หีบไม้คู่โลกมักตกแต่งผนังหีบด้านนอกด้วยลายรดน้ำหรือลายกำมะลอหรือภาชนะโบราณ เป็นโถกระเบื้องเคลือบฟารูปทรงมณฑป หรือทรงกลอง เมื่อปิดฝาสนิทจะไม่ทำให้กลิ่นไอความหอมจะไม่ระเหิดออก

การรำ นำถ่านที่ติดไฟแดงก้อนเล็กๆ ใส่ลงในตะคันวางลงในหีบหรือโถ ตักเครื่องหอมที่บดละเอียด ได้แก่ กายาน กฤษณา จันทน์หอม ชะมดเข็ด ชะมดเขียง เทียนอบ น้ำตาลทรายแดง โรยลงบนถ่านไฟถ่านในตะคันเพื่อให้เกิดควัน แล้วปิดฝาอบควันให้กลิ่นเครื่องหอมกระจายจับเนื้อผ้า การรำ จะต้องจัดวางผ้าให้เรียบร้อยผ้าสีขาวหรือสีอ่อนไว้ล่าง ผ้าสีเข้มวางซ้อนบน ป้องกันเขม่าจับ โรยเสร็จครั้งหนึ่งเรียกว่า ตั้งหนึ่ง จะรำกี่ครั้งก็ได้

การอบ

เป็นการอบด้วยดอกไม้สด นำผ้าที่รำแล้วใส่ลงในโถหรือหีบ หรือจะใช้ภาชนะเดิมก็ได้ นำตะคันถ่านออก ใส่ดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมแทน ได้แก่ สารภี ประยงค์ จันทน์กะพ้อ ชะลูด ชมนาด เทียนกิ่ง การะเกด พุทธรักษา ฯลฯ ปิดฝาหีบหรือโถให้สนิททิ้งไว้ให้กลิ่นหอมของดอกไม้แทรกกระจายให้ทั่ว

การอบด้วยดอกไม้สดต้องระมัดระวังความชื้นจากดอกไม้ อาจทำให้เกิดราบนผ้า หรือรอยดำกับโลหะของเส้นใยผ้าได้ จากนั้นใส่กระแจะจันทน์ และผ้าขี้ผึ้งน้ำปรุง น้ำดอกไม้เทศ หรือน้ำมันหอมที่หุงจากดอกไม้ กลิ่นกระแจะจันทน์และน้ำหอมจะช่วยเพิ่มให้ผ้าหอมยิ่งขึ้น

เปลือกหอยเบี้ย หรือหอยอีแก่

เปลือกหอยกาบเดียว เป็นเปลือกหอยทะเลหนา มีลักษณะมันวาว โด่งมนรี คนไทยเรียกว่า เบี้ยแก่ใหญ่ หรือเบี้ยอีแก่ สมัยโบราณนิยมใช้หลังเปลือกหอยเบี้ยขัดผ้านุ่มที่เป็นผ้าฝ้าย หลังจากที่ซักล้างแปรง หรือลูกชด เมื่อผึ่งผ้าแห้งแล้วจะทำให้เรียบขึ้นมันวาว

ตะคัน

เครื่องปั้นดินเผารูปคล้ายจานทรงกลม สำหรับวางเทียนอบ หรือเผาเครื่องหอม เช่น กายานสำหรับอบน้ำเพื่อทำน้ำอบไทย หรืออบผ้าให้มีกลิ่นหอมหรือใช้ใส่น้ำมันตามไฟหรือตามประทีปต่างตะเกียง

หมวดเครื่องประทิน

เครื่องประทินเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแต่งกาย ซึ่งจำแนกได้ ๓ ประเภท คือ

เครื่องหอม	ประกอบด้วย กระแจะจันทน์ ชะมดเชียง น้ำดอกไม้เทศ น้ำมันหอม บุนหอร่าไป น้ำมันไทย
เครื่องสำอาง	ประกอบด้วย เครื่องหอม แป้งนวล แป้งร่ำ ดอกอัญชัน
เครื่องชำระล้าง	ได้แก่ ขมิ้นชัน มะกรูด

หมวดเครื่องหอม

น้ำอบ น้ำอบไทย	น้ำที่มีกลิ่นหอม ลักษณะใส สีเหลืองอ่อน วิธีทำอบน้ำด้วยกลิ่นควันหอมของเครื่องหอม ประกอบด้วย น้ำฝนที่สะอาด ใบเตยหอม ชะลูด แก่นจันทน์เทศ กายาน พิมเสน ผิวมะกรูด น้ำตาลทรายแดง ชีผึ้งแท้และดอกไม้สดที่มีกลิ่นหอม โดยเฉพาะใช้ดอกขมนาดเป็นหลัก จึงมีชื่อตามกรรมวิธีการผลิตว่าน้ำอบ
น้ำปรุง	น้ำหอมชนิดหนึ่ง สีเขียวใส ซึ่งกรรมวิธีการผลิตเป็นวิวัฒนาการมาจากน้ำอบ มีลักษณะคล้ายน้ำหอมของชาวตะวันตก เครื่องประกอบ แอลกอฮอล์ ชะมดเข็ด เกล็ดพิมเสน ใบเนียม น้ำมันหอมกลิ่นดอกไม้บานาชนิด ได้แก่ กลิ่นกุหลาบ กลิ่นดอกแก้ว กลิ่นมะลิ เป็นต้น น้ำปรุง บางชนิดใช้น้ำมันหอมจากอินเดีย น้ำปรุงใสสีเขียวเนื่องมาจากใบเนียม
บุหงา	เครื่องหอม เครื่องประทินชนิดหนึ่ง สำหรับอบเสื้อผ้าให้กลิ่นหอม หรือวางใกล้ตัวให้อากาศดี วิธีทำ นำดอกไม้หรือกลีบสดของดอกไม้หอมชนิดต่างๆ เคล้ากับน้ำอบไทย น้ำปรุง เกล็ดพิมเสน ด้วยมือเบาๆ แล้วบรรจุในถุงผ้าโปร่ง หรือประดิษฐ์เป็นรูปลักษณะต่างๆ ต่อมาก็มักทำเป็นของขำร่วยสำหรับแจกในงานมงคล
ชะลูด	พันธุ์ไม้ที่ใช้ประกอบยาแผนไทยและเครื่องประทิน ทำน้ำอบ น้ำปรุง และชวยเป็นเส้นตมกับน้ำสะอาดเพื่อตมกับผ้าให้มีกลิ่นหอม
ลูกชด	เมล็ดกลม เมล็ดของต้นชดสีดำใช้ทำยาแผนไทย และตมกับชะลูดเพื่อตมผ้าให้หอม ลูกชดจะมีเลือกคล้ายแป้ง จะเคลือบจับให้ผ้าแข็งคล้ายลงแป้ง เมื่อรีดหรือขัดด้วยเบี่ยงแก้ะเงางาม
ใบเนียม	ใบของไม้พุ่มขนาดเล็ก ดอกเล็กสีม่วงอ่อน ใบเนียมมีลักษณะคล้ายกับใบกุหลาบ มีกลิ่นหอมคล้ายสาระแหน่ คนไทยสมัยโบราณใช้ปรุงเครื่องหอม อาทิ น้ำปรุงให้มีสีเขียว นอกจากนี้ยังใช้ผสมร่วมกับปูนและเกร็ดพิมเสนห่อด้วยใบพลูสำหรับเคี้ยวกับหมากเพื่อให้มีกลิ่นหอม

- กัลยาณวิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้า **มทามงกุฎราชสันตติวงศ์ พระนาม พระราชโอรส พระราชนัดดา**. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๗.
- กัลยาณวิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้า **จุฬาลงกรณ์ราชสันตติวงศ์ พระนามพระราชโอรส พระราชธิดาและพระราชนัดดา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ ๑๙๙๑ จำกัด, ๒๕๔๔.
- กิติวัฒนา ปกมนตรี, ม.ร.ว. **เขียนถึงสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้า**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลมอนที, ๒๕๔๗.
- ศีกฤทธิ ปราโมช, ม.ร.ว. **สี่แผ่นดิน**. พระนคร: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, ๒๕๐๖.
- จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง **สมุดภาพวิวัฒนาการการแต่งกายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๕.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ **พระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้าน**. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๖.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ **พระราชพิธี ๑๒ เดือน**. พระนคร: แพรวพิทยา, ๒๕๑๔.
- ณัฐภัทร นาวิศิรินทร์. **พระราชพิธีโสกันต์**. ๖๔ หน้า ภาพประกอบ. กรมศิลปากรจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ โรงพิมพ์ การศาสนา.
- ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์. **การศึกษาบทบาทและความสำคัญของผ้าเข้มขบ ผ้าเยียรบับ ผ้าอัตลัด และผ้าคาดที่ใช้ ในราชสำนักแห่งกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น**. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา ๒๕๓๙.
- _____ . **“ผ้าลายอย่าง” ความอลังการแห่งจิตรกรรมบนผืนผ้า**. นิตยสารศิลปากร. กรมศิลปากร. กระทรวง ศึกษาศาสตร์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ พ.ค. - มิ.ย. ๒๕๔๒.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **ความทรงจำ**. (พิมพ์ครั้งที่ ๓) กรุงเทพฯ: จงเจริญ การพิมพ์, ๒๕๒๖. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงการุณย์นราทร (การุณย์ การุณย์นราทร) ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖).
- _____ . **บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ**. เล่ม ๕ พิมพ์ครั้งแรก. พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๐๖.
- ตำราเครื่องต้นเครื่องทรงแต่โบราณ**. วารสารศิลปากร ปีที่ ๗ เล่มที่ ๓ - ๖ พ.ศ. ๒๔๙๖.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา (ชำ อนุภาค). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ ต้นฉบับ, ๒๕๔๗.
- ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย. **ปริทัศน์วัฒนธรรม ผ้าไทยและจักสานงานศิลป์ไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
- ประชุมประกาศ รัชกาลที่ ๔ พุทธศักราช ๒๔๐๕ - พุทธศักราช ๒๔๑๐**. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท หม่อมเจ้าชิดชนก กฤดากร วันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๔๑.
- เผ่าทอง ทองเจือ. **ผ้าลายอย่างและผ้าลายนอกอย่างในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์**. ที่ระลึกงานพระราชทาน เเพลิงศพคุณหญิงไสววงศ์ ทองเจือ ท.จ. วันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๔.
- พระพุทธรูปหลักฐานภาคใต้, พระบาทสมเด็จพระ **อริยเมตไตรย**. พระนคร: สำนักพิมพ์บรรณการ, ๒๕๑๒.

พระราชประวัติ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และจดหมายเหตุรายวันของ สมเด็จพระบรมราชปิตุลาธิบดินทร์ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานเป็นที่ระลึกในงานพระบรมศพ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ณ พระเมรุมาศ ท้องสนามหลวง วันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๙.

พูนพิศมัย ดิศกุล, หม่อมเจ้า. **สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็นประวัติศาสตร์เปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓.

ไพน์สโตน, เจฟฟรีย์ **จุฬาลงกรณ์ราชสันตติวงศ์ พระบรมราชวงศ์แห่งประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒.

ลาวัญย์ ไชตามระ. **เมืองไทยสมัยก่อน.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กราฟฟิคอาร์ต, ๒๕๒๒.

เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, สำนัก. **เครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย** พิมพ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในมหามงคลวโรกาส เฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๕.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. **ผ้าไทย.** กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๑๓ (หนังสือชุด ความรู้ไทยขององค์การค้าของคุรุสภา ลำดับที่ ๑๐๒๖).

ศิลปากร, กรม. **ถนิมพิมพ์ภาพภรณ์.** กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๕ (จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๕).

ศิลปากร, กรม. **ราชสกุลวงศ์** (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม). พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางนิภา ศรีสังข์ วันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๔๐.

_____ . **เรื่องกฎหมายตราสามดวง.** กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา (แผนกการพิมพ์), ๒๕๒๐.

_____ . **วิวัฒนาการการแต่งกายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๕ (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๒๕).

_____ . **ศิลปวัฒนธรรมไทย เล่มที่ ๓ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม กรุงรัตนโกสินทร์.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๒๕. (คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๒๕).

สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, สมเด็จพระนางเจ้า. **ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ.** กรุงเทพฯ: บริษัทสยามอินเตอร์มัลติมีเดีย จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๗.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. **ศิลปะในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๔.

_____ . **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง.** ฉบับต้นแบบ. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมธนาคารไทยพาณิชย์ จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๔๐ พรรษา ใน พ.ศ. ๒๕๓๔.

อักษรานุกรมประวัติศาสตร์ หมวดอักษร ก. กรมศิลปากร.

เอนก นาวิกมูล. **การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๒๕. (หนังสือชุดกรุงเทพฯ สองศตวรรษ).

John Guy, **Woven Cargoes: Indian Textiles in the Past.** Thames and Hudson, Singapore: 1998.

John Irwin and Margaret Hall, **Indian Painted and Printed Fabrics.** Vakil and Sons Private Limited, India: 1971.

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๓๓๑/๒๕๔๕

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธี
มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๗

เนื่องในศุภวาระที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๗ นับเป็นมหามงคลสมัยพิเศษยิ่ง ซึ่งรัฐบาลจะได้จัดงานเฉลิมฉลองให้สมเด็จพระเกียรติ และถูกต้องตามราชประเพณี

ดังนั้น เพื่อให้การจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และสมพระเกียรติ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๕ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๗ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ	ที่ปรึกษา
๑.๒ ประธานรัฐสภา	ที่ปรึกษา
๑.๓ ประธานศาลฎีกา	ที่ปรึกษา
๑.๔ ประธานวุฒิสภา	ที่ปรึกษา
๑.๕ นายกรัฐมนตรี	ประธานกรรมการ
๑.๖ รองนายกรัฐมนตรี (ทุกท่าน)	รองประธานกรรมการ
๑.๗ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการ
๑.๘ ราชเลขาธิการ	กรรมการ
๑.๙ เลขาธิการพระราชวัง	กรรมการ
๑.๑๐ สมุหราชองครักษ์	กรรมการ
๑.๑๑ เลขาธิการคณะองคมนตรี	กรรมการ
๑.๑๒ ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	กรรมการ
๑.๑๓ ปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
๑.๑๔ ปลัดกระทรวงการคลัง	กรรมการ
๑.๑๕ ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ	กรรมการ
๑.๑๖ ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	กรรมการ

๑.๑๗	ปลัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	กรรมการ
๑.๑๘	ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
๑.๑๙	ปลัดกระทรวงคมนาคม	กรรมการ
๑.๒๐	ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
๑.๒๑	ปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	กรรมการ
๑.๒๒	ปลัดกระทรวงพลังงาน	กรรมการ
๑.๒๓	ปลัดกระทรวงพาณิชย์	กรรมการ
๑.๒๔	ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
๑.๒๕	ปลัดกระทรวงยุติธรรม	กรรมการ
๑.๒๖	ปลัดกระทรวงแรงงาน	กรรมการ
๑.๒๗	ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการ
๑.๒๘	ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	กรรมการ
๑.๒๙	ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
๑.๓๐	ปลัดกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
๑.๓๑	ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม	กรรมการ
๑.๓๒	ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย	กรรมการ
๑.๓๓	เลขาธิการนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๓๔	เลขาธิการคณะรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๓๕	ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ	กรรมการ
๑.๓๖	ผู้บัญชาการทหารสูงสุด	กรรมการ
๑.๓๗	ผู้บัญชาการทหารบก	กรรมการ
๑.๓๘	ผู้บัญชาการทหารเรือ	กรรมการ
๑.๓๙	ผู้บัญชาการทหารอากาศ	กรรมการ
๑.๔๐	ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๔๑	อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๑.๔๒	อธิบดีกรมการศาสนา	กรรมการ
๑.๔๓	อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการ
๑.๔๔	ปลัดกรุงเทพมหานคร	กรรมการ
๑.๔๕	นางสายไหม จบกมลศึก ที่ปรึกษาสำนักพระราชวัง	กรรมการ
๑.๔๖	ผู้ช่วยเลขาธิการพระราชวังฝ่ายพระราชพิธี (นายเครือ กัณหานนท์)	กรรมการ
๑.๔๗	พนักงานพิเศษ สำนักพระราชวัง (นางสาวเพลินพิศ กำราญ)	กรรมการ
๑.๔๘	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการและเลขานุการ
๑.๔๙	รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (ตามที่ได้รับมอบหมาย)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๑.๕๐ ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี (ตามที่ได้รับมอบหมาย)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๕๑ ผู้อำนวยการกองพิธีการ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๕๒ ผู้อำนวยการกองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๕๓ ผู้แทนสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (ตามที่ได้รับมอบหมาย)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

๒.๑ กำหนดนโยบาย และแนวทางการจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๗ ให้สมเด็จพระเกียรติและถูกต้องตามราชประเพณี

๒.๒ พิจารณาและให้ความเห็นชอบ แผนงาน โครงการและกิจกรรม การจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ

๒.๓ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร

๒.๔ ดำเนินการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

พันตำรวจโท

(ทักษิณ ชินวัตร)
นายกรัฐมนตรี

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๒๐/๒๕๔๖

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธี
มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๗ เพิ่มเติม

ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๓๓๐/๒๕๔๕ ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๔๕ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการ
อำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล
เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๗ นั้น

เพื่อให้การจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
และสมพระเกียรติ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน
พ.ศ. ๒๕๓๔ มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๕ และมติที่ประชุมคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน
เฉลิมพระเกียรติฯ เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๔๕ จึงแต่งตั้งกรรมการในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิม
พระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา
๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๗ เพิ่มเติม ดังนี้

๑. คุณหญิงพันธ์เครือ ยงใจยุทธ กรรมการ
๒. โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี กรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๖

พันตำรวจโท

(ทักษิณ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

คำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธี
มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗
ที่ ๓/๒๕๕๖
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ

ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๓๓๑/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๕ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการ
อำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล
เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗ นั้น

บัดนี้ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องใน
โอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗ ในคราวประชุม ครั้งที่ ๑/๒๕๕๕
เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๕ ได้มีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงาน

ดังนั้น เพื่อให้การจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาส
พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและ
สมพระเกียรติ อาศัยอำนาจตามมติคณะกรรมการฯ ดังกล่าว จึงแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและ
จดหมายเหตุ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	ประธานกรรมการ
๑.๒	ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	รองประธานกรรมการ
๑.๓	ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	รองประธานกรรมการ
๑.๔	เลขาธิการพระราชวัง หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๕	ราชเลขาธิการ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๖	ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๗	เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๘	เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๙	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๐	ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๑	ปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๒	ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๓	อธิบดีกรมการปกครอง หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๔	เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือผู้แทน	กรรมการ

๑.๑๕	ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๖	กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการ ฝ่ายโครงการและกิจกรรม หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๗	นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ ออยุธยา	กรรมการ
๑.๑๘	คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ	กรรมการ
๑.๑๙	ที่ปรึกษาเลขาธิการพระราชวัง (นางสายไหม จวบกลศึก)	กรรมการ
๑.๒๐	ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๒๑	ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๒๒	ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๒๓	อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการและเลขานุการ
๑.๒๔	รองอธิบดีกรมศิลปากร (ที่ได้รับมอบหมาย)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๒๕	ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๒๖	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๒๗	ผู้แทนสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๒๘	ผู้แทนสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

- ๒.๑ จัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ
 - ๒.๒ กำหนดหลักเกณฑ์การจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก
 - ๒.๓ พิจารณาลั่นกรองหนังสือที่ระลึกที่หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเสนอขอเข้าร่วมจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก
 - ๒.๔ แต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร
 - ๒.๕ รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนวยการฯ ทราบ
 - ๒.๖ ดำเนินการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และที่คณะกรรมการอำนวยการฯ มอบหมาย
- ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๖

พันตำรวจโท

(ทักษิณ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธี

มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๗

คำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธี
มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗
ที่ ๑๓/๒๕๕๖

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการในคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ เพิ่มเติม

ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๓๓๑/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๕ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการ
อำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล
เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗ และตามคำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ
ที่ ๓/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๖ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ นั้น

เนื่องจากที่ประชุมคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ ครั้งที่ ๑/๒๕๕๖ เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม
๒๕๕๖ ได้มีมติให้แต่งตั้งอธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือผู้แทน เป็นกรรมการในคณะกรรมการฝ่าย
ประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ เพิ่มเติม

ดังนั้น เพื่อให้การจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ดำเนินไปด้วยความ
เรียบร้อยและสมพระเกียรติ อาศัยอำนาจตามมติคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ ครั้งที่ ๑/๒๕๕๖
เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๖ จึงแต่งตั้ง อธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือผู้แทน เป็นกรรมการ ในคณะ
กรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ เพิ่มเติม

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๖

พันตำรวจโท

(ทักษิณ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธี
มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๑๔๐/๒๕๔๘

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

เอกลักษณ์ไทยหรือความเป็นไทยที่ต้งามอันประกอบด้วย สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นับว่าเป็นต้นทุนทางสังคมที่เข้มแข็งและสำคัญของสังคมไทย

เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมเอกลักษณ์ไทยให้มีความมั่นคง ประชาชนมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยตามนโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงไว้ต่อรัฐสภา ตลอดจนเพื่อเสริมสร้างเกียรติภูมิภาพลักษณ์ของคนไทย รัฐบาลไทยและประเทศไทยต่อสังคมโลก ให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑ รองนายกรัฐมนตรี (นายวิษณุ เครืองาม)	ประธานกรรมการ
๑.๒ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายสุรนนท์ เวชชาชีวะ)	รองประธานกรรมการ
๑.๓ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	รองประธานกรรมการ
๑.๔ ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ	กรรมการ
๑.๕ ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
๑.๖ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการ
๑.๗ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
๑.๘ เลขาธิการพระราชวัง	กรรมการ
๑.๙ ราชเลขาธิการ	กรรมการ
๑.๑๐ เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๑๑ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๑.๑๒ อธิบดีกรมการศาสนา	กรรมการ
๑.๑๓ อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการ
๑.๑๔ เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๑๕ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๑๖ เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน	กรรมการ

๑.๑๗	เลขานุการบริหารโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย	กรรมการ
๑.๑๘	คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ	กรรมการ
๑.๑๙	นายขวัญแก้ว วัชโรทัย	กรรมการ
๑.๒๐	พลเอก จรัล กุลละวณิชย์	กรรมการ
๑.๒๑	นายธงทอง จันทรางศุ	กรรมการ
๑.๒๒	นางรัชกร เทมะจันทร์	กรรมการ
๑.๒๓	นายประพัฒน์ แสงวณิช	กรรมการ
๑.๒๔	นายประเสริฐ ญ นคร	กรรมการ
๑.๒๕	นายแมนรัตน์ ศรีกรานนท์	กรรมการ
๑.๒๖	นายเย็นใจ เลหาวิช	กรรมการ
๑.๒๗	นายวิจิตร อวาทกุล	กรรมการ
๑.๒๘	ร้อยโท สุวิทย์ ยอดมณี	กรรมการ
๑.๒๙	พันโท สมพนธ์ บุญคุปต์	กรรมการ
๑.๓๐	นายเอนก สิทธิประศาสน์	กรรมการ
๑.๓๑	พลตรีหญิง อุษณีย์ เกษมสันต์ ญ อยุรยา	กรรมการ
๑.๓๒	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการและเลขานุการ
๑.๓๓	เจ้าหน้าที่สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ที่ได้รับมอบหมาย จำนวน ๒ คน

๒. อำนาจหน้าที่

๒.๑ เสนอแนะนโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการในการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติต่อนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ ประสานและสนับสนุนการดำเนินงานเกี่ยวกับการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ กับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

๒.๓ ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ ให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องเอกลักษณ์ไทยแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ

๒.๔ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานได้ตามความจำเป็น

๒.๕ ดำเนินการอื่นๆ ตามที่นายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

สำหรับการเบิกเบี้ยประชุมให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาเบี้ยประชุมกรรมการ พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยเบิกจ่ายจากสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

พันตำรวจโท

(ทักษิณ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือ “ราชพัสดุรากรณ”

อนุกรรมการที่ปรึกษา

นายวิษณุ เครืองาม
พันตำรวจตรี ยงยุทธ สารสมบัติ
นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์
นาวาเอก อาวุธ เงินชูกลิ่น
นายพินิจ สุวรรณบุญ

ประธานอนุกรรมการ

นายเผ่าทอง ทองเจือ

รองประธานอนุกรรมการ

นางรัชกร เทมะจันทร์

อนุกรรมการ

ผู้แทนสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
นางสาวสมลักษณ์ วงศ์งามขำ
นางสายไหม จบกลศึก
นางพันธุ์พิงค์ ธรรมธัช
นางสาวชนิษฐา วงศ์พานิช
นางสิริพร ทองคำวงศ์
ม.ร.ว. รมณียฉัตร แก้วกิริยา
นางเดือนฉาย คอมนตร์
นางเนาวรัตน์ ทองรัมย์
นายอนุชา ทิรคานนท์
นางสาวสุรัสวดี อัฐรัตน์
นายดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์

อนุกรรมการและเลขานุการ

นางสุรีพร เกียรตินาวิน

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

นางสาวรัชณี ฟองศักดิ์
นางสาวพรโสภิต จงมีสุข
นางสาวอวยพร ศรีทองเกิด
นางสาวบุปผา มีพลอย
นางสาวกรสิริ จรดล

คณะผู้จัดทำหนังสือ “ราชพัสดราภรณ์”

ที่ปรึกษา

นายวิษณุ เครืองาม
นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์
นาวาเอก อาวุธ เงินชูกลิ่น
นายพินิจ สุวรรณະบุญย์

กองบรรณาธิการ

นายเผ่าทอง ทองเจือ
นางรัชกร เหมะจันทร์
นางสาวสมลักษณ์ วงศ์งามขำ
นางสายไหม จบกมลศึก
นางสาวชนิษฐา วงศ์พานิช
นางเดือนฉาย คอมันตร์
ม.ร.ว. รมณีฉัตร แก้วกิริยา
นายอนุชา ทิรคานนท์
นางสุรีพร เกียรตินาวิน
นายดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์
นางรัชณี ศรีสุข

ภาพ

กองราชเลขาธุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
ทอดจดหมายเหตุแห่งชาติ

ประสานงาน

นางสุรีพร เกียรตินาวิน
นางรัชณี ศรีสุข
นางสาวพรโสภิต จงมีสุข
นางสาวอวยพร ศรีทองเกิด

ศิลปกรรม

ภัทรพล ภู่อารีย์

หนังสือ “ราชพัสดราภรณ์”

จัดทำโดย

คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือ “ราชพัสดราภรณ์” ในคณะกรรมการ
เอกลักษณ์ของชาติ

พิมพ์ครั้งที่ ๑

พุทธศักราช ๒๕๔๗ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

สนับสนุนการถ่ายภาพ

สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล
บริษัท แอมเวย์ (ประเทศไทย) จำกัด

ราชพัสดุรากรณ

คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือ “ราชพัสดุรากรณ”

ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี จัดพิมพ์
พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๔๗
จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

ราชพัสดุรากรณ. -- กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ, ๒๕๔๘.

๔๕๐ หน้า.

๑. เครื่องแต่งกาย -- ไทย -- สมัยรัตนโกสินทร์, ๒๓๒๕.

I. ชื่อเรื่อง.

๓๙๑.๐๒๒

ISBN 974-9771-46-X

พิมพ์ที่

บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐

โทร. ๐ ๒๔๘๒ ๑๐๑๐ โทรสาร ๐ ๒๔๓๓ ๒๗๔๒, ๐ ๒๕๓๔ ๑๓๔๕

หนังสือพิมพ์เผยแพร่ห้ามนำ